

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

עירובין (א)

דפים ב-מא

מסכת עירובין (א)

דפים ב-מא

סוגיות המסכת מבוארות בלשון שווה לכל נפש, כאשר המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

בנוסף, המילים המודגשות הן כלי עזר שמיועד במיוחד למי שמבקש להשקיע ולרכוש ידיעה אמתית בתלמוד, דבר שכמעט אין דרך להגיע אליו ללא חזרות מרובות. כאמור, לאחר לימוד ראשוני של כל סוגיה, ניתן לחזור עליה בזמן קצר מאוד, על ידי קריאה של המילים המודגשות בפני עצמן, כך ניתן לחזור בכל יום על עניינים רבים לפי סדר התלמוד, דרך בדוקה לרכוש ידיעה אמתית ולקנות קניין בתורה. דברי התוספות באים באותיות קטנות.

©

כל הזכויות שמורות

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

דוא"ל: bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

טל': 03-6187895

לעילוי נשמת

הר"ר מנוס בן יצחק ז"ל

נלב"ע י"ב אב תשע"ג

מרת דינה בת מרדכי ע"ה

נלב"ע כ"ח תשרי תשכ"ח

ת.נ.צ.ב.ה

נדבת הר"ר יצחק גולוב הי"ו

פרק ראשון מבוי שהוא גבוה

דף ב

מעט מושגים הנצרכים להבנת דיני משנתנו

בתחילת המסכת נזכיר בקצרה מספר מושגים בסיסיים, הנצרכים להבנת הלכות עירובין, ובעזרתם בהמשך המסכת יתבארו רובם ביתר הרחבה.

א. מלאכת הוצאה.

אחת מהמלאכות האסורות בשבת, היא להוציא איזה דבר [שיש לו חשיבות מסוימת], מרשות היחיד לרשות הרבים.

ועניין זה מבואר למדוהו חכמים במסכת שבת, מהכתוב בעניין הבאת התרומה למלאכת המשכן, "וַיָּצֵא מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה לְאָמֵר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְמוֹת הַקֹּדֶשׁ וַיִּקְלָא הָעָם מִקְּבֵיאָהּ" (שמות ל"ו ו').

שכך ציוה משה את בני ישראל, שלא יוציאו את התרומות מרשותם, שהיא רשות היחיד, למחנה לוי, שהוא רשות הרבים.

וציוה כן משום שאותו יום שבת היה, ומכאן שאסור להוציא חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים.

וחכמים למדו מסברא, שכשם שאסור להוציא חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים, כך אסור להכניס חפצים מרשות הרבים לרשות היחיד. וההכנסה היא תולדת מלאכת הוצאה.

והלכה למשה מסיני, שכשם שאסור להוציא ולהכניס, כך אסור להעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים. וגם ההעברה של ארבע אמות ברשות הרבים נחשבת תולדת מלאכת הוצאה.

ב. רשות הרבים.

כל מקום שמצויים בו רבים [ויש מפרשים דווקא כשמצויים בו לכל הפחות ששים ריבוא], והוא רחב שש עשרה אמה, והוא מפולש משני ראשיו, ואינו מקורה, שבכך הוא דומה לרשות הרבים של בני ישראל במדבר, הרי זה רשות הרבים מהתורה.

ובכלל זה: (א) סרטיא. היא דרך סלולה שהולכים בה מעיר לעיר. (ב) פלטיא גדולה. היא ככר העיר שמתקבצים שם בני אדם לסחורה. (ג) מבואות של עיר שהם רחבים שש עשרה אמה ומפולשים משני ראשיהם לפלטיא או לסרטיא.

ג. רשות היחיד.

כל מקום שיש בו לכל הפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, והוא מוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים, הרי זה רשות היחיד.

בין אם המקום בין המחיצות המקיפות אותו, ובין שהוא על גבי המחיצות הללו, כגון עמוד רחב ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה טפחים, שאנו אומרים גוד אסיק מחיצה, כלומר כאילו המחיצות שסביבו תחתיו נמשכות גם למעלה.

ובהמשך המסכת יתבאר בעזרתם, מכמה רוחות צריך מקום זה להיות מוקף מחיצות, כדי שיחשב רשות היחיד.

ד. חצר.

על פי רוב, החצר הוא מקום מוקף מחיצות, ולכן הוא נידון כרשות היחיד, ויש בו בתים של כמה בני אדם.

ה. מבוי.

המבוי הוא מעין רחוב צר שאין ברחבו שש עשרה אמה, וחצירות פתוחות אליו.

ועל פי רוב, צד אחד שלו פתוח לרשות הרבים, וצדו השני סתום [=רחוב ללא מוצא].

ומעיקר הדין הוא נחשב כרשות היחיד ולא כרשות הרבים, כי אינו רחב שש עשרה אמה, ואינו מפולש משני צדדים. ואולם, מאחר שיש בו דמיון לרשות הרבים כי הרבים עוברים דרכו לחצרות, אסרו חכמים לטלטל בתוכו, עד שיעשו לו תיקון, להבדילו מרשות הרבים.

ו. קורה.

הקורה היא אחד מהאופנים שתקנו חכמים, להתיר את הטלטול במבוי, והכוונה לקורה שניתנת מעל פתח המבוי, מצד לצד.

ז. לחי.

הלחי גם הוא אחד מהאופנים שתקנו חכמים, להתיר את הטלטול במבוי, והכוונה לקנה או לוח הנעוץ בקרקע מצד אחד של כותל המבוי בראשו.

ח. צורת הפתח.

צורת הפתח היא כשיש קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם, והיא נחשבת כמחיצה, שגם היא מתירה לטלטל במבוי כשהיא עומדת בפתחו.

חילוק הלשון בין דין מבוי

גבוה לבין דין סוכה גבוהה

להלן יתבאר בעזרתם, שלדעת חכמים, דין קורת מבוי שמתירה את הטלטול במבוי, שווה לדין סכך הסוכה לענין זה שיש להניחם בתוך גובה עשרים אמה. ואם היו גבוהים למעלה מעשרים אמה, הקורה אינה מתירה את הטלטול במבוי, והסוכה אינה כשרה.

אמנם כשנשנו שני הדינים הללו במשנתנו, שינו ביניהם בלשון.

לעניין מבוי שנו, "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט", כלומר לא אמרו שבמצבו הוא פסול, אלא אמרו מה יש לעשות כדי לתקן את הדבר שיהיה כשר.

ולעניין סוכה שנו, "סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה", כלומר אמרו שבמצבה כעת היא פסולה, ולא אמרו מה יש לעשות לתקן את הדבר להכשירה.

- יש אומרים שוודאי עדיף לומר תמיד מה הדין כפי המצב עתה.

ולכן לעניין סוכה, מאחר שכבר קודם תקנת חכמים כן הוא דינה מהתורה, שכשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה היא פסולה, כשבאו חכמים לשנות את הדין במשנה, שנו בה את דינה שהיא פסולה.

אבל לעניין מבוי, מאחר שקודם תקנת חכמים לאסור את הטלטול במבוי, היה מותר לטלטל בו בלא שום תיקון של קורה, כשבאו חכמים להתקין שלא יטלטלו במבוי בלא תיקון קורה, אין ראוי לשנות "קורה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה", שהרי עדיין לא ידענו כלל שצריך לתת קורה.

וכשבאים ללמד דין זה, ראוי לומר כיצד יש לתת את הקורה, ולא כיצד היא פסולה, ולכן שנו שיש לתת אותה למטה מעשרים אמה, ולא שנו שכשהיא למעלה מעשרים אמה היא פסולה.

ותוס' פירשו, שלעניין סוכה, מאחר שחיובה מהתורה, שנו לשון פסול, שאין לטעות בו לומר שהדבר כשר בדיעבד. אבל לעניין תיקון מבוי שהוא מדרבנן, נקטו לשון ימעט, אף שניתן לטעות בו לומר שדין זה הוא

לכתיחלה בלבד אבל בדיעבד כשר, כי מאחר שהדין מדרבנן, לא חשו לכך שעלולים לטעות בו.

- ויש אומרים שוודאי עדיף לומר תמיד כיצד יש לעשות ויהיה כשר, ולא לשנות את הדבר הפסול.

ולכן לעניין מבוי שנו, שכשהוא גבוה מעשרים אמה, יש למעטו.

אבל לעניין סוכה, אם היו מבאים כיצד יש לעשות, היה הדבר גורם לאריכות לשון, כי לעניין סוכה נשנו כמה דינים יחד, [כמה מידת גובהה המרובה, וכמה מידת גובהה הפחותה, וכמה מחיצות היא צריכה, וכמה סכך היא צריכה], ואם היו שונים בכל אחד את תיקונו, היו צריכים להאריך לפרט, אבל עתה כשאמרו על הכל יחד שהסוכה פסולה, קיצרו בלשון.

וקיצור הלשון לעולם עדיף, כמו שאמרו חכמים במסכת פסחים, לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

הגובה המירבי שניתן להניח בו את קורת המבוי

א. דעת חכמים.

לדעת חכמים, **יש להניח את קורת המבוי בפתח המבוי עד גובה של עשרים אמה, ואם הניח אותה למעלה מכך, אינה מתירה את הטלטול במבוי.**

והסיבה לכך, [כפי שלכאורה מבואר בבבלי, וכפי דברי רב יהודה אמר רב], כי הקורה מועילה להתיר את המבוי רק כשהיא מונחת על פתח המבוי, ורק עד גובה עשרים אמה מצינו שדבר נחשב פתח.

שכן פתח ההיכל היה גבוה עשרים אמה, והוא קרוי פתח, שנאמר בו, "וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְפֵּנוֹ וַיִּשְׁקֹטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הָדָם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" (ויקרא ג' ב').

ואף שהכתוב זה נאמר על המשכן, שהיה גבוה עשר אמות, מכל מקום הוא מדבר גם על המקדש, שהיה גבוה עשרים אמה. שכן גם המקדש קרוי משכן, כפי שיתבאר בעז"ה להלן.

אבל יותר מעשרים אמה לא נקרא פתח, ואם מניח שם את הקורה, אינה מונחת על פתח המבוי, ואינה מתירה לטלטל בו.

אכן עד גובה עשרים אמה כניסת המבוי נחשבת כפתח, אף על פי שאין לה דלתות ואינה דומה ממש לפתח ההיכל שהיו לו דלתות.

והסיבה לכך, כי באמת פתחו של היכל קרוי פתח גם ללא דלתותיו, שלא עשו לו דלתות אלא לצניעות בעלמא¹.

ב. דעת רבי יהודה.

לדעת רבי יהודה, **ניתן להניח את קורת המבוי בפתח המבוי גם למעלה מגובה של עשרים אמה.**

ובהמשך יתבאר בעז"ה, אם לדעתו יכול להגביה את הקורה בלא גבול, או שגם לדעתו יש מידה מירבית לגובה הנחת קורת המבוי.

ונאמרו שלושה אופנים, לבאר, מהיכן למד רבי יהודה דין זה.

(א) לדברי רב יהודה אמר רב, הסיבה לכך, שלדעת רבי יהודה ניתן להניח את קורת המבוי גם למעלה מעשרים אמה, כי לדעתו מצינו שיחשב פתח גם בגובה ארבעים אמה, שכן פתח האולם [שהיה במקדש לפני ההיכל], היה גבוה ארבעים אמה.

ולדעת רבי יהודה, **קדושת האולם שווה לקדושת ההיכל, כלומר ההיכל והאולם יחד נחשבים כאוהל מועד, ואם כן גם פתח האולם נקרא פתח, שנאמר "פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" והכוונה גם לאולם, הרי שגם גובה ארבעים נחשב פתח.**

(ב) ויש אומרים, שאמנם גם רבי יהודה מודה, שקדושת האולם אינה שווה לקדושת ההיכל, ואם כן הכתוב "פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" מתייחס רק לפתח ההיכל, שגובהו עשרים אמה.

ומכל מקום מבואר בכתובים, שגם פתח האולם, הגבוה ארבעים אמה, קרוי פתח, שנאמר "אל פתח אולם הבית"².

וחכמים חולקים, ואומרים, שלא נקרא פתח האולם פתח, כי לא נאמר "פתח אולם" בשום מקום, אלא "פתח אולם הבית", והכוונה להיכל שהוא בית הפתוח לאולם.

- על כל פנים, לפי המבואר עד עתה, מאחר שרבי יהודה למד, שניתן להניח את קורת המבוי למעלה מעשרים אמה ממה שמצינו שפתח האולם קרוי פתח, מודה רבי יהודה, שאפשר להניחה רק עד גובה ארבעים אמה כמו שהיה פתח האולם, אבל אם הניחה למעלה מארבעים

אמה, מודה רבי יהודה שצריך להנמיך.

(ג) ולדברי רב חסדא, הסיבה לכך, שלדעת רבי יהודה ניתן להניח את קורת המבוי גם למעלה מעשרים אמה, כי יש הרבה פתחי ארמונות מלכים גבוהים הרבה.

ואם כן, מאחר שבני אדם עושים פתחים גבוהים מעשרים אמה, כשמניח את הקורה למעלה מעשרים אמה, גם כן נחשב שמניחה על פתח המבוי.

- ולדברי רב חסדא אם בני אדם רגילים לעשות פתחים בגובה מאה אמה יש להכשיר את הקורה גם כשהיא מונחת בגובה כזה.

ביאור נוסף של המחלוקת הנ"ל

עד כאן ביאור מחלוקת חכמים ורבי יהודה כפי שנתבאר בדף זה.

ובדף ג' מבואר שרב נחמן בר יצחק ביאר את מחלוקתם באופן אחר, והוא, שלדברי שניהם אין הדבר למד, לא מפתח היכל, ולא מפתח אולם, ולא מפתחי ארמונות מלכים.

אלא לדברי שניהם, מאחר שהקורה ניתנת במבוי להיכר, להבדיל בין מבוי לרשות הרבים, לפיכך יש לתת אותה בגובה שבני אדם רואים אותו לפי תומם בלא להסתכל כלפי מעלה, כדי שתהא להם להיכר.

לדעת חכמים, בני אדם מביטים עד גובה עשרים אמה.

ומה ששנו בבבלי, ששיעור זה הוא כפתחו של היכל, לא משום שמשם למדו זאת, אלא כדי לתת סימן, לזכור את השיעור.

ולדעת רבי יהודה, בני אדם מביטים עד גובה ארבעים אמה.

מקדש קרוי משכן

כל מקום שנאמר בתורה משכן, הכוונה הן למשכן והן למקדש, שלא רק המשכן קרוי משכן, אלא גם המקדש קרוי כן.

שכן אחרי שכבר נבנה המשכן, נאמר "וַיִּנְתְּנִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגָּעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם" (ויקרא כ"ו י"א), לומר שהובטחו על משכן אחר, ועל כרחך הכוונה

¹ אבל אין לומר שהסיבה לכך שגם בלא דלתות נקרא פתח כי מצינו שבאהל מועד שהיה הפתח רחב עשר לא היו דלתות, ואפילו הכי קרי ליה פתח, כי שם נקרא פתח משום שלא היה גבוה אלא עשר. אי"נ על כרחך אהל מועד שלא כדון נקרא פתח, שהרי היה פרוץ במלואו, דלא הוה ליה גיפופי. [ע"פ תוס'].
² זה הפסוק אינו בשום מקום. ואומר ר"י, דמצונו דכתיב "אֵלֶם הַבַּיִת" (יחזקאל מ' מ"ח), ובקרא אחרינא כתיב "פֶתַח הַבַּיִת" (יחזקאל מ"ז א'), והווי כאלו נכתב בהדיא בחד קרא, "פתח אולם הבית". [תוס'].
2

למקדש, ואם המקדש קרוי גם בשם משכן.

ומכאן למדו חכמים, שעד גובה עשרים אמה נחשב פתח, שכשנאמר בכתוב "וַיִּשְׁקֹטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד", הכוונה גם לדלתות ההיכל, שגובהם עשרים אמה, כפי שנתבאר לעיל.

וכמו כן מכאן למד רב יהודה אמר שמואל את דינו המבואר להלן.

שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל

לדברי רב יהודה אמר שמואל, שלמים ששחטם בשחרית קודם פתיחת דלתות ההיכל, פסולים.

כי נאמר, "וַיִּסְמְדוּ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבֵּנוֹ וַיִּשְׁקֹטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּרְקֹוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת הַיָּד עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" (ויקרא ג' ב'), ללמד, **שתהא השחיטה בזמן שהוא פתוח, ולא בזמן שהוא סגור**¹.

ואף על פי שהכתוב הזה מדבר במשכן, הלא כבר נתבאר, שגם המקדש קרוי משכן, ואם כן, הכתוב הזה מדבר גם במקדש².

משכן קרוי מקדש

כל מקום שנאמר בתורה מקדש, הכוונה הן למקדש והן למשכן, שכן לא רק המקדש קרוי מקדש, אלא גם המשכן קרוי כן³.

מתחילה אמרו, שעניין זה, שגם המשכן קרוי מקדש, למד מהכתוב, "וַיִּשְׁקֹטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּרְקֹוּ בְּנֵי אֹהֶל הַכֹּהֲנִים אֶת הַיָּד עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" (ויקרא ג' ב'), (במדבר י"א).

ודחו זאת, כי המקדש האמור בכתוב הזה אינו המשכן, אלא הארון, ואין ללמוד מכאן שהמשכן קרוי מקדש.

ולמסקנה אמרו, שעניין זה, שגם המשכן קרוי מקדש, למד מהכתוב האמור בעניין עשיית המשכן, "וַיַּעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וַיִּשְׁכְּנֵנִי בְּתוֹכָם" (שמות כ"ה ח').

הרוחב המירבי של פתח

מבוי שמותר לטלטל בתוכו

לדברי הכל, גם מבוי שעשו לו קורה, מותר לטלטל בו רק אם בינו לבין רשות הרבים יש דבר הנחשב כפתח. אבל כשהוא נחשב כפרוץ לרשות הרבים, אין מועיל לו שום תיקון להתירו⁴.

ונחלקו חכמים עד כמה יהא המבוי רחב, ויחשב פתח ולא פרצה.

לדעת חכמים, עד עשר אמות נחשב פתח, שכן פתח ההיכל היה רחב עשר אמות, והוא קרוי פתח, שנאמר בו "פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד". ויותר מעשר אמות אינו פתח אלא פרצה, ועליו למעט את רוחבו, כדי שיוכלו לטלטל בו בשבת על ידי תיקון של קורה.

ולדעת רבי יהודה, גם כשהוא רחב יותר מעשר אמות, הוא נחשב פתח, ומותר לטלטל בו על ידי תיקון קורה.

- **לדברי רב**, רבי יהודה למד זאת ממה שמצינו, שפתח האולם היה רחב עשרים אמה. ולדעת רבי יהודה גם הוא קרוי פתח, כפי שנתבאר, ואם כן, רבי יהודה התיר רק עד רוחב עשרים אמה⁵.

- ולדברי רב חסדא, רבי יהודה למד זאת ממה שמצינו בני אדם בונים פתחים רחבים לארמונות מלכים, והם קרויים פתחים, ואם כן, לדעת רבי יהודה, **אפילו כשהוא רחב יותר מעשרים אמה**, מותר לטלטל בו על ידי תיקון של קורה.

מבוי שכניסתו רחבה מעשר

אמות ויש בה צורת הפתח

נתבאר, שלדעת חכמים, עד רוחב עשר אמות הכניסה של המבוי נחשבת פתח להתיר בו לטלטל על ידי קורה, וכשהכניסה רחבה יותר מעשר אמות, היא נחשבת פירצה, ואין מטלטלים במבוי.

ומבואר במשנתנו, שכל זה כשאין בכניסת המבוי צורת הפתח, אבל כשיש בו צורת הפתח, היא מתירה את הטלטול בתוכו, אף שכניסתו רחבה יותר מעשר אמות.

ומבואר בגמרא, שכן הדין רק לדעת האומרים, ששיעור רוחב הפתח אינו למד מפתח ההיכל, שלדעתם בלבד צורת הפתח מחשיבה את הכניסה לפתח, אף כשהוא רחב יותר מעשר אמות.

אבל לדעת רב, ששיעור הפתח למד מפתח ההיכל⁶, הלא פתח ההיכל אף על פי שהיתה לו צורת הפתח היה רחב עשר אמות בלבד. ואם כן, **גם כשיש לכניסת המבוי צורת הפתח, היא נחשבת פתח להתיר את הטלטול במבוי רק כשהיא רחבה עד עשר אמות, ולא יותר**.

רוחב שער החצר

א. לשון ראשון.

ללשון ראשון בגמרא, **יש ללמוד מהכתובים, שרוחב פתח שער חצר המשכן היה עשרים אמה**.

שכן רוחב החצר היה חמישים אמה, כמו שנאמר, "וְאֵרֶךְ הַחֲצֵר מֵאָה בָּאַמָּה וְרוֹחְבָּהּ חֲמִישִׁים בְּחֲמִשִּׁים" וְקָמָה חֲמִשָּׁה אֲמֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת" (שמות כ"ז ט').

וקלעי החצר מצד הפתח היו חמש עשרה אמה מכל צד, כמו שנאמר "וְנִחְמֹשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה קִלְעִים לְפָתָהּ"⁸ עֲמִדָּהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה" (שמות כ"ז י"ד). "וְלִפְתָּהּ הַשְּׂנִית מִזָּה וּמִזָּה לְשַׁעַר הַחֲצֵר קִלְעִים חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה אָמָה עֲמִדָּהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה" (שמות ל"ח ט"ו), נותרו באמצע עשרים אמה של פתח.

ומכל מקום, אף על פי שהיה פתח שער החצר רחב עשרים אמה, **הכל מודים שאין ללמוד ממנו, שבכל מקום, כניסה רחבה עד עשרים אמה**

¹ והקשו התוס', הלא מאחר ששחט את השלמים קודם פתיחת דלתות ההיכל, על כרחך עוד לא נשחט התמיד, שהרי גם התמיד אינו נשחט אלא אחר פתיחת הדלתות, ואם כן יפסלו השלמים מטעם שנשחטו קודם התמיד, שנאמר בו, "העולה", ללמד שתהא העולה ראשונה, לכל הקרבנות. (א) ויש לומר, דקרא דהעולה דווקא בהקטרה איירי, ולא בשחיטה. (ב) אי נמי למצוה ולא לעכב ... והא דתניא בתוספתא כל הזבחים שהקדימן לתמיד של שחר או עיכבן אחר תמיד של בין הערבים פסולין, היינו מדרבנן. (ג) אי נמי הכא איצטריך כשנפתחו וחזרו ונעלו. [תוס'].

² משמע דמשכן ומקדש גמרינן מהדדי ... וקשה דבפרק שני דשבועות מצריך תרי קראי ... ותיורף הר"ר נתנאל, דהכא לא צריך קרא, דעיקר דרשה אינה אלא על המקדש, דבמשכן לא היו דלתות ... [תוס'].

³ ונפקא מינה (א) שאינו דוחה את השבת. (ב) ושלא יכנס אדם שם באבק שעל רגליו.

⁴ י"ל"ע האם כשהמבוי פתוח יותר מעשר אמות, הפרצה היא הגורמת לכך שלא יוכלו לטלטל בו, שכל שהמבוי פרוץ אין לו תקנה. או שכשהוא פתוח יותר מעשר אמות אין כאן פתח, ומחמת כן הקורה אינה מועילה להתיר בו לטלטל, כי כשאין פתח, הקורה אינה על הפתח, והרי היא כקורה המונחת למעלה מעשרים אמה, שאינה מתירה את הטלטול, שאין הקורה מתירה לטלטל, אלא כשהיא מונחת על הפתח.

⁵ וקשה דלקמן דף י' אמר, דלא מכשיר רבי יהודה אלא עד שלוש עשרה אמה ושלש. [תוס'].

⁶ ואף על גב דבבבלי נמי גמרה מהיכל, איכא למימר דפליגא אמתניתין. אי"נ לא נקט היכל אלא לסימנא בעלמא, כדאמרין בסמוך. [תוס'].

⁷ הא דכתיב "חמשים בחמשים" בפרק שני מפרש לה. [רש"י].

⁸ כתף הוא צידו של פתח. [רש"י].

נחשבת פתח ולא פרצה¹.

כי פתח חצר המשכן לא נקרא "פתח" סתם, אלא "פתח שער"², אבל פתח סתם אינו רחב כל כך³.

ב. לשון שני.

ללשון שני בגמרא **אין ללמוד מהכתובים מה היתה מידת רוחב פתח שער חצר המשכן.**

והסיבה לכך, כי הכתוב, "וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קִלְעִים לְפֶתֶחַ", אינו מלמד את מידת רוחב הקלעים מצד הפתח, אלא את מידת גובה הקלעים.

- יש גורסים שהכתוב הזה מלמד, שהקלעים שבצד הפתח היו גבוהים חמש עשרה אמה יותר מהקלעים שבשאר הרוחות.

שבשאר הרוחות היו הקלעים גבוהים חמש אמה, כמו שנאמר, "וּמִסֵּד שַׁעַר הַחֲצֵר מֵעֶשְׂהָ רֶקֶם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְנֶשֶׁךְ מִשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אָרְדָּה וְקוֹמָה בְּרֹחַב חֲמִשׁ אַמּוֹת לְעֶמֶת קִלְעֵי הַחֲצֵר" (שמות ל"ח י"ח), **והקלעים שבצד הפתח היו גבוהים עשרים אמה.**

- ויש גורסים שהכתוב הזה מלמד על מידת גובה כל הקלעים, **שבכל הרוחות היו קלעי החצר גבוהים חמש עשרה אמה⁴.**

ומה שנאמר, "וְקוֹמָה בְּרֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת", הכוונה לכך שהיו גבוהים חמש אמות למעלה מהמזבח, שהמזבח היה גבוה עשר אמות והקלעים חמש עשרה אמה, כדי שלא יהא כהן עומד על המזבח ועבודה בידו, וכל העם רואים אותו מבחוץ.

וללשון זה, אין להקשות כלל מדוע לא למדו מפתח שער החצר כמה תהא הכניסה רחבה ותחשב פתח, כי לפי לשון זה לא נתבאר כלל מה היתה מידת רוחב פתח שער החצר.

פירוש הסוגיה כפירוש ריב"א

עד כאן פירוש רש"י ותוס'. והתוס' הקשו על כך, כיצד יתכן לומר שלא נתפרש בכתובים רוחב שער החצר, הלא וודאי משמע שכוונת הכתובים, שבכל כתף רוחב חמש עשרה אמה. ולכן **פירש ריב"א את הסוגיה באופן אחר.**

ודאי הוא שרוחב שער החצר היה עשרים אמה. אלא

שמתחילה אמרו, שמשמע מהכתובים, שמלבד מה שהיה רוחב עשרים אמה, מבואר גם כן שהיה גובהו חמש אמות, כמו שנאמר "וְקוֹמָה בְּרֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת".

ולזאת רצו לומר, שאף שפתח גבוה עשרים אמה אינו נחשב פתח אלא עד רוחב עשר אמות, כפתח ההיכל, כשהפתח אינו גבוה אלא חמש אמות, יחשב פתח אפילו ברוחב עשרים אמה כפתח שער החצר.

ותירצו ששער החצר לא נקרא פתח אלא שער, ולכן לא בטל שמו ממנו אף ברוחב עשרים, כי שער הוא דבר גדול מפתח, אבל פתח סתם אינו רחב אלא עשר אמות.

אלא שתירוצ זה היה דחוק להם קצת, כי מאחר שהפתח הוא רק בגובה חמש אמות, לא מסתבר שתהא לו חשיבות שער, אלא חשיבות פתח, ואם כן ראוי ללמוד ממנו שפתח רחב עשרים אמה בגובה חמש יחשב פתח.

ולזאת תירצו, שבאמת היה הפתח גבוה חמש עשרה אמה, ואם כן ודאי היה בחשיבות שער, ולא פתח, ואין ללמוד ממנו שפתח רחב למעלה מעשרים יחשב פתח.

דף ג

קורת מבוי גבוהה מעשרים אמה ויש לה אמלתרא

נתבאר, שלדעת חכמים, קורת מבוי המונחת למעלה מעשרים אמה, אינה מתירה לטלטל במבוי.

- לדעת האומרים, שחכמים למדו זאת מפתחו של היכל, אין שום חילוק בדבר, ואפילו אם היתה לקורה זו אמלתרא [=דברים המושכים את העין לראותם, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], **אין בכך כלום, וכל שהקורה למעלה מעשרים אמה, אינה מתירה את טלטול המבוי.**

שהרי גם פתחו של היכל היתה לו אמלתרא, [כפי שיתבאר להלן], ואף על פי כן היה גבוה עשרים אמה ולא יותר.

- ולדעת האומרים, שחכמים קבעו שיעור עשרים אמה לפתח המבוי, כי עד הגובה הזה בני אדם מביטים בקורה, ויש להם היכר על ידה.

כל זה בסתם קורה, אבל קורה שיש בה

אמלתרא, מחמת האמלתרא **בני אדם מביטים בה גם כשהיא גבוה יותר מעשרים אמה, ולכן מותר לטלטל במבוי על ידה,** גם כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה.

ולדברי רב, שתי הדעות הללו הם מחלוקת תנאים. ולדברי רב נחמן בר יצחק, הכל מודים לדעה השנייה.

אמלתראות

מבואר בגמרא, שעל פתח האולם היו חמש אמלתראות העושיים מעץ הקרוי מילה [=עץ אלון שגדלים בו מילין הקרויים עפצים]. והיו אותן חמישה אמלתראות זו על גב זו. וכמו כן מבואר, שכתבנית אולם, כך תבנית היכל.

לדברי רב חמא בנו של רבה בר אבוח, אמלתראות הללו היו **קיני עופות** שהיו **בולטים** מעל פתח האולם.

ולדבריו, דווקא אמלתראות מעין אלו, שהם מושכים את העין הרבה, מועילים לקורת מבוי שיוכלו להגביהה למעלה מעשרים אמה.

ולדברי רב דימי משום בני מערבא, אמלתראות הללו היו **קורות של ארז** שהיו **תחובים בכותל**. ומתוך שהם ארוכים, אף על פי שאינם בולטים, רואים אותם בני אדם.

ולדבריו, אפילו אמלתראות מעין אלו מועילים לקורת מבוי, שיוכלו להגביהה למעלה מעשרים אמה.

שיעור קורת מבוי

בדף י"ד יתבאר בעזה"י, שקורת מבוי צריכה להיות **חזקה בשיעור** **כזה שהיא יכולה להחזיק על גבה אריח** [=חצי לבינה].

ולדברי רבי אילעא אמר רב, כל זה כשאינה רחבה ארבעה טפחים, אבל **כשהיא רחבה ארבעה טפחים, היא מועילה** להתיר את המבוי בטלטול **גם כשאינה חזקה בשיעור זה** שיוכלה להחזיק על גבה אריח.

¹ ואין לומר שהפתח לא נחשב רחב עשרים משום שהיו שלושה עמודים ברוחב הפתח. כי אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ונחשב רחב עשרים. [ע"פ תוס'].

² ואף על גב דברפרש במדבר סיני מצינו דאיקרי נמי פתח סתמא, אין לחוש, הואיל ובשאר מקומות איקרי פתח שער. [תוס'].

³ ואם תאמר אפילו היה קרוי פתח סתם אין ללמוד ממנו כי היתה לו ליה צורת הפתח, שהכלונסות היו על גבי ווי עמודים, שהקלעים תלויים בהן. ויש לומר דאמר לקמן דצורת הפתח שעשה מן הצד לא עשה ולא כלום [והכלונסאות לא היו מעל העמודים אלא בצדיהם]. ועוד דלא קשה מידי, דאליבא דרב קיימינן, ורב תני צריך למעט אף על גב דאית ליה צורת הפתח. [תוס'].

⁴ והיינו כרבי יוסי ... דאמר, מזבח גבוה עשר אמות, פי שנים כאורכו, והקלעים סביב חמש עשרה, שלא יהא כהן עומד ועבודה בידו, וכל העם רואין אותו, והא דכתיב בקלעים וקומה חמש אמות, היינו משפת מזבח ולמעלה, והא דכתיב במזבח, ושלוש אמות קומתו, היינו משפת סובב ולמעלה. ורבי יהודה פליג התם, דהמזבח שלוש אמות, דברים ככתבן, והקלעים גובהן חמש. והאי שנינוא בתרא דהכא, לא משני לרבי יהודה, אלא לרבנן, דלרבי יהודה, קלעים חמש עשרה אמות, לאו בגובהן כתיב. [תוס'].

הגובה המירבי שניתן

להניח בו את הסכך בסוכה

במסכת סוכה מבואר, שלדברי הכל, כשהסכך של הסוכה גבוה יותר משיעורו, הסוכה פסולה. ונחלקו, מהו הגובה המירבי שניתן להניח בו את הסכך בסוכה ותהא כשרה.

ולדברי רבה, דין זה, ש**כשהסכך גבוה, הסוכה פסולה**, למד מהכתוב, "**לִמְעַן יִדְעוּ דִּרְתִּיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כ"ד מ"ג).

שכן הכתוב הזה מלמד, ש**מצוות סוכה מתקיימת רק כשהיושב בה יודע ומכיר בכך שהוא יושב בסוכה**.

ולפיכך יש לתת את הסכך בגובה שבני אדם רואים אותו לפי תומם בלא להסתכל כלפי מעלה.

לדעת חכמים, בני אדם מביטים עד גובה עשרים אמה.

ולדעת רבי יהודה, בני אדם מביטים אף יותר מעשרים אמה.

ואמר רב נחמן בר יצחק, **אף שגם לעניין מבוי, אלו הם טעמי מחלוקתם של חכמים ורבי יהודה** [כפי שנתבאר לעיל בדף ב'], **מכל מקום הוצרכו לחלוק בפירוש בשני הדינים**, ולא די היה לבאר מחלוקתם בדין אחד.

כי אם היו מבארים מחלוקתם בדין אחד, היה מקום לומר שבדין השני לא נחלקו.

שכן יש לחלק בין מבוי, שבני אדם הולכים בו כדרכם, ואינם מביטים כלפי מעלה, לבין סוכה, שבני אדם יושבים בה, ובתוך כך דרכם להביט בה גם כלפי מעלה.

ולפיכך, **אם היו נחלקים רק לעניין מבוי, היה מקום לומר, שבסוכה הכל מודים שניתן להגביה יותר מעשרים אמה.**

ואם היו נחלקים רק לעניין סוכה, היה מקום לומר, שבמבוי הכל מודים שאין להגביה את הקורה יותר מעשרים אמה.

מקצת קורה או סכך בתוך עשרים

ומקצת מהם למעלה מעשרים

נתבאר, שלדעת חכמים, כשקורת המבוי והסכך מונחים למעלה מעשרים אמה, הקורה אינה מתירה את הטלטול במבוי, והסוכה פסולה.

ולחלן יתבאר בעזה"י, מה הדין כשמקצת עובי הסכך או הקורה בתוך עשרים אמה, ומקצת עובי שלהם למעלה מעשרים אמה.

א. דעת רבה ללשון ראשון – קורה כשרה וסכך פסול.

ללשון ראשון בגמרא, דעת רבה, שיש חילוק בין קורה לסכך.

הקורה, אפילו אם מקצת ממנה בתוך עשרים אמה, די בכך, ומותר לטלטל במבוי על ידה. והסכך אינו מכשיר את הסוכה, אלא כשכולו בתוך עשרים אמה.

לדברי רבא מפרזקיא, מעיקר הדין היה ראוי להכשיר את הדבר גם במבוי וגם בסוכה, אלא שבסוכה, מאחר שהיא דבר שכל יחיד עושה לעצמו, חששו חכמים, שמא יינשור מהסכך כל הנכנס ממנו לתוך עשרים אמה, וישאר רק הסכך הגבוה מעשרים אמה, ולא ישים לב לכך, ונמצא יושב בסוכה פסולה. ולכן אמרו, שלא תהא הסוכה כשירה, אלא אם כל הסכך בתוך עשרים אמה, שאפילו יחסר ממנו, עדיין יהיה הכל בתוך עשרים אמה. אבל במבוי לא חששו שמא יחסר מהקורה החלק הנכנס לתוך עשרים אמה ולא ישימו לב, כי המבוי הוא מקום הילוך של רבים, ולא יתכן שאף אחד לא ישים לב לכך.

ולדברי רבינא, אמנם מעיקר הדין ראוי להכשיר את הדבר גם בסוכה וגם במבוי, אלא, שבסוכה מאחר שחיובה מהתורה, חששו בה יותר, שמא יינשור מהסכך כל הנכנס לתוך עשרים אמה, וישאר רק הסכך הגבוה מעשרים אמה, והחמירו לפוסלה כשמקצת מהסכך למעלה מעשרים. מה שאין כן מבוי, שהאיסור לטלטל בו הוא מדברי חכמים, לא חששו בו, והתירו לטלטל בו גם כשמקצת הקורה למעלה מעשרים.

ב. דעת רבה כפי ששנה רב אדא בר מתנה – קורה פסולה וסכך כשר.

לדברי רב אדא בר מתנא, דעת רבה, שיש חילוק בין קורה וסכך.

הקורה מכשירה את המבוי רק כשכולה בתוך עשרים אמה, והסכך אפילו אם מקצת ממנו בתוך עשרים אמה, די בכך, והסוכה כשירה.

לדברי רבא מפרזקיא, מעיקר הדין היה ראוי להכשיר את הדבר גם במבוי וגם בסוכה. אלא שבמבוי, מאחר שהקורה אינה עשויה לאדם אחד בלבד, אלא לכל בני המבוי, יש לחוש שמא

יחסר מהקורה החלק הנכנס לתוך עשרים, ולא יתקנו את הדבר, כי כל אחד יסמוך על שאר בני מבוי, [כדאמרי אינשי, קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא], ולכן אמרו, שלא יטלטלו במבוי, אלא כשכל הקורה בתוך עשרים אמה, שאפילו אם יחסר ממנה, עדיין יהיה הכל בתוך עשרים אמה. **אבל בסוכה, מאחר שהיא של יחיד, אין לחוש לכך שכשייפול מהסכך הנכנס לתוך עשרים, יסמוך על אחרים שיתקנו זאת, ולכן לא פסלו את הסוכה, אף על פי שמקצת הסכך למעלה מעשרים אמה.**

ולדברי רבינא, הסיבה לחילוק בין סוכה למבוי הוא, שאיסור טלטול במבוי הוא מדברי חכמים בלבד, ולפיכך חששו בו יותר, שמא כשיחסר חלק הקורה שבתוך עשרים יתרשלו לתקן הדבר. מה שאין כן סוכה, שחיובה הוא מדין תורה, לא חששו שמא יתרשלו בה, כי בוודאי, אם יחסר הסכך שבתוך עשרים, ימהרו לתקן זאת, ולכן הסוכה כשירה גם כשמקצת מהסכך למעלה מעשרים אמה.

ג. דעת רבה בר רב עולא – שניהם פסולים.

לדעת רבה בר רב עולא **סכך וקורה שווים בדין זה, שאינם מכשירים אלא כשכל כולם בתוך עשרים אמה. אבל אם מקצת מהם למעלה מעשרים אמה, הסוכה פסולה, ואין לטלטל במבוי.**

ולכאורה הסיבה לכך היא, כי אין להתחשב אלא במה שתוך עשרים אמה.

ומעתה, מאחר שרק מקצת מהסכך בתוך עשרים אמה, לא די בו להכשיר את הסוכה, שכן סוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה, ואם יש להתחשב רק בסכך הנכנס לתוך עשרים, לא די בו כדי שלא תהא חמתה מרובה מצילתה.¹

וכמו כן לעניין קורת מבוי, כבר נתבאר, שאינה כשרה אלא כשהיא חזקה כדי לקבל עליה אריח, ומאחר שאין להתחשב אלא באותו מקצת הנכנס לתוך עשרים, לא די בו, כי הוא לבדו אינו חזק כדי לקבל אריח.

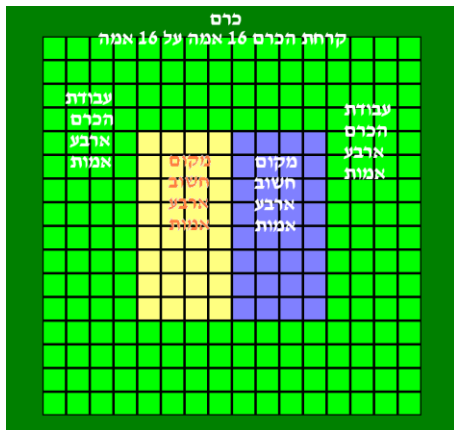
ד. דעת רבא. [שהברייתא מסייעת אותו] – שניהם כשרים.

לדעת רבא, **סכך וקורה שווים בדין זה, שהם מכשירים אפילו כשמקצת מהם למעלה מעשרים, ואפילו כל כולם למעלה מעשרים, ובלבד שתהא תחתיתם סמוכה לגובה עשרים.**

¹ מפרש ר"י, חמתה מרובה מצילתה על ידי שיבא הרוח ויפזר עד שתהא חמתה מרובה מצילתה ... ועוד נוכל לומר הכא, דאי קלשת ליה הוי חמתה מרובה על ידי קלישה לחוד ... [תוס'].

צורך עבודתו, ונחשבים כמותו².

ומעתה לדעת בית הלל, אם ללא היקף של ארבע אמות מכל צד, יש שמונה אמות על שמונה אמות, [סך הכל שש עשרה אמה], שכשתטיל מחצה משמונה לצד זה, ומחצה משמונה לצד זה, יהיה בכל חלק ארבע אמות, מקום חשוב הוא לעצמו, ומותר לזרוע בו, אבל אם אין בכל מחצה ארבע אמות, הרי הוא בטל לכרם שבצידו, וגם בו אסור לזרוע.

ולדעת בית שמאי, לא יזרע בקרחת, אלא אם כן ישארו באמצע שש עשרה אמות, שכשתטיל מחצה מהן לצד זה, ומחצה מהן לצד זה, יהיה בכל חלק שמונה אמות, כי לדעתם רק שמונה אמות נחשבות כמקום חשוב לעצמו.

מחול הכרם

מחול הכרם היא מקום בצד הכרם, שאותו מקום חרב מגפנים, ומצדו האחד גדר הכרם, ומצדו השני גפנים, ונחלקו חכמים כמה יהיה רחב, ויהיה מותר לזרוע בתוכו זרע אחר, ולא יהא בכך משום כלאי הכרם.

לדעת בית שמאי, השיעור הוא שש עשרה אמות [ולא פחות].

ולדעת בית הלל, השיעור הוא שנים עשרה אמות [ולא פחות].

שכן ארבע אמות הסמוכות לגפנים, הרי הם ככרם עצמו, כי כל ארבע אמות הסמוכות לכרם הם צורך עבודתו, ונחשבים כמותו, וארבע האמות הסמוכות לגדר מאחר שאינן ראויות לזריעה מחמת דריסת בני אדם בטלות ואינן חשובות.

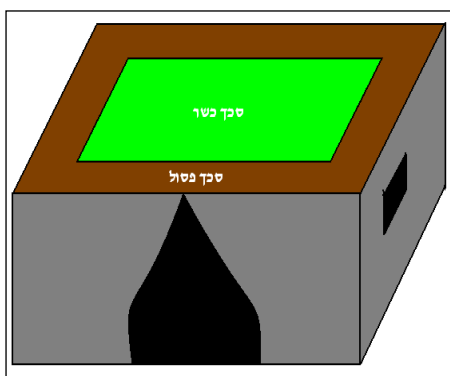
ומעתה לדעת בית הלל, אם ללא שמונה אמות

ב. דופן עקומה פחות מ-4 אמות [ולא יותר].

סוכה שהיא מסוככת כולה, אלא שהסכך הסמוך לדפנות הוא סכך פסול, ורק הסכך שבאמצע הסיכוך הוא כשר, הלכה למשה מסיני היא, שאם הסכך הפסול הוא פחות מארבע אמות, והסכך הכשר אינו רחוק מהדפנות ארבע אמות, הסוכה כשירה.

כי אנו מחשיבים את הסכך הפסול כאילו הוא חלק מהדפנות, שנעקמו הדפנות ונתקרבו לסכך הכשר, ונמצא הסכך הכשר על גבי הדפנות.

ואם הסכך הפסול הוא ארבע אמות או יותר, אין להחשיבו כדופן עקומה, והסוכה פסולה, כי אין הסכך הכשר על הדפנות.

ג. משך סוכה לדעת רבי 4 אמות [ולא פחות].

לדעת רבי כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה.

וחכמים חולקים על כך ואומרים שדי בכך שתהא מחזיקה ראשו ורובו ושלחנו.

קרחת הכרם

קרחת הכרם היא מקום באמצע הכרם, שאותו מקום חרב מגפנים, אבל הוא מוקף מארבע רוחות בגפנים, ונחלקו חכמים כמה יהיה גדול ויהיה מותר לזרוע בתוכו זרע אחר, ולא יהא בכך משום כלאי הכרם.

לדעת בית שמאי, השיעור הוא עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע אמות [ולא פחות].

ולדעת בית הלל, השיעור הוא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה [ולא פחות].

שכן ארבע אמות של היקף קרחת הכרם, שהן סמוכות לגפנים שסביב הקרחת, הרי הן ככרם עצמו, כי כל ארבע אמות הסמוכות לכרם הם

כי שיעור עשרים אמה הנזכר בהם, לא לעניין שיהיו הם בתוך עשרים, אלא שחלל הסוכה והמבוי יהא עד עשרים אמה.

ואין זה כפי הסברות הנזכרות בגמרא להכשיר כשמקצת בתוך עשרים ומקצת למעלה מעשרים, שאנו מחשיבים את כל העולה למעלה מעשרים כאילו מונח בתחתית הקורה והסכך, וכאילו הכל בתוך עשרים.

שכן לפי הסברות הללו, אין להכשיר אלא כשלכל הפחות מקצת מהם בתוך עשרים, ולדברי רבא, לא צריך שיהיו אפילו קצת מהם בתוך עשרים, אלא שלא יהא החלל יותר מעשרים.

המקום הנמוך ביותר שניתן

להעמיד בו את קורת המבוי

קורת מבוי, צריך שיהיה תחתיה לכל הפחות גובה עשרה טפחים, אבל אם אין תחתיה חלל עשרה טפחים פסולה.

דינים שתלויים במידה לעניין מבוי

א. גובה המבוי 20 אמה [ולא יותר].

כבר נתבאר, שאין להגביה את קורת המבוי למעלה מעשרים אמה.

ב. רוחב פתח המבוי 10 אמות [ולא יותר].

כבר נתבאר שתיקון קורה במבוי, אינו מועיל להתיר את הטלטול במבוי אלא כשהכניסה למבוי אינה רחבה מעשר אמות, שאז הכניסה נחשבת פתח.

אבל כשהכניסה רחבה מעשר אמות, היא נחשבת פרצה, ואין הקורה מועילה להתיר את הטלטול בתוכו.

ג. משך מבוי לדעת אביי 4 אמות [ולא פחות].

בדף ה' יתבאר בעזה"י שלדעת אביי אורך המבוי לכל הפחות ארבע אמות¹. ורב יוסף חולק על כך, ואומר, שדי בכך שיהא אורך המבוי ארבעה טפחים.

דינים שתלויים במידה לעניין סוכה

א. גובה הסוכה 20 אמה [ולא יותר].

כבר נתבאר, שאין להגביה את הסכך למעלה מעשרים אמה.

¹ פירוש ארבעה ומשהו יותר, דאין פתח פחות מארבעה, ואי לא הוי משהו יותר, אם כן לא הוי ארכו יותר על רחבו, ואינו ניתר בלחי וקורה. [תוס'].
² דתנן, כמה עבודת הכרם, ארבע אמות, כמלא בקר וכלים, שהיו בוצרים אותה בשוורים ובעגלות, ובעת החרישה חורשים אותה בשוורים, הלכך ככרם דמו. [רש"י].

פעם באותה אמה שבה יהיה הדין לחומרה. ונחלקו אביי ורבא במידות אלה.

לדברי אביי, אמה קטנה היא אמה של חמישה טפחים, ואמה גדולה היא אמה של ששה טפחים.

ומבואר בגמרא בדף ד', שגם אביי מודה, שדעת חכמים היא כדברי רבא, שכל אמות הן בנוות ששה טפחים, ודברי אביי הם כדעת רבן שמעון בן גמליאל.

ולדברי רבא, שתי מידות של אמה, הן מידות של אמה בת ששה טפחים, וההבדל בין אמה גדולה לאמה קטנה הוא, שאמה גדולה היא אמה של ששה טפחים גדולים, והן נקראות אמות שוחקות, כלומר צוחקות ושמחות, ואמה קטנה היא אמה של ששה טפחים מצומצמים, והן נקראות אמות עציבות, כלומר עצובות.

ומבואר בגמרא בדף ד', שלדברי רבא, לא נחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בדבר זה, ולדברי הכל, כל האמות הן בנוות ששה טפחים כפי שאמר רבא.

דף ז

אמות שמודה רבא שהן בנוות חמישה טפחים

בעניין מידות המזבח, נאמר בספר יחזקאל, "וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאַמּוֹת אָמָה וְנֹפֶח וְחִיק הָאָמָה וְאָמָה רֹחַב וְגִבּוֹלָה אֶל שְׁפָתָהּ סָבִיב זֵרֶת הָאֶחָד וְזֶה גִבּ הַמִּזְבֵּחַ" (יחזקאל מ"ג י"ג). וכל הדברים הנזכרים בכתוב הזה מידתם באמות של חמישה טפחים. ואלו הם:

א. "חיק הָאָמָה", כלומר אמת גובה יסוד המזבח.

ורק האמה של גובה היסוד בת חמישה טפחים, אבל אמה של כניסת יסוד המזבח בת ששה טפחים.

ב. "אָמָה רֹחַב", כלומר אמת כניסה של סובב המזבח.

ורק האמה של כניסת סובב המזבח בת חמישה טפחים, אבל אמות של גובה סובב המזבח בנוות ששה טפחים. כלומר גובה הסובב חמש אמות של ששה טפחים וכניסתו אמה של חמישה טפחים.

ג. "גִּבּוֹלָה אֶל שְׁפָתָהּ סָבִיב", כלומר קרנות המזבח².

ולעניין זה, כל האמות של הקרנות בנוות חמישה

לחומרה:

א.ב. גובה סוכה וגובה מבוי.

שיעורם עד עשרים אמה, ויש למדוד במידה הקטנה, כלומר, שלא יהיו יותר מעשרים אמות קטנות.

ג. פתח מבוי.

שיעורו עד עשר אמות, ויש למדוד במידה הקטנה, כלומר שלא יהיה יותר מעשר אמות קטנות.

ד. דופן עקומה.

שיעורה עד ארבע אמות, ויש למדוד במידה הקטנה, שאין סכך פסול נחשב דופן עקומה, אלא עד ארבע אמות קטנות ולא יותר.

ה. גפנים שנטועים רצופים.

לדעת רבי שמעון אם אין ביניהם ארבע אמות הכרם אינו נחשב כרם, ומותר לזרוע שם, ויש למדוד באמות קטנות, ורק כשאין בין השורות ארבע אמות קטנות מותר לזרוע שם.

עניינים שנמדדים במידת אמה גדולה

אלו הדברים שבהם יש למדוד במידת האמה הגדולה יותר, כי המדידה באמה הגדולה היא לחומרה:

א. אורך מבוי.

לדעת האומרים שהוא ארבע אמות, יש למדוד במידה הגדולה, ורק כשהיו ארבע אמות גדולות יש להתיר טלטול במבוי.

ב. גודל סוכה.

לדעת האומרים שהוא ארבע אמות, יש למדוד במידה הגדולה, ורק כשהיו בה ארבע אמות גדולות היא כשרה.

ג. ד. קרחת הכרם ומחול הכרם.

שיעורם שש עשרה אמה, ושתיים עשרה אמה, יש למדוד במידה הגדולה. ורק כשהיו בהם שש עשרה אמות גדולות ושתיים עשרה אמות גדולות מותר לזרוע בהם.

האמה הגדולה והאמה הקטנה

נתבאר שיש שתי מידות של אמה שיש למדוד בכל

אלו, יש עוד ארבע אמות ביניהן, מקום חשוב הוא לעצמו, ומותר לזרוע בו. אבל אם אין שם ארבע אמות, המקום בטל לכרם שבצידו, וגם בו אסור לזרוע¹.

ולדעת בית שמאי, לא יזרע במחול הכרם, אלא אם כן ישארו בין ארבע האמות הסמוכות לגדר, לבין ארבע האמות הסמוכות לגפנים, עוד שמונה אמות. כי לדעתם רק שמונה אמות נחשבות כמקום חשוב לעצמו.

גפנים שנטועים רצופים

לדעת רבי שמעון, כרם ששורות הגפנים שבו רצופים, כלומר שאין בין זו לזו ארבע אמות, אינו נידון ככרם.

כי מאחר שאינו נטוע באופן שתוכל העגלה ללכת בתוכו בין הגפנים, ודאי עומד להיעקר, ומאחר שאינו נידון ככרם, מותר לזרוע בתוכו זרע אחר.

ורק כשהיה בין שורות הגפנים ארבע אמות או יותר הוא נידון ככרם.

ולדעת חכמים, כרם זה נידון ככרם, כי ודאי לא כולו עומד לעקירה, אלא רק השורות האמצעיות, שאחר עקירתם יהיה בין השורות הנשארות רווח מספיק, ומאחר שהוא נידון ככרם, אין זורעים בו זרע אחר.

מידת אמה לעניין מבוי סוכה וכלאים

נתבאר, שדברים רבים שיעורם נמדד באמות. גובה סוכה ומבוי עד עשרים אמה. ורוחב פתח מבוי עד עשר אמות. ויש אומרים משך מבוי עד ארבע אמות. ודופן עקומה עד ארבע אמות. ולדעת בית הלל קרחת הכרם שיעורה שש עשרה אמות, ומחול הכרם שיעורו שתיים עשרה אמות. וכרם הנטועה ברציפות, שלדעת רבי שמעון, אם אין בין השורות ארבע אמות, אינה נחשבת כרם.

ולדעת רב נחמן, ישנן שתי מידות של אמה, אחת גדולה ואחת קטנה. ולפיכך, בכל מקום יש למדוד במידת האמה שהמדידה בה היא לחומרה.

עניינים שנמדדים במידת אמה קטנה

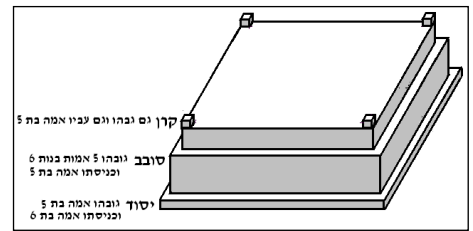
אלו הדברים שבהם יש למדוד במידת האמה הקטנה יותר, כי המדידה באמה הקטנה היא

¹ והכא לא בעינן שש עשרה אמה, שאין האיסור אלא מצד אחד. [רש"י].

² שהן אמה על אמה, ומה שנאמר בהן "זרת האחד" הכוונה היא שמהאמצע של קרן יש זרת לכל רוח וזרת היא חצי אמה אם כן הקרן היא אמה על אמה. [ע"פ רש"י].

טפחים, שהיו הקרנות כמין קוביה שכל צלעותיה בנות חמישה טפחים, גם הגובה וגם הרוחב וגם העובי.

ד. "גב המזבח", כלומר מזבח הזהב.

ונאמרו שני אופנים בביאור הכתוב, וכיצד משמע ממנו, שהדברים הללו מידתם באמה בת חמישה טפחים.

א. כפי מה שפירש רש"י בסוגיתנו על פי מה ששמע מרבינו יעקב בר יקר, כך הוא ביאור הכתוב:

"וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ [האמורות להלן, כולן מידתן] בְּאַמּוֹת [קטנות של חמישה טפחים, שיש ב]אַמָּה [בינונית בת ששה טפחים] אַמָּה וְטַפַּח [מאלו] וְחֵיק הָאֵמָה [כלומר היסוד, גם הוא נמדד באמות קטנות] וּכְן [אָמָה רָחֵב [כלומר הסובב. וכן] וְגִבּוֹלָה אֶל שְׁפָתָהּ סָבִיב [כלומר הקרנות שמידתן] זֵרֶת הָאֶחָד [וכן] וְזֶה גִב הַמִּזְבֵּחַ [כלומר מזבח הזהב, כולו באמות קטנות הללו]."

ב. לפי מה שפירש בו רש"י אחרי שחזר בו, כך הוא ביאור הכתוב:

"וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ [כלומר מידות המזבח המפורשות בכתוב הקודם, הרי הן] בְּאַמּוֹת [גדולות, שכל] אַמָּה [היא] אַמָּה וְטַפַּח [של אמות קטנות, כלומר כל מידות המזבח יהיו באמות בינוניות של ששה טפחים, שהם אמה וטופח של אמות קטנות בנות חמישה טפחים. אבל] וְחֵיק [כלומר היסוד, מידתן] הָאֵמָה [כלומר לא אמה בינונית של אמה וטפח, אלא אמה קטנה של חמשה טפחים. וכן] וְאֵמָה רָחֵב [כלומר וגם הסובב יהא באמה של חמישה טפחים] וְגִבּוֹלָה אֶל שְׁפָתָהּ סָבִיב [זֵרֶת הָאֶחָד [כלומר וגם קרנות המזבח סביב יהיו באמה אחת של חמישה טפחים] וְזֶה גִב הַמִּזְבֵּחַ [כלומר ובמידה זו של אמה בת חמישה טפחים יהיה גם מזבח הזהב]."

מקור שיעורי תורה

לדברי רב חנן, הכתוב המשבח את ארץ ישראל, בכך שגדלים בה שבעה מיני פירות, "אֶרֶץ חֲשֵׁה וְשִׁעָרָה וְגֶפֶן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדָבָשׁ" (דברים ח' ח'), בא ללמד על כך, ששיעורי תורה תלויים בפירות אלו. ואלו הם השיעורים התלויים בפירות אלו:

א. שיעור אכילת פרס תלוי ב"חֲשֵׁה".

בעניין הנכנס לבית מנוגע נאמר, "וְהָבָא אֶל הַבֵּית כֹּל יְמֵי הַסָּגִיר אֹתוֹ יִטָּמָא עַד הָעָרֶב" (ויקרא י"ד מ"ו).

ומכאן, שהבא אל הבית המנוגע, טמא מיד, ובכלל זה, דברים שמכניס בידו, כי גם הם בכלל הכתוב "וְהָבָא אֶל הַבֵּית".

אבל בגדים שהוא מלושב בהם, וסנדלים שברגליו וטבעות שבאצבעותיו, אינם טמאים מיד, שנאמר, "וְהִשָּׁכַב בְּבֵית יִכָּבֵס אֶת בְּגָדָיו וְהָאֶכָל בְּבֵית יִכָּבֵס אֶת בְּגָדָיו" (ויקרא י"ז מ"ז), כלומר, רק אם שהה בבית זמן של אכילה, גם בגדיו שעליו טמאים.

ושיעור אכילה זה, הוא שיעור זמן שיאכל אדם חצי [כלומר פרוסה] של ככר, שיש באותו חצי ככר, כמות של סעודה אחת, והוא ככר ששיעורו ארבעה ביצים.

ואכילה זו, משערים אותה באכילת פת של חיטים, שהוא נאכל מהר יותר מפת שעורים, וכשהאכילה היא בהסבה, שאוכל מהר בלא לפנות הנה והנה, וכשהאכילה של הפת היא בלפתן, הנותן טעם לפת, וכך ממחר האכילה.

ב. שיעור טומאה של עצם מן המת תלוי ב"שִׁעָרָה".

עצם מן המת בגודל שעורה, מטמאה במגע ובמשא, אבל אינה מטמאה באוהל, אלא אם כן היתה שם שדרה שלמה או גולגולת או רוב בנין כלומר שתי שוקיים וירך אחת או רוב מניין כלומר מאה עשרים וחמש עצמות.

ג. שיעור איסור נזיר תלוי ב"גֶפֶן".

מתוך פירוש רש"י משמע, שעניין זה בא ללמד, שנזיר השותה רביעית יין הבא מן הגפן, הרי זה לוקה.

והתוס' הקשו, אם כן, אין עניין זה דומה לכל השאר. שכל שאר הדברים הנזכרים בכתוב, הם מידה לדבר מסוים, וכאן הגפן אינה מידה לשום דבר, אלא שיש בה חיוב, אם נזיר שותה את היין הבא ממנה.

ובמסכת סוכה פירש רש"י, שעניין זה בא ללמד על נזיר שאכל חרצנים וזגים ולולבים של גפנים, שהוא מתחייב, אם אוכל מהם כשיעור רביעית¹. שמודדים זאת ברביעית יין הבא מן הגפן, ולא ברביעית מים.

שיעור רביעית יין אינו כשיעור רביעית מים, משום שהיין סמיד יותר מן המים, ולפיכך, ברביעית יין יש יותר ממה שיש ברביעית מים.

ד. שיעור איסור הוצאה של אוכל בשבת תלוי ב"תֵאנָה".

המוציא אוכלים בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, אם הם גדולים כגרוגרת, שהיא תאנה יבשה, הרי זה חייב.

ה. שיעור נקב לבטל כלי בעלי בתים מהיות כלי לטומאה תלוי ב"רִמּוֹן".

כלי שניקב בו נקב הפוסל אותו מתשמיש, בטל מהיות כלי, ושוב אינו מקבל טומאה, ואם כבר היה טמא, נטהר.

ובעלי בתים חסים על כליהם, ואם נקבו נקב שקטניות יוצאות דרכו, עדיין משתמשים בהם לזיתים.

ואם נקבו נקב שגם זיתים יוצאים דרכו, משתמשים בהם לאגוזים.

ואם נקבו נקב שגם אגוזים יוצאים דרכו, משתמשים בהם לרימונים.

אבל אם נקבו נקב שרימונים יוצאו דרכו², בטלו מהיות כלי³.

[וכלי אומן העומד למכירה בטל מהיות כלי בנקב קטן].

ו. הרבה איסורים שיעורם תלוי ב"זֵית שָׁמֶן".

הרבה דברים אסורים, כגון חלב, ודם, ונותר, ופיגול, וטמא, ונבילה, ובהמה טמאה, שיעור האכילה האסורה הוא כזית.

וכן בשר המת המטמא באוהל, ובשר נבילה המטמא במגע ומשא, שיעורם בכזית.

¹ וסוגיה זו כדעת האומרים, ששיעור אכילה ושתיה של נזיר ברביעית, ולא כדעת האומרים שהשיעור הוא בכזית. אולם רבינו תם מפרש שלעניין אכילה הכל מודים שהשיעור בכזית ולא ברביעית ולפיכך הוא גורס בסוגיה "כדי כזית יין לנזיר". [ע"פ התוס'].

² במסכת כלים תנן, הרמונים שאמרו שלושה אחוזים זה בזה, משמע דשיעורן בשלושה רמונים. וקשה דבפרק המצניע אמר, ניקב כמוציא רמון, טהור, משמע רמון אחד ... ויש לומר (א) דשלושה אחוזים, לא שיצאו ביחד, אלא זה אחר זה, וצריך נקב רחב להוציא שלושה בזה אחר זה, יותר ממה שהיה האחד לבד. (ב) אי נמי שלושה אחוזים, פירוש שגדילים שלושה ביחד, והם רמונים בינונים, ולא מאותן שגדילין אחד או שנים יחד, שהם גדולים, ולא מאותן שגדילין ארבעה או חמישה ביחד, שהם קטנים. ולעולם רמון אחד לבד קאמר. [תוס'].

³ גבי כלי עץ מתייבא במסכת כלים, אבל גבי כלי חרס תנן, דכלים העשויים לאוכלים, שיעורן כזית. והא דאמר בסוף המצניע, חמש מדות בכלי חרס, ניקב כמוציא זית ... ועדיין כלי הוא לקבל בו רמונים, היינו היכא דיחדו לרמונים, אבל סתמא הוי כמוציא זית. [תוס'].

שעד עשרה שירדה, אינו נחשב ארץ, אלא רשות אחרת, ועשרה טפחים תחתונים הם לבדם נחשבים רשות של ארץ.

ומכאן יש ללמוד, שמחיצה שהיא גבוהה עשרה טפחים, מועילה לחלק רשויות, שהרי היא חוצצת בכל הגובה של הרשות, שהיא עשרה טפחים.

ב. מהלכה למשה מסיני.

לדעת רבי יהודה, כל אמות של כלי המשכן היו אמות של חמישה טפחים.

ואם כן אמה ומחצה של גובה ארון הם שבעה טפחים ומחצה, ועם גובה הכפורת לא היו אלא שמונה טפחים ומחצה. [ואם כן ירדה שכינה עד גובה זה].

ולדעה זו, עניין זה שגובה של מחיצה המועילה לחלק בין רשויות הוא עשרה טפחים, לא למד מירידת שכינה על הכפורת, אלא מהלכה למשה מסיני.

גוד אסיק או גוד אחית

מבואר בכמה מקומות, שפעמים רואים את המחיצה הנתונה למטה, כאילו נמשכת ועולה גם למעלה [=גוד אסיק].

ופעמים רואים את המחיצה העומדת למעלה, כאילו נמשכת ויורדת גם למטה [=גוד אחית].

ואמרו שעניין זה למד מהלכה למשה מסיני.

לבד

מבואר בכמה מקומות, שכל שיש במחיצה רווח שהוא פחות משלושה טפחים, הוא נחשב כסתום, כאילו נמשכת המחיצה שסביבו, וסותמת את הרווח.

ואמרו שעניין זה למד מהלכה למשה מסיני.

דופן עקומה

עניין זה כבר נתבאר לעיל בדף ג'. וגם הוא למד מהלכה למשה מסיני.

הלכות מחיצות הלכה למשה מסיני

כשרב חייא בר שימי אמר משמו של רב, שהלכות מחיצות למדות מהלכה למשה מסיני, נתכוון לכל המבואר לעיל שנלמד מהלכה למשה מסיני, להוציא גובה מחיצה כדעת רבי מאיר.

אפילו היא במיעוטו של השער.

והסיבה שגזרו על כך, כי שני אופנים אלו דומים לאופן הראשון המעכב מן התורה.

אבל כשהחיצה במיעוטו של השער, וגם אינו מקפיד עליה, אינה מעכבת את הטבילה.

ולא גזרו על כך, אף על פי שדבר זה דומה לשני האופנים האחרונים שהם מעכבים, כי שני האופנים האחרונים מעכבים משום גזרה, ואין גוזרים גזרה לגזרה.

- כן פירש רש"י, שהלכה למשה מסיני נאמרה לעניין חציצה בשער, אבל בבשרו, אפילו מיעוט שאינו מקפיד עליו חוצץ.

- ורבינו תם מפרש, שהלכה למשה מסיני נאמרה בין בבשרו ובין בשערו, ובשניהם אין החציצה מעכבת מהתורה, אלא כשהיא ברובה ומקפיד עליה.

שער קשור

כשכל אחת מהשערות קשורה בפני עצמה, יתכן שהקשר מהודק היטב, ומונע מהמים להיכנס במקום הקשר, והרי זה חוצץ בטבילה.

וכשקושר כל שלוש שערות יחד, לא יתכן שהקשר מהודק היטב, ובוודאי אינו מונע מהמים להיכנס במקום הקשר, ואין זה חוצץ בטבילה.

וכשקושר כל שתי שערות יחד, נסתפק רבה ברב הונא אם יתכן שהקשר יהיה מהודק היטב או לא, ולפיכך נסתפק אם הוא חוצץ בטבילה.

גובה מחיצה עשרה טפחים

א. מהכתוב "וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכְּפֹתִי".

לדעת רבי מאיר, כל אמות של כלי המשכן היו אמות של ששה טפחים.

ואם כן, הארון עם הכפורת היו עשרה טפחים, שכן הארון היה אמה ומחצה, שנאמר בו "וְאָמָה וְחָצִי קָמֹתוֹ" (שמות כ"ה י). הרי תשעה טפחים, והכפורת היתה טפח נוסף, סך הכל עשרה.

ונאמר, "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכְּפֹתִי" מבין שני הכרבים אשר על אֲרוֹן הַעֲדֻת את כל אֲשֶׁר אֶצְנֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ה כ"ב).

ולדברי רבי יוסי, הסיבה לכך שדיבר הקב"ה מעל הכפורת, ולא ירד יותר נמוך ממנה, כי נאמר, **"הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לָהּ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם"** (תהילים קט"ו ט"ז), ללמד, שמעולם לא ירדה שכינה לארץ.

ומתוך כך שירדה עד עשרה טפחים, יש ללמוד

ז. שיעור עינוי יום הכיפורים תלוי ב"דבש".

דבש האמור בתורה הוא דבש תמרים, והאוכל ביום הכיפורים מאכל, כשיעור כותבת הגסה שהיא מין של תמר, חייב.

ומסקנת הסוגיה, בישוב דברי רבי חייא בר אשי משמו של רב, שכל השיעורים הללו אינם למדים מהכתוב, אלא כולם למדים מהלכה למשה מסיני, והכתוב הנ"ל הוא אסמכתא בעלמא.

מקור דיני טבילה

בעניין בעל קרי נאמר, **"וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שְׂקֶבֶת זָרַע וְיָרַח בְּמֵיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעֶרְבֹ" (ויקרא ט"ו ט"ז), ולמדו מכאן הלכות טבילה:**

א. מתוך כך שנאמר "וְיָרַח", למדו, שצריך שיגיעו המים בבשרו של הטובל, ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבין המים.

ב. מתוך כך שנאמר "בְּמֵיִם", למדו, שצריך שתהא הטבילה במי מקווה, כלומר במים מכוונסים, ואפילו אינם מים חיים [=נובעים].

ג. מתוך כך שנאמר "כָּל בְּשָׂרוֹ", למדו, שצריך שתהא הטבילה במים שכל גופו נכנס בהם בבת אחת, כלומר אמה על אמה ברום שלוש אמות [כמידת אדם], ושיערו חכמים מידת זו שהיא ארבעים סאה.

ד. מתוך כך שנאמר "אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ", למדו, שגם הדבר הטפל לבשרו טעון טבילה, והכוונה לשער.

חציצה בשער לעניין טבילה

לדברי רבי יצחק, מעיקר הדין כך נאמרה הלכה למשה מסיני בתורה שבעל פה, שחציצה בשער מעכבת את הטבילה, רק כשמתקיימים בה שני התנאים הבאים.

א. החציצה היא ברובו של השער, כגון דם יבש, או דיו יבש, או טיט יבש, או זפת יבש, על רוב שערו, או רוב שערותיו קשורות אחת אחת.

ב. והוא מקפיד על החציצה הזו, שמצטער על ליכולת שבראשו וחפץ שלא יהיה בו.

וכשאמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שחציצה היא הלכה למשה מסיני, נתכוון לדין זה של חציצה בשער.

וחכמים גזרו, שחציצה בשער מעכבת את הטבילה גם כשמתקיים בה רק אחד מהתנאים הללו. כגון שהחציצה ברובו של השער, אפילו אם אינו מקפיד עליה. או כשהוא מקפיד על החציצה,

היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו

כבר נתבאר, שקורת מבוי הגבוהה מעל פתחו של מבוי יותר מעשרים אמה, אינה מתירה את המבוי לטלטל בתוכו.

ולפיכך, אם היתה הקורה גבוהה למעלה מעשרים אמה, צריך להנמיך אותה, או להגביה את הקרקע שתחתיה.

לדעת רב יוסף, די בכך שיגביה את הקרקע שתחת הקורה בלבד, ומאחר שהקורה רחבה טפח, די בכך שיגביה את אותו טפח שתחת הקורה, בשיעור כזה שלא תהא הקורה שעל גבי גבוה ממנו יותר מעשרים אמה. ומעתה, הקורה מתירה לטלטל במבוי, אף על פי ששאר המבוי נמוך יותר, ונמצאת הקורה גבוהה ממנו יותר מעשרים אמה.

ולדעת אביו, לא די בכך שיגביה את טפח הקרקע שתחת הקורה ממש, ורק אם יגביה ארבעה טפחים של כניסת המבוי, הקורה מתירה לטלטל במבוי.

ונאמרו ארבעה ביאורים למחלוקת זו:

ביאור א

נחלקו אם מותר לטלטל תחת הקורה

מתחילה אמרו, שרב יוסף ואביו נחלקו בדין מבוי שהכשרו בקורה, האם מותר לבני המבוי לטלטל בו גם תחת הקורה מחודת החיצון ולפנים, או שמותר לטלטל בו רק מחודת הפנימי של הקורה ולפנים.

לדעת רב יוסף, בכל מבוי שהכשרו בקורה, מותר לבני מבוי להשתמש גם תחת הקורה, כי אנו מחשיבים את חודה החיצון של הקורה, כאילו ממשיך כלפי מטה, וסותם את כניסת המבוי, ומאותה סתימה ולפנים מותר לטלטל בו.

ומאחר ששיעור עשרים אמה נאמר כדי שתהא הקורה במקום שהיא ניכרת לבני מבוי המשתמשים בו, די בכך שבאותו טפח שתחת הקורה לא יהא גובה יותר מעשרים אמה, שכן גם תחת הקורה משתמשים בני המבוי, ונמצא שבמקום שמשתמשים בו, יש להם היכר בקורה.

דף ה

ולדעת אביו, בכל מבוי שהכשרו בקורה, אסור לבני מבוי להשתמש תחת הקורה, כי אנו

מחשיבים את חודה הפנימי של הקורה, כאילו ממשיך כלפי מטה, וסותם את כניסת המבוי, ורק מאותה סתימה ולפנים מותר לטלטל בו.

ומאחר ששיעור עשרים אמה נאמר כדי שתהא הקורה במקום שהיא ניכרת לבני מבוי המשתמשים בו, צריך שלפנים מהקורה, במקום שמתחיל היתר תשיש המבוי, ממנו לא תהא הקורה גבוה למעלה מעשרים אמה.

ולדעה זו, לא די בכך שיהיה המקום הזה טפח בלבד, כי דווקא כשהמקום תחת הקורה, מאחר שהוא תחתיה, הוא חשוב וניכר בשיעור מועט, אבל כשאנו תחת הקורה, אלא ממנה ולפנים, צריך שיהיה מקום חשוב, והוא ארבעה טפחים.

ביאור ב

נחלקו אם קורה משום היכר או משום מחיצה

שוב אמרו שגם לדברי רב יוסף וגם לדברי אביו, בכל מבוי שהכשרו בקורה, מותר לבני מבוי להשתמש גם תחת הקורה. אבל נחלקו בטעם הדבר מדוע קורה מכשירה לטלטל במבוי.

לדעת רב יוסף, קורה משום היכר. כלומר, כשתקנו חכמים שעל ידי קורה יהיה מותר לטלטל במבוי, טעמם היה, שהקורה תהא היכר בעלמא, להזכיר שהמבוי אינו דומה לרשות הרבים, וכך כשיטלטלו במבוי, לא יבואו לטלטל גם ברשות הרבים.

ומאחר שהקורה רק לשם היכר בעלמא, די בכך שיהיה תחתיה טפח אחד שבו אינה גבוה למעלה מעשרים אמה, שכן באותו טפח היא ניכרת למשתמשים תחתיה.

ולדעת אביו, קורה משום מחיצה. כלומר, כשתקנו חכמים שעל ידי קורה יהיה מותר לטלטל במבוי, טעמם היה, שהקורה נחשבת כמחיצה, כי אנו מחשיבים את חודה החיצון של הקורה, כאילו ממשיך כלפי מטה, וסותם את כניסת המבוי, ובלבד שלא תהא גבוה למעלה מעשרים אמה.

וכלל בידינו, שלעולם אין דבר נעשה מחיצה למקום שאינו רחב ארבעה טפחים, ולפיכך אין חודה החיצון של הקורה נעשה מחיצה, אלא כשיש ממנו ולפנים ארבעה טפחים שאינו גבוה מהם עשרים אמה, והם טפח אחד שתחת הקורה, ועוד שלושה טפחים לפנים הימנו.

ביאור ג

נחלקו אם היכר של מטה כהיכר של מעלה

שוב אמרו שגם לדברי רב יוסף וגם לדברי אביו, קורה משום היכר, כלומר, כשתקנו חכמים שעל ידי קורה יהיה מותר לטלטל במבוי, טעמם היה, שהקורה תהא היכר בעלמא, להזכיר שהמבוי אינו דומה לרשות הרבים. אבל נחלקו אם היכר של מטה כהיכר של מעלה.

לדעת רב יוסף, כשם שלמעלה די בהיכר של טפח, שהרי לדברי הכל קורה ברוחב טפח מכשירה את המבוי, כך די שלמטה יהא מקום ברוחב טפח, שבו תהא הקורה ניכרת, ולכן די בכך שתחת הקורה יהיה טפח אחד, שבו אינה גבוה למעלה מעשרים אמה.

ולדעת אביו, אף שלמעלה די בהיכר של טפח, שהרי לדברי הכל קורה ברוחב טפח מכשירה את המבוי, למטה לא די בכך שיהא מקום ברוחב טפח אחד שבו הקורה ניכרת, וצריך שיהיה מקום חשוב של ארבעה טפחים, [טפח אחד שתחת הקורה, ועוד שלושה טפחים לפנים הימנו], שבו תהא הקורה ניכרת למעלה.

ביאור ד

נחלקו אם יש לחוש שמא יפחת המקום

שוב אמרו שגם לדברי רב יוסף וגם לדברי אביו, מעיקר הדין, כשם שלמעלה די בהיכר של טפח, כך די שלמטה יהא מקום ברוחב טפח, שבו תהא הקורה ניכרת.

ולדעת רב יוסף, מהטעם הזה, כשיש תחת הקורה מקום רחב טפח, שאינה גבוה ממנו למעלה מעשרים אמה, מותר לטלטל במבוי.

ולדעת אביו, אף שמעיקר הדין היה ראוי להיות מותר, גם כשיש תחת הקורה טפח אחד שאינה גבוה ממנו עשרים אמה, מכל מקום, מאחר שמקום מצומצם הוא, חששו חכמים שמא יפחת ממנו רוחבו על ידי דריסת הרגלים, ולכן אמרו שלא יטלטלו, אלא אם כן יש מקום רחב ארבעה, [טפח אחד שתחת הקורה, ועוד שלושה טפחים לפנים הימנו], שהקורה אינה גבוה ממנו עשרים אמה.¹

היה פחות מעשרה טפחים

וחקק בו להשלימו לעשרה

כבר נתבאר, שקורת מבוי שאינה גבוה לכל

¹ וכיון דאפיקתיה מהיכר של מעלה, אוקמיה ארבעה, דחשיבי בכל דוכתא. [רש"י].

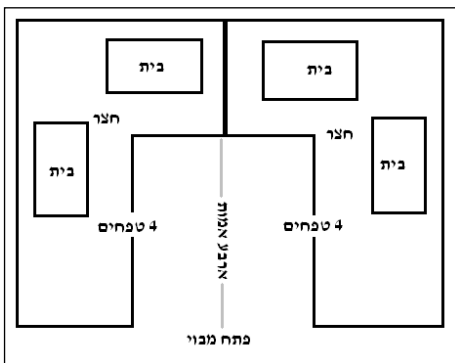
מרבתינו, שאין מבוי נותר בלחי או קורה אלא כשאורכו יותר מרוחבו.

אבל כשהוא מרובע, או רחבו יותר על ארכו, דין חצר לו, שכשהיא פתוחה לרשות הרבים צריכה פס ארבעה או פס משהו מכאן ופס משהו מכאן, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

ולדברי אב"י, מאחר שמשך מבוי ארבע אמות, יתכן בהחלט שיתקיימו הדברים הללו במבוי. כלומר, שיהיה ארכו ארבע אמות, ורחבו מעט פחות מכך, ובכל זאת יהיו פתוחים לו שתי חצירות.

כגון שמכל צד יש פתח של חצר אחת, שהוא ארבעה טפחים, ועדיין יש אורך מבוי מכאן ומכאן לפתחים.

וכן יתכן שיהיו פתחי החצירות בכותל של סוף המבוי שהוא מעט פחות מארבע אמות שיש בו שיעור שני פתחים ויותר, שהרי הכותל הוא מעט פחות מארבע אמות שזה מעט פחות מעשרים וארבעה טפחים, ויש בזה די והותר לשני פתחים ששיעורם יחד שמונה אמות.

אבל לדברי רב יוסף, מאחר שמשך מבוי ארבעה טפחים, והכותל של סופו פחות מכך², אין שום אפשרות לעשות במבוי שני פתחים באופן הזה.

שהרי אפילו בכתלים של אורכו, שהם ארבעה טפחים, אם יהיה בכל אחד פתח בשיעור ארבעה טפחים, נמצאים הכתלים הללו פרוצים לגמרי, ואין זה מבוי.

והאופן שבו יתכן גם לפי רב יוסף מבוי שאורכו ארבעה טפחים, ורחבו פחות מכך, ויהיו בו שני פתחים של שני חצירות, הוא, כשהיו הפתחים בקרן זוית של המבוי.

- רש"י פירש שהכוונה לעשיית פתח שתופס שלושה טפחים מכותל זה, וטפח אחד מכותל זה.

ובדף ו' יתבאר בעזה"י, שנחלקו רב ורב הונא בדבר זה. ולדעת רב הונא, סתם פרצה גמורה במבוי, אוסרת אותו אף כשהיא רחבה ארבעה טפחים. ושיעור עשר אמות נאמר רק במקום שנתיירו בפרצה גידודים בגובה שלושה או ארבעה טפחים.

ב. כשרוחב הפרצה פחות משלושה טפחים, בכל אופן מותר לטלטל במבוי כבתחילה. כי כל פחות משלושה נחשב כסתום, והרי זה כמבוי שאין בו שום פרצה.

ג. כשהפרצה משלושה טפחים ועד עשר אמות, היתר הטלטול במבוי תלוי במרחק שיש בינה לבין פתח המבוי.

אם יש מפתח המבוי ועד הפרצה ארבעה טפחים, לא בטל מהפתח הראשון שם פתח, שהרי יש לפנים ממנו הכשר מבוי.

ואפילו אם רוב בני המבוי נכנסים מהפרצה, מאחר שהפתח הראשון עדיין משמש לארבעה טפחים הסמוכים לו, ויש בהם הכשר מבוי, לא בטל ממנו שם פתח.

ולפיכך קורה שעליו מתרת את המבוי, כי היא נתונה על פתח המבוי.

ואם אין מפתח המבוי ועד הפרצה ארבעה טפחים, יש לחוש שמא יכנסו הכל בפרצה, ולא בפתח הראשון, ונמצא שפתח זה אינו משמש אפילו לארבעה טפחים הסמוכים לו, ובכך בטל ממנו שם פתח.

ומעתה קורה שעליו אינה מתרת את המבוי, כי אינה נתונה על פתחו.

והנה אף שלעיל נתבאר, שלדעת אב"י, הכשר מבוי בארבע אמות, מודה הוא, שבדין זה, די בכך שיהיו לפני הפתח ארבע טפחים להחשיבו פתח.

כי דווקא כשאין כאן שום מבוי, אין נעשה פתח מבוי אלא אם כן יהיה לפניו מבוי במשך ארבע אמות. אבל כשיש מבוי שיש בו ארבע אמות, מעתה גם פתח שבו שיש לפניו ארבעה טפחים בלבד נחשב פתח מבוי.

מבוי הניתר בלחי וקורה

בברייתא מבואר, שאין מבוי נותר בלחי או קורה, אלא אם כן פתוחים לו לכל הפחות שתי חצירות, ובכל חצר יש לכל הפחות שני בתים¹.

ורב נחמן אמר, שמסורת מאבותינו ומנהג

הפחות עשרה טפחים, אינה מתירה את המבוי לטלטל בתוכו.

ולפיכך, אם היתה הקורה בתוך גובה עשרה טפחים של כניסת המבוי, צריך להגביה אותה, או לחקוק ולהנמיך את הקרקע שתחתיה.

לדעת רב יוסף, די בכך שינמיך את הקרקע מתחת הקורה כלפי המבוי במשך ארבעה טפחים.

ולדעת אב"י, צריך להנמיך את הקרקע מתחת הקורה כלפי המבוי במשך ארבע אמות.

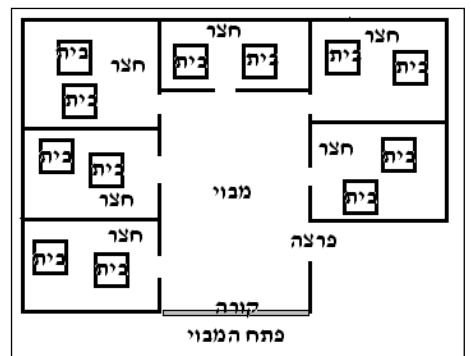
וביאר רש"י את החילוק בין דין זה, לדין קורה גבוהה למעלה מעשרים אמה, שצריך להגביה את הקרקע תחתיה.

ששלעניין קורה גבוהה מעשרים אמה, גם בזמן שהקורה גבוהה, יש כאן מבוי כתקנו, אלא שאין לו קורה הנעשית לו להיכר, וכל שיש בה היכר די בכך.

אבל לעניין קורה שאינה גבוהה עשרה טפחים, מאחר שאין גובה עשרה טפחים, אין כאן מבוי כלל, שכל שאין לו גובה עשרה טפחים אין לו מחיצות, ובלא מחיצות אין כאן מבוי, וכעת אנו באים לעשות מבוי. ולדברי הכל צריך שיהיה הכשר אורך מבוי שלם כדי שיהיה מבוי. לדעת רב יוסף, שיעור משך אורך מבוי ארבעה טפחים. ולדעת אב"י, שיעור משך אורך מבוי ארבע אמות.

מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו

לדברי רבי אמי ורבי אסי, מבוי שעשו בו תיקון של קורה בפתחו, כדי שיהיה מותר לטלטל בו, אם נפרצה בו פרצה באחד מהכתלים של אורכו, פעמים מתבטל בכך תיקון הקורה שבפתחו, ואסור לטלטל בו.

א. כשהפרצה רחבה עשר אמות או יותר, בכל אופן אסור לטלטל במבוי. כי המבוי נחשב כפרוץ, ואין מטלטלים במבוי פרוץ.

¹ כן כתבתי תחילה אולם בדף י"ב מבואר שנחלקו בזה רש"י ותוס'.

² כן פירש רש"י. אולם התוס' כתבו, שלדעת רב יוסף, אורך המבוי מעט יותר מארבעה טפחים, ורחבו ארבעה. שאם רחבו פחות מארבעה, אינו צריך לחי כלל. ומכל מקום, אף על פי שאורכו מעט יותר מארבעה טפחים, לא יוכל לפתוח בכל צד פתח, כי צריך לכל פתח יותר מארבעה טפחים עבור המזוזות.

שמונה אמות או יותר [עד עשר].

אבל כשרוחב פתח המבוי פחות משמונה אמות,
כשיוצא בו כותל מצדו ארבע אמות, אפילו אם
אינו נידון משום לחי, הוא מתיר את המבוי.

כי כשהכותל הוא ארבע אמות, **הרי הוא סותם**
את רוב הפתח, שהוא פחות משמונה אמות.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, יש ללמוד בקל
וחומר, **שכל שיהיה פתח המבוי, סתום** [=עומד]
שבו מרובה על הפרוץ, הרי זה נחשב כסתום
לגמרי, וכל שפתח המבוי סתום לגמרי, **מותר**
לטלטל בו.

וזהו הקל וחומר, שכן מצינו, שהחצר חמורה
מהמבוי, שהמבוי נותר בלחי כלשהו, והחצר
טעונה שני לחיים, או פס ארבעה [כמבואר להלן].

ומעתה מאחר שבחצר החמורה, מבואר שכל
שיהיה בה דופן אחד שהעומד שבו מרובה על
הפרוץ, נידון כולו כסתום. כל שכן שבמבוי הקל,
אם יהיה בה דופן אחד שהעומד שבו מרובה על
הפרוץ, הרי זה נידון כולו כסתום.

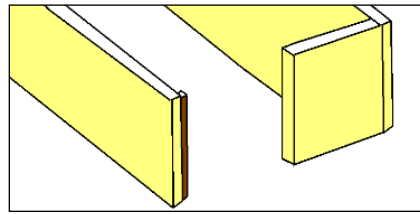
ורב הונא לא קיבל קל וחומר זה, כי לדעתו מצינו דבר
שבו המבוי חמור מהחצר. והוא, שלדעתו, המבוי
נאסר בפרצה של ארבע אמות, ואילו חצר נאסרת רק
בפרצה של עשר אמות. ואם כן יתכן שגם לעניין עומד
מרובה על הפרוץ, יהא מבוי חמור מחצר.

אלא שלדברי רבי רב הונא בריה דרב יהושע אין
לדחות את הקל וחומר, כי לדעתו המבוי שווה
לחצר בדין זה, שאינו נאסר אלא בפרצת עשרה.
ואם כן לא מצינו דבר שבו המבוי חמור מהחצר,
אלא רק דבר שבו החצר חמורה מהמבוי. ויש
ללמוד ממנה בקל וחומר שגם במבוי, כשהעומד
מרובה על הפרוץ הרי זה נידון כסתום כולו.

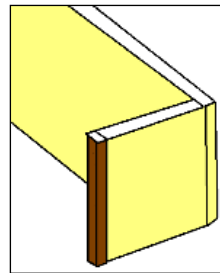
ורב אשי מיקל יותר מרב הונא בריה דרב יהושע,
שלדברי רב הונא בריה דרב יהושע, רק כשפתח
המבוי פחות משמונה אמות, המבוי נותר גם
בכותל ארבע אמות הנכנס מצדו.

ורב אשי אמר, **שאפילו כשפתח המבוי רחב**
שמונה אמות, המבוי נותר בכותל הנכנס מצדו
ארבע אמות.

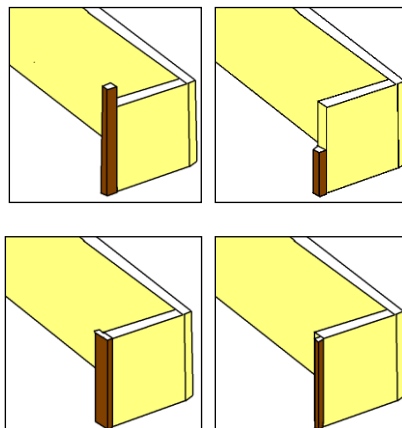
שכן אי אפשר לצמצם שיהיה הכותל הנכנס
ארבע אמות, בדיוק חצי מפתח המבוי, כלומר
שיהיה פתח המבוי שמונה אמות מצומצמות,

שכן אם יתן אותו בהמשך הכותל הנכנס לרוחב
המבוי, נראה כמוסיף על אותו כותל, ולא כנותן
לחי.

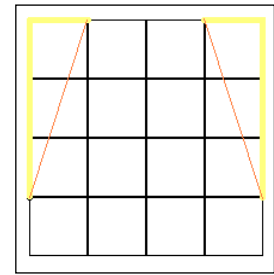
ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, יכול לתת את
הלחי **גם בהמשכו של הכותל הנכנס לרוחב**
המבוי. ובאופן שלא יהיה נראה כהמשכו, שיעשה
את הלחי **נמוך ממנו או גבוה ממנו**, או **צר ממנו**
או **רחב ממנו**.

והנה נתבאר, שלדעת רבי רב חמא אמר רב הונא,
כשהכותל נכנס לתוך רוחב המבוי ארבע אמות,
אינו נידון כלחי, וצריך לחי אחר להתיר את
המבוי.

ולדעתם אין חילוק בדבר, בין מבוי שפתחו גדול,
לבין מבוי שפתחו צר, וכל שהכותל היוצא מצדו
נכנס לתוכו ארבע אמות, מאחר שאינו נידון
כלחי, המבוי צריך תיקון אחר להתירו.

ובדבר זה נחלק עמם רב הונא בריה דרב יהושע,
ולדעתו לא נאמר דין זה אלא כשפתח המבוי רחב

- והתוס' הקשו על כך, כי ודאי אלכסון של טפח
על שלושה, אינו ארבעה טפחים, ולכן צריך
לעשות את הפתח גדול יותר.

לחי הבולט מדופןו של מבוי

לדברי רמי בר חמא אמר רב הונא, מי שהוציא
כותל בפתח המבוי שלא לשם לחי, אלא לחיזוק
כותל ביתו, פעמים הוא נידון כלחי, ומתיר
לטלטל במבוי, ופעמים אינו נידון כלחי, וצריך
לחי אחר להתיר את הטלטול במבוי.

אם הכותל הזה אינו נכנס לתוך רוחב המבוי
ארבע אמות, אף על פי שלא נעשה לשם לחי, הוא
נידון כלחי. כי הלכה כאב"י, שלחי העומד מאליו,
אף שלא נעשה לשם לחי, כשר, ואין המבוי צריך
לחי אחר להתירו.

ואם הכותל הזה נכנס לתוך רוחב המבוי ארבע
אמות, מאחר שזהו שיעור משך מבוי, שוב אינו
נידון כלחי, וצריך לחי אחר להכשיר את המבוי.¹

והנה אף שלעיל נתבאר, שלדעת רב יוסף, הכשר
מבוי בארבעה טפחים, מודה הוא, שבדין זה, רק
בארבע אמות יוצא הכותל מהיות לחי.

לדברי רב פפא, כשבא לתת לחי אחר, צריך לתת
אותו בפתח המבוי מצדו השני של הפתח.

¹ אף על גב דאי עבדיה משום לחי הוי כשר, דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו, הכא כיון דלאו להכי איקבע, אגב במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל, ולשווייה לחי. [רש"י].
אפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה, דהיה לו להועיל יותר אם סותמו, מכל מקום היכר קצת בעינן. ואף על גב דהיכא דהעמידהו לשם לחי לפירוש הקונטרס מועיל אף על גב דאין היכירא, מכל
מקום יש לומר כשהעומד לשם לחי יש קול ואיכא היכירא. [תוס'].

² ומיהו, מבוי שמונה, אף על גב דבהאי קל וחומר נמי מצי למישרייה, דהא יותר מארבעה טפחים הוי האי פס, וחצר משתרייא בפס ארבעה, כיון דלאו לשם לחי הוקבע שם, ולא לשם תיקון פס
הוקבע שם, כי היכי דיצא מתורת לחי, יצא מתורת פס, ולא מנכרא מילתא, ואמרינן זהו פתחו, ולא נעשה בו תיקון להתירו. [רש"י].

עוד מבואר בגמרא, שכל זה אמור בפרצה גמורה, אבל פרצה שאינה גמורה, שנשתייר מהכותל עד גובה שלושה או ארבע טפחים, מודה בה רב הונא שהיא אוסרת את הטלטול במבוי, רק כשתהא רחבה עשר אמות.

רב בקעה מצא וגדר בה גדר

רב הונא אמר לרב חנן בר רבא, לא תחלוק עלי, לומר, שרב מכשיר את המבוי אפילו בפרצה גדולה עד עשר אמות, שהרי רב נזדמן למקום הנקרא דמחריא, ועשה מעשה כמוני.

ענה לו רב חנן, באמת דעת רב כפי שאמרת, ומה שעשה בדמחריא מעשה כדברך, משום שבקעה מצא וגדר בה גדר, כלומר, עמי הארץ היו, ומזלזלים במצות. והחמיר עליהם לעשות סייג, להרחיקם מן העבירה, כאדם הגודר בקעה פרועה לשומרה.

מבוי עקום

מבוי עקום, הוא כעין שני מבואות העומדים ניצבים זה אל זה כצורת האות "ר", שראש כל אחד מהם פתוח לרשות הרבים, ובסופם הם מחוברים.

לדעת רב, בין כשמקום חיבורם של שני המבואות הללו רחב עשר אמות או יותר, ובין כשרוחבו פחות מעשר אמות, בכל אופן מקום חיבורם אינו נחשב כסתום, אלא, כל אחד מהמבואות נחשב כמבוי מפולש, הפתוח משני צידיו. ותקנתו לטלטל בתוכו, כדין תקנת מבוי מפולש משני צידיו,

שיש לעשות לו מצד אחד לחי או קורה, ומצד שני צורת הפתח, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

פרצה בצד מבוי

פרצה בצד מבוי, היא פרצה שנפרצה באחד מכותלי אורך המבוי, והיא רחוקה לכל הפחות ארבעה טפחים מראשו של מבוי.

פרצה האוסרת את המבוי

לדעת רב חנני [וי"ג חנן] בר רב אבא אמר רב, בין פרצה שבראש מבוי, ובין פרצה שבצד מבוי, כל זמן שאינן רחבות עשר אמות, הרי הן נחשבות כפתחים ולא כפרצות, ואינן אוסרות לטלטל במבוי.

ורק פרצה בקרן זווית, אוסרת לטלטל במבוי אף כשתהא רחבה ארבעה טפחים בלבד, כי אין דרך לעשות פתח בקרן זווית¹, ולפיכך אפילו פרצה קטנה כזו, אינה נידונית כפתח אלא כפרצה.

ולדעת רב הונא, בין פרצה שבראש מבוי, ובין פרצה שבצד מבוי, אפילו אם יהיו רחבות ארבעה טפחים בלבד, אוסרות לטלטל במבוי.

כן מבואר מלשונו. והתוסי' ביארו, שלעניין פרצה שבראש מבוי, מודה רב הונא, שדווקא פרצה שבקרן זווית שבראש מבוי אוסרת בארבעה טפחים, אבל פרצה שלא בקרן זווית, אינה אוסרת בארבעה טפחים.

ורק לעניין פרצה שבצד מבוי, דעת רב הונא, שאפילו שלא בקרן זווית היא אוסרת בארבעה טפחים. ואין הטעם משום שפרצה זו אינה קרויה פתח, שכן דבר פשוט הוא, שרוחב ארבעה טפחים נחשב פתח ולא פרצה. והסיבה שפתח זה אוסר את הטלטול במבוי, כי דרכו מקצרים בני מבוי את הילוכם, ומניחים את הפתח שבראש המבוי, ובכך הוא בטל מהיות פתח, ואין מועיל למבוי תיקון שיש בו².

ומבואר בגמרא שכן הדין גם כשאין רבים בוקעים בפרצה זו, כגון שהיא פתוחה למקום מטונף.

ויהא הכותל הנכנס ארבע אמות מצומצמות.

ומעתה, אם הכותל הנכנס הוא מעט פחות מארבע אמות, הרי הוא נידון כלחי.

ואם הוא מעט יותר מארבע אמות, הרי העומד מרובה על הפרץ.

ואף שיתכן שהכותל הוא בדיוק ארבע אמות, חצי מהפתח, ואז אינו לחי, ואין עומד מרובה על הפרץ³. מאחר שאין זה ודאי אלא ספק², והספק הוא באיסור מדברי חכמים, כלל בידינו שכל ספק איסור של דברי חכמים יש להקל בו, ולכן מותר לטלטל במבוי.

היתר חצר הנפרצת לרשות הרבים

חצר מרובעת, או שרוחבה יתר על אורכה, אם יש בה שלוש מחיצות, וצדה האחד פתוח לרשות הרבים, לא די לתת בה לחי אחד של כלשהו בפתחה, להתיר את הטלטול בה, כפי שניתן לעשות במבוי.

אלא צריך לתת בה שני לחיים משני צידי הפתח. או לעשות לה בצד אחד לחי רחב ארבעה טפחים והוא נקרא פס.

דף ו

פרצה בראש מבוי

כבר נתבאר, שמבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות, כגון שהיה פתחו רחב עשרים אמות, יש למעט את הפתח, כגון לבנות כותל בחלק מהפתח, עד שיעמוד הפתח על עשר אמות.

וכשנפרצה פרצה באותו כותל שבראש המבוי הרי זו פרצה בראש מבוי.

¹ ואם תאמר, תיפוק ליה דקיימא לן בפירקין, דפרץ כעומד מותר. ויש לומר, דהכא קיימא לן אליבא דרב הונא בריה דרב יהושע, דאית ליה לקמן, פרץ כעומד אסור. [תוס'].]

² ואם תאמר, ואמאי הוי ספק דבריהם, הא קיימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם, דקיימא לן כרב פפא דאמר פרץ כעומד מותר, ואי לא אפשר לצמצם, ליחוש דילמא פרץ מרובה ... ויש לומר, הוואיל ואי אפשר לצמצם אלא על ידי טורח גדול, לא הטיחו לצמצם ולמדוד בספק דבריהם ... וה"ר שמעיה פירש דמצוי למימר דבידי אדם נמי אי אפשר לצמצם, והא דפרץ כעומד מותר, משום דהוי כעין ספק ספיקא ... [תוס'].]

³ מיהו אם עשאה כעין פתח, במזוזות ומשקוף, הוי שפיר פתח כדאמר לעיל, דפתח ליה בקרן זווית. [תוס'].]

⁴ אבל כשהפירצה בראשו, דלא ממעט בהילוכא, לא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא. [תוס'].]

וחכמים אסרו זאת, כי הדבר דומה לטלטול מרשות הרבים לרשות היחיד.

והתירו את הדבר על ידי עשיית עירובי חצירות. והוא, שיטלו פת, ויזכו אותה לכל בני החצר, ויתנו אותה באחד מהבתים, שבכך נחשבים כולם כמי ששבתו באותו בית, והכל רשות היחיד אחת.

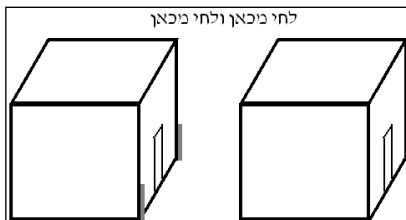
וכל זה כשרשות היחיד מוקפת מחיצות, אבל כשאינה מוקפת מחיצות, כגון שהיא פרוצה מצד אחד לרשות הרבים, צריך לעשות לה תיקון, כגון פס ארבעה טפחים.

עירובי חצירות של שני בתים משני צידי רשות הרבים

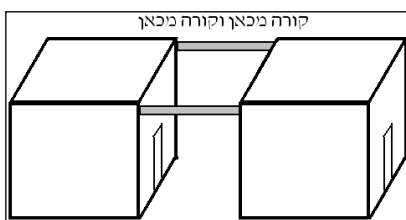
לדעת רבי יהודה, כל מקום המוקף אפילו שתי מחיצות, הרי הוא רשות היחיד מהתורה, [כפי שנתבאר].

ואם כן, כשרשות הרבים עוברת בין שני בתים¹, שני הבתים הם שתי מחיצות לה, והרי ביניהם רשות היחיד מהתורה.

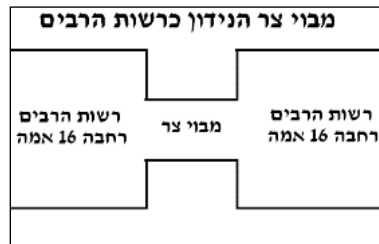
אלא מאחר שהמקום פרוץ משני צדדים, אין עירוב מועיל לשני הבתים, עד שיעשו תיקון בשתי הפרצות, כגון שיעשו לחי מכאן ולחי מכאן, בשתי פאות של אחד מן הבתים.

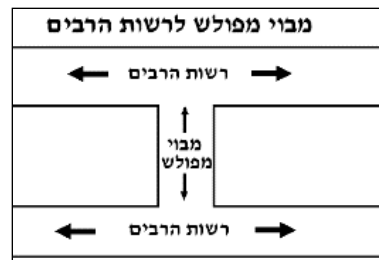
או שיעשו קורה מכאן וקורה מכאן, ובכך מוטל לטלטל באמצע.

ולמסקנת הגמרא בדף י', אף שבאמת גם כשיש בין הבתים רוחב שש עשרה אמה, דעת רבי יהודה שהמקום הוא רשות היחיד, מכל מקום לא התירו לערב את שני הבתים באופן הזה, אלא כשאין ביניהם יותר משלוש עשרה אמה ושליש.

ואין זה כמבואות המפולשים משני צידיהם לרשות הרבים, שאין רשות הרבים עוברת דרכם, אלא ששתי רשויות הרבים עוברות אצל פתחיהם.

ב. ששים ריבוא.

כלומר, כדי שיעיר תחשב רשות הרבים צריך שיהיו **מצויים בעיר** לכל הפחות ששים ריבוא².

ג. ללא היקף מחיצות.

כלומר, כדי שמקום יחשב רשות הרבים צריך שלא יהיה מוקף חומה.

ולדעת חכמים, כן הדין אם יש לעיר חומה, אבל רשות הרבים שבה מכוונת משער לשער, ומפולשת, כלומר פתוחה משני צידי העיר בשערים, שבהם הרבים נכנסים ויוצאים מהעיר, ותהא נמשכת ברצף מצד זה לצד זה, בלא שתהא סתומה באמצע, או באחד מהקצוות.

ורבי יהודה חולק על כך, כי לדעתו כל מקום המוקף אפילו שתי מחיצות, הרי הוא רשות היחיד מהתורה, ואינו רשות הרבים אף על פי שהוא רחב ומצויים בו רבים.

ד. ללא תקרה.

במסכת שבת מבואר תנאי נוסף זה, והוא, שלא יהא המקום מקורה.

עירובי חצירות

מדין תורה, כשיש שתי רשויות היחיד סמוכות זו לזו, מותר לטלטל מזו לזו, כגון כשיש כמה בתים בחצר, מותר לטלטל מהבתים לחצר ומהחצר לבתים.

ולפיכך, בשני מבואות אלו, יעשה לכל אחד לחי בפתחו שלצד רשות הרבים, וצורת הפתח במקום חיבורם¹.

ולדעת שמואל, כן הדין², רק כשמקום חיבור שני המבואות רחב עשר אמות או יותר. אבל כשרוחבו פחות מעשר אמות, מקום חיבורם של שני המבואות הללו נחשב כסתום.

ולפיכך כל אחד מהמבואות נחשב כמבוי הפתוח מצידו האחד בלבד לרשות הרבים, ודי בכך שלכל אחד מהמבואות יעשה לחי אחד לפתח שלצד רשות הרבים, ותו לא.

ולפירוש מורו הזקן של רש"י, גם לדעת שמואל לא די בלחי לצד רשות הרבים בלבד, וצריך לעשות לחי גם במקום חיבור המבואות, כי כן הוא דין מבוי סתום.

ומתוך כך שלדברי רב כשמקום חיבור המבואות נחשב פתוח גם כשאינו רחב עשר אמות, רצה רב נחמן בר יצחק להוכיח, כדברי רב הונא לעיל, שלדעת רב, גם פרצה של פחות מעשר אמות נחשבת פרצה.

אולם רב חנן בר רבא אמר, שאין מכאן ראיה. כי יש לחלק בין סוף מבוי זה, שהכל עוברים דרכו, ולכן גם כשאינו רחב עשר אמות, הוא נחשב כפרוץ. לבין פרצת מבוי בצדה, שאין הכל עוברים דרכה, ולכן אינה נחשבת פרצה, אלא כשהיא רחבה עשר אמות.

רשות הרבים

בפירוש רש"י כאן נזכרו התנאים, שאם יתקיימו כולם, יהא המקום דומה לרשות הרבים שהיתה לישראל במדבר, ולכן הוא נחשב רשות הרבים מהתורה.

א. שש עשרה אמה.

כלומר, כדי שמקום מסוים יחשב רשות הרבים צריך שיהיה **רוחבו** לכל הפחות שש עשרה אמה.

ולפירוש אחד בתוס', פעמים מקום נידון כרשות הרבים, גם כשאינו רחב שש עשרה אמה, והוא כשרשות הרבים רחבה שש עשרה אמה הולכת משני צידיו.

¹ ואין לתמוה למה יהיה מבוי עקום חמור ממפולש גמור דסגי בצ"ה ולחי אחד דבעינן שיראה צ"ה כל בני המבוי. [תוס'].

² אפשר שבזה שמואל מחמיר, כי מאחר שמחשיב את המבוי כמפולש, לדעתו יהיה טעון מצד אחד דלת, ולא די לו בצורת הפתח, שכן דין מבוי מפולש לדעת שמואל.

³ וכן פירש בה"ג. וקשה לרבינו תם דבשבת בפרק הזורק אמר, דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רשות הרבים, ותחתיהן לא היו ששים רבוא. ואומר ר"י, דמכל מקום דרכן היה לצאת ולבא באותו דרך. ועוד הקשה, דבדגלי מדבר הוו ט' ונשים לאין מספר, וכן קשה מערב רב. ויש לומר, דלא גמרינן ממשכן, אלא מילתא דכתיבא במספרם. [תוס'].

⁴ פירוש, שתי חצירות, דאין מבוי ניתר בלחי עד שיהו חצירות פתוחות לתוכו, ובתוספתא גרסינן בהדיא שני חצירות. [תוס'].

המחמיר.

וכמו כן נתבאר, שרב ושמואל נחלקו בדין תיקון מבוי מפולש, שלדעת רב, די בכך שיעשו לו צורת הפתח מכאן, ולחי או קורה מכאן, ולדעת שמואל צריך לעשות לו דלת מכאן, ולחי או קורה מכאן, ולעניין זה מאחר שדנו את המבוי כמבוי מפולש, עשו בו כדעת שמואל המחמיר במבוי מפולש, ותקנו את המבוי בדלת מכאן וצורת הפתח מכאן, שבשני מקומות שבהם מתעקס עשו דלתות, ובשני הפתחים לרשות הרבים עשו לחי או קורה.

כיצד עשו כחומרת רב וכחומרת שמואל

הנה להלן יתבאר בעזה"י, שכשנחלקו חכמים בהלכה ופעמים זה מחמיר וזה מקל ופעמים זה מחמיר וזה מקל, אין לעשות בכל דבר כדברי המחמיר, כי העושה כן הוא כסיל, אלא יש לעשות תמיד כדברי אותו חכם ששומע לו, בין כשדבריו להחמיר, ובין כשדבריו הם להקל.

ולדברי רב הונא, [בדף ז',] אין להקשות מכך, על מה שעשו במבוי העקום שבנהרדעא, גם כחומרת רב, וגם כחומרת שמואל. כי באמת עשו הכל על פי דברי רב, שהרי לדבריו, גם רב מודה, שאין מורין כן, להתיר מבוי מפולש בלא דלת, ואף לדעתו לכתחילה יש לעשות לו דלת, ואם כן עשו הכל כדעת רב. דנו את המבוי כמפולש כדעת רב. והצריכו לעשות לו דלת מכאן ולחי מכאן כהוראת רב.

ואף לדברי רב אדא בר אבהו, [בדף ז',] שלדעת רב מורין לכתחילה להתיר מבוי מפולש בלא דלת, אין להקשות על מה שעשו במבוי המפולש שבנהרדעא גם כחומרת רב וגם כחומרת שמואל.

כי מה שאמר, שכשנחלקו חכמים אין לעשות בכל מקום כדברי המחמיר, אין זה אלא כשהחומרות סותרות זו את זו, שהסיבה שיש להחמיר בדבר מסוים, היא סיבה להקל בדבר אחר. כגון לענין שדרה וגולגולת, כפי שיתבאר בעזה"י להלן. ולכן המחמיר בשניהם הוא כסיל.

אבל כשבכל דין יש טעם אחר, ניתן לעשות בשניהם כדברי המחמיר.

וכן הוא לענין זה, שכן טעמי המחלוקת אם מבוי מפולש נחשב סתום או פתוח, אינם טעמי המחלוקת אם מבוי מפולש צריך דלת.

ולפיכך העושה בשני הדברים כדברי המחמיר, אינו

א. לדעת תנא קמא בברייתא, עושה צורת הפתח מכאן, [בראשו אחד], ולחי או קורה מכאן. [וכן פסק רב].

לדברי רב הונא, אף שלדעת רב כן ההלכה, מכל מקום מודה רב שאין מורין כן לכתחילה, אלא כדעת בית הלל, שצריך לעשות מצד אחד דלת. ולדברי רב אדא בר אבהו, דעת רב שהלכה כתנא קמא, ומורין כן לכתחילה.

ב. ולדעת בית שמאי [כדברי חנניה], עושה דלת מכאן ודלת מכאן, וכשהוא יוצא ונכנס נועל.

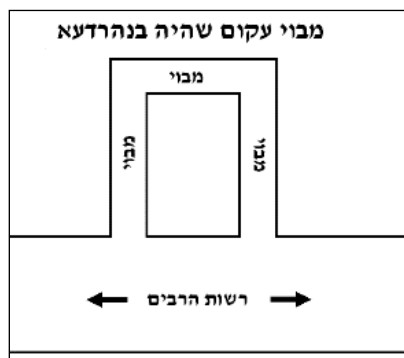
ג. ולדעת בית הלל [כדברי חנניה], עושה דלת מכאן, ולחי או קורה מכאן. ודלת שעושה מצד אחד, אינו צריך לנעול אותה, אבל צריך שתהא ראויה להינעול. [וכן פסק שמואל].

ושערים של מבואות נהרדעא, שהיו סתומים עד חציים בעפר, ולא היו יכולים להינעול מחמת העפר, סמך עליהם שמואל, כי לא היו פתוחים לגמרי, אלא סגורים ופתוחים במקצת.

ורב נחמן שאמר לפנות את העפר, לא אמר שצריך לנעול אותם כדי לסמוך עליהם, אלא אמר כן, כדי שיהיו ראויות להינעול.²

ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא

בנהרדעא היה מבוי עקום בצורת האות "ח", ששני פתחיו היו מפולשים לרשות הרבים.

ותיקנו מבוי זה, לטלטל בתוכו, באופן שיש בו קיום דברי רב, בדבר שהוא מחמיר על שמואל, וקיום דברי שמואל, בדבר שהוא מחמיר על רב [רמי עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל].

שכן רב ושמואל נחלקו בדין מבוי עקום, האם הוא נידון כמבוי מפולש או כמבוי סתום, כפי שנתבאר לעיל.

ודנו מבוי עקום זה, כדין מבוי מפולש, כדעת רב

ולדעת חכמים, גם מקום המוקף שתי מחיצות, אינו נחשב רשות היחיד, אלא הוא רשות הרבים גמורה.

ולפיכך אי אפשר לערב שני בתים משני צידי רשות הרבים.

עירוב עיר שיש בה רבים

הכל מודים, שמקום הנידון כרשות הרבים גמורה, אי אפשר לערב בו עירובי חצירות.

ומחלוקתם חכמים ורבי יהודה לענין עירוב רשות הרבים שבין שני בתים, האם המקום שבין שני הבתים נחשב רשות היחיד או רשות הרבים.

ולדעת חכמים, האופן היחיד שבו מקום בקיעת רבים ברוחב שש עשרה אמה, שהוא מפולש מתחילת העיר ועד סופה, לא יחשב רשות הרבים, ויוכלו לערב דרכו, הוא, כשהיה המקום מוקף מחיצות מארבע רוחות, ויהיו שעריו ננעלים בכל לילה.

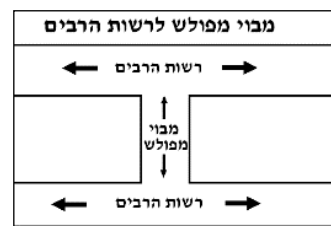
שמאחר ששעריהם ננעלים, הרי הוא כסתום מארבע צדדים, והרי הוא כחצר של רבים, שהיא רשות היחיד, ומועילה לו עירוב.

וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים, שרשות הרבים שלה מכוון משער לשער, ומפולש, ויש בה דריסת ששים ריבוא ורחב שש עשרה אמה, אילו לא היו דלתותיה ננעלות בכל לילה, חייבים עליה משום רשות הרבים.¹

וכן אמר עולא, הני אבולי דמחוזא, שהיו שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, והיו בה ששים ריבוא, אילו לא היו דלתותיהם ננעלות, חייבים עליהן משום רשות הרבים.

עירוב מבואות המפולשים לרשות הרבים

מבוי המפולש לרשות הרבים, הוא מבוי שפתוח בתחילתו ובסופו, ובשני המקומות הוא פתוח לרשות הרבים. ונחלקו חכמים איזו תיקון יש לעשות לו כדי שיהיה מותר לטלטל בו.

¹ אבל נעילת דלתות משווא לה כחצר של רבים, ומערבין את כולה. וכל זמן שלא עירבו, הוויא כרמלית, ולא מיחייבי עלה. [רש"י].

² אפשר שבזמנו של רב נחמן נפתחו השערים יותר, ושוב לא היו נחשבים כסגורים, ולכן ציוה לפנות את העפר, אבל בזמנו של שמואל היו סגורים יותר, ולכן גם בלא פיגוי העפר היה סומך עליהם.

נחשב כסיל, שאין החומרות סותרות זו את זו.

דין שנחלקו בו חכמים

כל דין שנחלקו בו חכמים, ולא הכריעו בו, אם הלכה כך או כך.

הרוצה לעשות כדעה זו, יעשה. והרוצה לעשות כדעה זו, יעשה, ובלבד שיעשה כדעה שבוחר, בין להקל, ובין להחמיר.

כגון לעניין שדרה של בעלי חיים, שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל.

לדעת בית שמאי, גם כשתחסר חוליא אחת מהשדרה, דין שדרה שלמה לה. ולעניין טומאת מת חומרא היא, שהיא מטמאה באהל כדין שדרה שלימה. ולעניין היתר אכילת בשר בהמה קולא, שאם חסרה מהשדרה חוליא אחת אינה טריפה ומותרת באכילה.

ולדעת בית הלל, כשתחסר חוליא אחת, נחשבת כשדרה חסרה. ולעניין טומאה קולא היא, שאינה מטמאה באהל. ולעניין היתר אכילה חומרא היא, שהיא טריפה.

אבל העושה כשתי הדעות להקל, נקרא רשע. כגון בשדרה שחסרה חוליה אחת. שלעניין טומאה הוא מקל, לומר אינה שדרה שלמה, ואינה מטמאה באהל. ולעניין היתר אכילה הוא מקל, לומר שדרה שלמה היא, ואינה טריפה.

והעושה כשתי הדעות להחמיר, נקרא כסיל, ועליו הכתוב אומר, "הִקְכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהִקְסִיל בְּחֹשֶׁךְ הוֹלָךְ וַיִּדְעֵתִי גַם אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת כָּלֶם" (קהלת ב' י"ד). כגון בשדרה שחסרה חוליה אחת. שלעניין טומאה הוא מחמיר, לומר שדרה שלמה היא, ומטמאה באהל. ולעניין היתר אכילה הוא מחמיר, לומר שדרה חסרה היא, והרי זו טריפה.

הלכה במחלוקת בית שמאי ובית הלל

נתבאר, שמקום שנחלקו חכמים בהלכה ולא הוכרע המחלוקת לפי כללי פסק ההלכה, רשאי לבחור כמי לנהוג, אבל יעשה כן לקולא ולחומרא.

וכל זה, ברוב המחלוקות שלא הכריעו בהם חכמים כמו מי ההלכה, אבל במחלוקות בית שמאי ובית הלל, **יצאה בת קול ואמרה, שהלכה**

כבית הלל.

ולדעת האומרים שיש להשגיח בדברי בת קול¹, מעתה, אף שלא הכריעו חכמים במחלוקות הללו, כבר הכריעו משמים, שבכל המחלוקות בין בית שמאי ובית הלל, **הלכה כבית הלל, ואין לעשות כדברי בית שמאי.**

דף ז

שדירה שחסרה

א. לענין טומאת מת.

שדרה שלימה של מת מטמאה באוהל, **ושדירה חסירה אינה מטמאה באוהל.**

ב. לעניין בשר בהמה.

בהמה ששדרה שלה שלימה, אינה טריפה, **ובהמה ששדירה שלה חסירה, הרי זו טריפה.**

ונחלקו חכמים כמה תחסר השדירה ותידון כשדירה חסירה.

לדעת בית שמאי, שדירה שחסר ממנה חוליה אחת, נידונית כשדרה שלימה, [של מת מטמאה באוהל, ובבהמה אינה טריפה], **ורק אם חסרו ממנו שתי חוליות** היא נחשבת כחסרה.

ולדעת בית הלל, גם שדירה שחסרה ממנה חוליה אחת נידונית כשדירה חסירה, [של מת אינה מטמאה באוהל, ובבהמה, טריפה].

גולגולת שחסרה

א. לענין טומאת מת.

גולגולת שלימה של מת מטמאה באוהל, **וגולגולת חסירה אינה מטמאה באוהל.**

ב. לעניין בשר בהמה.

בהמה שגולגולת שלה שלימה, אינה טריפה, **ובהמה שגולגולת שלה חסירה, הרי זו טריפה².**

ונחלקו חכמים כמה תחסר הגולגולת ותידון כגולגולת חסירה.

לדעת בית שמאי, רק כשחסרה הגולגולת שיעור

גדול של **כמלא מקדח**, [כלומר, שיש בה חור כגודל מקדח], היא נחשבת חסירה.

ולדעת בית הלל, גם כשחסרה הגולגולת כשיעור קטן יותר, שאם היה חסרון כזה באדם חי, היה מת, היא נחשבת חסירה, ובמסכת בכורות אמרו, שהוא כשיעור מטבע הנקרא **סלע**.

רבי עקיבא ליקט אתרוג באחד

בשבת ונהג בו שני עישורים

כלל בדינו, שפירות שנה ראשונה ושניה של שמיטה, וכן פירות שנה רביעית וחמישית של שמיטה, מפורשים מהם מעשר ראשון [שניתן ללוי], ומעשר שני [שדינו להיאכל בירושלים הוא או פדיונו]. ופירות שנה שלישית ושישית של שמיטה, מפורשים מהם מעשר ראשון, ומעשר עני [הניתן לעניים].

לדעת בית שמאי, ראש השנה לפירות האילן, הוא **באחד בשבט**, וממנו מתחילים תמיד למנות שנה חדשה לענין שנות מעשרות האילן.

ולדעת בית הלל, ראש השנה לפירות האילן, הוא **בחמישה עשר בשבט**, וממנו מתחילים תמיד למנות שנה חדשה לענין שנות מעשרות האילן.

ומעשה ברבי עקיבא, שליט את האילן של האתרוג באחד בשבט, כשהשנה הקודמת היתה שנה שניה לשמיטה, שבה נוהג מעשר שני, והשנה הבאה שנה שלישית לשמיטה, שבה נוהג מעשר עני.

ומאחר שלא ידע אם הלכה כבית שמאי וכבר החלה שנה חדשה לאילן באחד בשבט, ועתה שנה שלישית, או שהלכה כבית הלל ועדיין לא היה ראש השנה לאילן, ועתה שנה שניה, **הפריש גם מעשר עני וגם מעשר שני³.**

ואמנם אם רבי עקיבא היה יודע מה דעת בית שמאי ומה דעת בית הלל, לא היה עושה כן, אלא כדעת בית הלל בלבד, שהרי אין להחמיר שתי חומרות הסותרות זו את זו.

והסיבה שעשה כן, **כי לא זכר מה דעת בית הלל,** האם באחד בשבט ראש השנה לאילן, או בחמישה עשר בשבט, **ורק מחמת הספק החמיר לעשות כשני הצדדים.**

¹ ואם תאמר מאי שנא דלא קיימא לן כבת קול דרבי אליעזר דהזתב. (א) ויש לומר, דהתם לא יצאה אלא לכבודו, כדמוכח התם. (ב) ועוד דהתם היתה כנגד רבים, והתורה אמרה, "אחרי רבים להטות", אבל הכא אדרבה בית הלל הוו רובא, ולא הוצרכו בת קול אלא משום דבית שמאי הוו חריפי טפי. ואם תאמר, אם כן מאי קאמר רבי יהושע היא, דאמר אין משגיחין בבית קול, הלא לא אמר רבי יהושע אלא אבת קול דרבי אליעזר. ויש לומר, דלא בשמים היא משמע דאין להשגיח כלל בשום בית קול. [תוס']

² ... גולגולת דטריפה, היינו משום דסוף הקרום של מוח ליפסק, והוי בכלל י"ח טריפות ... ומיהו כמה בני אדם שניטל הרבה מעצם גולגלתם, ולא ניקב הקרום, וחיו. וצריך לומר, דחסרון הגולגולת הוי עם קרום העליון. ואף על גב, דאיכא למאן דאמר, דבבהמה כבי האי גוונא בנקיבת קרום העליון טריפה, היינו משום דסוף התחתון ליפסק, אבל באדם אין סופו ליפסק, לפי שהוא קשה, וחזק באדם יותר מבהמה, ולכך צריך חסרון העצם. אבל למאן דאמר עד דאינקיב תתאה, אדם ובהמה שוים, דבין באדם בין בבהמה, כי נפסק העצם עם הקרום סוף התחתון ליפסק. [תוס']

³ מפרש בירושלמי, שהפריש מעשר שני פעם אחת, ואמר, אם עתה שנה שניה, הרי זה מעשר שני, וחיללו על המעות, וחזר ואמר עליו, אם עתה שנה שלישית, הרי זה מעשר עני, את המעשר שהפריש נתן לעניים, ואת המעות אכל בירושלים. [ע"פ התוס']

מבוי מפולש מצד אחד לרשות הרבים ומצד שני לבקעה

בדף ו' נתבאר, שנחלקו חכמים בדין מבוי מפולש בשני קצותיו לרשות הרבים, האם צריך לעשות לו דלת מכאן ולחי או קורה מכאן, או שדי לו בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן.

ולדברי רב יוסף, אמר רב יהודה אמר רב, כל זה, כשמשני הצדדים המבוי פתוח לרשות הרבים.

כגון סרטיא או פלטיא, סרטיא היא דרך שבה הולכים בני אדם מעיר לעיר, ופלטיא רחוב העיר מקום השווקים.

אבל כשרק מצד אחד המבוי פתוח לרשות הרבים, ומצד שני הוא פתוח לבקעה.

שהבקעה נחשבת כרמלית, כלומר מקום שאינו מוקף מחיצות, אבל לא בוקעים בו רבים, ולכן אינו נחשב רשות הרבים.

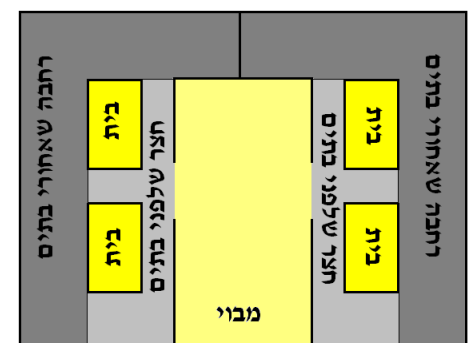
בזה הכל מודים שדי לו בצורת הפתח מכאן, ולחי או קורה מכאן. וכן הדין, כשהמבוי פתוח משני הצדדים לבקעה.

רחבה וחצר

כל מקום שזכר חצר בש"ס, הכוונה לחצר שלפני הבתים, שרגילים להשתמש בה, ולהיכנס ולצאת דרכה.

וכל מקום שזכרת רחבה בש"ס, הכוונה להיקף שאחורי הבתים, שאינו עשוי להשתמש בו תדיר, אלא לשמור בו תבואה, ושאר חפצים, והוא משמש כמחסן.

ובכל ציורי המבואות עם החצרות שציירתי בחוברת זו עד כאן, כל היקף הבתים נחשב חצר. ולהלן ציור של מבוי שיש בו שתי חצירות ובכל חצר שני בתים ורחבה אחורי הבתים.

וההלכה כדברי רבינא, שיש חילוק בין חצר לרחבה לעניין שיתופי מבואות.

שכן כדי שיהיה מותר לטלטל מהחצרות למבוי, כל בני מבוי צריכים להשתתף יחד, על ידי שיתנו מזון שתי סעודות לכל אחד באחת החצירות, וכך יחשבו כל החצירות כחצר אחת.

וכל שתהא פתוחה למבוי, חצר אחת שלא נשתתפה עם

שאר בני מבוי, היא אוסרת על כל בני מבוי מלטלטל בו מהחצרות למבוי.

ולדעת רבינא, דווקא חצר הפתוחה למבוי, אוסרת אותו אם לא נשתתפה עימו, כי החצר היא מקום דיורים של בני אדם, וכדי שיהיה מותר לטלטל במבוי, צריך שכל בני המבוי ישתתפו בו יחד.

אבל הרחבה אינה נחשבת כמקום דיורים, ולפיכך אם תהא רחבה פתוחה למבוי, אינה אוסרת לטלטל בו, אפילו אם לא נשתתפו בעלי הרחבה הזו עם שאר בני מבוי. כגון שהיתה הרחבה מחצר של מבוי אחר.

מבוי שנפרץ לרשות הרבים

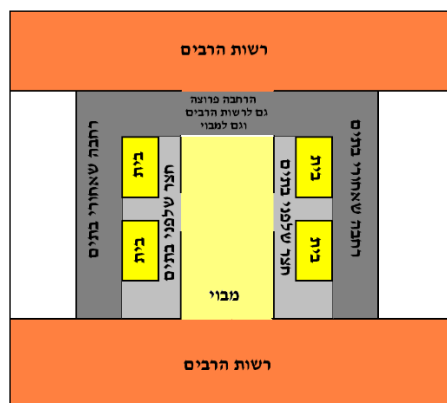
דרך רחבה ומבוי שנפרץ לחצר

נתבאר לעיל, שמבוי הפתוח בשני קצותיו לרשות הרבים [=מבוי מפולש], צריך תיקון משני קצותיו, [מצד אחד לחי או קורה, ומצד שני יש אומרים צורת הפתח, ויש אומרים דלת], ואינו נידון כמבוי הפתוח בקצה אחד וסתום בקצה שני, שדי לו בלחי או קורה בצד הפתוח, ואין צריך תיקון נוסף.

ולדברי רב יוסף, רב יהודה אמר, שכל זה כשהמבוי עצמו מגיע בשני קצותיו לרשות הרבים. אבל אם מצד אחד הוא מפולש לרשות הרבים דרך רחבה, כגון שהיתה רחבה בסופו, ונפרצה הרחבה גם לצד המבוי וגם לצד רשות הרבים.

אף על פי שלמעשה ניתן לצאת משני צידי המבוי לרשות הרבים, אותו צד שבו המבוי פתוח לרשות הרבים דרך רחבה, אינו נחשב כפתוח לרשות הרבים, אלא נחשב כסתום, ולכן אין צריך לעשות בו שום תיקון, ודי לו למבוי בתיקון של לחי וקורה בראשו השני.

הציור הבא הוא כפי שנראה מתחילת הסוגיה, ששתי הפרצות שברחבה לצד המבוי ולצד רשות הרבים הן זו כנגד זה. אולם בסוף הסוגיה יתבאר בעזה"י, שבאופן הזה הכל מודים שהמבוי נחשב כפרוץ, ורק כשאין הפרצות זו כנגד המבוי נידון כפרוץ.

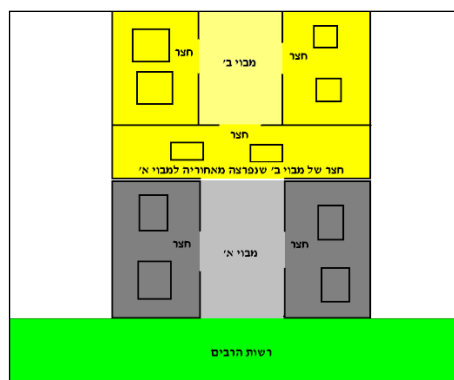

וכל זה כשהמבוי נפרץ בסופו לרחבה, והוא הדין

אם נפרץ בסופו לחצר שעירבה עם המבוי.

והסיבה שנאמר דין זה במבוי שנפרץ לרחבה, כי כן היה מעשה בכפר רועים [=עובדא הוה בדורא דרעותא], שהיה מבוי שכלה לרחבה, ונפרצה רחבה למבוי ולרשות הרבים, והורה בה רב יהודה שאינה צריכה שום תיקון.

אבל אם היה המבוי נפרץ בסופו לחצר שלא עירבה עם המבוי, אפילו כשאותה חצר לא היתה פרוצה גם לרשות הרבים, בכך שנפרצה החצר למבוי, היא אוסרת את הטלטול בו, משום שכל שנפרץ המבוי במלואו [כלומר בצד שלם], למקום שלא נשתתף בו. מאחר שהוא פרוץ למקום שבני מבוי אסורים לטלטל בו, הרי זה אוסר את הטלטול בכל המבוי.

ודווקא המבוי הפרוץ לחצר אסור בטלטול, כי מאחר שהוא פרוץ לחצר בכל הכותל האמצעי, אין זה פתח אצלו אלא פרצה.

אבל החצר אינה אסורה בטלטול מחמת פרצתה למבוי, כי החצר לא נפרצה בכל הרוח, שהרי נשתתפו בה כתלים מכאן ומכאן לפתח, ואין בפרצה עשר אמות, ולכן לגבי החצר הפרצה נחשבת פתח, ואינה אוסרת אותה.¹

ואפילו אם היתה החצר פתוחה מצדה השני לרשות הרבים, גם כן לא היתה נאסרת בכך אף שיש בה בקיעת רבים, כי אין בה שום פרצה אלא פתחים, ואין חצר נאסרת בפתחים לרשות הרבים, ואפילו פתוחה מכמה כיוונים. [ויש אומרים, אפילו כשהפתחים לרשות הרבים מכוונים זה כנגד זה].

ומסקנת הגמרא שדברים אלו שאמר רב יהודה הרי הם כדעת רב.

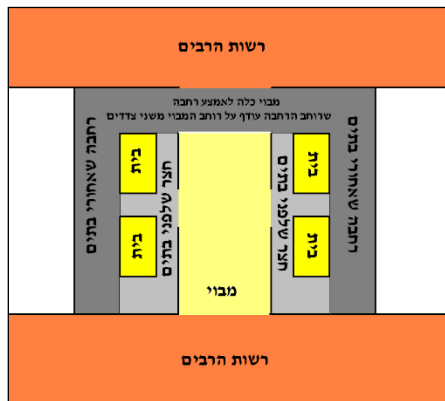
ומתחילה רצו לומר, שדברי רב יהודה אלו הם כדעת שמואל, אבל רב חולק על שני הדינים הללו. ולדעת רב: (א) מבוי מפולש לרשות הרבים דרך רחבה, נחשב כמבוי מפולש לרשות הרבים,

¹ ולא אסרי עלה בני מבוי, שאין מבוי אוסר על חצירות הפתוחין לו. אבל חצירות אוסרין במבוי, שהרי דריסת רגליהם עליו. [רש"י].

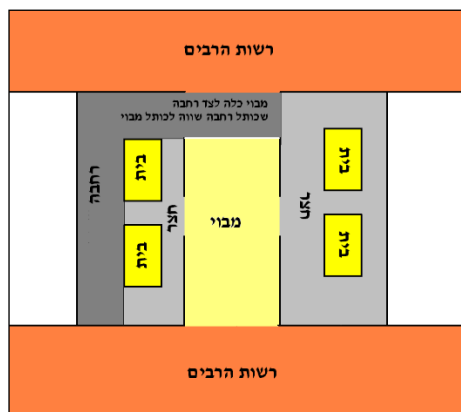
דין מבוי שנפרץ לרשות הרבים דרך רחבה כפי מסקנת הגמרא

נתבאר, שלדברי הכל, מבוי הפתוח בראשו לרשות הרבים, ובסופו פרוץ לרחבה, אף אם הרחבה פרוצה מצדה השני לרשות הרבים, המבוי נידון כמבוי סתום, ואינו צריך תיקון אלא בראשו הפתוח לרשות הרבים.

ולדברי רב יוסף, לא נאמר דין זה, אלא כשהמבוי נמשך כנגד אמצע הרחבה, שמאחר שרוחב הרחבה עודף על המבוי משני הצדדים, ניכר שהמבוי כלה ברחבה, ואינו נמשך עד רשות הרבים.

אבל כשכותל המבוי שווה לאחד מכותלי הרחבה, נראה המבוי והרחבה המשך אחד, וכאילו המבוי עצמו נמשך עד רשות הרבים, ולכן הוא נידון כמבוי מפולש, הטעון תיקון משני קצותיו.

ולדברי רבה, אף במבוי הכלה לאמצע רחבה, לא אמרו שהוא נחשב כסתום, אלא כששתי פרוצות הרחבה הן זו שלא כנגד זו.

וצריך תיקון בשתי קצותיו. (ב) מבוי שנפרץ לחצר, אפילו נפרץ לה במילואו, לא נאסר בו הטלטול.

ולהלן נכתוב בעזה"י את הטעם לדברי רב, לפי מה שרצו לומר מתחילה, שרב חולק על שני הדינים הללו.

דף ח

טעמי המחלוקת לפי הסלקא דעתך לעניין מבוי מפולש לרשות הרבים דרך רחבה

לדעת רב [כפי מה שרצו לומר], אף על פי שאין המבוי מגיע ממש עד רשות הרבים, שהרי יש רחבה פרוצה ביניהם, מכל מקום מאחר שהעומד במבוי רואה רשות הרבים משני קצות המבוי, הרי זה נראה כמבוי מפולש ולכן צריך תיקון משני הצדדים

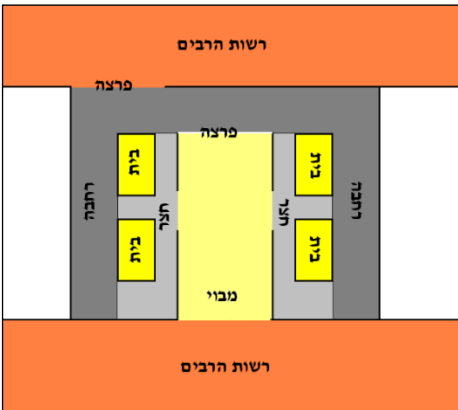
ולדעת שמואל [שלמסקנה היא דעת רב], מאחר שהרחבה רחבה יותר מהמבוי ונמשכת לצדי רוחב המבוי, ניכר שאינה המשך המבוי, אלא מפסיקה בינו לרשות הרבים, ולכן המבוי אינו נידון כמבוי מפולש אלא כמבוי סתום.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, מה הדין כשהרחבה אינה נמשכת לצדדים להיות רחבה מרוחב המבוי.

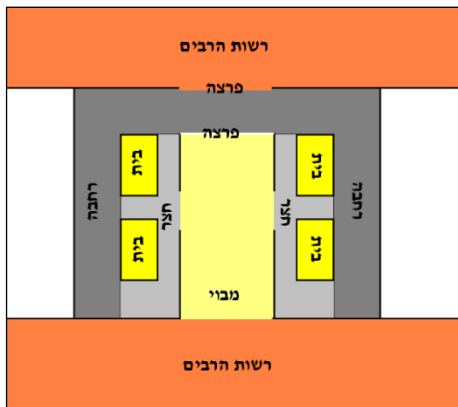
טעמי המחלוקת לפי הסלקא דעתך לעניין מבוי שנפרץ לחצר שלא עירבה עמו

לדעת רב [כפי מה שרצו לומר], אף על פי שנפרץ כל הכותל האמצעי של המבוי לחצר, אינו נידון כמבוי שנפרץ מרוח אחת לגמרי, כי לדעתו, מאחר שמבחוץ אינו נראה ככותל הפרוץ לגמרי, שהרי מצד החצר יש כתלים משני צידי הפתח, הדבר מועיל להחשיב זאת גם לצד הפנימי שאינו נראה בו [=נראה מבחוץ ושווה מבפנים]. ולכן המבוי מותר, כי אינו נחשב כמבוי שנפרץ כולו מרוח אחת¹.

ולדעת שמואל [שלמסקנה היא דעת רב], מאחר שמצדו הפנימי של המבוי לא נשתייר כלום מהכותל, הרי זה נידון כמבוי שנפרץ כולו מרוח אחת, ולכן אף על פי שמבחוץ אינו נראה ככותל הפרוץ לגמרי, הרי זה אסור.

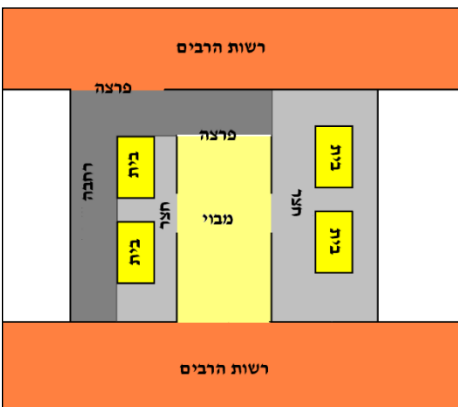
אבל כששתי הפרצות מכוונות זו כנגד זו, אף על פי שהמבוי כלה לאמצע רחבה, הכל נראה המשך אחד, וכאילו המבוי עצמו נמשך עד רשות הרבים, ולכן הוא נידון כמבוי מפולש, הטעון תיקון משני קצותיו.

וכשהמבוי כלה בצידי רחבה, אפילו שתי פרוצות הרחבה אינן מכוונות זו כנגד זו, המבוי נידון כמבוי מפולש משני צדדים.

כי מאחר שכותל המבוי נראה כנמשך עד כותל הרחבה שבצד רשות הרבים, הכל נראה כמבוי אחד עקום.

וכשיש בעקמומית יותר מעשר, הכל מודים שהוא טעון תיקון בשני ראשיו, וגם בעקמומיותו, כפי שנתבאר בדף ו', בדין מבוי עקום.

¹ ואף על גב דשאר חצירות הפתוחות למבוי בפתח הגון, ודאי אוסרות עליו כשלא עירבו עמו, זו, הואיל ואינה רגילה בו, שהרי סתום היה מתחלה, אינה אוסרת עליו. [רש"י].

ובכך יתרחק הים מהמבואות, ושוב לא יהא להם למחיצה, ולא יתנו לב שבטלו המחיצות, ויטלטלו כבתחילה.

ולכן עשה בסוף כל המבואות לצד הים, מחיצות של רשתות ומכמורות, ובכך תהא שם מחיצה גם אם יתרחק משם הים.

ההוא מבוי עקום דהוה בסורא

נתבאר בדף ו' שנחלקו רב ושמואל מהו התיקון הנצרך למבוי עקום.

לדעת רב דינו כמפולש, וצריך לתקן כל אחד מחלקיו בלחי או קורה מכאן, וצורת הפתח מכאן. ולפיכך יעשה צורת הפתח בעקמימות, ולחי או קורה בכל אחד משני הפתחים לרשות הרבים.

ולדעת שמואל דינו כמבוי סתום, ודי בעשיית לחי או קורה בכל אחד משני הפתחים לרשות הרבים. ויש מפרשים שלדעת שמואל גם בעקמימות יעשה לחי.

ובסורא היה מבוי עקום, שרק בני ראשו האחד רצו לתקנו, ולפיכך עשו בפתח שלהם לרשות הרבים לחי או קורה, ובעקמימות פרסו מחצלת², שתהא כמחיצה להפסיק בינם לבין בני ראשו האחר, ובכך יחשבו כמבוי סתום, הניתר בתיקון לחי או קורה בראשו. ובני ראשו האחר לא עשו שום תיקון.

ואמר על כך רב חסדא, שלדברי הכל לא הואיל התיקון שעשו.

שכן המחצלת שפרסו, מאחר שהיתה מתנופפת ברוח, אינה נחשבת כמחיצה, ומעתה המבוי הזה הוא כמבוי שעשו לו רק לחי או קורה בפתחו.

ולדברי רב, מאחר שמבוי עקום דינו כמפולש, דין פשוט הוא שנתנית לחי בראשו האחד בלבד אינה

מחיצות.

והיתר לא אמר, כי יש לחוש שיתבטלו המחיצות. כי יתכן שהים יעלה על שפתו שרטון של חול ואבנים, ובכך יתרחק הים מהמבוי, ותבטל מחיצתו. וכמו כן יתכן שיפנו את האשפה, ותבטל מחיצת האשפה.

ומבואר בסוגיה, שחשש זה קיים דווקא באשפה של יחיד, שיתכן שיפנה את מקומה, ויעשה בו דבר אחר. אבל באשפה של רבים אין לחוש שיפנו אותה, ובוודאי לעולם תהא כאן אשפה.

יש אומרים שחכמים נחלקו על רבי, והורו לאסור את הטלטול במבוי ההוא, כי חששו שיתבטלו המחיצות. ולדבריהם אמר רב נחמן, שהלכה כחכמים.

ויש אומרים שחכמים נחלקו על רבי, והורו להתיר את הטלטול במבוי ההוא, כי עכשו עתה יש לו מחיצות. ולדבריהם אמר רב נחמן, שאין הלכה כחכמים.

אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים

בפרק אחרון של המסכת מבואר, שכשיש אשפה ברשות הרבים, גבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבע על ארבעה, מאחר שהיא רשות היחיד, **מותר לזרוק עליה חפצים מחלון של בית שעל גבה**, שהרי יש כאן טלטול מרשות היחיד לרשות היחיד שהוא מותר.

ומבואר בסוגייתנו, שדין זה אמור **באשפה של רבים**, שאין לחוש שמא יפנו אותה, ותיבטל מהיות רשות היחיד. אבל באשפה של יחיד, יש לחוש שמא יפנה אותה, ולכן אין לזרוק עליה מחלון שעל גבה.

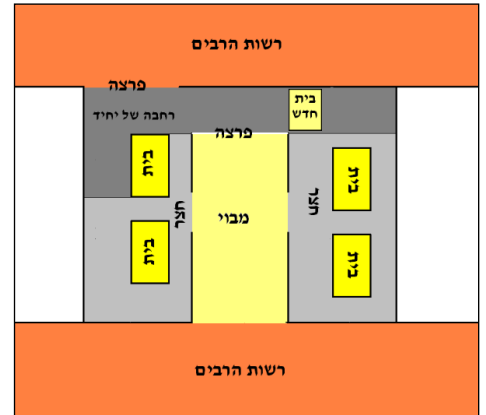
מרימר פסיק לה לסורא באוזלי

הים היה סמוך לסורא, והמבואות של סורא פתוחים בסופם לים, והיו נחשבים כמי שיש להם מחיצה גם בסוף המבואות לצד הים, כי הים שפתו גבוהה עשרה טפחים, ונחשבת כמחיצה.

ומרימר לא רצה לסמוך על מחיצה זו, כי חשש שמא יעלה הים שירטון של חול ועפר על שפתו,

ורב משרשיא אמר, שאף במבוי הכלה לאמצע רחבה, לא אמרו שהוא נחשב כסתום, אלא כשהרחבה שייכת לרבים שאין לחוש שמא יבנו בה בתים.

אבל כשהרחבה שייכת ליחיד, יש לחוש שמא יבנה בה בתים, באותו מקום שהיא רחבה על המבוי, ובכך תעשה הרחבה שווה למבוי, ויהיה המבוי כלה לצד רחבה.

מבוי שצידו אחד ים וצידו אחד אשפה

נתבאר שמבוי שמוקף במחיצות משלושה צדדים, ופתחו מצד אחד לרשות הרבים, מותר לטלטל בו על ידי תיקון של לחי או קורה בפתחו.

ומעשה במבוי אחד שהיה מוקף משלושה צדדים, אלא שבסופו בלבד היה מוקף בכותל גמור, אבל המחיצות של אורכו לא היו כתלים גמורים, אלא מצד אחד ים, ששפתו גבוהה עשרה טפחים, ונחשבת כמחיצה, ומצד אחד אשפה, שהיא גבוהה עשרה טפחים ונחשבת גם כן כמחיצה.

וכשבא מעשה זה לפני רבי, לא אמר בדבר, לא איסור ולא היתר.

איסור לא אמר, כי עתה יש למבוי זה שלוש

¹ משמע שהאשפה רחוקה מן הכותל, ודרך למעלה מעשרה זורקין לה, דהוה מקום פטור. ואית דגרס שופכין. [תוס'].

² כן הבנתי מתחילה, שמחצלת זו נתנה שם כמחיצה בין שני חלקי המבוי. אולם ראיתי מפרשים, שמחצלת זו היתה נתונה בעקמימות כשהיא גלולה, [כמו שפירש רש"י כרוך בודיא בדף ק"ב], ונתנו אותה שם כלחי, ולכאורה כן משמע גם מלשון הגמרא כאן, "הני מילי לחי מעליא, אבל האי כיון דנשיב ביה זיקא ושדי ליה לא כלום הוא", שמשמע ששמום שהרוח נושבת בה ומפילה אותה, אינה כשאר לחי, ואם כן מתחילה נתונה כלחי. אולם רש"י לא פירש את דברי הגמרא הללו כן, שהרי פירש, "הני מילי לחי מעליא, כשיש לחיים משני ראשים", כלומר שיש למחצלת זו להועיל רק כשיש לחיים משני ראשים, אבל היא עצמה אינה משמשת כלחי, שכן אם ביאור הגמרא כפי המפרשים הנ"ל, כך היה לרש"י לפרש, "הני מילי לחי מעליא, כלומר כשהלחי הזו הוא לחי העומדת היטב". ועוד ראיתי בב"י סימן שס"ג, שהביא משם הגהות אשר"י, שלחי שאינו עומד ברוח מצויה אינו לחי, ולא הביא ראיה לכך מסוגייתנו, אלא מדין מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה, ואם בסוגייתנו מפורש דין זה לענין לחי, היה להביא ראיה לדין זה מסוגייתנו. ויל"ע בדבר.

כסתום, יש לעשות בכל הפתחים לחי או קורה, ובכלל זה בפתח הגדול, ואין צורך לעשות בו צורת הפתח.

ואם הלכה כרב שמבוי עקום דינו כמפולש, יש לעשות בכל הפתחים לחי או קורה, וכל מקומות חיבור המבואות יש לעשות צורת הפתח.

וכן הורה רבא שמאחר שבאותו מבוי עקום שהיה בנהרדעא עירו של שמואל, החמירו לעשות כדברי רב, [כפי שנתבאר לעיל בדף ו'], יש לעשות כדברי רב, ולכן בכל הפתחים יעשה לחי או קורה, ובמקום חיבור המבואות יעשה צורת הפתח.

מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

נתבאר, שמדין תורה מותר לטלטל במבוי בלא שום תיקון, שכן המבוי אינו רשות הרבים אלא רשות היחיד, אלא מאחר שהמבוי דומה קצת לרשות הרבים, חששו, שאם יראו בני אדם שמותר לטלטל במבוי, יבואו לטלטל גם ברשות הרבים, ולכן אסרו לטלטל במבוי עד שיעשו לו תיקון כגון לחי או קורה.

ונחלקו חכמים בטעם הדבר שעל ידי נתינת קורה מותר לטלטל במבוי. ונפקא מינה ממחלוקת לעניין נתינת קורה במבוי שאין פתחו שווה, כלומר, שצד אחד של הפתח נכנס לתוך רשות הרבים יותר מהצד השני.

לדברי רבא, קורה משום היכר, כלומר, כשאמרו חכמים, שלא יטלטלו במבוי, כדי שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, אמרו, שיש תיקון להתיר את הטלטול במבוי, על ידי שיעשו בו היכר לכך שהוא מבוי, ושוב לא יטעו בינו לבין רשות הרבים.

וכשנותנים קורה בפתח המבוי, יש בכך היכר שמקום זה הוא מבוי, ולכן מותר לטלטל בו.

וכל זה לעניין הטלטול בחלקי המבוי, שניכר לכל שהם חלק ממנו, אבל במקום שכותל אחד ארוך מחבירו, ונמשך לתוך רשות הרבים, אף אם יתן שם קורה, מאחר שאינו מוקף בכל מחיצות המבוי, לא ניכר שמקום זה מהמבוי, ואם יראו שמותר לטלטל שם, יאמרו שמטלטלים ברשות הרבים.

ולכן הבא לתת את הקורה בפתח מבוי כזה שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר, לא יתן את הקורה בכל צד בתחילת הכותל, שתהא עומדת באלכסון.

לנדל, שיוצאים ממנו הרבה רגלים, וראשי כל המבואות הללו פתוחים לרשות הרבים, וראש המבוי הגדול פתוח לרשות הרבים אחרת.

- מותר פירוש רש"י משמע, שכל המבואות הקטנים יוצאים בצדו האחד של המבוי.

יש מפרשים, שלפירוש רש"י המבוי הגדול הוא עצמו מבוי עקום, וראשו השני יוצא לאותה רשות הרבים שיוצאים המבואות הקטנים.

ויש מפרשים שלפירוש רש"י, המבוי הגדול הוא מבוי מפולש ישר, וראשו השני יוצא לרשות הרבים שלישית.

- ורבינו תם מפרש, שהמבואות הקטנים יוצאים משני צידי המבוי הגדול אבל אינם מכוונים זה כנגד זה, כי אם היו מכוונים, כל אחד מהם היה נידון כמפולש.

ונחלקו חכמים, כיצד מתקנים את המבוי הזה, שיהיה מותר לטלטל בו בשבת.

לדעת אביי, באותו מקום שהמבוי הגדול פתוח לרשות הרבים, עושה צורת הפתח¹. ובמקומות ששאר המבואות פתוחים לרשות הרבים, עושה לחי או קורה. אבל במקום חיבור המבוי הגדול עם הקטנים אין צריך תיקון.

ורבא הקשה על דברי אביי, ממה נפשך אין לעשות כן. שכן מבוי זה יש לדנו כדין מבוי עקום, שהרי מורכב הוא מהרבה מבואות עקומים.

ומעתה, אם הלכה כשמואל, שמבוי עקום דינו

מועילה, שהרי מבוי מפולש טעון גם צורת הפתח. ולפיכך אם בני ראשו האחד רוצים לתקן חלקם, יתנו לחי או קורה בפתח לרשות הרבים, וצורת הפתח בעקמימות, והוא הדין אם יקבעו בעקמימות מחצלת על ידי יתידות שלא תתנופף ברוח.

ואפילו לדברי שמואל, המחשיב מבוי עקום כסתום, מכל מקום גם הוא מודה, שאין תיקון מועיל בו לצד אחד בפני עצמו, ורק כשיעשו בשני ראשו תיקון של לחי או קורה, מותר לטלטל בכולו, אף בלא צורת הפתח בעקמימות. אבל תיקון שיעשו רק לחציו של המבוי הזה, אינו מועיל. ויש מפרשים, שגם לדברי שמואל מועיל תיקון לחצי האחד, אם יתן לחי גם בראשו וגם בעקמימות.

חצר שהרבים נכנסים לה

א. לעניין טומאה.

חצר מוקפת מחיצות שרבים נכנסים לה, היא **רשות הרבים** לעניין טומאה, וכל ספק טומאה שבה טהור.

שכן דין ספק טומאה שהוא טמא, למד מסוטה, שמחמת הספק היא נאסרת, וסוטה נאסרת מחמת הספק רק כשנסתרה. ומכאן שאין ספק טומאה טמא אלא כשהוא דומה לכך, במקום סתירה ויחוד. אבל כל מקום שמצויים בו רבים, אפילו אם הוא בתוך הבית, נחשב כרשות הרבים לעניין טומאה, שאינו כמקום יחוד סתירה.

ב. לעניין שבת.

חצר מוקפת מחיצות, אפילו אם רבים נכנסים לה, היא **רשות היחיד** לעניין שבת, כי היא מוקפת מחיצות.

ולא רק לחומרא היא רשות היחיד, כלומר לעניין זה שלא יכניסו אליה מרשות הרבים, אלא אף לקולא היא רשות היחיד, ומותר לטלטל בכולה.

ויש אומרים שכן הדין גם כשפתחיה של החצר לרשות הרבים מכוונים זה כנגד זה.

מבוי העשוי כנדל

נדל הוא שרץ שיש לו הרבה רגליים, והוא השרץ הנזכר בכתוב, "כל הולך על ארץ וכל הולך על ארבע עד קל מרבה רגלים לך השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם" (ויקרא י"א מ"ב).

ומבוי העשוי כנדל, הוא מבוי ראשי שיוצאים ממנו הרבה מבואות קטנים, שבכך הוא דומה

¹ ולפירוש רש"י יעשה צורת הפתח בצדו האחד.

במבוי, משום שהיא נחשבת כמחיצה רביעית למבוי, על ידי שאנו מחשיבים את חודה הפנימי כאילו יורד וסותם, ומאחר שהמחיצה היא תחת חודה הפנימי, רק לפנים ממנה מותר לטלטל.

ב. נחלקו אם היכרא מלגיו או היכרא מלבר.

שוב אמרו, שיתכן שלדברי הכל קורה מתירה את הטלטול במבוי, משום שעל ידה יש היכר שזה מבוי, אלא שבוה נחלקו.

לדעת המתירים, היכרא מלבר, כלומר כשאמרו חכמים שמותר לטלטל במבוי על ידי קורה, כוונתם היתה, שיהא בה היכר לבני רשות הרבים, שידעו שהסיבה שבני אדם שבמבוי מטלטלים, היא משום שהם במבוי, ולא יבואו לטלטל ברשות הרבים.

ומאחר שהיתר הטלטול הוא במקום שיש היכר לחיצונים, מותר לבני מבוי לטלטל מחודה החיצון של הקורה, שכבר משם היא ניכרת לבני רשות הרבים.

ולדעת האוסרים, היכרא מלגיו, כלומר, כשאמרו חכמים שמותר לטלטל במבוי על ידי קורה, כוונתם היתה, שיהא בה היכר לבני מבוי, שידעו שהם מטלטלים משום שהם במבוי, ולא יבואו לטלטל ברשות הרבים.

ומאחר שהיתר הטלטול הוא במקום שיש היכר לפנימיים, אין לטלטל אלא מחודה הפנימי של הקורה ולפנים, שממש היא ניכרת לבני מבוי.

ג. נחלקו איזה חוד של קורה יורד וסותם.

שוב אמרו שיתכן שלדברי הכל קורה מתירה את הטלטול במבוי משום שהיא נחשבת כמחיצה רביעית למבוי, אלא שבוה נחלקו.

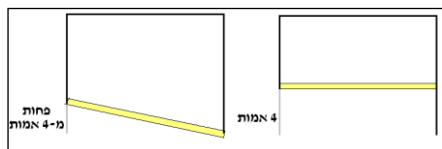
לדעת המתירים, הקורה נחשבת כמחיצה למבוי, כי אנו מחשיבים את חודה החיצון, כאילו יורד וסותם.

ומאחר שהמחיצה היא תחת חודה החיצון, גם תחתיה מותר לטלטל שהרי זה לפנים מהמחיצה.

ולדעת האוסרים, הקורה נחשבת כמחיצה למבוי, כי אנו מחשיבים את חודה הפנימי, כאילו יורד וסותם.

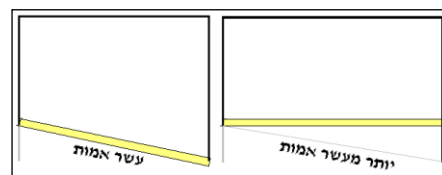
ומאחר שהמחיצה היא תחת חודה הפנימי, אסור לטלטל תחתיה כי זה מחוץ למחיצה.

במבוי.

ואמר רב כהנא, מאחר שדין זה נאמר על ידי כהנים, כלומר בני אדם ששם כהנא כשמו, אומר בו גם אני דבר נוסף, והוא, שגם במבוי זה, שצד אחד אינו ארוך מחבירו ארבע אמות, ונותנים בו את הקורה באלכסון רק כשהמבוי צר, ואין האלכסון יותר מעשר אמות.

אבל אם יש באלכסון יותר מעשר אמות, נמצא הפתח רחב מעשר, ואין קורה מועילה לו, ולכן בזה הכל מודים שיתן את הקורה בשני הצדדים כנגד תחילת הכותל הקצר, ורק משום ולפנים יטלטלו במבוי.

להשתמש תחת הקורה

נבאר, שהקורה מתירה את הטלטול במבוי, ונחלקו חכמים, מהיכן היא מתירה את הטלטול בו.

לדעת רב ורבי חייא ורבי יוחנן, לא רק לפנים מהקורה מותר לטלטל במבוי, אלא גם תחתיה מותר לטלטל.

ולדעת שמואל ורבי שמעון בר רבי ורבי שמעון בן לקיש, תחת הקורה אסור לטלטל, ורק ממנה ולפנים מותר לטלטל.

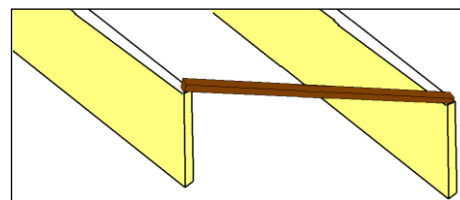
ונאמרו שלושה ביאורים למחלוקת זו.

א. נחלקו אם קורה משום היכר או משום מחיצה.

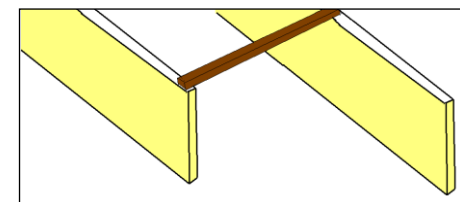
מתחילה אמרו שבדבר זה נחלקו.

לדעת המתירים, קורה מתירה את הטלטול במבוי, משום שעל ידה יש היכר שזה מבוי, ומאחר שגם תחתיה היא ניכרת, מותר לטלטל גם תחתיה.

ולדעת האוסרים, קורה מתירה את הטלטול

אלא יתן את הקורה בשני הצדדים כנגד תחילת הכותל הקצר, ורק משום ולפנים יטלטלו במבוי.

ולדברי רב כהנא בר תחליפא, משמו של רב כהנא בר מניומי, משמו של רב כהנא בר מלכיו משמו של רב כהנא רבו של רב. [ויש אומרים שרב כהנא בר מלכיו הוא בעצמו רב כהנא רבו של רב], קורה משום מחיצה.

כלומר, כשאמרו חכמים, שלא יטלטלו במבוי, כדי שלא יבואו לטלטל ברשות הרבים, אמרו, שכל זה כשאנו מוקף ארבע מחיצות, שאז מאחר שהוא פרוץ ברוח אחת, יש בינו דמיון קצת לרשות הרבים, ועלולים לטעות ביניהם. אבל כשהמבוי מוקף מכל צדדיו, אין לחוש לכך, ומותר לטלטל בו.

וכשנותנים קורה בפתח המבוי, הקורה נחשבת כמחיצה רביעית, ולכן מותר לטלטל בו.

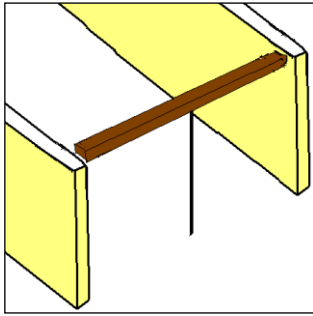
ומאחר שלדעה זו, כל שיהיה המקום מוקף ארבע מחיצות, אפילו אם אחת מהן היא מחיצה של קורה, מותר לטלטל בו.

הוא הדין במבוי שכותל אחד ארוך מחבירו, ונמשך לתוך רשות הרבים, רשאי לתת את הקורה בכל צד בתחילת הכותל, כך שתהא עומדת באלכסון, כי גם כך, מהקורה ולפנים יש כאן מקום מוקף מכל צדדיו, ומותר לטלטל מהקורה ולפנים¹.

ומכל מקום, גם לדעה זו, לא נאמר דין זה שיוכל להניח את הקורה באלכסון, ולטלטל ממנה ולפנים אף כנגד הכותל הארוך, אלא כשההפרש בין הכתלים פחות מארבע אמות.

אבל כשכותל אחד ארוך מחבירו ארבע אמות, הכל מודים שיתן את הקורה בשני הצדדים כנגד תחילת הכותל הקצר, ורק משום ולפנים יטלטלו

¹ ואם תאמר, והיכי שרי להשתמש נגד הארוך, הא אין כאן אלא שתי מחיצות. ויש לומר דאית ליה קורה משום מחיצה, ומאן דאית ליה משום מחיצה הוי אפילו דאורייתא, כדמוכח בפירקין. אי נמי כיון דצידו האחד ארוך, מסתמא לא בקעי בה רבים, ולא גזרו ביה רבנן, הואיל ובטל לגבי מבוי, אף על גב דאית ביה ארבעה על ארבעה. [תוס'].

ב. כפי התירוץ הראשון.

קורה משוכה – היא קורה קצרה מרוחב המבוי, שנוגעת רק בצידו האחד, אבל רחוקה מצדו השני, ואויר מפריד ביניהם.

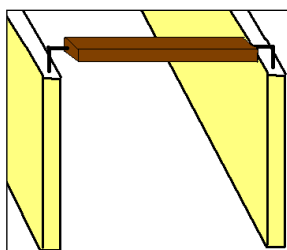
קורה תלויה – היא קורה קצרה מרוחב המבוי, שאינה נוגעת בו משום צד, אלא רחוקה משני צידי המבוי ואויר מפריד ביניהם.

והוצרכו לומר שבשני האופנים הללו, אם אין הקורה רחוקה מהכותל שלושה טפחים, היא נחשבת כמגיעה עד לכתלים ממש, מחמת דין לבד.

שלא תאמר, רק כשהקורה רחוקה מהכותל מצדה האחד בלבד, היא מתירה את המבוי על ידי דין לבד מאותו צד, כי באמת גם כשהקורה רחוקה משני הכתלים משני צדדיה, היא מתירה את המבוי על ידי דין לבד משני הצדדים.

ג. כפי ביאור רב אשי.

קורה משוכה ותלויה – קורה אחת היא, שהיא גם משוכה וגם תלויה, כלומר גם קצרה מרוחב המבוי, ולפיכך אינה נתונה על צידי המבוי, אלא באויר, וגם אינה מונחת בגובה המבוי, אלא מעט למעלה ממגובה המבוי, כגון שהיא מונחת על שני יתדות עקומות כמין "ר" היוצאות על צידי המבוי.

ומבואר, שאם אורך החלק העליון של היתדות פחות משלושה טפחים, הקורה נחשבת כמגיעה

ב. ולדברי רבא, הכל מודים שהקורה מתירה את המבוי רק כשהיא מונחת על גבי מבוי.
ולפיכך, גם האומרים שהקורה מתירה את המבוי כי חודה הפנימי של קורה יורד וסותם, מודים הם, שכל זה כשהיא בתוך המבוי, אבל כשהיא מונחת חוצה לו, אף על פי שהיא צמודה לו, אינה מתירה אותו.

דף ט

קורה משוכה או תלויה

מבואר בברייתא, שאם היתה קורת מבוי משוכה מהכתלים, או תלויה באויר, אך אינה רחוקה מהכתלים שלושה טפחים, היא מתירה את המבוי כאילו אינה רחוקה מהכתלים.

כי כן הלכה למשה מסיני, שכל אויר פחות משלושה טפחים הרי הוא לבד, כלומר יש להחשיב את מה שמסביבו כאילו נמשך וסותם אותו, ונמצא שבאופנים הללו, כשאין האויר שלושה טפחים, אין הקורה רחוקה מהכתלים.

ורבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר שכל פחות מארבעה טפחים נחשב כסתום, ולפיכך כל שאין הקורה רחוקה מהכתלים ארבעה טפחים היא מתירה את המבוי.

ונאמרו שלושה ביאורים לברייתא זו, מה הכוונה קורה משוכה או תלויה.

א. כפי קושיית רב אדא בר מתנה.

קורה משוכה – היא קורה הנתונה על יתדות חוץ לפתח המבוי, כדין המבואר לעיל שנחלקו בו רב חסדא ורבא.

ואם כן, מתוך ברייתא זו, בה מבואר שהקורה הנתונה על יתדות חוץ למבוי, מתירה את המבוי, יש להקשות על דברי רבא לעיל.

ורבא מבאר את הברייתא באחד מאופנים האחרים, וממילא סרה מעליו הקושיה הזו.

קורה תלויה – היא קורה שראשיה אינם מונחים על גבי כתלי המבוי, שהיא קצרה מרוחב המבוי, ועומדת באויר בין הכתלים, כגון על גבי קנה או דבר אחר.

הכל מודים בבין לחיים שאסור

נתבאר שנחלקו חכמים במבוי שהכשרו בקורה, האם מותר לטלטל בו גם תחת הקורה.

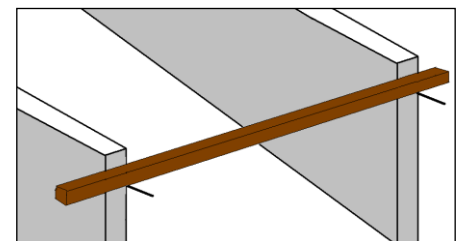
ולדברי רב חסדא, כל זה במבוי שהכשרו בקורה, אבל מבוי שהכשרו בלחי, הכל מודים שהוא מותר לטלטל רק לפניו מהלחי, אבל כנגד הלחי אסור.

וביארנו התוס', שטעמו של רב חסדא לחלק בין לחי לקורה הוא, משום שלחי נחשב לחי אפילו כשעוביו מועט, ואם ישתמשו כנגדו, יש לחוש שיוציאו חוצה לו, אבל קורה רחבה טפה, ואין לחוש לכך¹.

ובדף ט' יתבאר בעזה"י שאב"י ורבא נחלקו בדין זה.

נעץ שתי יתדות בשני כותלי

מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן

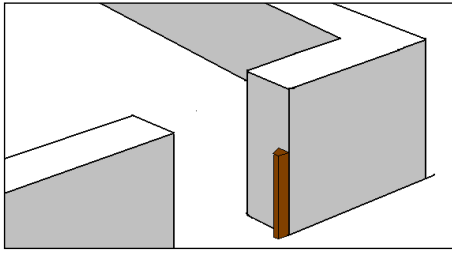

א. לדברי רב חסדא, החכמים שנחלקו אם מותר להשתמש תחת קורת מבוי, נחלקו גם בדין קורה הנתונה על גבי יתדות היוצאות מהמבוי לצד רשות הרבים, שהיא בולטת מחוץ למבוי, וחודה הפנימי צמוד למבוי.

- לדעת האומרים, שבכל מבוי מותר להשתמש תחת הקורה, כי חודה הפנימי יורד וסותם. כשהקורה מונחת על יתדות חוץ למבוי, אף על פי שצמודה למבוי, אינה מתירה את המבוי, כי כשהקורה חוץ למבוי, חודה הפנימי אינו צמוד למבוי, ומחיצה שמחמת הקורה אינה מתירה את המבוי, אלא כשהיא צמודה למבוי².

- ולדעת האומרים, שבכל מבוי אסור להשתמש תחת הקורה, כי חודה הפנימי יורד וסותם. כשהקורה מונחת על יתדות חוץ למבוי, אם היא צמודה למבוי, היא מתירה את המבוי, כי אף על פי שהיא מחוץ למבוי, מכל מקום חודה הפנימי צמוד למבוי, ומאחר שהמחיצה שמחמת הקורה צמודה למבוי, היא מתירה את המבוי.

¹ אבל אין לפרש דטעמא דרב חסדא משום דסבר קורה משום היכר, ולחי משום מחיצה ומשום הכי בין לחיים אסור, שאינו יכול להשתמש אלא מן המחיצה שלפנים, דהא אב"י אית ליה לעיל ... קורה משום מחיצה, וכל שכן לחי, וקא אמר בסמוך, מסתברא מילתיה דרבי יוחנן תחת הקורה, אבל בין לחיים אסור. ורבא נמי אית ליה בפירקין דתרווייהו משום היכר, ובסמוך מודה רבא דאסור להשתמש בין לחיים היכא דרחב ארבעה. [תוס'].
² והכא לאו מחיצה ממש הוא, להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן על ידי לבד. [רש"י].

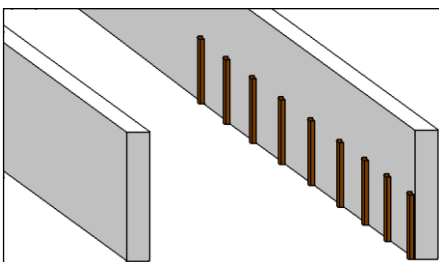
וביאר רב חנין בר רבא אמר רב, **שדין זה אמור** לא רק כשחלל הפתח רחב ארבעה, שאז הא מקום חשוב לעצמו, אלא **אף כשחלל הפתח פחות מארבעה**, אף על פי כן אינו בטל למבוי, ואין לטלטל בו בלא לחי נוסף.

לדברי אביי, דין זה, שאין לטלטל בחלל הפתח בלא לחי נוסף, **אמור, בין כשהמבוי פתוח לרשות הרבים, ובין כשהמבוי פתוח לכרמלית**, שבכל אופן הלחי מתיר טלטול רק ממנו ולפנים, וחלל הפתח שכנגד הלחי, אינו מותר בטלטול, אלא כשיעשו חוצה לו לחי נוסף.

ולדברי רבא, לא נאמר דין זה, שאין לטלטל בחלל הפתח, **אלא במבוי הפתוח לכרמלית**. שמאחר שחלל הפתח דומה לכרמלית, מצטרף אליה, ונעשה כמותה, ואין לטלטל בו [=מצא מין את מינו וניעור]. **אבל כשהמבוי פתוח לרשות הרבים**, מאחר שחלל הפתח אינו דומה לרשות הרבים, הוא בטל למבוי, **ומותר לטלטל בו גם בלא לחי נוסף**.

מבוי שרצפו בלחין פחות פחות מארבעה

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מבוי שנתנו בו הרבה לחיים בזה אחר זה, מכניסותו ופנימה, ובין כל לחי ולחי יש פחות מארבעה טפחים, אבל לא פחות משלושה טפחים.

מקום פטור שבין רשות הרבים לרשות היחיד

לדברי רב דימי אמר רבי יוחנן, מקום שאין בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים והוא בין רשות הרבים לרשות היחיד, מאחר שאינו מקום חשוב, **בטל הוא לשתי הרשויות, ומותר לטלטל מהם אליו, וממנו אליהם, ובתנאי שלא יחליפו**, כלומר שלא יתנו בו מרשות זו, ויחזרו ויעבירו ממנו לרשות האחרת, כי אם היו עושים כן, היו טועים לומר שמותר לעשות זאת גם בלא להניח עליו באמצע, ויבואו לטלטל ישירות מרשות זו לרשות זו, ונכשלים בהוצאה והכנסה בשבת.

לדברי רבא, דין זה אמור גם כשאין היכר בין מקום פטור זה לבין הרשויות שמשני צידיו.

ומכאן יש ללמוד, שכן הדין כנגד לחי המבוי, שכן אפילו אם הוא נחשב כמקום לעצמו, ואינו חלק מהמבוי להיות נותר על ידי הלחי, מכל מקום מאחר שאינו מקום חשוב, בטל למבוי, ומותר לטלטל ממנו למבוי.

ולדברי אביי, לא נאמר דין זה שמותר לטלטל ממקום פטור לרשויות שמשני צידיו, **אלא כשיש היכר בדבר שהוא מקום לעצמו, כגון שהוא גבוה שלושה טפחים**. אבל כשאין היכר לכך שהוא מקום לעצמו, אין לטלטל בינו לרשויות שמשני צידיו, שמא יטלטלו ישירות בין שתי הרשויות.

וכמו כן כנגד לחי המבוי, מאחר שאין היכר בינו לבין תוך המבוי, שהרי כל הקרקע שווה, לכן אין לטלטל ממנו לתוך המבוי.

תוך הפתח

מבוי שכניסתו אינה פרוצה לגמרי מהצד שדרכו נכנסים אליו, שבנו לו בפתחו כתלים משני הצדדים [או מצד אחד], והניחו פתח באמצע [או בצד], הכתלים הללו נחשבים כלחיים, ובכך מותר לטלטל במבוי.

ולדברי רב חמא בר גוריא אמר רב, דווקא מהפתח ולפנים מותר לטלטל במבוי בלא תיקון נוסף, אבל בתוך חלל הפתח אין לטלטל בלא תיקון, ואם ירצו לטלטל בו, יש לעשות שם לחי אחר.²

עד הכתלים משני הצדדים, מחמת דין לבד.

וכמו כן אם אין גובה היתדות שלושה טפחים¹, הקורה נחשבת כמונחת על גבי הכתלים [=חבוט רמי], ובכך הקורה כשירה.

והחידוש הוא, שאף על פי שלצורך הכשרת המבוי, לא די בהחשבת הקורה ארוכה יותר מחמת דין לבד, וכמו כן לא די בהחשבתה כמונחת על הכתלים, וצריך שתהא נחשבת גם ארוכה וגם מונחת, מחשיבים אותה כך, והמבוי מותר בטלטול.

אבל אם אורך החלק העליון של היתדות שלושה טפחים או יותר, הקורה אינה מגיעה לכתלים, ואינה מתירה.

וכמו כן אם גובה היתדות שלושה טפחים או יותר, הקורה אינה מונחת על גבי הכתלים, ואינה מתירה.

טלטול כנגד הלחי

בדף ח' כבר נתבאר, שנחלקו חכמים במבוי שהכשרו בקורה אם גם תחת הקורה מותר לטלטל בו, [ורבי יוחנן מהמתירים].

וכמו כן נתבאר, שלדעת רב חסדא, במבוי שהכשרו בלחי אין מטלטלים בו כנגד הלחי, אלא מן הלחי ולפנים.

ורבי זכאי שנה ברייתא לפני רבי יוחנן, בה מבואר, שמבוי שהכשרו בקורה, אין מטלטלים תחתיה אלא ממנה ולפנים. ומבוי שהכשרו בלחי, אין מטלטלים כנגדו אלא ממנו ולפנים.

ואמר על כך רבי יוחנן, פוק תני לברא, [כלומר צא ושנה דברים אלו בחוץ, כי אינם נכונים].

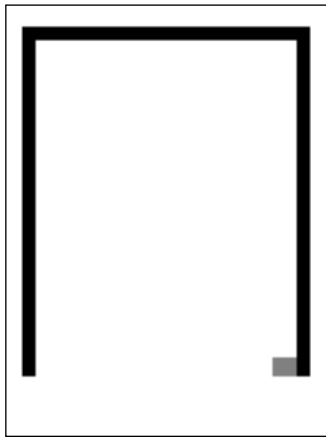
לדברי אביי, רבי יוחנן ביטל את דברי רבי זכאי רק לעניין טלטול תחת הקורה, שלדעת רבי יוחנן הוא מותר. אבל לעניין טלטול כנגד הלחי, לא ביטל **רבי יוחנן** את דברי רבי זכאי, וגם הוא **מסכים עמו, שהטלטול כנגד הלחי אסור**.

ולדברי רבא, רבי יוחנן ביטל את כל דברי רבי זכאי, כי לדעת רבי יוחנן, **הטלטול מותר גם תחת הקורה, וגם כנגד הלחי**.

ובדף י' מבואר, שגם לדעת רב יוסף אין מטלטלים כנגד הקורה.

¹ ואם תאמר, והא אמר במסכת סוכה, דכי יש ברחבו טפח, אמר חבוט ורמי אפילו ביתר משלושה, וקורה דרחבה טפח נימא נמי חבוט ורמי אפילו גבוה משלושה. ובלאו הכי קשה, אמאי לא שריא אפילו ביתר משלושה, כיון דקורה תוך עשרים. ויש לומר דהכא בעינן קורה על גבי מבוי, וביתר משלושה לא הוי היכר, תדע, דהא משוכה מבחוץ, אפילו בפחות משלושה לא אמרינן לבד. [תוס']

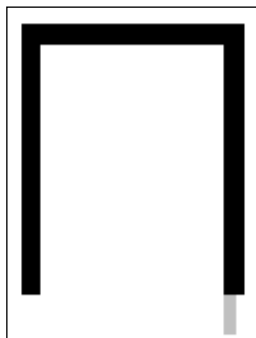
² לאו משום דנחשב כמבוי בפני עצמו דאין מבוי נותר בלחי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחין לתוכו. [תוס']

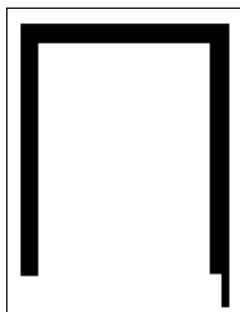
לדברי הכל, אף שאינו ניכר בחוץ, כי נראה כחלק מעובי הכותל, מאחר שנראה מפנים, הוא **נידון משום לחי**.

לחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים

לחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים, כגון לחי שהעמידו מחוץ לפתח המבוי, ולא בתוך חלל הפתח, אלא כהמשכו של הכותל, כך שמבפנים הוא נראה כהמשך הכותל, ורק מבחוץ הוא ניכר, כי נמשך יותר מכותל המבוי.

וכן אם עשה את כותל המבוי באופן כזה שבראשו נעשה דק יותר, וניכר הדבר רק לעומדים בחוץ.

בכל אלו נחלקו חכמים אם הוא נידון משום לחי.

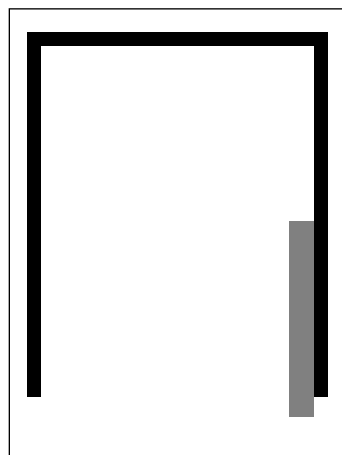
כמבוי, והוא צריך תיקון אחר.

רש"י שמע מפרשים, שרק כנגד לחי ארוך זה הנידון כמבוי צריך תיקון אחר, אבל ממנו ולפנים מותר לטלטל, כי עובי לחי זה נראה להם מבפנים, ונידון להם כלחי. ולרש"י עצמו נראה, שאפילו ממנו ולפנים אסור בטלטול, כי אין במבוי זה שום תיקון.

ולדעת חכמים, האומרים, שכל לחי עומדת לעצמה, יש כאן לחי הראויה לתיקון המבוי, ואין צריך תיקון אחר.

וכל המבואר עד כאן, שלדעת רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שכל הלחים נחשבות כלחי אחת ארוכה, אינן מתקנות את המבוי, וצריך לחי אחר לתקנו, **הוא כדעת רבי יוחנן, האומר, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים אינו נידון משום לחי.**

אבל לדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי, אפילו אם היתה כאן לחי אחת ארוכה, מאחר שהיא בולטת מקצת חוץ למבוי¹, היא נחשבת כלחי ממקום בליטתה, ומתירה משם ולפנים.

ואם כן לדעת האומרים שלחי הנראה מבחוץ נידון משום לחי, **לא נחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בדין זה.**

לחי הנראה מפנים ושווה מבחוץ

לחי הנראה מבפנים ושווה מבחוץ הוא לחי בפתח המבוי, שחודו החיצון שווה לחודו החיצון של עובי הכותל, ואינו בולט חוץ למבוי. או שעשה את הכותל של המבוי עצמו באופן הזה שבסוף המבוי היה עבה יותר וכלפי פנים נעשה דק.

היתר טלטול שבו תלוי במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים, אם דין לבד נאמר פחות משלושה טפחים, או בפחות מארבעה טפחים.

לדעת רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שכל פחות מארבעה טפחים נחשב לבד, נמצא שכל האויר שבין הלחים הללו נחשב כסתום, וכאילו יש כאן לחי אחת הנמשכת מכניסת המבוי עד מקום הלחי הפנימית.

ולדעת חכמים, מאחר שיש שלושה ויותר בין הלחים, אין כאן דין לבד, **ויש לראות כל לחי בפני עצמה.**

ורב הונא בריה דרב יהושע ביאר, שמחלוקתם היא לענין הטלטול שכנגד הלחים.

שלדברי שניהם אין מטלטלים במבוי כנגד הלחי. ולפיכך, לדעת רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שיש כאן לחי אחת, מטלטלים רק ממנה ולפנים. **ולדעת חכמים**, מאחר שיש כאן הרבה לחיים, מטלטלים מהלחי החיצונית ולפנים.

לדברי אביי, מחלוקת זו אמורה, בין כשהמבוי פתוח לרשות הרבים, ובין כשהמבוי פתוח לכרמלית, שבכל אופן הלחי מתיר רק טלטול ממנו ולפנים.

ולדברי רבא, מחלוקת זו אמורה רק לענין מבוי הפתוח לכרמלית, שבו בלבד אין מטלטלים כנגד הלחי, משום שכשמקום זה סמוך לכרמלית הדומה לו, הוא מצטרף אליה, ונעשה כמותה, [=מצא מין את מינו וניעור]. **אבל כשהמבוי פתוח לרשות הרבים**, מותר לטלטל גם כנגד הלחי, כי אין המקום הזה דומה לרשות הרבים, ולכן הוא בטל למבוי. ולפיכך **לדברי הכל מטלטלים מכנגד הלחי החיצון.**

ורב אשי אמר, שלדברי הכל מותר לטלטל כנגד הלחי, [כדברי רבא], ולפיכך, כשהיו פחות מארבע אמות מהלחי החיצונית ועד הלחי הפנימית, אפילו לדעת רבן שמעון בן גמליאל שהכל נחשב לחי אחת, מותר לטלטל מכנגד הלחי החיצון.

ומחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים היא, כשהיה מהלחי הראשון ועד האחרון ארבע אמות או יותר.

שבוה, לדעת רבן שמעון בן גמליאל האומר, שיש כאן לחי אחת, מאחר שהיא ארוכה ארבע אמות כשיעור מבוי, **שוב אינה נידונית כלחי, אלא**

¹ דהא מסתמא כי אוקמא ללחי קמא משכו קמעא כלפי חוץ, שכן דרך כל מעמידי לחיים כדי שיראה מבפנים ומבחוץ שהוקבע שם לשם לחי, דאם אינו מושך קצת רוחב הלחי להלאה מכותלי המבוי מעט, אלא בשוה לה, נראה כמוסיף על רוחב עובי כותל המבוי, ואינו ניכר מבחוץ שהוא לחי, אלא בפנים ניכר שאינו מן הכתלים, לפי שחודו נראה בפנים. [רש"י]. ויותר נראה לפרש, שמשכו קצת כלפי פנים, דהא משמע בכולי שמעתא דבעי למישרי לרבא עד חודו החיצון של לחי, והיכי הוה שרי אי מושכו כלפי חוץ, דהיינו לרשות הרבים, דאיך יתיר את רשות הרבים, דסתם מבוי אורך כולו שוין. [תוס'].

רחב שלושה טפחים, כן הדין בחצר, שאינה ניתרת אלא בפס רחב שלושה טפחים, ואם כן, לדעתו החצר הגדולה מותרת רק כשנותר בה לכל הפחות שלושה טפחים מצד אחד, בכותל הפרוץ לחצר הקטנה.

ולדעת רבי, האומר, שאין חצר ניתרת בפס אחד אלא בשני פסים, החצר הגדולה מותרת רק אם נשארו בה משני צידי הכותל הפרוץ לחצר הקטנה.

ואם דעת רבי כדעת רבי יוסי, שכל פס צריך להיות שלושה טפחים, החצר הגדולה מותרת רק אם נשארו בה שלושה טפחים מכל צד בכותל הפרוץ לחצר הקטנה.

ב. דין החצר הקטנה.

לדעת האומרים, שכל לחי שאינו נראה מבפנים, אף על פי שהוא נראה מבחוץ, אינו נידון משום לחי. בכל האופנים החצר הקטנה אסורה בטלטול, כי הוא פרוצה מרוח אחת לגמרי, ואין באותה רוח שום תיקון, להתיר בה את הטלטול.

אבל לדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ נידון משום לחי, אף על פי שאינו נראה מבפנים, יש אופנים שהחצר הקטנה מותרת בטלטול, על ידי תיקון מבחוץ, ויש אופנים שהיא אסורה בטלטול.

(א) כשכותלי קטנה מגיעים עד כותלי גדולה ולא נכנסים לתוכה, כותלי הגדולה הנמשכים מכאן ומכאן לכותלי קטנה, נראים מבחוץ כעובי כותלי קטנה, ויש לדון אותם כלחי.

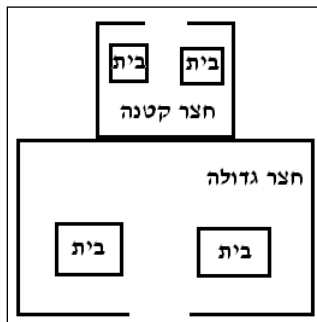
ומעתה **לדעת חכמים** האומרים שחצר ניתרת בפס משהו, **בכל אופן יש כאן פס משהו הנראה מבחוץ**, ובו החצר הקטנה ניתרת בטלטול.

ולדעת רבי יוסי, האומר, שאין החצר ניתרת אלא בפס רחב שלושה טפחים, החצר הקטנה ניתרת רק כשכותלי גדולה נמשכים מצד כותל הקטנה לכל הפחות שלושה טפחים.

ולדעת רבי, האומר, שאין חצר ניתרת בפס אחד אלא בשני פסים, החצר הקטנה מותרת רק כשכותלי גדולה נמשכים משני צידי כותלי הקטנה.

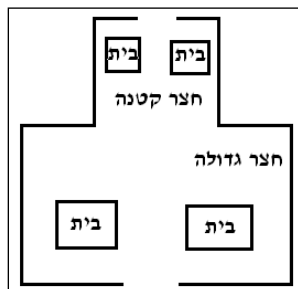
ואם דעת רבי כדעת רבי יוסי, שכל פס צריך להיות שלושה טפחים, החצר הקטנה מותרת רק כשכותלי גדולה נמשכים משני צידי כותלי הקטנה ובכל צד הם נמשכים שלושה טפחים.

(ב) כשכותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה, ורחוקים מכותלי הגדולה שבצדדים

וכשיש פתח בין החצירות, אם ירצו, יכולים לעשות עירוב אחד לשתיהן, ויהיו מותרים לטלטל אף מזו לזו.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין כשנפרץ כל הכותל של החצר הקטנה לצד החצר הגדולה, ונמצא שבחצר הקטנה נפרצה רוח אחת לגמרי, אבל בגדולה לא נפרצה כל הרוח, שהרי נותרו הכתלים של אותו רוחב שבהם הגדולה עודפת על הקטנה.

א. דין החצר הגדולה.

החצר הגדולה, מאחר שלא נפרצה בה רוח אחת לגמרי, **לדעת רוב החכמים**, מותר לטלטל בה בכל אופן, ואפילו אם היא עודפת על החצר הקטנה שיעור מועט בלבד ומצד אחד, ונמצא שאחרי שנפרצה המחיצה שביניהן, אין ברוח הפרוצה של הגדולה אלא שיור מועט מצד אחד. כי אותו שיור נידון כפס חצר, והוא מתיר בה את הטלטול.

ויש אופנים, שלדעת מקצת החכמים, הטלטול בחצר הגדולה אסור.

לדעת רבי יוסי, האומר, שהמבוי נותר רק בלחי

לדעת רבי חייא ולדעת רבה בר רב הונא ולדעת רב יוסף, הוא נידון משום לחי.

ולדעת רבי שמעון בר רבי ורבי יוחנן, אינו נידון משום לחי.

ובסוף הסוגיה מבואר, שעל הדעה הראשונה יש קושיה. ואף על פי שיש עליה קושיה, ההלכה כמותה, שלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי.

דפים ט-י

חצר שצד אחד שלה פתוח לגמרי

בעניין חצר שרוח אחת שלה פתוחה לגמרי נעד עשר אמות, נחלקו חכמים ורבי מהו התיקון הנצרך לה, כדי שיהא מותר לטלטל בתוכה.

לדעת חכמים, די בעשיית פס [כעין לחי] מצד אחד בלבד של אותה רוח.

ולדעת רבי, יש לעשות לה שני פסים, מכל צד פס אחד.

רוחב לחי שמתיר את המבוי

בעניין רוחב הלחי המתיר את המבוי, נחלקו חכמים ורבי יוסי.

לדעת חכמים, די בלחי רוחב כלשהו.

ולדעת רבי יוסי, צריך לעשות לחי רחב שלושה טפחים, וכל שכן פסי חצר יש לעשותם ברוחב שלושה טפחים.

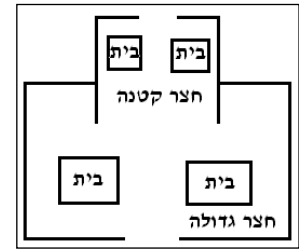
חצר קטנה שנפרצה לגדולה

כלל בידינו שחצר שנפרצה בה רוח אחת לגמרי, אפילו אם אין הפרצה ברוחב עשר אמות, אסור לטלטל באותה חצר.

וכשהיו שתי חצירות צמודות, אחת קטנה ואחת גדולה. כל זמן שיש ביניהן מחיצה, מותר לטלטל בכל אחת מהן, כי היא מוקפת מחיצות.

שלושה טפחים או יותר.

באופן הזה, לדברי הכל אין לחצר הקטנה שום לחי, שהרי אפילו מבחוץ ניכר שכותלי הגדולה אינם רוחב כותלי הקטנה. ואם כן אפילו לדעת האומרים שלחי הנראה מבחוץ נידון משוין לחי, מודים הם, שבאופן הזה החצר הקטנה אסורה.

(ג) כשכותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה, ואינם רחוקים מכותלי הגדולה שבצדדים שלושה טפחים.

באופן הזה, מאחר שכותלי הקטנה הם בתוך שלושה טפחים לכותלי הגדולה, כל מה שביניהם נחשב כסתום מדין לבד, והרי החצר הזו נידונית כחצר שכותלי קטנה אינם נכנסים לתוך הגדולה.

לדעת חכמים, האומרים, שחצר ניתרת בפס משהו, בכל אופן יש כאן פס משהו הנראה מבחוץ, ובו החצר הקטנה ניתרת בטלטול.

ולדעת רבי יוסי, האומר, שאין חצר ניתרת אלא בפס רחב שלושה טפחים, מאחר שכותלי החצר הגדולה אינם נמשכים שלושה טפחים מצד כותלי הקטנה, אין כאן פס מבחוץ להתיר את החצר הקטנה. וכמו כן אין כאן פס להתיר את החצר הגדולה ושתייהן אסורות.

ולדעת רבי, האומר, שאין חצר ניתרת בפס אחד אלא בשני פסים, החצר הקטנה מותרת רק כשכותלי גדולה נמשכים משני צידי כותלי הקטנה.

וזה אם דעת רבי אינה כדעת רבי יוסי, ולדעת רבי די בפס כל שהו מכל צד. אבל אם דעת רבי כדעת רבי יוסי, שכל פס צריך להיות שלושה טפחים, מאחר שכותלי החצר הגדולה אינם נמשכים שלושה טפחים מצד כותלי הקטנה, אין

כאן שום פס מבחוץ להתיר את החצר הקטנה. וכמו כן אין כאן שום פס להתיר את החצר הגדולה ושתייהן אסורות.

האופן שחצר גדולה מותרת וחצר קטנה אסורה
במשנה בדף צ"ג מבואר שיש אופן שכשחצר קטנה נפרצת לחצר גדולה אף על פי שהגדולה מותרת, הקטנה אסורה.

והנה האופנים שהגדולה מותרת נתבאר לעיל. לדעת חכמים, בכל שיעור. ולדעת רבי יוסי בשיור שלושה טפחים, ואפילו מצד אחד. ולדעת רבי בשיור משני צדדים, ויתכן שצריך מכל צד שלושה טפחים.

ולחל נבאר באיזה אופן, גם כשהגדולה מותרת, הקטנה תהא אסורה. כשהגדולה רחבה הרבה מהקטנה.

לדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי, כשכותלי הקטנה מגיעים עד כותלי הגדולה, בכל האופנים שהגדולה מותרת על ידי השיורים שיש לה בכותל הפרוץ, גם הקטנה ניתרת בהם, כי השיורים הללו שמצד הגדולה, נראים מבחוץ לקטנה, ונידונים לה משום פסים.

והאופן שבו יש להעמיד את המשנה הוא, **כשכותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה, שאז שיורי כותל הגדולה אינם נראים מבחוץ ככותלי הקטנה, והגדולה ניתרת בהם, אבל הקטנה אסורה, כי היא פרוצה ואינה ניתרת בהם.**

ולדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים אינו נידון משום לחי, ניתן להעמיד את המשנה גם כשכותלי קטנה מגיעים עד כותלי גדולה, ולא נכנסים להם, כי שיורי גדולה שחוץ לקטנה לעולם אינם מועילים לקטנה, ונמצאת הקטנה אסורה.

האופן שחצר אחת עשרה מותרת וחצר עשר אסורה

רב אדא בר אבימי שנה ברייתא, בה מבואר, שיש אופן שבו כשחצר רחבה עשר אמות, נפרצה לחצר רחבה אחת עשרה אמות, הקטנה אסורה והגדולה מותרת.

לדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי, כשכותלי הקטנה מגיעים עד כותלי הגדולה, בכל האופנים שהגדולה מותרת על ידי השיורים שיש לה בכותל הפרוץ, גם הקטנה ניתרת בהם, כי השיורים

הללו שמצד הגדולה, נראים מבחוץ לקטנה, ונידונים לה משום פסים.

וכן הדין גם כשכותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה, כשהקטנה מכוונת באמצע הגדולה. שהרי מאחר שההפרש בין הגדולה לקטנה אמה אחת (=ששה טפחים), כשהקטנה באמצע הגדולה, יש מכל צד שלושה טפחים, וכשתחסר מהם עובי כותלי הקטנה, נמצא שבינם לבין כותלי הגדולה פחות משלושה טפחים, והרי זה נידון כסתום מדין לבד, וחוזר הדין להיות כמו שכותלי קטנה אינם נכנסים לתוך כותלי גדולה.

והאופן שבו יש להעמיד את הברייתא הוא, כשכותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה, והקטנה אינה עומדת באמצע הגדולה, אלא רחוקה שני טפחים מצד זה, ושני טפחים מצד זה. שבאופן הזה מצד הגדולה יש שני שיורים משני צידי הכותל, מכאן שני טפחים, ומכאן ארבעה טפחים. ומצד הקטנה, בצד אחד יש שיור שני טפחים, על ידי שנראה מבחוץ, ומצד שני אין שום שיור, כי כותלי הקטנה נכנסים לתוך כותלי הגדולה.

ואף באופן הזה, לדעת חכמים האומרים שדי בפס אחד כלשהו, שתי החצירות מותרות, ואפילו הקטנה, שכן יש לה פס שני טפחים הנראה מבחוץ.

ולדעת רבי, האומר, שצריך שני פסים, אם דעתו גם כדעת רבי יוסי, שצריך שיהא כל פס שלושה טפחים, שתי החצירות אסורות, ואפילו הגדולה, כי מצד אחד יש לה פס שני טפחים בלבד.

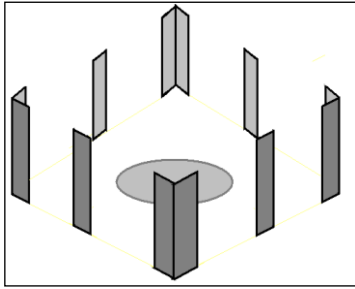
אבל לדעת רבי יוסי, האומר, שדי בפס אחד שלושה טפחים, הגדולה מותרת, כי יש לה פס אחד ארבעה טפחים, והקטנה אסורה, כי אין לה שום פס יותר משני טפחים.

וכן לדעת רבי, אם די בשני פסים כל שהו, הגדולה מותרת, כי יש לה שני פסים, אחד שני טפחים ואחד ארבעה טפחים, והקטנה אסורה, כי יש לה רק פס אחד.

ולדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים אינו נידון משום לחי, ניתן להעמיד את הברייתא הזו בכל אופן. גם כשכותלי קטנה מגיעים עד כותלי גדולה, ולא נכנסים להם, ואפילו קטנה עומדת כנגד אמצע הגדולה. שבכל אופן שיורי גדולה שחוץ לקטנה מועילים לגדולה בלבד ולא לקטנה.

וניתן להעמיד ברייתא זו אף כדעת חכמים, האומרים, שדי בפס אחד כלשהו. שכן בחצר הגדולה יש אפילו שני פסים, ובקטנה אין שום פס, שהרי מה שנראה מבחוץ אינו מועיל לה.

ולדעת רבי יהודה, אם יש בין פס לפס יותר משלוש עשרה אמה ושליש, צריך לתת פס ישר נוסף, בין כל שני פסים.

ורב אחי רצה ללמוד את הדין הנ"ל, שלדעת רבי יהודה פתח המבוי רחב עד שלוש עשרה אמה ושליש, בקל וחומר מדין פסי ביראות.

שכן היתר ביראות קל מהיתר מבוי, שהרי ביראות נחשבות כמוקפות על ידי הפסים, אף על פי שהפרוץ שבהיקף מרובה על העומד, מה שאין כן מבוי, שאינו מותר בטלטול, אלא כשרובו מוקף.

ומעתה, אם לעניין ביראות הקלים, היתירו רק עד רוחב שלוש עשרה אמה ושליש, **כל שכן לעניין מבוי החמור.**

ודחו קל וחומר זה ואמרו, אדרבה, יתכן שלעניין ביראות, מאחר שהקלו בהם כל כך, להתיר אף כשרובו פרוץ, החמירו שלא יהא הרווח יותר משלוש עשרה אמה ושליש. אבל מבוי, שלא הקלו בו כל כך, ואינו מותר אלא כשרובו סתום, הקלו בו, שיהא פתחו אף יותר משלוש עשרה ושליש.

אי נמי דווקא לעניין ביראות, שהקלו בהם להיות מותרים אף כשרוב ההיקף פרוץ, הקלו בהם גם לעניין, זה שיהא כל רווח שלוש עשרה אמה ושליש. אבל מבוי, שהחמירו בו שיהא רובו סתום, כמו כן החמירו בו, **שלא יהא פתחו שלוש עשרה אמה ושליש, אלא פחות.**

תיקון פתח מבוי שהוא רחב עשרים אמה

בדף ב' כבר נתבאר שמבוי שפתחו רחב מעשרים אמה יש למעטו שלא יהא רחב כל כך.

א. לדעת ברייתא ששנה לוי, מבוי שפתחו רחב עשרים אמה, דיו בכך שינעץ קנה באמצע פתחו, ובכך יחלק הפתח לשנים, ונמצא כל אחד מהפתחים עשר אמות.

ואם כן טוב יותר היה לומר, שהגדולה רחבה מהקטנה הרבה, שאין אין שום אופן שתהא הקטנה מותרת, כי לעולם אין כאן דין לבד, ולא לומר שיעור של אמה, שגם בו פעמים תהא הקטנה מותרת, כשיש שלושה טפחים מכל צד.

דף י

רוחב מבוי הניתר בקורה

או לחי לדעת רבי יהודה

כבר נתבאר בדף ב', שנחלקו חכמים ורבי יהודה, עד כמה יהא המבוי רחב, ויועיל לו תיקון של קורה בפתחו, להתיר בו טלטול.

לדעת חכמים, עד רוחב של עשר אמות.

ולדעת רבי יהודה, אף יותר מרוחב עשר אמות.

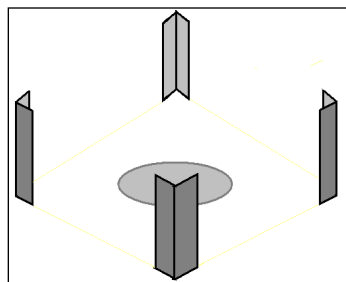
ובדף ב' נתבאר, שלדעת רב, רבי יהודה מתיר עד רוחב עשרים אמה. ולדעת רב חסדא, יתכן שרבי יהודה מתיר אף יותר מכך.

וכאן בסוגינתנו מבואר, **שרב אחי היה סבור, שלא התיר רבי יהודה את המבוי בתיקון קורה, אלא עד רוחב שלוש עשרה אמה ושליש.**

ולמד זאת מדין פסי ביראות, המבואר בפרק שני. שכן בור מים ברשות הרבים עמוק עשרה טפחים, הרי הוא רשות היחיד, ואסור להוציא ממנו מים לרשות הרבים שסביבו, עד שיעשו סביבו מחיצות, שיהא גם סביבו רשות היחיד.

ומבואר בפרק שני, שאין צורך לעשות מחיצות גמורות, וניתן לעשות פסים מועטים להקיף את הבור, ועל ידם יהא כל ההיקף רשות היחיד.

ותחילה יש לעשות בפינות ההיקף פסים כמין "ר". וכשההיקף קטן על ידי ארבע פסים אלו בצורת "ר" המקום נחשב כמוקף ארבע מחיצות.

וכן ניתן להעמיד את הברייתא אף כדעת רבי, אפילו אם דעתו גם כדעת רבי יוסי, וצריך שיהא שני פסים שכל רחב שלושה טפחים. שכן כשהחצר הקטנה כנגד אמצע הגדולה, בחצר הגדולה יש שני פסים שכל אחד רחב שלושה טפחים, ובקטנה אין שום פס, שהרי מה שנראה מבחוץ אינו מועיל לה.

ומבואר בגמרא, שמסתבר להעמיד את הברייתא כדעת האומרים, שלחי הנראה מבחוץ אינו נידון משום לחי, וכשהיא כדעת רבי ורבי יוסי יחדיו [כפי האופן המבואר אחרון].

שכן לדעה זו בלבד, ניתן להבין, מדוע נקטו חצר גדולה שהיא רחבה אמה אחת מהקטנה. שכן לדעה זו בלבד צריך שתהא הגדולה רחבה מהקטנה לכל הפחות אמה, כדי שיהיו בה פסים משני צדדים, שכל אחד שלושה טפחים.

אבל לדעת האומרים שלחי הנראה מבחוץ נידון משום לחי, מאחר שניתן להעמיד את הברייתא כדעת רבי יוסי בלבד [המצריך פס שלושה], או כדעת רבי בלבד [המצריך שני פסים כל שהן], כדי שתהא הגדולה מותרת, אין סיבה שתהא רחבה מהקטנה אמה.

שכן אם הברייתא כדעת רבי יוסי, די בכך שתהא הגדולה רחבה מהקטנה ארבעה טפחים מצד אחד בלבד, שאז לגדולה יש פס שלושה.

ואם הברייתא כדעת רבי, די בכך שתהא הגדולה רחבה מהקטנה שני טפחים¹, טפח אחד מכל צד, שבכך יש לגדולה שני פסים והיא מותרת.

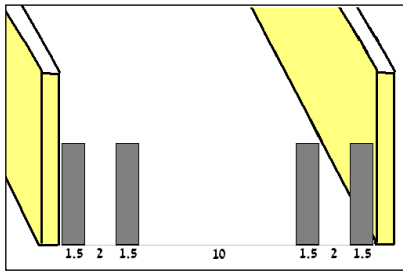
ואין לומר, שהסיבה שנקטו הפרש אמה, כי זהו השיעור שבו תהא הקטנה אסורה, שהרי פעמים גם בפחות משיעור זה תהא הקטנה אסורה.

כגון לדעת רבי יוסי, כשתהא הגדולה רחבה ארבעה טפחים מהקטנה, וכגון שכולם מצד אחד, שאין כאן דין לבד מאותו צד, ויש כאן באותו צד לחי רק לגדולה, ולא לקטנה.

וכן לדעת רבי, כגון כשתהא הגדולה רחבה ארבעה טפחים מהקטנה, וכגון שמצד זה רחוקה שלושה טפחים ומחצה, שאין באותו צד דין לבד, ויש כאן לחי רק לגדולה, ומצד שני רחוקה חצי טפח, שיש כאן פס שני לגדולה, ופס אחד בלבד לקטנה.

אלא מאחר שפעמים בשיעורים הללו של ארבעה טפחים תהא גם הקטנה מותרת, וזאת כשיש שלושה טפחים מצד אחד, לכן לא נקטו שיעור

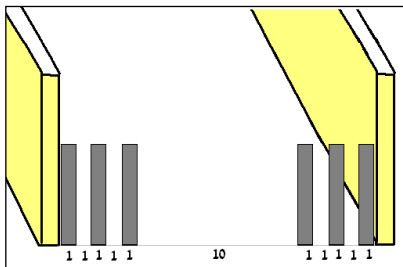
¹ האי שני טפחים לאו דוקא, דהא אמרינן, בשתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן, ואין סברא לומר דמשהו לאו דוקא ... דאם כן הוה ליה לפרושי ... אי נמי בפס גמור סגי בשני משהוויין, אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח, דאין היכר כל כך בכותל כמו בפס גמור. [תוס'].

- לדעת האומרים, שאין העומד המרובה סותם את הפרוץ, אלא כשהוא מרובה עליו מכל צד, אבל כשמכל צד הוא פחות ממנו, כמו בזה, שהפרוץ שני אמות, והעומד מכל צד אמה ומחצה, אף שביחד הם שלוש אמות, בזה אינו נחשב כסתום, דין פשוט הוא, שאין להחשיב את החמש בכל צד כסתומות.

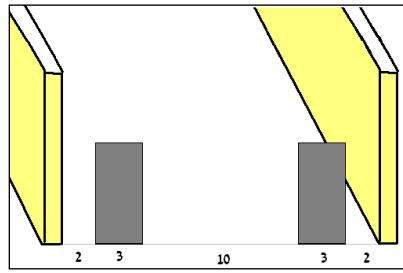
- ואף לדעת האומרים, שבשאר מקומות העומד שמשיני צידי הפרוץ מצטרף לסותמו, אין זה אלא כשהעומד שמשיני הצדדים קיים, כגון פתח של אחת עשרה, שמכל צד העמידו פסים ברוחב שלוש, ובאמצע ארבע פרוץ, אבל באופן הזה, מאחר שגם מצדו השני של העומד יש אויר של עשר, הוא מצטרף עם האויר של שתי אמות שבין שני הפסים, ומבטל את הפס שביניהם.

ז. וכמו כן אין לומר שישתמו את החמש אמות שמכל צד על ידי נתינת שלושה פסים של אמה אחת, אחד בתחילת חמש, ואחד בסוף חמש, ואחד באמצע, כך שבין פס לפס יש אמה אחת.

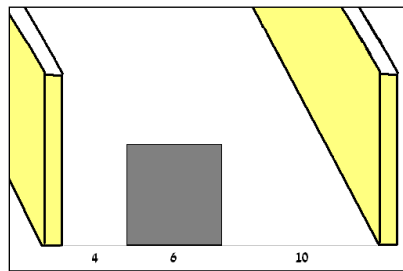

- לדעת האומרים, שכשהעומד והפרוץ שווים אין הפרוץ נחשב סתום, באופן הזה מאחר שכל עומד הוא אמה כמו הפרוץ, דין פשוט הוא, שאין להחשיב את החמש בכל צד כסתומות.

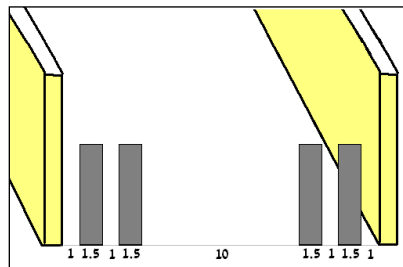
- ואף לדעת האומרים, שבשאר מקומות, כשהעומד והפרוץ שווים, הפרוץ נחשב סתום, מודים הם, שבאופן הזה לא יסתמו כל חמש אמות שבכל צד, כי פס אמה הסמוך לאמצע, מאחר שיש משני צידי אויר מרובה, הוא בטל.

ד. וכמו כן ניתן לעשות פס מצד אחד בלבד, ויהא רחב שש אמות, ורוחק מהצד ארבע אמות, שאותן ארבע אמות נחשבות סתומות על ידי פס שש המרובה עליהן, ונותרו מצד שני עשר אמות בלבד, כדין מבוי שניתן לתקנו.

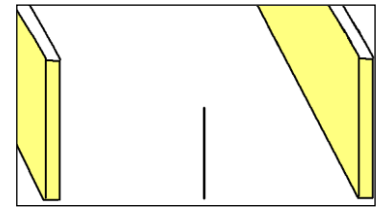

ה. ובאמת יש אופן נוסף שיוכל לתקן את המבוי, והוא שמכל צד יעשה שתי פעמים רווח אמה ופס אמה ומחצה, שעל ידם יחשבו חמש אמות שמכל צד סתומות בעומד מרובה על הפרוץ.

ואף שיש עדיפות לאופן זה על האופנים הקודמים, שבהם יש רווחים גדולים יותר בצדדים, הסיבה שלא אמרו חכמים לעשות כן, כי יש בכך טורח, לעשות ארבעה פסים.

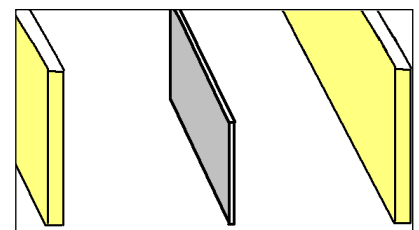
ו. אבל אין לומר שישתמו את החמש אמות שמכל צד על ידי נתינת שני פסים של אמה ומחצה בתחילת חמש וסוף חמש, וביניהם רווח שתי אמות.

אמנם לדעת לוי עצמו, [או לדברי שמואל משמו של לוי], אין הלכה כאותה ברייתא, משום שקנה הניתן באמצע הפתח, מאחר שמשיני צידיו יש אויר פתוח ברוחב מרובה מרוחב הקנה, האויר הזה שמשיני צידי הקנה, מבטל את הקנה, והרי זה כמו שאין כאן קנה, ויש כאן פתח אחד ברוחב עשרים אמה.

ולהלן יתבאר מספר אופנים אחרים שהם מועילים לתיקון פתח רחב עשרים אמה.

ב. לדברי שמואל משמו של לוי, יוכל לתקן את המבוי הזה, על ידי פס, שגובהו עשרה טפחים, ואורכו ארבע אמות, ויעמידנו באמצע הפתח לאורך המבוי, באופן שכל ארבע אמות ראשונות של מבוי יהיו חלוקות לשנים, שמאחר שיש בחלוקה זו הכשר מבוי, נחשבים שני החלקים כשני מבואות נפרדים, שכל אחד רחבו עשר אמות שיעור שמבוי נותר ב¹.

ג. אפשרות נוספת לתקן את המבוי הזה, היא על פי דברי רב יהודה אמר רב, שיעשה מכל צד של הפתח פס ברוחב שלוש אמות, וירחיקנו מהצד של הפתח שתי אמות, ובכך נמצאו חמש אמות שמהצד סתומות².

שכן אף על פי שמתוך חמש אמות אלו שתיים פרוצות, מאחר שלוש סתומות, הכל נחשב כסתום כי כל שהעומד מרובה על הפרוץ הכל נידון כעומד, ועשר אמות הפתוחות שבאמצע, הרי הן פתח ברוחב עשר אמות, כדין מבוי שניתן לתקנו.

¹ אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר, צריך למבוי זה צורת הפתח, דהוי כמבוי עקום ... וריצב"א פירש, דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש, דכיון דשני הפתחים לרשות הרבים אחד, והעומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב הפס לפתח אחר, אבל במבוי עקום יש בשני ראשיו בכל צד רשות הרבים, ורגילות לילך דרך מבוי מצד זה לצד אחר, משום הכי הוי מפולש ... [תוס'].
² וצריך לחי אחר, דהאי פס לא מהני, הואיל ומופלג מן הכותל שלש, דאמר לקמן דלא הוי לחי ... [תוס'].

מעשרים אמה, והדבר הזה הוא **צורת הפתח**³ ובהמשך יתבאר בעזה"י דיני צורת הפתח.

צורת הפתח או אמלתרא למבוי רחב

נתבאר בתחילת המסכת, שמבוי שפתחו רחב מעשר אמות, אין מטלטלים בו אפילו על ידי תיקון של לחי או קורה כי הוא נחשב פרוץ ואין לו פתח.

וכמו כן נתבאר, שאם היתה למבוי זה **צורת הפתח, יש אומרים** שהוא **מותר** בטלטול אף כשהוא רחב מעשר אמות, כי צורת הפתח נחשבת כדופן הסותמת את פתחו.

ולדעת רב, אם הוא הפתח רחב מעשר אמות, אף כשיש לו צורת הפתח, **אינו מותר** בטלטול על ידי צורת הפתח.

ורב יהודה היה סבור, שמבוי רחב מעשר אמות, בין אם יש לו צורת הפתח ובין אם יש לו **אמלתרא, מותר** לטלטל בו, אף על פי שהוא רחב יותר מעשר אמות.

וכך לימד את חייא בנו של רב לפני רב, שגם אמלתרא, וגם צורת הפתח, מתירים מבוי רחב יותר מעשר אמות.

אך לדעת רב, גם צורת הפתח וגם **אמלתרא אינם מועילים להיתר** מבוי שפתחו רחב יותר מעשר אמות.

ולפיכך כשרב יהודה לימד את חייא בנו שהן מועילות, תיקן את רב יהודה, והורה לו ללמד את חייא בנו שאינן מועילות.

צורת הפתח כשהפרוץ מרובה על העומד

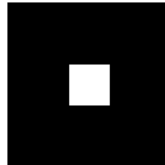
נתבאר, שלדעת רב צורת הפתח מועילה להיתר את הטלטול במבוי, רק כשפתחו אינו רחב מעשר אמות, אבל **כשהפתח רחב יותר מעשר אמות, אפילו אם יש בו צורת הפתח, אסור לטלטל במבוי**.

ומתוך הדברים הללו למד רב יוסף, שכשם שצורת הפתח אינה מועילה להחשיב את פתח המבוי הרחב מעשר כסתום, כך אינה מועילה להחשיב את ארבע רוחות החצר כסתומות, כשהפרוץ שבהן מרובה על העומד.

כגון אם יש בחצר פתחים וחלונות הרבה מארבע

ולדעת רבין, החלל שבאמצע רוחב טפח נחשב כסתום, כשהוא רחב אצבע אחת, ויש מכל צד סביבו רוחב אצבע ומחצה. ומבואר שהכוונה לאצבעות שכל אחת מהן היא רביע טפח, ואם כן, **החלל נחשב כסתום, כשהוא רביע טפח, ויש סביבו מכל צד רוחב 3/8 טפח**.

אבוי רצה לומר, שנחלקו החכמים הללו, כשעומד מרובה על הפרוץ רק בצירוף שתי הרוחות, האם הוא מועיל להחשיב את הפרוץ כסתום או לא.

ורב דימי אמר, שאם בזה נחלקו, האומר שהעומד משתי רוחות מצטרף, היה צריך לומר שהחלל מצטרף גם כשהוא שתי אצבעות ושני שליש, וסביבו רוחב אצבע ושני שליש מכל צד.

אלא מחלוקתם היא כשהעומד מכל צד שווה לפרוץ. לדעת רב דימי, הפרוץ נחשב סתום. ולדעת רבין, אין הפרוץ נחשב כסתום, אלא כשהעומד מצד אחד בפני עצמו מרובה עליו.

דף יא

אמלתרא או צורת הפתח למבוי גבוה

נתבאר בתחילת המסכת, שמבוי שקורתו גבוהה למעלה מעשרים אמה, אינו מותר בטלטול, כי כשהקורה גבוהה כל כך, היא אינה נראית.

וכמו כן נתבאר, שאם היתה לקורה זו **אמלתרא**, הקורה **מתירה** לטלטל במבוי, גם כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, כי על ידי האמלתרא הכל רואים גם את הקורה הגבוהה.

ומבואר בסוגיתנו שיש דבר נוסף, שעל ידו מותר לטלטל במבוי, אף על פי שהוא גבוה למעלה

ובכל האופנים שניתן למעט את רוחב המבוי על ידי הפסים הללו. לאחר שנעשה הפתח עשר אמות, מתקנים את המבוי בלחי או קורה באותו פתח.

ואין לחוש שמא יניחו הכל את הפתח הגדול, ויכנסו בפתחים הקטנים, ובכך יבטל שם פתח מהגדול, ויקבע בקטנים, ונמצא שתיקון לחי וקורה שבגדול אינו מועיל למבוי, כי אינו בפתחו.

והסיבה שאין לחוש לכך, כי חזקה היא, שכשהדרך שווה, אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן.

אבל כשהדרך שבפתח הקטן קצרה יותר, כגון כשהיה פתח בכותל אורך המבוי, פעמים מניחים את הגדול, ונכנסים בקטן, כפי שנתבאר לעיל בדף ה', בדין מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו.

עור העסלא וחלל שלו מצטרפים בטפח

כלל בידינו, שהמת מטמא באוהל, כלומר כל דבר הנמצא עם המת תחת תקרה אחת, אם התקרה רחבה לכל הפחות טפח על טפח, אף על פי שאותו דבר שתחתיה אינו נוגע במת, מקבל טומאה מהמת, כאילו נגע בו.

ומבואר, **שדבר שרוחבו טפח על טפח נחשב לאוהל על המת, גם כשאותו דבר אינו סתום לגמרי, ויש באותו דבר חלל מועט**.

ולכן לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, עור העסלא, הוא עור העשוי לשרים לשבת עליו בבית הכסא, אף על פי שיש בו חלל באמצעו, מאחר שהחלל מועט¹, הרי זה נחשב כסתום², ואם יש בו טפח על טפח, הרי זה מטמא את מה שתחתיו עם המת.

לדעת רב דימי, החלל שבאמצע רוחב טפח נחשב כסתום, כשהוא רחב שתי אצבעות, ויש מכל צד סביבו רוחב שתי אצבעות.

ומבואר שהכוונה לאצבעות שכל אחת מהן היא ששית טפח, ואם כן, **החלל נחשב כסתום, כשהוא שליש טפח, ויש סביבו מכל צד רוחב שליש טפח**.

¹ ואין לחשוב האויר כסתום מטעם לבד דהכלתא גמירי לה גבי טומאה דלא אמרין לבד. [תוס'].

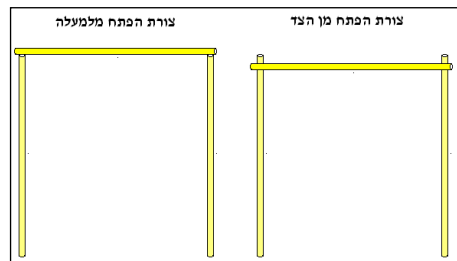
² לא שייך בעור העסלא שהוא כלי אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דעלמא ומבטל ליה, אלא במחיצות קבועות ... וריצב"א מפרש, דאוירא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה, אלא באויר שאני חושבו כסתום ... [תוס'].

³ וקשיא לרבינו תם, דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה על גביהן, דל קנה דעל גביהן, ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו. ויש לומר דמיעביא ליה היכא דלא מהני לחי, כמו במפולש, או ביתר מעשר דבעי צורת הפתח. או לרבי יוסי דבעי לחי רוחב שלושה. [תוס'].

אבל כשהיו רחבות יותר מעשר אמות, נחלקו בהן רבי יוחנן וריש לקיש.

לדעת ריש לקיש, גם אלו נחשבות כמחיצה לעניין כלאים.

ולדעת רבי יוחנן, מאחר שהן מן הצד, אינן נחשבות כמחיצה לעניין כלאים, ואסור לזרוע מכאן גפנים ומכאן תבואה.

מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש

לעניין היתר שבת על ידי צורת הפתח

באופן שבו התיירו כלאים על ידי צורת הפתח במעשה המבואר לעיל, נחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש, אם כן הדין גם לעניין שבת, שעל ידי צורות הפתח שסביב, המקום נחשב כמוקף מחיצות, ומותר לטלטל בתוכו, או שלעניין שבת אין להחשיב את צורות הפתח הללו למחיצות, ואין לטלטל בתוכו.

ומאחר שלעניין שבת נחלקו החכמים הללו אם מותר לטלטל על ידי צורות הפתח שסביבו, על כרחך לא מדובר בצורות הפתח שאינן רחבות מעשר אמות והן מלמעלה, כי לדברי הכל צורות פתח אלו נחשבות כמחיצות גם לעניין שבת, וכשהמקום מוקף בהן, מותר לטלטל בתוכו.

ומתחילה אמרו, שאותן צורות הפתח היו צורות הפתח מלמעלה, אבל היו רחבות מעשר אמות, ומהטעם הזה נחלקו.

לדעת רבי יוחנן, לעניין שבת צורת הפתח מועילה רק עד רוחב עשר אמות, [כדעת רב הנוכח לעיל].

ולדעת ריש לקיש, גם לעניין שבת, צורת הפתח מועילה ביותר מרוחב עשר אמות.

שוב אמרו, שאותן צורות הפתח היו צורות הפתח שאינן רחבות מעשר אמות, אבל היו צורות הפתח מן הצד, ומהטעם הזה נחלקו.

לדעת רבי יוחנן, לעניין שבת צורת הפתח מן הצד אינה מועילה. [כדעת רב חסדא שתתבאר בעז"ה לחלוקה].

ולדעת ריש לקיש, גם לעניין שבת, צורת הפתח מועילה מן הצד.

הפתח, הכל מודים שאין המחיצות מועילות אלא כשהסתום שבהן מרובה על הפתחים.

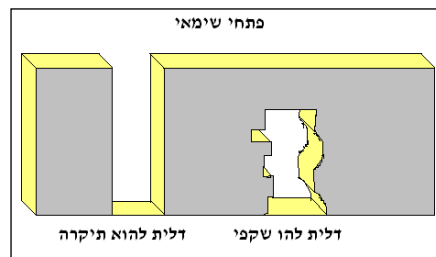
יש מפרשים ששימאי הוא לשון שממה, ופתחי שימאי הם פתחים שוממים.

ויש מפרשים ששימאי הוא לשון קילקול כמו זקן אשמאי שהוא זקן החסר מהתורה, ופתחי שימאי הם פתחים מקולקלים.

ור"ח פירש ששימאי הוא שם בן נח, ופתחי שימאי הם פתחי ארץ ישראל שהיא ארץ בני שם.

- לדברי רב רחומי או רב יוסף, הכוונה לפתחים שאין להם מזוזות מתקונות ביושר, שחלצו את האבנים מצידי הפתח, ואחת בולטת ואחת נכנסת, ואין זו צורת הפתח.

- ולדברי רב יוסף או רב רחומי, הכוונה לפתחים שאין להם תקרה, ואין צורת הפתח בלא תקרה מעל הפתח, שכן צורת הפתח היא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם.

היתר כלאים על ידי צורת הפתח

אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן [=שם מקום], שנעץ ארבעה קונדיסין בארבע פינות השדה, ומתח זמורה עליהם מזה לזה, כעין צורת פתח.

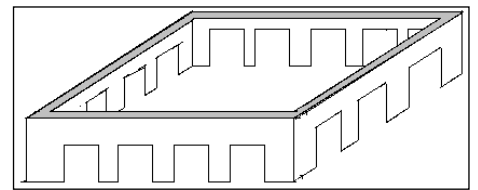
ובא מעשה לפני חכמים, והתירו לו לענין כלאים, שאם יש גפנים בתוך היקף הקונדיסין, מותר לזרוע סמוך להן חוץ למחיצה, כמו ששנינו היה גדר בינתים, זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן.

לפי הביאור הראשון למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, לעניין כלאים צורת הפתח נחשבת למחיצה, גם כשהיא רחבה מעשר אמות.

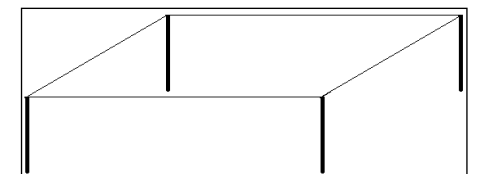
ולפי הביאור השני למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, לעניין כלאים צורת הפתח נחשבת למחיצה, גם כשהיא מהצד, כלומר שהקנה העליון אינו על גבי שני הקנים העומדים, אלא עומד סמוך להם מצדם.

ומסקנת הגמרא, שדווקא כשלא היו צורות פתח אלו שמן הצד רחבות מעשר אמות, הכל מודים שהן נחשבות כמחיצה לעניין כלאים.

רוחותיה, באופן שהפתחים מרובים מהסתימה, אף על פי שבכל הפתחים יש צורת הפתח, ואינם רחבים מעשר אמות, אין הדבר מועיל להחשיב את החצר כמוקפת ארבע מחיצות, אלא היא נחשבת כאינה מוקפת, ואין מטלטלים בה.

וכל שכן כשהחצר מוקפת מחיצות של צורת הפתח, כגון שנעץ בה קנים סביב סביב, והעביר קנה על גבי כל הקנים העומדים, כך שנעשו כל הקנים היקף של צורות הפתח סביב החצר, אין הדבר נחשב כהיקף מחיצות, ואין מטלטלים בחצר.

כן היא סברת רב יוסף, להשוות פתח רחב מעשר אמות, למחיצה שהפרוץ שבה מרובה על העומד, לומר, שכשם שצורת הפתח אינה מועילה לפתח רחב מעשר, כך אינה מועילה למחיצה שהפרוץ שבה מרובה על העומד.

ודחו זאת, שכן יתכן שיש להחמיר בפתח רחב מעשר, יותר מאשר במחיצה שבה הפרוץ מרובה על העומד.

כמו שמצינו לעניין פסי ביראות, שבהם סומכים על מחיצות שבהן הפרוץ מרובה, [כפי שנתבאר לעיל בדף י']. ולדעת רבי מאיר סומכים על המחיצות הללו של פסי ביראות רק כשהרווח בין הפסים אינו יותר מעשר.

ואם כן הוא הדין לעניין צורת הפתח, תהא מועילה אף למחיצות שבהן הפרוץ מרובה, ולא תועיל לפתח הרחב מעשר.

דפנות מרובות בפתחים שלדברי הכל

צריך שיהא בהן העומד מרובה על הפרוץ

נתבאר, שנחלקו חכמים בדין מחיצות מרובות בפתחים, שהפתחים שבהם מרובים על הסתום, אם הם נידונות כמחיצות סתומות, משום שלכל פתח יש צורת הפתח, או שאין הדבר מועיל להחשיב את הפתחים כסתומים.

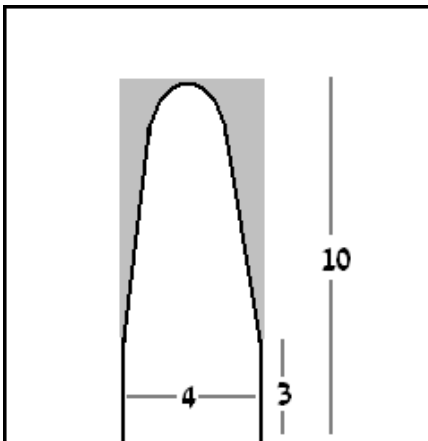
וכל זה כשיש לכל פתח צורת הפתח, אבל כשהפתחים הם פיתחי שימאי, בלא צורת

והמשקוף הוא למעלה משם.

וכשרב ששת שמע דין זה מרבה בר שמואל, ביקש ממנו שלא יאמר אותו לבני ריש גלותא³.

ב. האופן שבו נחלקו חכמים אם הפתח חייב במזוזה.

כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה טפחים גבוהים שלושה טפחים, וגובה הפתח עשרה, אבל מעל גובה שלושה אינו רחב ארבעה, ויש בכותל כדי לחקוק בו להשלים את הפתח שיהא רחב ארבעה עד גובה עשרה.

לדעת רבי מאיר, חוקקים להשלים, כלומר, מאחר שניתן להשלים את הפתח הזה, על ידי החקיקה בכותל, עד שיהיה הפתח בשיעור ראוי למזוזה, הרי הוא נידון כאילו כבר השלימוהו והוא חייב במזוזה.

ולדעת חכמים, אין חוקקים להשלים, כלומר, מאחר שבפועל אין בפתח זה ארבעה טפחים בגובה עשרה, אינו נידון כפתח, ופטור ממזוזה.

ג. האופנים שבהם לדברי הכל הפתח פטור ממזוזה.

(א) כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה אינם גבוהים שלושה, כל שלושה טפחים תחתונים נחשבים כקרקע, וכשהפתח רחב ארבעה טפחים רק בגובה זה, אבל למעלה ממנו הוא פחות מרוחב ארבעה טפחים, הרי זה נחשב שאין בו בשום מקום רוחב ארבעה טפחים. ולכן אפילו אם הוא גבוה למעלה מעשרה טפחים, אינו נחשב פתח, ופטור ממזוזה.

ולדעת רב ששת, צריך שיגעו הקנים זה בזה, ואין צורת הפתח מועילה, אלא כשהקנה העליון מונח ממש על שני הקנים העומדים מזה ומזה.

הלך רב נחמן, ועשה מעשה בבית ריש גלותא כדעתו, שהקיף רחבה, להתיר לטלטל בה, על ידי צורות הפתח שאין העליון נוגע בקנים של מטה.

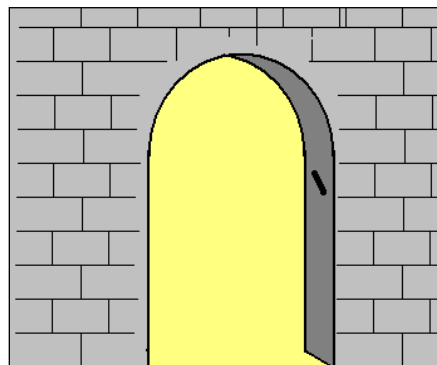
אמר רב ששת לרב גדא שמשו, לך הוצא את הקנים שסידר רב נחמן והשלך אותם על הארץ שלא יסמכו עליהם לטלטל על ידם.

מצאוהו בני בית ריש גלותא את רב גדא כשעשה זאת, ואסרוהו. הלך רב ששת, עמד על השער, ואמר לו, גדא, בא צא. יצא ובא².

מזוזה בפתח העשוי בכיפה

כלל בדינו, שאין הפתח חייב במזוזה, אלא כשהוא עשוי כפתח, כלומר שיהיו לו שתי מזוזות מן הצדדים, ומשקוף מלמעלה, ויהא רחב ארבעה טפחים, וגובה עשרה טפחים.

ולהלן יתבאר דין פתח שראשו עשוי ככיפה, מתי הוא חייב במזוזה ומתי הוא פטור ממזוזה.

א. האופן שבו לדברי הכל הפתח חייב במזוזה.

כשהפתח רחב ארבעה טפחים בגובה עשרה, לדברי הכל הוא חייב במזוזה, אף על פי שלמעלה מגובה עשרה אין רוחבו ארבעה. והסיבה שהוא חייב במזוזה, כי יש בו שיעור פתח כהלכתו, שהוא גובה עשרה ברוחב ארבעה.

ומהדין הזה יש לדחות את דברי רב ששת שאמר, שאין צורת הפתח אלא כשהקנה העליון נוגע בקנים התחתונים, שכן כאן מבואר, שיש לפתח זה דין פתח להתחייב במזוזה, אף על פי שהמשקוף אינו נוגע במזוזות, שהרי המזוזות עולות רק עד עשרה, ולא יותר, שכן אין נחשב מזוזות פתח זה אלא במקום הרחב ארבעה, ולא למעלה משם, שהפתח נעשה צר,

ומסקנת הגמרא, שדווקא כשלא היו צורות פתח אלו שמן הצד רחבות מעשר אמות, נחלקו בהן רבי יוחנן וריש לקיש לעניין שבת, אם הן מועילות להתיר לטלטל בתוכן או לא.

אבל כשהיו רחבות יותר מעשר אמות, הכל מודים, שמאחר שהן מן הצד, אינן מועילות כלל להתיר את הטלטול בתוכן בשבת.

צורת הפתח מן הצד לפי המסקנה				
לעניין כלאים		לעניין שבת		
עד עשר	רחבה מעשר	עד עשר	רחבה מעשר	
מותר	אסור	אסור	אסור	רבי יוחנן
מותר	מותר	מותר	אסור	ריש לקיש

דינים שנאמרו בצורת הפתח

א. לדברי רב חסדא, צורת הפתח שעשאה מן הצד, לא עשה ולא כלום. וכבר נתבאר שכשהיא פחות מרוחב עשר אמות דעת ריש לקיש שהיא מועילה.

ב. לדברי רב חסדא, צורת הפתח שאמרו, צריכה שתהא בריאה [=חזקה], כדי להעמיד בה דלת. ומכל מקום די בכך שתהיה בריאה להעמיד בה דלת קלה כדלת העשויה קש.

ג. לדברי ריש לקיש משום רבי ינאי, צורת הפתח צריכה היכר ציר. וביאר רב אויא, שהכוונה לאבקתא, כלומר, חור שציר הדלת סובב בו¹.

ורב אחא בריה דרב אויא פגש את תלמידי רב אשי, ושאל אותם, האם רב אשי לימד אותם איזה דין בצורת הפתח, ואמרו לו, שלא אמר להם דבר.

ולכאורה יש ללמוד מכאן, שלדברי רב אשי לא נאמרו הדינים הנ"ל, וכל שיש צורת הפתח, די בכך, אף על פי שאין בה היכר ציר, ואינה בריאה להעמיד בה דלת.

צריך לגעת או אין צריך לגעת

נתבאר, שצורת הפתח היא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם.

לדעת רב נחמן, אין צריך שיגעו הקנים זה בזה, וכל שיש קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, אפילו מוגבה עליהם בלא לגעת בהן, יש כאן צורת הפתח לכל דבר.

¹ ואף על פי שאינה צריכה דלת, מיהו חזיא לדלת בעיניו. [רש"י].

² מפני שרב ששת חשוב היה בבית ריש גלותא, הניחוהו לצאת מפני כבודו. [אוי"ז]. דסברי מעיקרא אדעתא דנפשיה עבד וכי שמעי דעל פי רב ששת עשה זאת שבקוהו. [גרע"ץ].

³ לא ביקש רב ששת מרבה בר שמואל שיעלים דין זה, כי בוודאי לתלמידים ולחכמים ילימד אותו, ורק מבני בית ריש גלותא רצה למנוע ידיעתו.

במבוי, יש לעשות לו בפתחו שני לחיים, לחי אחד מכל צד של הפתח.

ונסתפקו בגמרא, אם הכוונה ללחיים בנוסף לקורה, או שדי בלחיים בלא קורה.

פתח המבוי מארבעה טפחים ועד מארבע אמות

נחלקו חכמים כיצד מתירים לטלטל במבוי שפתחו רחב מארבעה טפחים ועד ארבע אמות.

לדברי תנא קמא ורבי עקיבא, דין מבוי שפתחו פחות מארבע אמות, כדין מבוי שפתחו יותר מארבע אמות.

וכשם שנחלקו החכמים הנ"ל במבוי הרחב, כך נחלקו במבוי הצר. **לדעת בית שמאי** יש לעשות לו לחי וקורה. **ולדעת בית הלל** די בלחי או בקורה. **ולדעת רבי אליעזר** יש לעשות לו שני לחיים.

ולדברי תלמיד אחד [הוא רבי מאיר] **משום רבי ישמעאל** וכן **לדעת רבן שמעון בן גמליאל**, מבוי שפתחו פחות מרוחב ארבע אמות, הכל מודים בו, שדי בכך שיעשו בו או לחי או קורה.

דף יב

פתח המבוי פחות מארבעה טפחים

לדברי רב אחלי או רב יחיאל, מבוי שרוחב פתחו פחות מארבעה טפחים, מותר לטלטל בו בלא שום תיקון.

ומבואר בגמרא בדף י"ג, שבדבר זה נחלק רבי עקיבא עם תנא קמא במשנתו.

לדעת אחד מהם, מבוי שרוחב פתחו פחות מארבעה טפחים, דינו כמבוי שרוחב פתחו יותר מארבעה טפחים, שנחלקו בו חכמים מהו התיקון הנצרך לו, ולדעת בית הלל צריך לעשות לו לחי או קורה.

ולדעת אחד מהם, מבוי שרוחב פתחו פחות מארבעה טפחים, מותר לטלטל בו בלא שום תיקון.

ולא נתבאר מי מהם המחמיר, ומי מהם המיקל.

הכשר חצר הפתוחה מרוח אחת

לדעת חכמים, כשם שמבוי הפתוח מרוח אחת, מותר לטלטל בו על ידי לחי אחד שבצד הפתח,

שיעשו לו תיקון. וכמו כן נתבאר, שהתיקון המועיל למבוי שהוא סתום משלוש רוחות ופתוח מרוח אחת, הוא, לעשות לו בפתחו לחי או קורה. וזו היא דעת בית הלל, ויש חולקים על כך, ואומרים, שלא די בתיקון לחי או קורה. ולהלן נכתוב בעזה"י את הדעות המובאות בסוגיתנו בעניין זה.

מבוי שהפתח שלו רחב מארבע אמות

נחלקו חכמים כיצד מתירים לטלטל במבוי שהפתח שלו רחב מארבע אמות אבל אינו רחב מעשר.

לדעת בית שמאי, כדי שיהא מותר לטלטל במבוי, יש לעשות לו בפתח גם לחי וגם קורה.

ומבואר, שתיקון זה נחשב כמחיצה גמורה, ולדעת בית שמאי, רק בתיקון הנחשב כמחיצה גמורה לרוח הרביעית, מותר לטלטל במבוי.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה שבית שמאי מצריכים גם לחי וגם קורה, כי לדעתם אין רשות היחיד מהתורה אלא בארבע מחיצות. ולכן יש לעשות ברוח הרביעית גם לחי וגם קורה, שיהיו כמחיצה גמורה ויהא למבוי ארבע מחיצות.

ומסקנת הגמרא, שגם לדעת בית שמאי, רשות המוקפת שלוש מחיצות היא רשות היחיד גמורה מהתורה, והמכניס לה בשבת מרשות הרבים, או מוציא ממנה לרשות הרבים, חייב.

ורק לעניין הטלטול בתוכה החמירו חכמים, שלא יטלטלו בה אלא כשיש לה ארבע מחיצות.

ולדעת בית הלל, כדי שיהא מותר לטלטל במבוי, די בכך שיעשו לו בפתח שלו או לחי או קורה.

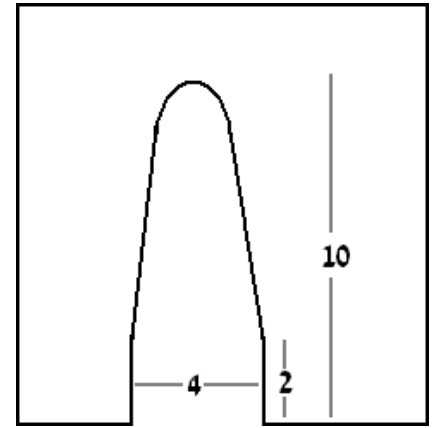
ומבואר, שתיקון זה אינו נחשב כמחיצה גמורה, ואף על פי כן די בו, כי מדין תורה גם בלעדיו מותר לטלטל במבוי.

ומתחילה רצו לומר, שמכאן יש ללמוד, שלדעת בית הלל רשות המוקפת שלוש מחיצות, היא רשות היחיד מהתורה.

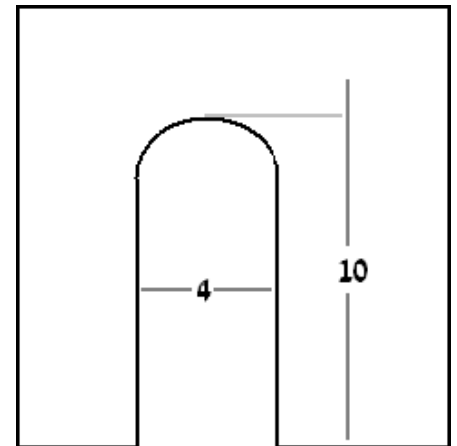
ומסקנת הגמרא, שיתכן שלדעת בית הלל, אפילו רשות המוקפת שתי מחיצות, היא רשות היחיד גמורה מהתורה, והמכניס לה בשבת מרשות הרבים, או מוציא ממנה לרשות הרבים, חייב.

ורק לעניין הטלטול בתוכה החמירו חכמים, שלא יטלטלו בה אלא כשיש לה לכל הפחות שלוש מחיצות גמורות.

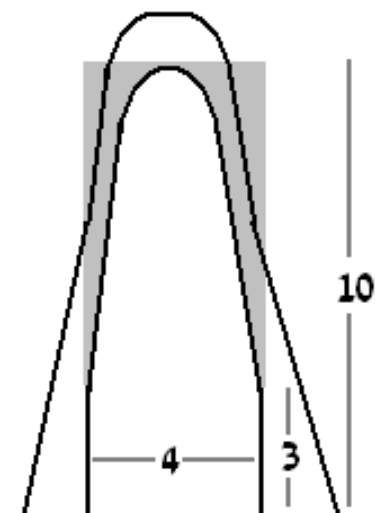
ולדעת רבי אליעזר, כדי שיהא מותר לטלטל

(ב) כשהפתח אינו גבוה עשרה, כל פתח שאינו גבוה עשרה טפחים אינו נחשב פתח ולכן אפילו אם הוא רחב ארבע טפחים לכל גבהו הוא פטור ממוזזה.

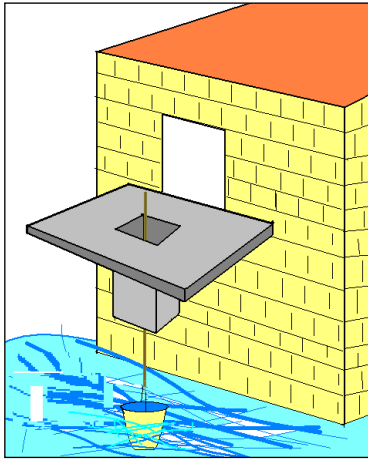

(ג) כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה גבוהים שלושה, וגובה הפתח עשרה, אבל מעל גובה שלושה אינו רחב ארבעה, ואין בו לחוק להשלימו לעשרה.

הכשר מבוי הפתוח מרוח אחת

כבר נתבאר, שחכמים אסרו לטלטל במבוי, עד

לשון ים הנכנס לחצר

חצר הסמוכה לים, שנפרצה בה פרצה בכותל לצד הים, ונכנס לשון ים לתוכה, יש בה חילוק בין היתר טילטול בתוכה לבין מילוי מים מהים.

לעניין הטלטול בחצר עצמה, מועילה גם המחיצה המכוסה במים.

ולפיכך, כל שלא נפרץ הכותל עד תחתיתו ברוחב עשר אמות, אף על פי שבגובהו מעל המים, נפרץ ביותר מעשר אמות, מאחר שתחת המים נותרה מחיצה ראויה, שאין בה פרצה של עשר אמות, מותר לטלטל בחצר.

ולעניין מילוי מים מהים לחצר, צריך שתהא מחיצה מעל גבי המים.

ולפיכך אם מעל גבי המים נפרץ הכותל עד עשר אמות, מותר למלא מים מהים. ואם מעל המים נפרץ הכותל ביותר מעשר אמות, אף על פי שתחת המים נשתייר ממנו יותר, צריך לסתום הפרצה שמעל המים, שלא תהא יותר מעשר אמות.

עד כאן ביאור סוגיה זו כשיטת רש"י. והתוס' הקשו על כך, שאין סברא לחלק בין מילוי מים לבין טלטול בחצר.² ולפיכך הביאו ביאורים אחרים לסוגיה זו:

ב. שיטה א' בתוס'.

לעניין טלטול מבית לחצר, ניתן לסמוך רק על המחיצות הנראות מעל המים, כי המחיצות שבתוך המים אינן ניכרות בבית, שהוא רחוק מהמים, והמים מונעים את ראייתן.

אבל לעניין הטלטול בחצר עצמה, ניתן לסמוך גם על המחיצות שתחת המים, כי החצר קרובה למים, והמחיצות שבמים נראות בה.

הוא פס מועט.

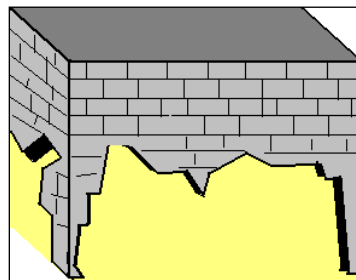
וכשהורה שמואל לרב חנניא בר שילא שלא יעשה מעשה להתיר חצר, אלא או ברוב דופן, או בשני פסים, כוונתו לדופן כזו שרובה הוא ארבעה טפחים, ואם כן או יתן פס ארבעה או שני פסים מועטים.

וכל זה בחצר הפרוצה ליבשה, אבל חצר הפרוצה לים [הנחשב כרמלית], **די לה בפס אחד מועט, להתיר את הטלטול מהפס ולפנים**, כי במחיצות שעל גבי מים הקלו חכמים.

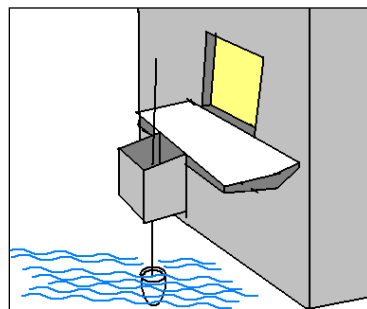
וכן היה מעשה בדורא דרעותא [=כפר של רועים], שנפרצה חצר מרוח אחת, ונכנס בתוכה לשון ים, והתירה רב יהודה בפס אחד.

מחיצה תלויה

מחיצה תלויה, כגון מחיצת חורבה, שנפרצו הכתלים מלמטה, ונותר מהן החלק העליון, אינה נחשבת כמחיצה. ולכן חורבה שיש בה רק מחיצות תלויות, אינה נידונית כרשות היחיד.

ורק לעניין טלטול ממקום מים, התירו חכמים על ידי מחיצות תלויות, כגון גוזזטרא שעל גבי מים, עושה ארבע מחיצות מתחתיה, וממלא מים למטה דרך המחיצות, שקל הוא שהקלו חכמים במים.

כך חצר הפתוחה מרוח אחת, מותר לטלטל בה **על ידי פס אחד שבצד הפתח¹.**

ולדעת רבי אליעזר, כשם שמבוי הפתוח מרוח אחת, מותר בטלטול רק על ידי שני לחיים משני צידי הפתח, כך חצר הפתוחה מרוח אחת, מותרת בטלטול רק **על ידי שני פסים משני צידי הפתח.**

ולדעת רבי, אף שמבוי מותר בטלטול על ידי לחי אחד [כדעת חכמים], חצר מותרת בטלטול רק **על ידי שני פסים**, [כדעת רבי אליעזר].

וכשאמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, מודים חכמים לרבי אליעזר בפסי חצר, כוונתו לרבי, שהוא היה מהחכמים האומרים שמבוי ניתן בלחי אחד, והודה לרבי אליעזר לעניין חצר, שאינה מותרת אלא בשני פסים.

ולדברי רבי יוחנן, יתכן שרבי מחמיר יותר מרבי אליעזר. שכן לדעת רבי, צריך שיהיו שני פסים **שכל אחד רחב שלושה טפחים**. ולדעת רבי אליעזר, יתכן שדי בשני פסים, שכל אחד רוחבו כלשהו.

ואלו דעות האמוראים בדיון זה:

לדברי רב נחמן, הלכה כרבי אליעזר, שהחצר טעונה שני פסים כדי שיהיה מותר לטלטל בה.

ולדברי רבי יוחנן [כפי שביאר רבי זירא כשעלה מהים], יש אופן שהחצר מותרת בפס אחד, ויש אופן שהחצר מותרת בשני פסים. **פס אחד כשהוא רחב ארבעה טפחים, מתיר את החצר לבדו. ושני פסים מתירים את החצר יחדיו, גם כשכל אחד מהם הוא מועט.**

וכן לדברי שמואל, פס אחד, כשהוא רחב ארבעה טפחים, מתיר את החצר לבדו, ואין חילוק בדבר בין פתח רחב לפתח צר, ואפילו כשהפתח שבעה טפחים, לא די בפס שלושה ומשהו, שימעט את הפתח מארבעה טפחים, כי גם פתח פחות מארבעה טפחים, אם הוא בלא תיקון, אוסר את החצר.

יש אומרים שדווקא את החצר הוא אוסר, אבל את המבוי אינו אוסר, כדעת רב אחלי.

ויש אומרים שגם את המבוי הוא אוסר, שלא כדעת רב אחלי.

וכל שיש בחצר פתח, **אינה ניתרת בפס אחד, אלא כשהפס רחב ארבעה טפחים. ושני פסים מתירים את החצר יחדיו, גם כשכל אחד מהם**

¹ וקשה, דגבי מבוי נקט לשון לחי, וגבי חצר נקט לשון פס בכולה שמעתא, אף על גב דשניהם משהו. [תוס'].

² וריצב"א פירש כרש"י, דאית ליה גידודי אבל הים כסחו, ולהכי לא ממלינן, דילמא אויל דלי לאידך גיסא חוץ לחצר ... ולא משום דאין המחיצות ניכרות, ובעשר דהוי כפתח, לא חיישינן, דאיכא היכרא, אבל טלטולי מטלטלינן, אף על גב דאין מחיצות ניכרות, שאין חשש שיוציא חוץ למחיצות. [תוס'].

ג. שיטת ריב"ן.

סוגיה זו מדברת בחצר שנפרצה מערב שבת, והמים נכנסו לה רק בשבת. ולכן, מאחר שבערב שבת היו המחיצות נראות בחצר, והותרה בטלטול, כיון שהותרה הותרה, ושוב לא נאסרה אף על פי שבשבת נתכסו המחיצות במים.

אבל למלא מהמים בשבת על סמך המחיצות הללו, אסור, כי דבר זה לא הותר קודם השבת.

ד. שיטת רשב"ם ורבינו תם.

סוגיה זו מדברת בחצר שהיתה בה הגבהה גבוהה עשרה בתוך החצר לפני מהמים, ולכן מותר לטלטל בחצר לפני מחיצות אלו, כי הן נראות. והחידוש בהיתר זה, שאין לחוש שמא יעלה הים חול, ובכך יבטלו המחיצות הללו בשבת, כי הן רחוקות מהים או גבוהות הרבה.

אבל למלא מים מהים שהוא מעבר למחיצות הללו אסור, כי מילוי זה הוא מעבר למחיצות.

ה. שיטת השר מקוצי.

באמת אין חילוק בין מילוי המים לבין טלטול בחצר ודין שניהם שווה, שכל זמן שהמים מכסים את המחיצות הדבר אסור, ואם הלכו המים ונראו המחיצות, הדבר מותר¹.

חילוק בין מבוי המתוקן בלחי למבוי המתוקן בקורה

כבר נתבאר, שתיקון של לחי או קורה מתיר את הטלטול במבוי, שעל ידי תיקון זה המבוי נעשה חלוק מרשות הרבים ולא יבואו להחליף ביניהם ולהתיר טלטול גם ברשות הרבים.

וכדי שיהיה מותר לטלטל מהבתים והחצירות למבוי, צריך לעשות במבוי שיתופי מבואות, שנותנים באחת החצירות מזון שתי סעודות לכל אחד מבני מבוי, ובכך נעשות כל החצירות כחצר אחת, ומותר לטלטל בכל המבוי והחצירות והבתים שבו.

ומבואר, שלדעת רבי יהודה, לחי הניתן במבוי להכשירו, נחשב כמחיצה, אבל קורה הניתנת במבוי להכשירו, אינה נחשבת כמחיצה, אלא היכר בלבד, לסימן, שהמבוי אינו כרשות הרבים.

ומתחילה אמרו, שלדעת רב יהודה, אין רשות היחיד מהתורה, אלא כשהיא מוקפת ארבע

מחיצות.

ולפיכך, מאחר שלחי נחשב כמחיצה, מבוי שהכשירו אותו בלחי, נחשב כמוקף ארבע מחיצות, ונידון כרשות היחיד מהתורה, ולכן הזורק לתוכו מרשות הרבים חייב.

ומבוי שהכשירו בקורה, אינו נחשב כמוקף ארבע מחיצות, ואינו נידון כרשות היחיד מהתורה, ולכן הזורק לתוכו מרשות הרבים פטור.

אלא שאם כן ביאור דברי רבי יהודה, משמע מדבריו, שכל זה במבוי שלא נשתתפו בו, אבל אם נשתתפו בו, אפילו כשהכשירו אותו בקורה, הוא נידון כרשות היחיד.

ואי אפשר לומר כן, כי השיתוף אינו מעלה ואינו מוריד לעניין עשיית המקום רשות היחיד. וכן שנינו בברייתא, שכל חצר ומבוי הנידונים כרשות היחיד, כן דינם בין כשעירבו ונשתתפו בהם, ובין כשלא עירבו ונשתתפו בהם, ובכל אופן הזורק לתוכם מרשות הרבים חייב.

ורק לעניין היתר טלטול בתוכם טעונים עירוב ושיתוף, ואם לא עירבו ונשתתפו, אסורים מדברי חכמים.

ולמסקנה אמרו, שלדעת רב יהודה, שמהתורה רשות המוקפת שלוש מחיצות הרי היא רשות היחיד.

ואם כן מבוי סתום משלוש רוחות, הוא רשות היחיד מהתורה בלא שום תיקון, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב.

ורק מבוי המפולש משני ראשיו לרשות הרבים, שהוא מבוי שאינו ראוי לשיתוף, מאחר שיש בו רק שתי מחיצות, יש בו חילוק בין אם נתנו בראשו לחי, או נתנו בראשו קורה.

אם נתנו בראשו לחי, הרי זה מחיצה שלישית, ובכך נעשה רשות היחיד מהתורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב.

ואם נתנו בראשו קורה, אינה נעשית מחיצה שלישית, ולא נעשה רשות היחיד מהתורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים פטור.

הכשר לחי והכשר קורה

נתבאר שלדעת רב יהודה, לחי הניתן במבוי

להכשירו, נחשב כמחיצה [=לחי משום מחיצה]. וקורה הניתנת במבוי להכשירו, אינה נחשבת כמחיצה, אלא היכר בלבד, לסימן, שהמבוי אינו כרשות הרבים [=קורה משום היכר]. וכן דעת רבה.

ולדעת רבא, לחי וקורה שווים הם, ושניהם ניתנים במבוי להיכר בלבד.

עירוב דרך רשות הרבים

דין עירוב דרך רשות הרבים נתבאר לעיל בדף ו'.

מבוי וחצר

נתבאר, שהמבוי [הוא הפתוח לרשות הרבים וחצירות פתוחות לו], אם הוא פתוח מרוח אחת, תיקונו בלחי או קורה, [כדעת בית הלל]. וחצר [היא הפתוחה למבוי ובתים פתוחים לה], אם היא פתוחה מרוח אחת, יש לעשות לה פס אחד ארבעה טפחים, או שני פסים מועטים, [כדעת רבי יוחנן].

ולדברי רב, לא כל מבוי, נידון כמבוי, ולא כל חצר נידונית כחצר.

אלא כל שארכו² יתר על רחבו³, הרי זה נידון כמבוי, והכשירו בלחי או קורה.

ולעניין מבוי גמור, דין פשוט הוא, שאפילו אם ארכו יתר על רחבו משהו, הרי זה נידון כמבוי. אבל לעניין חצר גמורה, היה שמואל סבור, שאינה נידונית כמבוי אלא כשאורכה פי שנים מרוחבה. ורב אמר משמו של רבי חייא, שגם חצר גמורה, אפילו אם אורכה יתר על רחבה משהו, הרי היא נידונית כמבוי.

וכל שאין ארכו כרחבו, אלא אורכו שווה לרחבו, או אורכו פחות מרחבו, נידון כחצר, והכשירו בפס ארבעה או בשני פסים מועטים.

ולדברי רב נחמן, יש חילוק בין מבוי לחצר. שהחצר, כל שהיא אורכה יתר על רחבה, תיקונה בלחי או קורה. אבל המבוי, אפילו אם אורכו יתר על רחבו, אינו נידון בלחי וקורה, אלא אם כן בתים וחצירות פתוחים לתוכו⁴.

רש"י פירש, שהכוונה לכך שיהיו במבוי שתי חצירות, ובכל חצר בית אחד.

ותוס' פירשו, שהכוונה לכך שיהיו במבוי שתי חצירות, ובכל חצר שני בתים.

ובדף ע"ג יתבאר בעזה"י שנחלקו חכמים בדין זה. דעת

¹ ואם תאמר, ואמאי אסור הכא למלאות והא קתני בתוספתא גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאים הימנה בשבת אלא אם כן עשה מחיצה גבוה עשרה למטה מן המים ואף על פי שהמים צפין על גבה ... ושמא יש לומר, דהתם שהמחיצות עשויות לשם מים, עדיף מגידודי דהכא. [תוס'].

² האורך הוא המרחק ממקום הכניסה עד המקום הפנימי.

³ הרוחב הוא המרחק שבין שני הכתלים שמשני צידי הכניסה.

⁴ ואם תאמר, חצר שאינה מרובעת, היכי משתרי בלחי וקורה הא אין בתים וחצירות פתוחים לתוכה ... ונראה לפרש, משום דמבוי קרוב לרשות הרבים יותר מחצר בעי בתים וחצירות. [תוס'].

ולדברי רבי יהודה משמו של רבי מאיר, רוב פרשיות התורה ניתן לכתוב בדיו שהטילו בו קנקנתום. אבל **פרשת סוטה שבתורה**, אין לכתוב בדיו שהטילו בו קנקנתום. והסיבה לכך, כי לדעה זו פרשת סוטה הכתובה בתורה, כשרה להשקות בה סוטה במקדש, ויש לחוש שיקחו אותה לצורך זה, ולא תוכשר כי לא תימחק כראוי.

ולדעת רבי עקיבא או רבי ישמעאל, אין לכתוב שום פרשה שבתורה בדיו שהטילו בו קנקנתום. יש מפרשים שלדעתו דין זה הוא דין תורה, והוא למד זאת בגזרה שווה מדין כתיבת פרשת סוטה. ויש מפרשים, שלדעתו דין זה הוא מדברי חכמים.

ובברייתא אחת מבואר, שכן הורה רבי עקיבא לרבי מאיר, אבל רבי ישמעאל לא מיחה ברבי מאיר כשכתב ספר תורה בדיו שיש בו קנקנתום.

ולדברי רב יהודה אמר שמואל, כן הורה רבי ישמעאל לרבי מאיר, אבל רבי עקיבא לא מיחה ברבי מאיר, כשכתב ספר תורה בדיו שיש בו קנקנתום.

הברייתא בה מבואר שרבי ישמעאל אסר

דברי רב יהודה אמר שמואל, בהם מבואר שרבי ישמעאל אסר לרבי מאיר לכתוב ספר תורה בדיו שיש בו קנקנתום, יש בהם תוספת דברים, ולכן הנני להעתיקם לכאן:

אמר רבי מאיר, כשהייתי לומד אצל רבי עקיבא, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר.

וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי - בני מה מלאכתך.

אמרתי לו - לבלר אני.

אמר לי - בני הוי זהיר במלאכתך, שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת, או מוסיף אות אחת, ונמצאת מחרב את כל העולם כולו [כפי שנתבאר לעיל].

אמרתי לו - אין אצלי שום חשש שיצא מתחת ידי ספר שתהא בו אות יתירה או חסירה, שכן מחמת טעות ודאי לא יארע דבר כזה, כי אני בקי בחסירות ויתירות. ואף שלא מחמת טעות, אלא מחמת זבוב, כגון שיעמוד זבוב על תג ימני של דלי"ת, וימחקנו, ויעשנו רי"ש, גם כן אין לחוש, כי

רבי עקיבא, בא ולמד לפני **רבי ישמעאל** וגמר גמרא, כלומר למד ממנו משניות שקיבל הוא מרבותיו.

ולאחר מכן חזר ובא לפני **רבי עקיבא**, שהיה חריף לפלפל ולדקדק במה שלמד, להשיב תשובות ומשניות זו על זו ולתרוץ, וממנו סבר סברא, והבין את לימודו.

זהירות המוטלת על הסופר

שלא יחריב את העולם

סופר סת"ם חייב להיזהר ביותר במלאכתו, שהיא מלאכת שמים, **כי בחסרון או יתרון של אות אחת, יכול הוא להחריב את כל העולם.**

כגון אם יחסר אות א' [של "אמת"] **בכתוב "וה' אֱלֹקִים אִמֵּת** הוא אֱלֹקִים חַיִּים וּמְלֹךְ עוֹלָם מְקַצֵּפוֹ תַרְעֵשׁ הָאָרֶץ וְלֹא יִכְלּוּ גוֹיִם וְעַמּוֹת" (ירמיה י"ז). **או ייתר אות ו' בכתוב "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, ויכתוב, "וידברו ה'".** א"נ כגון שכתב "בראשית בראוי". או שהוסיף י' על המילה "הוה" השניה בכתוב "הוה על הוה".

כתיבת פרשת סוטה בדיו שהטילו בו קנקנתום

מי שקינא לה בעלה ונסתרה, משקים אותה מים המרים. וקודם לכן כותבים לה פרשת סוטה על הקלף, ומוחקים את הפרשה הזו במים, שנאמר, **"וְיִכְתֹּב אֶת הָאֵלֶּת הָאֶלֶּה בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים"** (במדבר ה' כ"ג).

ולדברי הכל, מתוך כך שנאמר **"וְיִכְתֹּב ... וּמָחָה"**, יש ללמוד, שתהא הכתיבה בדבר שניתן למחותו לגמרי עד שלא ישאר בו שום רושם. ולכן אין כותבים פרשה זו בדיו שהטילו בו קנקנתום¹, כי כשנותנים את הקנקנתום בדיו, רישומו ניכר מאוד, ולא ניתן למוחקו.

כתיבת ספר תורה בדיו שהטילו בו קנקנתום

לדברי רבי יעקב משמו של רבי מאיר, רק פרשת סוטה הנכתבת במקדש לצורך הסוטה, אין לכותבה בדיו שהטילו בו קנקנתום, **אבל ספר תורה כולו, ואפילו פרשת סוטה הכתובה בו, ניתן לכתוב בדיו שהטילו בו קנקנתום.**

ואין לחוש שמא יבואו למחוק פרשת סוטה שבתורה לצורך השקיית סוטה, כי לדעה זו, פרשת סוטה שנכתבה בתורה, אינה כשירה להשקות בה סוטה.

רב כדעת רב נחמן. ושמואל ורבי יוחנן חולקים על כך. לדעת שמואל, די בבית אחד וחדר אחד. ולדעת רבי יוחנן, די בחורבה.

דף יג

לחדד את התלמידים

בדף י"א נתבאר, שלדעת רבי עקיבא, המחלוקת שנחלקו חכמים בעניין הכשר מבוי, אם צריך גם לחי וגם קורה או שדי בלחי או קורה או שצריך שני לחיים, היא בין במבוי רחב מארבע אמות, ובין במבוי שרוחבו פחות מארבע אמות.

עוד מבואר שם **שתלמיד אחד** [הוא רבי מאיר], **אמר לפני רבי עקיבא משמו של רבי ישמעאל**, שחכמים נחלקו רק בעניין הכשר מבוי רחב מארבע אמות, אבל במבוי שרוחבו פחות מארבע אמות, לדברי הכל די בתיקון של לחי או קורה.

ומבואר כאן בברייתא, שכשרבי עקיבא שמע את דברי התלמיד הזה, אמר על כך, שוודאי לא אמר רבי ישמעאל כן, אלא מעצמו אמר התלמיד את הדברים הללו.

ומכל מקום כדי לחדד את התלמידים, שישמרו ליבם לתורה, ויאמרו פלפול מליבם, שיבח את התלמיד הזה לומר שהלכה כמותו.

אפשר שכוונתו לומר שהלכה כמותו במה שאמר פלפול מלבו, אבל אין הלכה כאותו פלפול.

ורב נחמן אמר, שלא אמר רבי עקיבא שהלכה כאותו תלמיד, אלא אמר שנראים דבריו.

משום רבי ישמעאל אמר

תלמיד אחד לפני רבי עקיבא

אמר רבי יהושע בן לוי, כל מקום שאתה מוצא, **"משום רבי ישמעאל** אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא", **אינו אלא רבי מאיר**, ששימש את רבי ישמעאל, ואת רבי עקיבא, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

סדר שימוש רבי מאיר את

רבי ישמעאל ורבי עקיבא

מתחילה בא רבי מאיר לפני **רבי עקיבא** ללמוד ממנו. וכשראה שאינו יכול לעמוד על דעתו של

¹ פירש הקונטרס אדרמיני"ט [=מין גפרה, או אולי תחמוצת ברזל. (לעזי רש"י בפרויקט השו"ת)]. ורשב"ם פירש דקנקנתום היא קרקע ירוקה שקורין אותה וידריו"ל. וכן בערוך ורבינו תם נמי מוסק כן בתיקון ספר תורה, דמותר לתת אדרמיני"ט לתוך הדיו לספר תורה לכולי עלמא, דלאו היינו קנקנתום ... ורי"י מפרש דאחר שטוחנים אותה יפה לתת לתוך הדיו אז היא משחרת. [תוס'].

אני מטיל קנקנתום לדיו, ושוב אינו נמחק.

אמר לי - וכי מטילים קנקנתום לתוך הדיו, והלא אמרה תורה, "וְכָתַבְתָּ אֶת הַאֲלֵת הָאֵלָה הַזֶּה בְּסֵפֶר וּמִקְחָהּ אֶל מִי הַמְּרִים" (במדבר ח' כ"ג).

כתיבת פרשת סוטה לשמה

לדעת תנא קמא, פרשת סוטה שכתב כדי להשקות בה סוטה מסוימת מים המרים, והודתה שנטמאת, ששוב אין משקים אותה מים המרים, אין הפרשה הזו כשירה להשקות בה סוטה אחרת.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, כי לדעה זו, אין פרשת סוטה כשירה, אלא כשנכתבה לשמה של הסוטה שבאים להשקות.

ואם כן, הוא הדין שפרשת סוטה שנכתבה בספר תורה, אינה כשירה להשקות בה שום סוטה, כי לא נכתבה הפרשה בספר תורה לשם השקיית סוטה, [וזה כדעת רבי יעקב הנזכר לעיל].

ולמסקנה אמרו, שיתכן שגם לדעה זו אין צורך שתיכתב הפרשה לשם השקיית הסוטה הזו.

ולכן ניתן להשקותה בפרשת סוטה שנכתבה בספר תורה¹: [כדעת רבי יהודה הנזכר לעיל],

אלא שכל זה כשלא נכתבה לשם סוטה מסוימת, אבל אם נכתבה הפרשה לשם סוטה מסוימת, מעתה כשירה רק לאותה סוטה, ולא לסוטה אחרת.

ולדעת רבי אחי בר יאשיה, סוטה שכתבו פרשת סוטה כדי להשקותה מים המרים, והודתה שנטמאת, ששוב אין משקים אותה מים המרים, מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת.

ומתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, כי לדעה זו, פרשת סוטה כשירה, גם כשלא נכתבה לשמה של הסוטה.

ואם כן, הוא הדין שפרשת סוטה שנכתבה בספר תורה, כשירה להשקות בה סוטה, אף שלא לשם כך נכתבה, [וזה כדעת רבי יהודה הנזכר לעיל].

ולמסקנה אמרו, שיתכן שגם לדעה זו צריך שתיכתב הפרשה לשם השקיית סוטה.

אלא שגם כשנכתבה לשם סוטה אחרת, נחשבת כנכתבת לשם השקיית סוטה, ולכן היא כשירה.

אבל בפרשת סוטה שנכתבה בספר תורה, שלא נכתבה כלל לשם השקיית סוטה, לא ניתן להשקותה, [כדעת רבי יהודה הנזכר לעיל].

כתיבה לשמה בגט ועשיה לשמה בסוטה

מבואר במסכת גיטין, שגט שכתבו אחד לגרש בו את אשתו, ונמלך, ומצאו בן עירו, ואמר, שמך כשמי, ושם אשתך כשם אשתי, אף על פי שכל נוסח הגט הנכתב לראשון הוא הנוסח הנצרך לשני, פסול לשני לגרש בו.

כי נאמר "וְכָתַבְתָּ לָּהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ" (דברים כ"ד), ללמד שתהא כתיבת הגט לשמה של האשה המתגרשת, ולא לשם אשה אחרת.

וכמו כן כשנאמר בעניין הסוטה, "וַעֲשֵׂה לָּהּ הַפְּהִין אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (במדבר ח' ל'), הכתוב מלמד, שיש לעשות את העשיות לשם אותה אשה, ולא לשם אשה אחרת.

- לדעת תנא קמא, יתכן שהכתוב הזה, המלמד שתהא העשיה לשמה, מלמד גם על כתיבת פרשת סוטה שתהא לשמה.

- ולדעת רבי אחי ברבי יאשיה, הכתוב הזה, המלמד שתהא העשיה לשמה, מלמד שתהא מחיקת פרשת סוטה לשמה, אבל הכתיבה אינה צריכה להיות לשמה².

מדוע לא קבעו הלכה כרבי מאיר

אמר רבי אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו.

ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, שהוא אומר על טמא טהור, ומראה לו פנים, על טהור טמא, ומראה לו

פנים.

כלומר, לא יכלו להבין באיזה דבריו נכונים, ובאיזה אין דבריו נכונים, שהיה נותן דעת מיושב והגון על אין הלכה כהלכה.

שמו של רבי מאיר

לא רבי מאיר שמו, אלא רבי נהוראי שמו. ולמה נקרא שמו רבי מאיר? שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה.

שמו של רבי נהוראי

לא נהוראי שמו, אלא רבי נחמיה שמו. ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו. ולמה נקרא שמו נהוראי? שמנהיר עיני חכמים בהלכה.

"וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרִיד"

אמר רבי, הסיבה לכך שאני מחודד מחברי, משום שראיתי את רבי מאיר מאחוריו.

כלומר כשלמדתי תורה לפני רבי מאיר, מקומי הקבוע היה בשורה שבה הייתי רואה אותו מאחוריו בשעת הלימוד.

ואם הייתי רואה אותו מלפניו, כלומר אם היה מקומי במקום שהייתי רואה אותו בשעת הלימוד מלפניו, הייתי מחודד יותר.

שנאמר, "וְנָתַן לָכֶם ה' לְחֵם צָר וְיָמִים לַחֹץ וְלֹא יִכְנָף עוֹד מוֹרִיד וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרִיד" (ישעיה ל' כ').

ריבוי טעמים לכל דין

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, תלמיד היה לו לרבי מאיר, וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה, ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה, ארבעים ושמונה טעמי טהרה.

¹ משמע אף על גב דסוטה בעי כתיבה לשמה, מוחקין לה מן התורה. ותימה, דלענין גט פסלין ... גבי ההוא דשקל ספר תורה ויהיבה לדביתהו, דאמר רב יוסף, למאי ניוש לה, אי משום כריתות דאית בה, בעינן וכתב לה לשמה, וליכא. ויש לומר דרב יוסף לית ליה סברא דרב פפא דהכא. אי נמי סבר לה כמאן דאמר אין מוחקין לה מן התורה. ואם תאמר, והיכי מכשר הכא רב פפא בספר תורה אפילו למאן דבעי לשמה, והא תנן ... שמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש פלונית פסול לגרש בו, ומוקי לה בגמרא בסופרים העשויין להתלמד, וספר תורה נמי חשיב לה הכא כעשויין להתלמד, ומשמע דלכולהו אית להו מתינתין דהתם, מדפריך ולית ליה לרבי אחא בר יאשיה הא דתנן ... ויש לומר, דלהתלמד דהתם לא נכתב כלל להכשר הגט, אבל ספר תורה כותב בסתמא לדעת כן, שאם יצטרכו ימחקו ממנה פרשת סוטה. ומיהו קשיא דלגבי גט אפילו בענין זה פסול, ולא חשיב לשמה, דהא אפילו כתבו הסופר לשמה בלא צווי הבעל, פסול לגרש בו, דהא תניא ... כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה ונתנו לה הרי הוא פסול, עד שישמעו קולו שאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו, והתם פסול משום דלא חשיב לשמה, ולא משום דבעינן שליחות בכתיבה ... ויש לומר דלעולם חשיב לשמה, והתם פסול מדרבנן, וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן. אי"נ בסוטה אין הכהן שעליו לכתוב מקפיד אם יכתוב שום אדם לשמה שלא ברשותו, ומסתמא ניחא ליה, אבל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל. [תוס'].

² ואם תאמר, אם כן למה אין מוחקין לה מן התורה. ואומר ר"י, משום דכתיב "וְכָתַבְתָּ אֶת הַאֲלֵת הַזֶּה בְּסֵפֶר וּמִקְחָהּ אֶל מִי הַמְּרִים", דבעינן שתהא כתיבה לשם אלה. [תוס'].

טיהור השרץ

תלמיד ותיק היה ביבנה, שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים.

אמר רבינא, אני אדון ואטהרנו. **ובקל וחומר** רצה רבינא לטהר את השרץ, שכן הנחש החמור, שהוא מרבה טומאה בעולם, על ידי שממית אדם ובהמה, הוא עצמו כשמת טהור הוא, שהרי לא נמנה בין שמונה שרצים טמאים. ואם כן קל וחומר לשרצים, שאינם מרבים טומאה בעולם, שהרי אינם ממיתים אדם ובהמה, כשהם מתים לא יטמאו.

ודחו קל וחומר זה, כי באמת הנחש אינו מרבה טומאה בעולם, שאינו עושה אלא מעשה קוץ בעלמא.

ולכאורה רצו לטהר את השרץ מטומאת שרצים האמורה בו. ולפיכך הקשה רבינו תם, מה חריפות היא לטהר את השרץ, שהתורה טמאתו בפירוש.

ולפיכך פירש רבינו תם, שלא דברו כאן בטומאת שרצים, אלא בטומאת נבילות, ורצו ללמוד בקל וחומר מנחש¹, שהשרצים טהורים מטומאת נבילות, ונפקא מינה שאינם מטמאים במשא².

ההלכה במחלוקת בית שמאי ובית הלל

אמר רבי אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים ההלכה כמותנו, והללו אומרים ההלכה כמותם.

יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, והלכה כבית הלל.

והסיבה לכך שנקבעה ההלכה כבית הלל, **מפני שנוחים ועלובים** [=סבלנים] היו.

ועוד **ששונים דבריהם ודברי בית שמאי**, שכשהיו בית שמאי מביאים ראיה לדבריהם מן התורה, ובית הלל מביאים ראיה ממקרא אחר, היו בית הלל דורשים את המקרא של בית שמאי למה בא, ולא היה קל בעיניהם.

כאותה ששינו במסכת ברכות, בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד, שנאמר, "בשכבך ובקומך", ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו, שנאמר "ובלכתך בדרך". אם כן למה נאמר "בשכבך ובקומך", בשעה שדרך בני אדם שוכבים ובשעה שדרך בני אדם עומדים.

ולא עוד, אלא **שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהם**.

כאותה ששינו, מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנו בתוך הבית. בית שמאי פוסלים, ובית הלל מכשירים.

אמרו בית הלל לבית שמאי, לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל, [נתחילה הזכירו את זקני בית שמאי ואחר את זקני בית הלל], לבקר את רבי יוחנן בן חורנית, ומצאוהו יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית.

אמרו להם בית שמאי, משם ראייה? אף הם אמרו לו, אם כך היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך.

מי ישפל ומי ירום

מתוך כך שזכו בית הלל לקבוע ההלכה כמותם למדנו:

כל המשפיל עצמו, הקדוש ברוך הוא מגביהו.

וכל המגביה עצמו, הקדוש ברוך הוא משפילו.

כל המחזיר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו.

וכל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו.

וכל הדוחק את השעה, [שמתעצב להעשיר ולהתגדל, ורואה שאינו מצליח, ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים, ומכניס עצמו לגבוהות], **שעה דוחקתו.**

וכל הנדחה מפני שעה, שעה עומדת לו, [כלומר לאחר זמן עתידה לעמוד לו שעה מצלחת].

האם בריאת האדם נוחה לו

תנו רבנן, **שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל.**

הללו אומרים, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא.

והללו אומרים, נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא.

נמנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא³.

ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו שעשה כבר,

ויבדוק עבירות שבידו, ויתודה וישוב.

ויש אומרים, ימשמש במעשיו שעושה. כגון, אם באה מצוה לידו, יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ולא יניח לעשותה בשביל ההפסד, שהרי שכרה עתיד לבוא, ואם באה לידו עבירה, יחשב שכרו שמשכר בה עכשיו, כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו.

דף יז

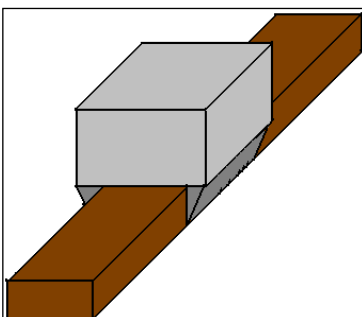
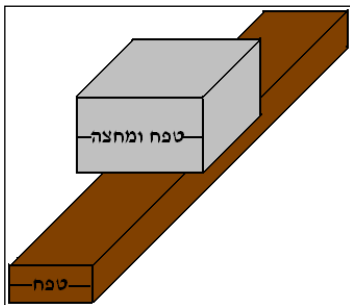
קורת המבוי

א. רוחב קורת מבוי.

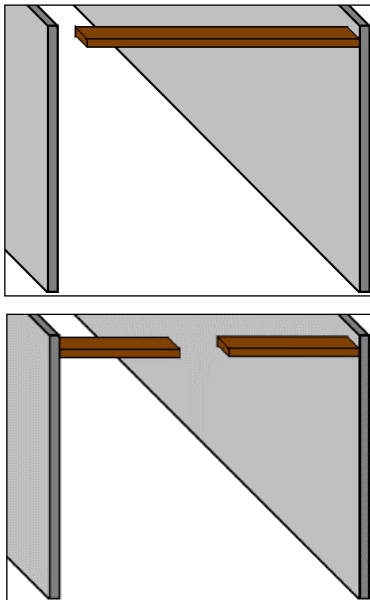
קורת המבוי צריך שתהא נראית כקורה הניתנת בפתח המבוי לקביעות, כקורה שניתנת שם לבנות עליה בנין.

ולפיכך צריכה הקורה להיות רחבה בשיעור כזה שניתן להעמיד עליו אריח [=חצי לבנה] לאורכו, כלומר שיהא אורך האריח לאורך הקורה, ורוחב האריח לרוחב הקורה.

ומאחר שהאריח רחב טפח ומחצה, די בכך שתהא הקורה רחבה **טפח**, שכן על גבי קורה הרחבה טפח, ניתן להעמיד אריח שרוחבו טפח ומחצה, על ידי נתינת טיט משני צידה הקורה, להעבות אותה בשיפוע כלפי מעלה, שתהא רחבה כאריח, ובכך האריח ניתן עליה כראוי.

¹ יליף רבינא קל וחומר מנחש, דיצא מכלל נבלת חיה, דממעט ליה בתורת כהנים מטומאת נבילות, מ"וכל הולך על גחון". וכי מסיק, ולא היא, וסותר הקל וחומר, מכל מקום אתי במה מצינו שפיר מנחש, דלא הוי בכלל חיה, הכי נמי כל שרצים שרוחשין לא הוו בכלל חיה. [תוס'].
² ולא מצא ר"י בתורת כהנים שמעט בשום מקום נחש מטומאת נבילות. ועוד קשיא לר"י, דבהדיא ממעט בתורת כהנים כל שרצים מטומאת נבילות ... [תוס'].
³ והא דאמרין בפרק קמא דעבודה זרה, בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאילו לא חטאו, לא באנו לעולם, [משמע שיש להחזיק טובה על שבאו לעולם]. הא מפרש התם, אימא כמי שלא באנו לעולם. אי"נ הכא איירי בסתם בני אדם, אבל צדיק אשריו ואשרי דורו. [תוס'].

ואם אותו הפסק הוא בשיעור שנאמר בו דין לבד, [שהלכה למשה מסיני, שרווח של שיעור מועט נחשב כסתום], **המבוי מתוקן,** כי יש להחשיבו כמבוי שיש בו קורה מצד לצד.

- **לדעת חכמים,** השיעור שבו נאמר דין לבד הוא פחות משלושה טפחים.

- **ולדעת רבן שמעון בן גמליאל,** השיעור שבו נאמר דין לבד הוא פחות מארבעה טפחים.

שתי קורות המתאימות

נתבאר ששיעור קורת מבוי הוא כדי לשאת אריח. ומבואר בברייתא, שכשם שקורה אחת שיש בה כשיעור הזה, מועילה לתקן את המבוי, כך **מועילות** שתי קורות, שכל אחת בפני עצמה אין בה את השיעור הזה, אם שתייהן יחד יש בהם כדי לשאת אריח, כשיתנו את שתייהן יחד בפתח המבוי, הרי זה מבוי שיש בו קורה המכשירה אותו.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, לא רק כששתי הקורות הללו עומדות זו לצד זו בגובה שווה, אלא אף כשאחת גבוהה מחברתה, מאחר שאילו היו עומדות יחד, היה ניתן לתת עליהן אריח, הן מצטרפות להכשיר את המבוי גם כשכל אחת בגובה שונה, כי אנו מחשיבים אותן כאילו ניתנו בגובה שווה.

ובתנאי שלא תהא העליונה למעלה מעשרים אמה, ולא תהא התחתונה למטה מעשרה טפחים,

וכתבו התוס', שבמסכת סוכה מבואר, שכל זה כשאין הפרש של שלושה טפחים בין גובה העליונה לגובה התחתונה.

חזקה שתוכל לשאת אריח בפועל. אבל **קורה רחבה ארבעה טפחים, לדברי הכל מכשירה את המבוי, אפילו אם אינה חזקה לשאת אריח בפועל.**

- לפירוש רשב"ם, דעת רב, שבקורה רחבה טפח לא נחלקו כלל, והכל מודים שאינה מכשירה את המבוי, אלא כשהיא חזקה לשאת אריח.

- ולפירוש התוס', גם רב מסכים שנחלקו בזה רבי יהודה וחכמים, אלא שלדעתו דעותיהם הפוכות מהמבואר לעיל, שרבי יהודה הוא המצריך קורה חזקה לשאת אריח, וחכמים מסתפקים בקורה רחבה טפח.

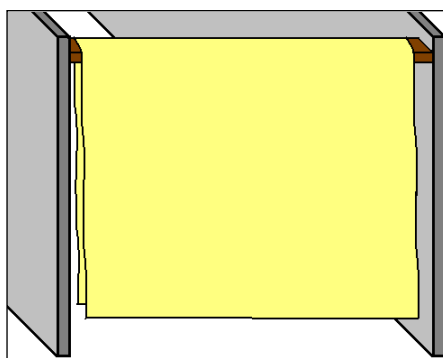
- ולפירוש רבינו תם, דעת רב שמחלוקת רבי יהודה וחכמים היא כמבואר לעיל, שחכמים הם המצריכים קורה חזקה לשאת אריח, ורבי יהודה מסתפק בקורה רחבה טפח.

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת

לדברי רב ששת, מבוי שפרסו בו מחצלת על גבי קורתו, [כגון שהיו סבורים שבכך נעשית מחיצה גמורה בפתח המבוי, ומייפים את כח היתר טלטול המבוי]. **אם היתה המחצלת גבוהה מהקרקע שלושה טפחים,** אין כאן תיקון למבוי אלא קלקול.

כי מאחר שכיסו את הקורה, שוב אינה מועילה לתיקון המבוי.

והמחצלת גם כן אינה מועילה להיות מחיצה, כי היא גבוהה מעל הקרקע שלושה טפחים, ובכך גדיים עוברים תחתיה, וכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה, אינה נידונית כמחיצה.

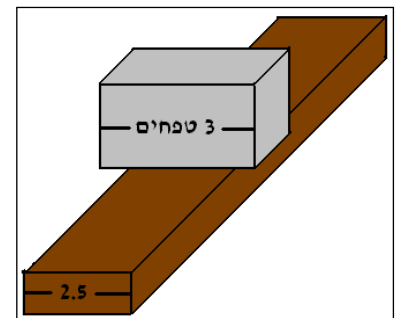

קורה שאינה מגיעה מצד לצד

קורת מבוי צריכה להיות על כל פתח המבוי מצד לצד, ואם אינה נמשכת מצד לצד, **בין שההפסק הוא בצד,** כגון שיוצאת קורה מצד אחד ואינה מגיעה עד הצד השני, **ובין כשההפסק באמצע,** כגון שמכל צד יוצאת קורה ואין שתי הקורות מגיעות זו לזו, **אין כאן הכשר קורה למבוי.**

ומתוך הברייתא המובאת בגמרא נראה, שלדעת רבן שמעון בן גמליאל, צריכה הקורה להיות רחבה בשיעור שתוכל לשאת את האריח לרחבו, כלומר שיהא רוחב האריח לאורך הקורה, ואורך האריח לרוחב הקורה.

ומאחר שאורך האריח שלושה טפחים, מסתבר שצריכה הקורה להיות לכל הפחות **שני טפחים ומחצה,** שאז על ידי נתינת טיט מהצדדים, תוכל לשאת אריח לרחבו.

ב. חוזק קורת מבוי.

לדעת תנא קמא, לא די בכך שתהא הקורה רחבה בשיעור כזה שיש בו מקום לתת עליו אריח, אלא **צריכה שתהא גם חזקה בשיעור כזה שיוכלו לתת עליה אריח בפועל.** אבל אם היא קורה חלשה ודקה, שאם יתנו עליה אריח היא תשבר, אף על פי שהיא רחבה טפח, אינה מועילה לתיקון המבוי.

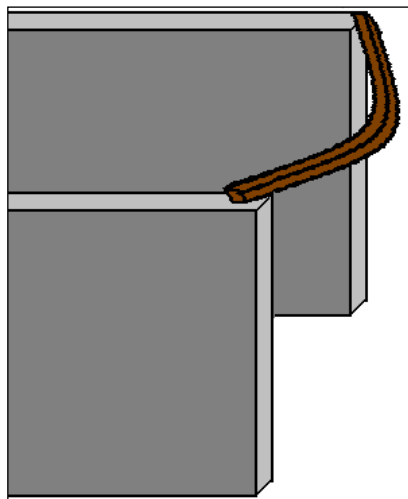
וכל זה לעניין הקורה עצמה, אבל **לעניין מעמידי קורה** נחלקו אמוראים.

- **לדברי רבה בר רב הונא,** רק הקורה עצמה צריכה להיות חזקה כדי שתוכל לשאת על גבה אריח, אבל המוטות המעמידות את הקורה, **אין צריכות להיות חזקות כדי שיוכלו להעמיד קורה עם אריח,** ודי בכך שהן יכולות להעמיד את הקורה כמו שהיא בלא אריח.

- **ולדברי רב חסדא,** מלבד מה שצריך שהקורה עצמה תהא חזקה, כדי שתוכל לשאת על גבה אריח, **צריך שגם מעמידי הקורה יהיו חזקים, כדי שיוכלו לשאת קורה שיש על גבה אריח.**

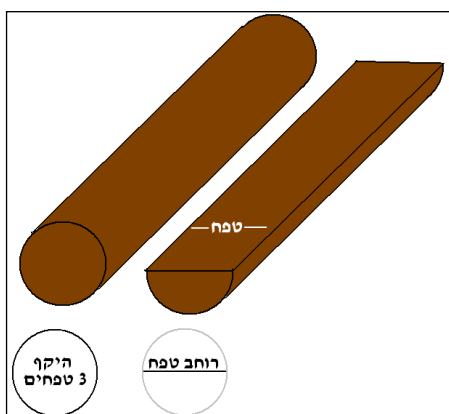
ולדעת רבי יהודה, די בכך שתהא הקורה רחבה בשיעור כזה שיש בו מקום לתת עליו אריח, כלומר בשיעור טפח, ומעתה אפילו אם אינה חזקה כדי לקבל עליה אריח, כגון שהיא דקה, מאחר שיש בה רוחב מספיק, הרי היא מועילה לתיקון המבוי.

ולדברי רבי אילעא אמר רב, המחלוקת הזו היא בקורה ששיעורה טפח, שבה נחלקו אם די בכך שיש בה מקום נתינת אריח, או שצריכה להיות

ג. קורה עגולה.

לדעת רבי יהודה, הנותן קורה עגולה על פתח המבוי, אף על פי שמחמת עקמימותה אי אפשר לתת עליה אריח, אם יש בה עובי כזה שאם תיחלק יש בה רוחב טפח היא מכשירה את המבוי.

והסיבה שנשנה דין זה, ללמד שיעור עובי הקורה העגולה, והוא, שכל שיהא היקף הקורה שלושה טפחים, בידוע שיש בה רוחב טפח.

כל שיש בהיקפו שלשה

טפחים יש בו רחב טפח

נתבאר, שכל שיש בהיקפו שלושה טפחים, יש בו רוחב טפח.

ואמר רבי יוחנן, שעניין זה למד מהכתוב בעניין ים שעשה שלמה במקדש¹, שנאמר בו, "וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוֹצָק עֶשֶׂר בָּאֲמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ" [כלומר אורך חללו בתוכו עשר אמות] "עָלָל סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאֲמָה קוּמָתוֹ וְקוֹ שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה יָסַב אֹתוֹ סָבִיב"

המבוי, אם יש בהן רוחב טפח הן נידונים כקורה, ומכשירים את המבוי, אף על פי שהם חלשים מלשאת אריח.

והחידוש בדברים אלו הוא, שלא רק דבר שהוא ממין חזק, כגון קורה של עץ, שבדרך כלל כשהיא רחבה טפח היא מחזיקה על גבה אריח, ולכן גם כשאינה חזקה היא כשרה.

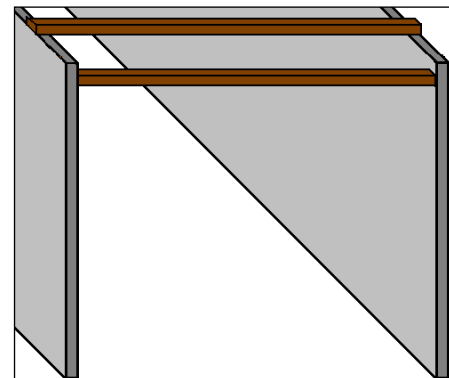
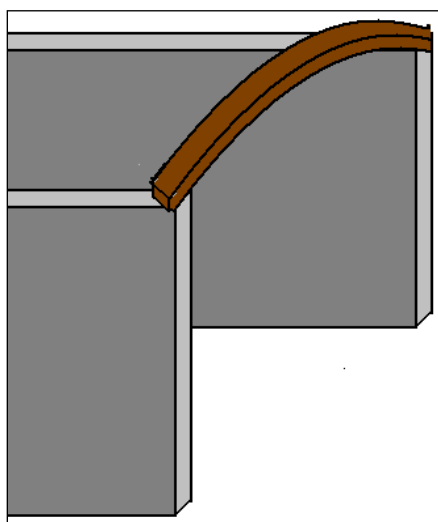
אלא אף קש וקנים, שהם מין חלש שבדרך כלל אינו יכול לשאת אריח, אם יש בהם רוחב טפח, נידונים כקורה היכולה לשאת אריח, ומכשירים את המבוי.

ב. קורה עקומה.

לדעת רבי יהודה, הנותן קורה עקומה על פתח המבוי, אף על פי שמחמת עקמימותה אי אפשר לתת עליה אריח, אם יש בה רוחב טפח, הרי היא נידונית כקורה ישרה, ומכשירה את המבוי.

והחידוש בדברים אלו הוא, שאפילו אם היתה העקמימות יוצאת חוץ למקום הכשר מבוי, כגון למעלה מעשרים אמה, או למטה מעשרה טפחים, או חוץ למבוי.

אם בין תחילת החלק הזה היוצא ממקום הכשר מבוי ועד לסופו אין שלושה טפחים, הקורה מכשירה את המבוי, שאנו אומרים, אפילו היה חלק זה ניטל לגמרי, מחמת דין לבד יש כאן חיבור בין חלקי הקורה הנשארים בתוך הכשר מבוי, והקורה מכשירה.

ומתוך דברי אביי מבואר, שדין זה של רבי יוסי ברבי יהודה, הוא כסברת רבי יהודה אביו, שקורת מבוי חלשה, אם יש בה רוחב שקורה אחרת חזקה נושאת אריח, גם החלשה מכשירה את המבוי, כי מחשיבים את החלשה כאילו היא חזקה. וכמו כן מחשיבים את אלו שאינן בגובה שווה, כאילו הן בגובה שווה.

ולדעת רבי יהודה עצמו יש להקל בדין זה יותר, ולהכשיר את המבוי בשתי קורות אלו גם כשהן למעלה מעשרים אמה, כדעתו, שקורת מבוי כשירה גם ביותר מעשרים אמה.

אבל לדעת חכמים, האומרים, שאין הקורה מכשירה את המבוי אלא כשפועל ניתן לתת עליה אריח, כמו כן אין להכשיר את המבוי בשתי קורות אלו, שאינן בגובה שווה, אפילו אם שתיהן בתוך עשרים אמה, כי בפועל אי אפשר לתת עליהן אריח.

קורות שאינן חזקות לשאת

אריח וכשרות לדעת רבי יהודה

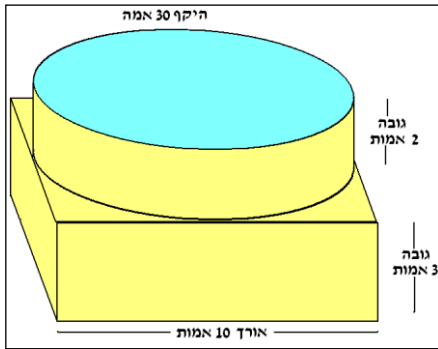
נתבאר, שלדעת רבי יהודה, מאחר שקורה חזקה ברוחב טפח, יכולה לקבל על גבה אריח, שהוא השיעור הנצרך לקורה שתהא ראויה להכשר מבוי, מעתה כל קורה שרוחבה טפח מכשירה את המבוי, אף על פי שאינה חזקה לשאת על גבה אריח. כי מאחר שקורה חזקה נושאת אריח כשהיא רחבה טפח, גם שאר קורות נידונות כמותה, כאילו הן חזקות, ומכשירות את המבוי.

ומנה רבי יהודה שלושה אופנים של קורות, שאי אפשר לתת עליהן אריח בפועל, ומכל מקום כשהן רחבות טפח הן כשירות, ולהלן יתבאר בעזה"י למה הוצרך למנות את כל השלושה הלל.

א. קורה של קש ושל קנים.

לדעת רבי יהודה הנותן קש או קנים על פתח

¹ גיגית גדולה עשויה כדמות הים ובדברי הימים נאמר, שהיו הכהנים רוחצים שם לטבול מטומאתן, ואמרו רז"ל שלא היו המים שאובים, כי רגלי הבקרים שעמדו תחתיו היו נקובים וחלולים, ודרך בה בא המים מן העמק. [מצודת דוד].

האי גודשא תילתא [=שליש] הוי

נתבאר, שים שעשה שלמה, שגבהו 5 אמות ורחבו 10 אמות, היה בו מידה של 2000 בת, כמו שנאמר בספר מלכים "אַלְפִים בַּת זָכִיל".

ובספר דברי הימים (ב' ד' ה') נאמר בו, "מִחֲזִיק בָּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים זָכִיל".

וביאר אב"י, שהמידה האמורה בספר מלכים היא המידה של דבר לח שיכולים לתת בו, והמידה האמורה בדברי הימים היא המידה של דבר יבש שיכולים לתת בו.

שבכל כלי ניתן לתת דבר יבש יותר ממה שניתן לתת בו דבר לח, כי בדבר יבש יש תוספת של גודש, הוא הנערם למעלה משפת הכלי.

ומכאן יש ללמוד, שכלי כזה, שגובהו כחצי רוחבו, כשנותנים בו דבר יבש, גודשו למעלה מהכלי הוא שליש מכל המידה³.

וכן שנינו לעניין כלים גדולים, כמו שידה⁴ תיבה ומגדל, כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדריה⁵, שמחמת גודלם אי אפשר לטלטל אותם, ולכן אינם מקבלים טומאה, ששיעורם הוא, שהם מחזיקים 40 סאה של לח, שהם שני כורים [=60 סאה] של יבש, הרי שהגודש ביבש, הוא שליש מכל המידה.

מידת לחי המבוי

א. גובה הלחי.

לדברי הכל, הלחי צריך להיות לכל הפחות בגובה עשרה טפחים.

שיעור של 40 סאה שהם 6000 סאה.

שנאמר בים, "אַלְפִים בַּת זָכִיל", ובת היא שלוש סאין, שנאמר "מִעֶשֶׂר הַבֵּית מִן הַכֹּהֵן" (יחזקאל מ"ה י"ד), כלומר עשירית מכור היא בת, והכור הוא שלוש סאה, ואם כן בת היא שלוש סאין, ואלפים בת הם ששת אלפים סאה, שהם 150 פעם 40 סאה, כלומר מאה וחמישים שיעורי מקווה.

ושיעור מקווה של 40 סאה הוא אמה על אמה ברום שלוש אמות, כלומר שלוש קוביות של אמה על אמה ברום אמה. ואם כן 150 שיעורי מקווה הם 450 קוביות של אמה על אמה ברום אמה.

ומתוך כך יש ללמוד, שלא היה הים עגול עד תחתיתו.

שכן אם כולו היה עגול, לא היה בו שיעור כזה של מים, שהרי אם היה כולו ריבוע של עשר על עשר ברום חמש אמות, היו בו 500 קוביות של אמה על אמה ברום אמה, שזה יותר משיעור 150 מקוואות, שהם 450 קוביות של אמה.

ואם היה כולו עיגול, היה לך לחסר משיעור 500 קוביות רביע, שכן כלל בידינו שהריבוע יתר על העיגול רביעי².

ואם כן, אם כל הים היה עגול, היו בו 375 קוביות של אמה על אמה ברום אמה, שהם שיעור 125 מקוואות, וזה פחות משיעור 150 מקוואות.

אלא **שלוש אמות תחתונות היו רבועות, והיה בהם שיעור 100 מקוואות** 10] רוחב על 10 אורך ברום 3 אמות = 300 קוביות של אמה על אמה ברום אמה שהם 100 מקוואות].

ושתי אמות עליונות היו עגולות, והיה בהם שיעור של עוד 50 מקוואות, שכן אם היו רבועות, היה בהן 200 קוביות של אמה על אמה ברום אמה, 10] רוחב על 10 אורך ברום 2 אמות = 200], וכשתחסר משיעור זה רביע, תקבל 150 קוביות של אמה על אמה ברום אמה, שהם שיעור חמישים מקוואות [שכל אחד 3 אמות].

[כלומר היקפו שלושים אמה].

ואם כן, כשם שים זה שהיה עגול, היקפו [=שלושים אמה] פי שלוש מרוחבו [=עשר אמות], כך כל דבר עגול, היקפו פי שלוש מרוחבו, וכל שהיקפו שלושה טפחים, יש בו רוחב טפח¹.

ומבואר, ששיעור היקפו שלושים אמה היה מתוכו של הים, אבל חוצה לו היה רחב מעט יותר, שכן מלבד ההיקף הפנימי, נוסף מבחוץ עובי הדפנות.

ומבואר, שבשפה למעלה, היה העובי מועט, כעובי שפת פרח שושן, אבל למטה היה עבה טפח, שנאמר, "וְעֵצָיו [למטה] טֶפֶחַ וּשְׁפָתוֹ [למעלה] כְּמַעֲשֵׂה שֹׁפָת כּוֹס פָּרַח שֻׁשָׁן".

שיעור מקווה ארבעים סאה

שיעור מקווה הוא שיעור **שיוכל לטבול בו אדם את כל גופו בבת אחת, שנאמר בכתוב, "וְרַחֵץ בַּמִּים אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ"** (ויקרא ט"ו ט"ז), ללמד שיטבול במים שכל גופו נכנס בהם בבת אחת, והם **אמה על אמה ברום שלוש אמות**. ושיעורו חכמים שיעור זה שהוא ארבעים סאה.

[מלכים א' ז' כ"ג-כ"ד] וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוֹצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ עָלָּה סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקוֹיָ שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסַב אֹתוֹ סָבִיב. וּפְקָעִים מִתַּחַת לִשְׁפָתוֹ סָבִיב סָבִיבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִקְפִּים אֶת הַיָּם סָבִיב שְׁנֵי טוּרִים הַפְקָעִים יִצְקִים בִּיצְקָתוֹ. עֲמִיד עַל שְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פָּנִים צְפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פָּנִים יָפוֹה וּשְׁלֹשָׁה פָּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פָּנִים מִזְרָחָה וְהֵם עָלִיהֶם מְלַמְעָלָה וְכָל אֲחֵרֵיהֶם בְּיָתָהּ. וְעֵבְיוֹ טֶפֶחַ וּשְׁפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שֹׁפָת כּוֹס פָּרַח שֻׁשָׁן אֲלָפִים בַּת זָכִיל.

א וקוה.

ים שעשה שלמה

מבואר בכתוב, שים שעשה שלמה שפתו העליונה עגולה ולא מרובעת, כמו שנאמר, "וְעֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ עָלָּה סָבִיב".

וכמו כן מבואר בכתוב, שהים הזה הכיל שיעור של מאה וחמישים מקווה טהרה, כלומר 150 פעם

¹ משמע שהחשבון מצומצם ... וקשיא דאין החשבון מדקדק לפי חכמי המדות. [תוס']. ולפי חכמי המידות, דבר שרחבו טפח היקפו מעט יותר משלושה טפחים [=3.14159]. ואפשר שהיו עשר אמות עם הדפנות, והיקף פנימי של הדפנות היה שלושים אמות.

² דהא כל עיגול שרחבו אמה, יש בו היקף שלש אמות, ואם היה מרובע אמה על אמה, היה לו היקף ארבע אמות, אמה לכל רוח, נמצא מרובע יתר על העגול רביע. [רש"י]. מפורש בפרק כיצד מעביר. [תוס'].]

³ אומר רבינו תם דנפקא מינה לענין מקח וממכר, אם התנה לתת לו סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה. [תוס'].]

⁴ כמין ארגו תלוי בעלה, למרכב נשים חשובות. [רש"י].]

⁵ עושה בה כעין בור, ונותן שם מים מתוקים. [רש"י].]

ברכה על המים

א. כשחנקתיה אומצא.

השותה מים שלא מחמת צמאון, אלא משום שנתקע האוכל בגרונו, ורוצה להורידו למעיו, אינו מברך לפניו כלל.

ב. כשהוא צמא.

לדעת תנא קמא, השותה מים מחמת צמאון, קודם שישתה מברך "ברוך ... שהכל נהיה בדברו", ולאחר שתייתו אינו צריך לברך.

ולדעת רבי טרפון, מברך "ברוך ... בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת".

- יש מפרשים שרבי טרפון חולק על סיום דברי תנא קמא, כלומר, מודה הוא שקודם השתיה מברכים "שהכל", אבל אומר שגם אחר השתיה מברכים, והברכה היא "בורא נפשות".

- ויש מפרשים שרבי טרפון חולק על תחילת דברי תנא קמא, ואומר שקודם השתיה אין מברכים "שהכל", אלא "בורא נפשות", אבל אחר השתיה מודה הוא שאין מברכים.

וכשרבא בר רב חנן שאל את אביי כמי ההלכה, ענו לו אביי, פוק חזי מאי עמא דבר [=צא וראה כיצד העם נוהג].

וכבר נהגו לברך בתחלה "שהכל", ולבסוף "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא".

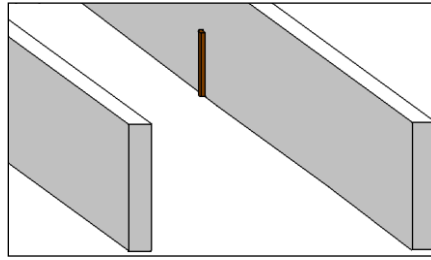
דף טו

לחי העומד מאליו

מבוי שהיה בפתח שלו לחי, שלא נקבע בו לשם לחי, אלא מאליו היה שם, כגון שצמח בפתח המבוי קנה סוף או גזע של אילן.

אם בכניסת שבת לא סמכו עליו להיות לחי למבוי זה, כגון שהיה שם בכניסת שבת לחי אחר המתוקן להיות לחי, ונפל אותו לחי מתוקן בשבת. לדברי הכל אותו לחי שעמד בפתח המבוי מאליו אינו נידון כלחי, ובנפילת הלחי המתוקן בטל היתר טלטול מהמבוי באותה שבת.

ונחלקו חכמים מה דין מבוי שעלה בו לחי מאליו, והחליטו בני המבוי לסמוך עליו, להיות לחי למבוי.

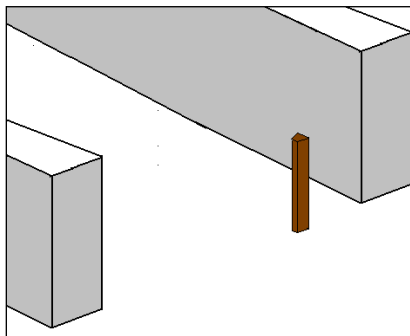
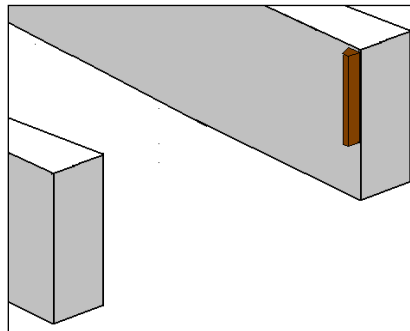

מקום הלחי

מקומו של הלחי הוא על גבי קרקע וצמוד לכותל המבוי.

ובכלל זה אם הוא מוגבה מהקרקע פחות משלושה טפחים, או רחוק מהכותל פחות משלושה טפחים, כי כל פחות משלושה טפחים נידון כסתום מדיון לבד.

אבל אם הוא מוגבה מהקרקע יותר משלושה טפחים, או רחוק מהכותל יותר משלושה טפחים, אינו נידון כלחי, ואינו מתיר את המבוי.

ולעניין זה הכל מודים, שלא נאמר דין לבד ביותר משלושה טפחים. שכן אפילו רבן שמעון בן גמליאל האומר, שכל פחות מארבעה טפחים נחשב לבד, אין זה אלא למעלה, כגון קורה היוצאה מכותל זה, ואינה נוגעת בכותל אחר, כמבואר לעיל. אבל למטה, מאחר שברוח של שלושה טפחים הגדיים בוקעים, מודה הוא שאין זו מחיצה.

ב. רוחב הלחי.

לדעת תנא קמא, אין מידה לרוחב הלחי ואפילו הוא רחב רק מעט [=כלשהו], אפילו כחוט הסרבול די בכך.

ולדעת רבי יוסי, הלחי צריך להיות רחב לכל הפחות שלושה טפחים.

ג. עובי הלחי.

לדברי הכל, אין מידה לרוחב הלחי, ואפילו אינו רחב אלא מעט [=כלשהו], אפילו כחוט הסרבול, די בכך.

ההלכה לעניין רוחב לחי

לדברי רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל. וכן לדברי רב רחומי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמו של רב. וכן לדברי רבא, אין הלכה כרבי יוסי, לא במחלוקת זו לעניין רוחב הלחי, ולא במחלוקתו לעניין עשיית הילמי המבוארת במסכת שבת.

ולסברת רב הונא בר חיננא, במחלוקת זו לעניין רוחב הלחי הלכה כרבי יוסי, כי גם רבי מסכים עמו בדין זה.

ולסברת רב שחזר בו, גם כן הלכה כרבי יוסי, כי נימוקו עימו, שמביא טעמי ראיות לכל דבריו.

ומסקנת הגמרא, כפי שאמר אביי לרבא בר רב חנן, פוק חזי מאי עמא דבר [=צא וראה מה נהגו העם], וכבר נהגו בלחי משהי¹.

עשה לחי לחצי מבוי

מבוי שלא העמידו בו לחי בפתחו, אלא באמצעו, דין פשוט הוא שאין לטלטל בו בשבת מהלחי ולחוץ, שהרי הלחי אינו מועיל להתיר את המבוי אלא ממנו ולפנים.

והיה מקום לומר, שבאופן הזה, שהלחי אינו עומד בכניסת המבוי ואינו מתיר את כל המבוי, גם ממנו ולפנים לא יטלטלו, שמא יטעו ויבואו לטלטל בכל המבוי גם חוץ ללחי.

ומכל מקום אף שהיה מקום לומר כן, לא חששו לכך, ומותר לטלטל מן הלחי ולפנים.

¹ וכיון דאין הלכה כרבי יוסי בלחי כל שכן בהילמי, דאפילו רב הונא בר חיננא דפליג בלחיים, מודה בהילמי, ושרי לעשות מי מלח בשבת בשביל ליתן על עופות צלויין, ואם נותן מלח על עופות, ואחר כך נותן משקין עליהם, הוי שרי אפילו לרבי יוסי, שהשמונתי ממיתק את המלח ... [תוס'].
41

סוכה שדפנותיה אילנות

שהיה עומד שם גדר שעוביו אמה לכל צד, או שצמחו שם קנים בצורת דיומד, הרי אלו **נידונים כדיומד להתיר את היקף הבור**.

ולפי מה שהיו סבורים תחילה, שלדעת רבא, מחיצה הנעשית מאליה אינה נידונית כמחיצה, העמידו את הדין הזה, כשמתחילה כשנטע את האילן והקנים או בנה את הגדר, עשה זאת להיותם במקום דיומד, אבל כשלא עשה זאת מתחילה לשם כך, אינם נידונים כדיומד.

ומכל מקום, יש חידוש בכך שמחיצת קנים משמשת כדיומד, שמכאן נפשט ספיקו של אביי, אם היא מועילה גם כשיש רוח בין הקנים פחות משלושה טפחים, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק שני בדף י"ט.

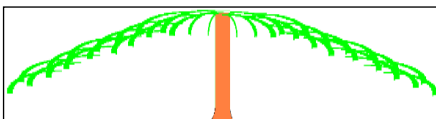
מקומות ששיעורם להיתר טלטול בית סאתים

מעיקר הדין, כל מקום שמוקף מחיצות הוא רשות היחיד, ומותר לטלטל בו בכולו מקצה לקצה.

וחכמים אמרו, שכשאין ההיקף מתוקן כל צרכו, כגון מחיצה שאין בה שתי וערב [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ט"ז], או מקום שלא הוקף לצורך דירה, אם שיעורו גדול מבית סאתים [מאה אמה על חמישים אמה] כחצר המשכן, לא יטלטלו בו.

אילן המסיד על הארץ

מבואר בברייתא, שאילן, שענפיו היוצאים ממנו למעלה מגובה עשרה טפחים נוטים לארץ, באופן שהם מגיעים עד הארץ ממש, או שהם מגיעים לתוך שלושה טפחים הסמוכים לארץ, נעשה המקום שתחת הענפים כמקום מוקף מחיצות, ומותר לטלטל בו בשבת.

ולפי מה שהיו סבורים תחילה, שלדעת רבא, מחיצה הנעשית מאליה אינה נידונית כמחיצה, העמידו את הדין הזה, כשמתחילה כשנטע את האילן, נטע אותו כדי שיהיו ענפיו מחיצה סביבו. אבל כשלא עשה זאת מתחילה לשם כך, אינם נידונים כמחיצה.

ומכל מקום, כל זה כשהשטח המוקף במחיצות על ידי הענפים אינו יתר על בית סאתים. אבל

במסכת סוכה מבואר, שהעושה סוכה בין אילנות, באופן שהאילנות הם דפנות הסוכה, הרי זו סוכה כשירה.

ולפי מה שהיו סבורים תחילה, שלדעת רבא, מחיצה הנעשית מאליה אינה נידונית כמחיצה, העמידו את הדין הזה, כשמתחילה כשנטע את האילנות, נטע אותם להיות מחיצות. אבל כשלא נטע אותם מתחילה לשם כך, אין הסוכה כשירה, כי אינם נידונים כמחיצות.

ומכל מקום יש חידוש בכך שהסוכה כשירה. כי היה מקום לומר, שיהא אסור להשתמש בסוכה, שמא יבוא להשתמש באילן, [ויעלה ויתלוש ביום טוב], והחידוש הוא, שלא חששו לכך, והתירו להשתמש בסוכה הזו.

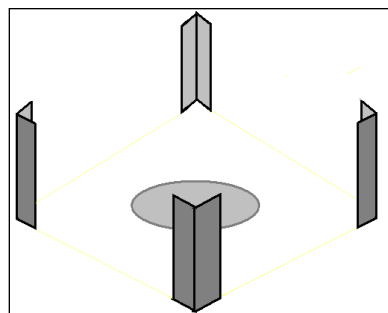
דיומדין באילן או גדר או חיצת קנים

כבר נתבאר בדף י', שבור מים ברשות הרבים, עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה על ארבעה, הוא רשות היחיד, ואסור להוציא ממנו מים לרשות הרבים שסביבו, עד שיעשו סביבו מחיצות, שיהא גם סביבו רשות היחיד.

וכמו כן כבר נתבאר שם, שאין צורך לעשות מחיצות גמורות, וניתן לעשות פסים מועטים להקיף את הבור, ועל ידם יהא כל ההיקף רשות היחיד.

ותחילה יש לעשות בפניות ההיקף פסים כמין "ר", שמכל צד רוחבם אמה.

וכשאין בין פס לפס יותר מעשר אמות, לדברי הכל די בארבע פסים אלו בצורת "ר", כדי שיהא המקום נחשב כמוקף ארבע מחיצות.

ופסים אלו, משום שכל אחד משמש לשתי רוחות נקראים דיומדין כמו דיו [=שני] עמודים.

ומבואר בפרק שני, שאם במקום אחד מדיומדין אלו היה עומד אילן שעוביו אמה לכל צד, או

לדעת אביי, מאחר שהחליטו בני המבוי שיהא זה לחי לתיקון המבוי, אף על פי שלא נקבע מתחילה לשם כך, הרי זה לחי, ומותר לטלטל במבוי.

ומסקנת הגמרא, שהסיבה לכך, כי לדעת אביי, לחי הניתן במבוי להכשירו, נחשב כמחיצה [=לחי משום מחיצה], ולדברי הכל, מחיצה, אף כשנעשית מאליה, נידונית כמחיצה.

ולדעת רבא, מאחר שלא נקבע הלחי הזה לשם לחי, ומתחילה מאליו נעשה בפתח המבוי, שוב אינו נידון כלחי, ואין לסמוך עליו להיות לחי, ואין המבוי מתוקן בו.

ומסקנת הגמרא, שהסיבה לכך, כי לדעת רבא, לחי הניתן במבוי להכשירו, אינו נחשב כמחיצה, אלא להיכר בלבד, לסימן, שהמבוי אינו כרשות הרבים [=לחי משום היכר], וכל שלא נעשה מתחילה לשם לחי, אין בו היכר.

ומעשה ברב שהיה יושב במבוי אחד, והיה רב הונא יושב לפניו. ואמר רב לשמשו, שילך ויביא לו כלי של מים. ובעוד שלא בא השמש נפל הלחי של המבוי. הראה זאת רב בידו, כדי שיבין השמש שנאסר המבוי בטלטול ועמד השמש במקומו.

והקשה רב הונא לרב, הלא יש דקל בפתח המבוי, וניתן לסמוך עליו.

אמר על כך רב, דמי האי מרבנן כמאן דלא פרשי אינשי שמעתא [=דומה חכם זה למי שלא פירשו לו את השמועה], הלא לא סמכנו על הדקל מאתמול להיות לחי.

ומכאן יש ללמוד, שהלכה כאביי, ורק משום שלא סמכו על הדקל מאתמול, אינו נידון כלחי, אבל אם היו סומכים עליו מאתמול, היה נידון כלחי, אף על פי שנעשה מאיליו¹.

מחיצה העומדת מאליה

מתחילה רצו לומר, שדין מחיצה העומדת מאליה כדין לחי העומד מאליו, ולכן כשלא סמכו עליה להיות מחיצה, אינה נידונית כמחיצה. וכשסמכו עליה להיות מחיצה, נחלקו אביי ורבא אם היא נידונית כמחיצה.

ומסקנת הגמרא, שלעניין מחיצה הכל מודים, שאף על פי שעמדה מאליה, היא נידונית כמחיצה.

¹ וזו היא אחת מהלכות יע"ל קג"ם שהלכה כאביי. [רש"י].

מחיצה בבעלי חיים

לדעת תנא קמא, כל דיני מחיצות מתקיימים בין בדומם, כמחיצות של עץ, ובין בבעלי חיים.

ולפיכך המעמיד בעלי חיים כמחיצות, ומסכך עליהם, סוכה כשרה היא.

וכן המעמיד בעלי חיים בפתח המבוי כלחי למבוי, לחי כשר הוא, ומותר לטלטל במבוי.

וכן המעמיד בעלי חיים כפסי ביראות, כשרים הם, ומותר למלא מהבור על ידם.

ולדעת רבי מאיר [ויש גורסים רבי יוסי], **כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה, ולפיכך כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושים אותו לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי, לא פסים לביראות.**

גולל מבעלי חיים

גולל הוא כיסוי ארון המת, [ודופק הוא דופן ארון המת], ונאמר בכתוב, "וכל אֲשֶׁר יָנַע עַל פְּנֵי הַשֹּׁפָדָה בְּחַלְלֵי הָרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּצֵעַם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יִטְמָא שְׂבָעַת יָמִים" (במדבר י"ט ט"ז), לרבות את הגולל והדופק לטומאה. ללמד, שכל דבר שנעשה גולל ודופק מטמא לעולם כמת עצמו, ואפילו אחר שניטל מהמת.

לדעת תנא קמא, דין גולל נאמר בין בדומם, כדפנות של עץ, ובין בבעלי חיים. ולפיכך, בעל חיים שניתן על המת לכיסוי, מטמא לעולם כמת.

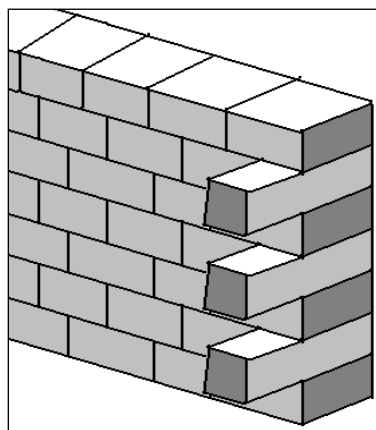
ולדעת רבי מאיר, כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה, ולפיכך בעל חיים אינו נעשה גולל, ואם ניתן על המת לכסותו, אינו מטמא.

[דברים כ"ד א'-ד'] כי יִסָּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעֻלָּה וְהָיָה אִם לֹא תִמָּצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכָתֵב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּיתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. וְיִצְאָהּ מִבֵּיתוֹ וְהָלָכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר. וְשָׁנְאָה הָאִישׁ הָאֲחֵר וְכָתֵב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּיתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵר וְאִשָּׁר לָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה. לֹא יוּכַל בְּעֻלָּה הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁלְחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אֲחֵרִי אֲשֶׁר הִטְמָאָה כִּי תוֹעֵבָה הוּא לַפְּנֵי ה' וְלֹא תִחַטֵּא אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה.

כתיבת גט על בעלי חיים

בעניין כתיבת הגט נאמר "וְכָתֵב לָהּ סֵפֶר פְּרִיִּיתָ וְנָתַן בְּיָדָהּ" ומכאן למדו חכמים על מה ניתן

[מדין לבד], והרי זה כאילו יצאו אבנים ברציפות בכל גובה בליטת האבנים, ובלטיה זו נחשבת כלחי למבוי.

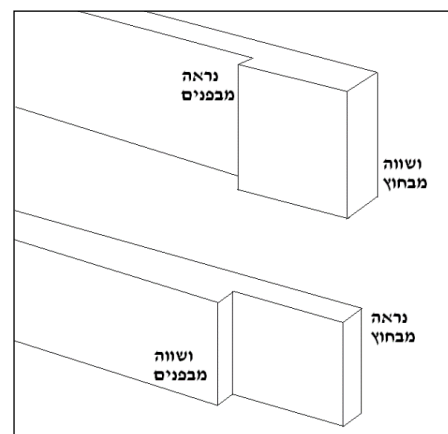

ולפי מה שהיו סבורים תחילה, שלדעת רבא, מחיצה הנעשית מאליה אינה נידונית כמחיצה, העמידו את הדין הזה, כשמתחילה כשונה את הגדר הוציא ממנה את האבנים הללו לשם לחי.

והחידוש הוא, שאין לומר שאין זה לחי, ולא עשה זאת אלא כדי שאם ירצה לעשות כותל אחר, יחברו על ידי האבנים הללו.

לחי נראה מכאן ולא מכאן

כבר נתבאר בדף ט', שלדעת רבי חייא, כותל שצידו אחד כנוס מחבירו, כלומר שמקצת הכותל עבה ומקצתו דק. בין כשהחלק הדק הוא כלפי פנים, שאז הדבר נראה מבפנים ולא מבחוץ, ובין כשהחלק הדק כלפי חוץ, שאז הדבר נראה מבחוץ ולא מבפנים, הרי זה נידון משום לחי.

ולפי מה שהיו סבורים תחילה, שלדעת רבא, מחיצה הנעשית מאליה אינה נידונית כמחיצה, העמידו את הדין הזה, כשמתחילה עשה את מקצת הכותל שונה לשם לחי.

כשהשטח הזה יתר על בית סאתים, אין המחיצות מועילות להתיר את הטלטול בתוכו.

והסיבה לכך, כי מחיצות אלו אינן נעשות לצורך תוכן, אלא לצורך חוצה להן [=דירה שתשמישה לאויר], שידורו בהן שומרי השדות.

וכלל בידינו, שכל דירה שאינה נעשית לצורך עצמה, אלא לצורך דבר אחר, כגון זה, שנעשית לצורך שמירת השדות, מותרת בטלטול רק כשאינה יתירה מבית סאתים.

שביתה במקום מוקף מחיצות הנעשות מאליהן

כלל בידינו, שכל אדם מותר לו ללכת בשבת אלפים אמה לכל צד ממקום ששבת בו, כלומר מהמקום שהיה בו בכניסת שבת.

אם שבת בעיר, כל העיר נחשבת כמקומו, ומותר ללכת חוצה לה אלפים אמה לכל צד.

ואם שבת חוץ לעיר, ארבע אמותיו נחשבים כמקומו, ומותר ללכת חוץ מארבע אמותיו אלפים אמה לכל צד.

ואם שבת חוץ לעיר במקום מוקף מחיצות [אף יותר משטח של ארבע אמות], כל המקום הזה נחשב כמקומו, ומותר לצאת חוצה לו אלפים אמה לכל צד.

ומבואר בברייתא, שאם היה המקום הזה המוקף מחיצות, תל גבוה עשרה טפחים¹, או נקיק עמוק עשרה טפחים, או שדה שקצרו והניחו סביבה שיבולים שאינם קצורות המקיפות את כולה וגבוהות עשרה טפחים, מאחר שהיקפים אלו לא נעשו כדי לדור בהם, אינם מועילים אלא עד שיעור בית סאתים ולא יותר מכך.

ומכל מקום עד שיעור בית סאתים הם מועילים להחשיב את כל ההיקף כמקומו של השותב בהם, ומותר ללכת חוצה להם אלפים אמה לכל צד, אף על פי שמחיצות אלו לא נעשו מתחילה לשם מחיצה, שהרי התל והנקיק היו שם מעולם.

ומכאן למדו, שלעניין מחיצות הכל מודים, שאף על פי שעמדו מאליהם, הם נידונים כמחיצות.

אבני גדר היוצאות מן הגדר

מבואר בברייתא, שאם בולטות מגדר המבוי אבנים זו למעלה מזו, ואין בין זו לזו שלשה טפחים, יש להחשיב את מה שביניהן כסתום

¹ דאמרין, גוד אסיק מחיצותיו כל סביבותיו, והרי הוא מוקף. [רש"י].

לכתוב את הגט.

לדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "סֶפֶר", פירושו קלף.

כמו שמצינו בכתוב, "וְאֶנִּי כָתַבְתִּי עַל הַסֶּפֶר בְּדִיּוֹ" (ירמיה ל"ו י"ח), כלומר קודם הכתיבה הקלף כבר קרוי ספר, שעל הספר כלומר על הקלף היה כותב, ולאחר הכתיבה נקרא מגילה, כמו שנאמר אחר כך, "אֲחֵרֵי שָׁרְף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה" (ירמיה ל"ו כ"ז).

והכתוב הזה נדרש בכלל ופרט וכלל. שכן תחילה נאמר בו **כלל** "וְכָתַב לָהּ", כלומר בכל דבר שיכתוב לה. ולאחר מכן נאמר **פרט** "סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ", כלומר, בקלף בלבד. ולבסוף נאמר **כלל** נוסף "וְנָתַן בְּיָדָהּ", כלומר בכל דבר שיתן בידה.

ומהמידות שהתורה נדרשת בהן, שכלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט, כלומר לא כל דבר בכלל, ולא רק הפרט בכלל, אלא הפרט ודברים הדומים לו.

ומכאן שהגט נכתב על הקלף, ועל דברים הדומים לו, שאין בהם רוח חיים, ואינם אוכל, אבל כל דבר שיש בו רוח חיים, וכל דבר שהוא אוכל, אין כותבים עליו את הגט.

ולדעת חכמים, אם היה כתוב "וכתב לה" סֶפֶר כריתות, היתה משמעות הכתוב, שיכתוב לה כריתות בספר, כלומר בקלף.

אבל עתה שנאמר "וְכָתַב לָהּ" סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ, משמעות הכתוב **שיכתוב לה סיפור של כריתות, כלומר דברי כריתות, ולא נאמר כאן שיהיו כתובים בקלף.**

ומאחר שלא נאמר על מה יכתבו, יוכל לכתוב את הגט על כל דבר שירצה, ואפילו על בעלי חיים ואוכלים.

גירושין בכסף

במסכת קידושין למדו בגזרה שווה, שאחד מהאופנים שהאשה מתקדשת בהם הוא בכסף, שיתן לאשה פרוטה או יותר, ויאמר לה, "הרי את מקודשת לי בכסף זה".

עוד מבואר שם, שקידושין וגירושין הוקשו זה לזה, שנאמר "וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ" [=גירושין] וְהָקְלָה

וְהִתְנָה לָאִישׁ אַחֵר [=קידושין].

ולפיכך היה מקום לומר, שכשם שהאשה מתקדשת בכסף, כך היא מתגרשת בכסף, [שיתן לאשה כסף, ויאמר לה "התגרשי בוי"].

אולם למעשה, **הכל מודים שאין הדבר כן, ואין האשה מתגרשת בכסף.**

לדעת חכמים, דין זה שאין האשה מתגרשת בכסף למד מהכתוב "וְכָתַב לָהּ סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ", המלמד, שהאשה מתגרשת רק בכתיבה, כלומר בגט, ולא בדבר אחר.¹

ולדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "וְכָתַב" נצרך ללמוד בכלל ופרט על איזה דברים הגט נכתב כמבואר לעיל.

ודין זה שהאשה מתגרשת רק בגט, למד מתוך כך שנאמר "סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ", ללמד, שדווקא **ספר**, כלומר גט, **כורת את האשה, ולא דבר אחר.²**

צריך שיהא הגט כורת

לדברי הכל, הגט מבטל את הקידושין רק כשיש בו כריתות גמורה בין האשה לאיש, ואין האשה מעוכבת מחמתו באיזה דבר לעולם.

אבל אם הטיל בו הבעל תנאי בגט, שמחמתו האשה מעוכבת לעולם מלעשות איזה דבר, לא נכרתה מבעלה לגמרי, ואין כאן גט כלל.

ולפיכך, אם התנה הבעל שיהא הגט חל בתנאי שלא תשתה אשתו יין או שלא תלך לבית אביה. אם התנה שלא תעשה דברים אלו לעולם, אין זה גט, כי כל ימיה קשורה בו, שמחמתו היא מנועה מלשתות יין וללכת לבית אביה.³

אבל אם התנה שלא תעשה דברים אלו זמן קצוב, כגון שלושים יום, הרי זה גט מיד. כי יש בו כריתות גמורה, שהרי בסוף שלושים יום לא תהא מעוכבת מחמתו בדבר, ולכן כבר עתה גט גמור הוא.

לדעת חכמים, דין זה, שהגט מועיל רק כשיש בו כריתות גמורה, למד מהכתוב "סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ", המלמד שיהא הגט כורת בינו לבניה.

ולדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ",

בא ללמד, שדווקא ספר, כלומר גט, כורת את האשה, ולא דבר אחר. אלא שללמד זאת, די היה לכתוב "ספר כרת", ומתוך כך שנאמר "סֶפֶר פְּרִיִּתָּהּ", יש ללמוד גם זאת, שיהא הספר כורת בינו לבניה.

פרוץ כעומד

מבואר במשנתנו, שכל שיהא המקום מוקף בדבר גבוה עשרה טפחים, הרי תוכו רשות היחיד, ואפילו אם אין המחיצות קבועות, כגון שיירה שחנתה בבקעה, עושים היקף סביב מכלי בהמה שבידם, ונעשה תוך ההיקף רשות היחיד.

ואין צריך לעשות היקף גמור, אלא אפילו ההיקף כולו פרצות פרצות, אם (א) העומד רב על הפרוץ, (ב) והוא גבוה עשרה טפחים, (ג) ואין בו פרצה אחת של עשר אמות, נעשה תוכו רשות היחיד, ומותר לטלטל בו.

ונחלקו חכמים מה הדין כשהפרוץ והעומד שווים:

לדעת רב פפא, היקף שבו הפרוץ והעומד שווים נידון כהיקף מחיצות, ומותר לטלטל בתוכו. שכן נאמרה הלכה למשה מסיני, לא יהא רוב ההיקף פרוץ, אבל אם חציו פרוץ וחציו עומד מחיצה כשירה היא.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, היקף שבו הפרוץ והעומד שווים נידון כמקום שאינו מוקף מחיצות ואסור לטלטל בתוכו. שכן נאמרה הלכה למשה מסיני, הקף את הרוב, אבל אם רק חציו מוקף וחציו פרוץ אין כאן מחיצות כשירות.

ומסקנת הסוגיה, שאף על פי שיש לדחות את דברי רב פפא מברייתא בה אמרו שההיתר הוא רק כשהעומד מרובה על הפרוץ. אף על פי כן הלכה כרב פפא שגם כשהפרוץ כמו העומד מותר.⁴

כי כן משמע ממשנתנו, ששינוי בה, "ולא יהו פרצות יתירות על הבנין", ומשמע, דווקא כשהפרוץ מרובה מהעומד המחיצה בטילה, אבל כשהפרוץ שווה לעומד, המחיצה קיימת.

¹ אף על גב, דאיצטריך למדרש "וכתב לה" לשמה, תרי "וכתב לה" כתיבי. והא דדרשינן בהגרש, "וכתב לה", ולא לה ולחברתה, התם דריש מ"לה" ד"וכתב" דהכא. [תוס'].

² דרשות אלו המלמדות שאין האשה מתגרשת בכסף לא נצרכות אלא לרבא, אבל לאביי נפקא ליה בפרק קמא דקדושין מסברא, דאין סינוגר נעשה קטיגור, ומכל מקום, לאביי נמי איצטריך לדרשות אלו ללמד שמתגרשת בגט ולא בחליצה. [ע"פ תוס'].

³ תימה דהא אם מת אביה לא חשיב תו בית אביה, כדתינא בנדרים בהשותפין, קונם לביתך שאני נכנס ... מת או מכרו לאחר, מיד מותר. ויש לומר, דבית אביה קרויים כל יוצאי חלציו, כדכתיב בתמר, שבי אלמנה בית אביך, אף על גב דקראי מוכיח שכבר מת שם. [תוס'].

⁴ אין לתמוה דהכא קיימא לן פרוץ כעומד מותר, ובפרק שני דחולין מסיק לכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב, ומייתי עלה ההיא דתנור, והכא לא מייתי לה, ושמא יש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה. [תוס'].

כפי שיתבאר. וכן הדין לשאר מקומות שצריך בהם מחיצה].

א. כל שהוא פחות משלושה.

אם עשה את המחיצות מקנים שרוחבם פחות משלושה טפחים.

כדי שתהא המחיצה כשירה, יעשה בין קנה לקנה רווח של פחות משלושה טפחים, כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש², ואז אפילו כשהפרוץ מרובה על העומד, כגון שכל קנה רק חצי טפח, ובין קנה לקנה שני טפחים, מחיצה גמורה היא, כי כל פחות משלושה טפחים נידון כסתום מדין לבד. ואם כן, הרי זה כהיקף שאין בו שום פריצה, והוא סתום כולו, ומותר לזרוע מכאן זרעים ומכאן גפנים, ואפילו כנגד הרווחים שבין הקנים.

ב. כל שהוא שלושה ומשלושה ועד ארבע ולא ארבעה בכלל.

אם עשה את המחיצות מקנים שרוחבם שלושה טפחים, או יותר משלושה טפחים אבל פחות מארבעה.

כדי שתהא המחיצה כשירה, צריך שיהיו הרווחים שבין קנה לקנה פחותים מרוחב הקנים עצמם, שבכך העומד מרובה על הפרוץ, ואז, אף על פי שיש רווחים של שלושה טפחים או יותר בין קנה לקנה, שאינם נחשבים כסתומים, מחיצה כשירה היא, כי העומד מרובה על הפרצות, ובכך הן נחשבות כפתחים ולא כפרצות. ומותר לזרוע מכאן זרעים ומכאן גפנים, ואפילו כנגד הרווחים שבין הקנים.

ולדעת רב פפא כן הדין גם כשהפרוץ שווה לעומד. ואם היו הפרצות מרובות מהעומד, בטלה כאן המחיצה לגמרי, ואף החלק העומד, מאחר שבכל קנה הוא פחות מארבעה טפחים, בטל הוא לאויר שמכאן ומכאן, וכמי שאינו, ואסור לזרוע משני צידיו, מכאן כלאים ומכאן גפנים.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע כן הדין גם כשהפרוץ שווה לעומד.

ג. כל שהוא ארבעה ומארבעה ועד עשר אמות ועשר בכלל.

אם עשה את המחיצות מפסים שרוחבם ארבעה טפחים, או יותר מארבעה טפחים עד עשר אמות.

כדי שתהא המחיצה כשירה, צריך שיהיו הרווחים שבין קנה לקנה פחותים מרוחב הקנים עצמם, שבכך העומד מרובה על הפרוץ. ואז, אף

- ורבא אמר, שאמנם כוונת המשנה לסוכה שבה הרווח בין השפודים כמידתם ממש. ובכל זאת היא כשירה, כי נותן את הסכך הכשר מאונך לשפודים, [אם היו נתונים שתי נותן ערב, ואם היו נתונים ערב נותן שתי], ובכך מאחר שהסכך הכשר עומד על הפסול, על כרחך הכשר מרובה מהפסול, שאם לא כן יפול ברווחים.

כן ביאר רש"י את דברי רבא, שבאו ליישב את המשנה כדעת רב הונא בריה דרב יהושע. והתוס' הקשו על פירושו כמה קושיות¹.

ולכן פירשו התוס' כגרסת ר"ח, שדברי רבא אמר ורבא לא נאמרו ליישב את המשנה כדברי רב הונא בריה דרב יהושע, אלא באו ליישב קושיא אחרת, והיא, הלא אף אם יהא בין השפודים רווח כפי הראוי, [לרב פפא כמידתם, ולרב הונא בריה דרב יהושע יותר ממידתם], עדיין לא תהא הסוכה כשירה, כי אי אפשר לצמצם, ולמלא את כל אותו רווח בסכך כשר.

ועל זה תירץ רבי אמי, במעדיף, כלומר שבודאי יסתום כל האויר. ורבא תירץ, אפילו אינו מעדיף, מכל מקום אם היו נתונים שתי, נותנו ערב, ואז נסתם כל האויר.

דף טז

שיירה שחנתה בבקעה

שיירא שחנתה בבקעה, והקיפו אותה בגמלים, באוכפות, בעביטים [=כר שתחת אוכף הגמל] בשליפים [=משואות] בקנים, בקולחות [=קלחי ירקות], מטלטלין בתוכה.

לדעת רב פפא, מותר לטלטל בתוך ההיקף הזה אפילו כשהפרוץ כעומד, ומה שנינו "ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל", הכוונה שלא יהא מעט יותר, כשיעור שגמל יכול לעבור בין שני הגמלים.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, מותר לטלטל בתוך ההיקף הזה רק כשהעומד מרובה על הפרוץ.

שלוש מידות במחיצות

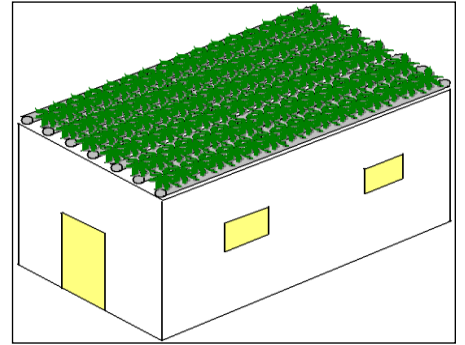
במסכת כלאים מבואר, שאף על פי שאין לזרוע זרעים אצל גפנים, אם יש ביניהם מחיצות, הדבר מותר.

ושם נתבאר, שכשעושה מחיצות על ידי נעיצת קנים עומדים זה בצד זה, הדין חלוק לשלושה,

המקרה את סוכתו בשפודין או בארוכות המטה

שפודים של מתכת, ומוטות המיטה, פסולים לסכך בהם את הסוכה, כי הם כלים המקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה, אין מסככים בו.

ומבואר במסכת סוכה, שמי שקירה את סוכתו בשפודים או בארוכות המיטה, ויש רווח ביניהם כמידתם, ונותן עליהם סכך כשר, סוכתו כשירה.

לדעת רב פפא, האומר, שפרוץ כעומד כשר, משנה זו מתבארת כמשמעותה, שהרווח בין השפודים שווה להם ממש, ובכל זאת הסוכה כשרה, כי כל הרווח הזה שבין השפודים מלא סכך כשר, וכשהפסול שווה לכשר, הרי זה נידון כמו שהכל כשר.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, האומר, שפרוץ כעומד פסול, על כרחך אין להכשיר את הסוכה אלא כשהסכך הכשר מרובה על השפודים. וכדי שלא יקשה עליו ממשנה זו, ישבו אותה כמותו בשני אופנים.

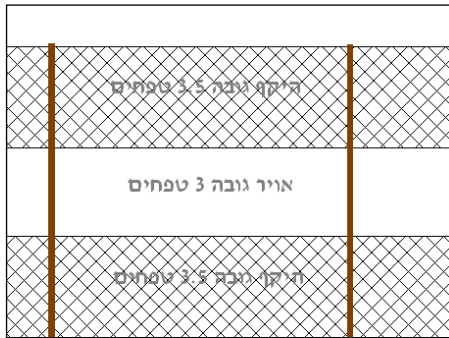
- מתחילה אמרו, שבאמת אין כוונת המשנה לסוכה שבה הרווח בין השפודים כמידתם ממש, אלא מעט יותר מהם, באופן כזה שיכולים להעביר בין כל שני שפודים שפוד שלישי, והוא שיעור גדול יותר ממידתם של השפודים עצמם, שכן מקום שבו שפוד עובר, רחב ממידת השפוד, שאם היה ממש כמידתו, לא היה עובר בו אלא בקושי.

ומהטעם הזה הסוכה כשירה, כי באמת הסכך מרובה על השפודים.

וביאר רבי אמי, שאף שניתן לצמצם ולקרית את הסוכה בשפודים באופן שיהא הרווח ביניהם כמותם ממש, המשנה מדברת באופן שלא צמצם כל כך, אלא הניח ביניהם רווח יותר ממידתם עצמה.

¹ ... ועוד דדוחק הוא, דאמוראי מסקי אליבא דמאן דאמר פרוץ כעומד אסור, דלא קיימא לן הכי. [תוס'].

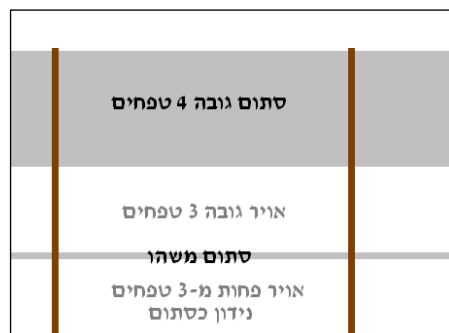
² כלומר בלא עכוב, דזקירת גדי מבטל לה מתורת לבד. [רש"י].

האם מאחר שהעומד שלמעלה ולמטה מרובה על האורז שבאמצע, הרי זו מחיצה כשירה של עשרה טפחים. או שבהיקף זה אין לצרף את האורז שבאמצע, ואין כאן מחיצה כשירה.

ודווקא באופן הזה, נסתפק בו רב המנונא [ללשון ראשון], כלומר כשהעומד מרוח אחת מרובה על הפרוץ שבאמצע.

ובין כשהעומד הוא עומד ממש, כמו באופן הנ"ל. ובין כשהעומד עומד מחמת דין לבד, כאופן שאמרו בגמרא, שלמעלה עשה מחיצה גמורה של ארבעה טפחים, ולמטה עשה משהו בפחות משלושה סמוך לקרקע ומגיע עד גובה שלושה, ובינו לעליון שלושה טפחים שלמים, שלמטה ממנו, מאחר שהוא פחות משלושה טפחים, נידון כסתום מחמת דין לבד, אבל בינו לעליון שיש שלושה טפחים שלמים, אינו נידון כסתום, ואם כן, יש חלל שלושה באמצע, ועומד מרובה עליו למעלה.

אבל באופנים הבאים, לא נסתפק בהם רב המנונא, כי בהם יש לפסול את המחיצה מטעם אחר, אפילו אם נאמר שכשעומד מרובה על הפרוץ במחיצת ערב, היא מחיצה כשירה.

ואלו הם האופנים הללו:

א. כשעשה מחיצה בגובה ששה טפחים, והעמידה מעל הקרקע בגובה ארבעה טפחים, אפילו אם בשאר מקומות יש להכשיר את המחיצה, כשהעומד שבה מרובה על הפרוץ, את זו יש לפסול, כי היא מחיצה תלויה בגובה שלושה טפחים, שהגדלים עוברים תחתיה, וכל

חבל עליון שליש טפח ומשהו		
		10
		9
		8
חבל אמצעי שליש טפח ומשהו		7
		6
		5
		4
חבל תחתון שליש טפח ומשהו		
		3
		2
		1

היקף שתי לשיירה שחנתה בבקעה

כבר נתבאר, ששיירה שחנתה בבקעה, יכולים לעשות לה היקף של שתי, כלומר היקף של קנים עומדים זה בצד זה, כשבין זה לזה יש פחות משלושה טפחים, שאז הכל נחשב כסתום.

עומד מרובה על הפרוץ במחיצת ערב

לעיל נתבאר, שבמחיצת שתי, כלומר במחיצת של קנים הנעוצים בארץ, כשהעומד מרובה על הפרוץ, הרי זו מחיצה כשירה, אף על פי שיש פרצות מרובות, כגון שיש קנים הרבה שרוחבם ארבעה טפחים, ובין קנה לקנה רוח של שלושה טפחים.

וללשון ראשון בגמרא, רב המנונא נסתפק, האם גם במחיצת ערב, כשהעומד מרובה על הפרוץ, המחיצה כשירה, אף על פי שהפרצה לכל אורך ההיקף.

כגון שעשה היקף בגובה שלושה טפחים ומחצה, ועל גביו אורז שלושה טפחים, ועל גביו היקף נוסף של שלושה טפחים ומחצה.

על פי שיש רווחים של יותר משלושה טפחים בין קנה לקנה, שאינם נחשבים כסתומים, מחיצה כשירה היא, כי העומד מרובה על הפרצות, ובכך הן נחשבות כפתחים ולא כפרצות. ומותר לזרוע מכאן זרעים ומכאן גפנים, ואפילו כנגד הרווחים שבין הקנים.

ולדעת רב פפא כן הדין גם כשהפרוץ שווה לעומד.

ואם היו הפרצות מרובות מהעומד, אין כאן מחיצה שלימה להחשיב גם את הפרצות כפתחים של המחיצה, ומקום הפרצות אינו נחשב מחיצה, אבל מקום הפסים נחשב מחיצה, כי פסים ברוחב ארבעה חשובים הם ואינם בטלים. ולפיכך במקום שהפסים מפרידים, מותר לזרוע מכאן כלאים ומכאן גפנים, ורק במקום הפרצות הדבר אסור.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע כן הדין גם כשהפרוץ שווה לעומד.

וכל האמור כאן, כשאין בהיקף הזה פרצה אחת שהיא יותר מעשר אמות, אבל אם יש פרצה אחת של יותר מעשר אמות, היא מבטלת את כל ההיקף.

ואם היו שם קנים חדים, ועשה עליהם פאה, כלומר העביר עליהם זמורה של גפן ונתפסה בהן, נעשה בכך היקף של צורות הפתח, ואפילו יש בין זה לזה יותר מעשר אמות, הכל נידון כמחיצה, ומותר לזרוע מכאן זרעים ומכאן גפנים.

היקף ערב לשיירה שחנתה בבקעה

מבואר במשנתנו, ששיירה שחנתה בבקעה, יכולים לעשות לה היקף של ערב [מלשון שתי וערב], כלומר היקף של שלושה חבלים זה למעלה מזה, ורווח שביניהם נחשב כסתום מדין לבד, ועל ידם יחשבו כמוקפים היקף גמור, להיות מותרים לטלטל בתוכם.

ומאחר שהמחיצה צריכה להיות בגובה עשרה טפחים, צריך ששלושת החבלים עם שלושת הרווחים יהיו בגובה של עשרה טפחים, ואם כן, כל חבל עם הרווח שתחתיו, יהיו שלושה טפחים ושליש. וכדי שכל הרווחים יחשבו כסתומים צריך שיהיה כל רוח פחות משלושה טפחים. ואם כן, כל חבל יהיה שליש טפח ועוד משהו.

ושלושה בני אדם ההולכים בדרך, יכולים לעשות היקף של שתי או ערב אף בשעור גדול מבית סאתים לכל אחד, ואפילו היקף גדול מאוד ככל צרכם.

ג. דעת חכמים [הנוכחים במשנה תחילה].

אין חילוק בין יחיד לרבים, ואפילו יחיד ההולך בדרך דינו כשיירה, ויכול לעשות היקף של שתי או ערב אף בשעור גדול מבית סאתים, ואפילו היקף גדול מאוד ככל צרכו.

ומכל מקום דווקא בדרך הדין כן, אבל בישוב אין היחיד עושה היקף של שתי או ערב אלא עד שיעור של בית סאתים.

ד. דעת חכמים [הנוכחים במשנה לבסוף].

אין חילוק בין היישוב לבין הדרך, ובכל מקום, גם היחיד וגם הרבים יכולים לעשות היקף של שתי או ערב אף בשעור גדול מבית סאתים לכל אחד, ואפילו היקף גדול מאוד ככל צרכם.

בישוב		בדרך		
שיירה	יחיד או שנים	שיירה	יחיד או שנים	
		בית סאתים לכל אחד	בית סאתים	רבי יוסי רבי יהודה
		כל צרכם	בית סאתים	רבי יהודה
כל צרכם	בית סאתים	כל צרכם	כל צרכם	חכמים א'
כל צרכם	כל צרכם	כל צרכם	כל צרכם	חכמים ב'

ההלכה בדין הנ"ל

מתחילה דרש רב נחמן משום רבינו שמואל שכך ההלכה, יחיד, נותנים לו בית סאתים. שנים, נותנים להם בית סאתים. שלשה נעשו שיירה, ונותנים להם בית שש.

אמרו לו, הנחת דברי חכמים, ועשית כדברי רבי יוסי ברבי יהודה.

חזר והעמיד רב נחמן מתורגמן לפניו ודרש, דברים שאמרתי לפניכם טעות הם בידי. ברם כך אמרו, יחיד נותנים לו בית סאתים. שנים, נותנים להם בית סאתים. שלשה נעשו שיירה, ונותנים להם כל צרכם.

ונמצא שבדין יחיד ושנים, הלכה כדברי רבינו הם רבי יוסי ברבי יהודה ורבי יהודה שהושוו בדין זה.

ובשיירה הלכה כרבים, הם חכמים ורבי יהודה שהושוו בדין זה.

ונמצא שבכל הלכה האופנים הלכה כרבי יהודה.

סתום יותר מגובה 3 טפחים
אזר יותר מגובה 3 טפחים
סתום יותר מגובה 3 טפחים

מחיצה תלויה

לדברי רב אשי, ספיקו של רב המנונא הוא, במחיצה שהיא עצמה עשרה טפחים, אבל היא תלויה בגובה שלושה טפחים או יותר, האם היא נידונית כמחיצה או לא. וכן נסתפק רבי טבלא לפני רב.

ורב ענה על כך שמחיצה תלויה אינה מתירה אלא במים כפי שנתבאר לעיל בדף י"ב.

למי התירו מחיצות שתי ומחיצת ערב

נתבאר, ששיירה שחנתה בבקעה, מותרים לטלטל בשבת על ידי היקף של מחיצות שתי [=קנים] או מחיצות ערב [=חבלים], ונחלקו חכמים למי התירו לטלטל על ידי היקף זה.

א. דעת רבי יוסי ברבי יהודה.

יחיד או שנים ההולכים בדרך, יכולים לעשות להם היקף של שתי או ערב לטלטל בתוכו, עד כדי שיעור של בית סאתים.

אבל יותר מכך אינם יכולים לעשות היקף של שתי או ערב, ואפילו אם צריכים לכך. ורק במחיצות גמורות יכולים להקיף היקף גדול מבית סאתים.

ושלושה בני אדם או יותר ההולכים בדרך, יכולים לעשות היקף של שתי או ערב אף בשעור גדול מבית סאתים, עד כדי שיעור בית סאתים לכל אחד ואחד, כגון בית שש סאים לשלושה בני אדם.

ב. דעת רבי יהודה.

לעניין יחיד או שנים ההולכים בדרך, הדין כנ"ל, שיכולים לעשות להם היקף של שתי או ערב לטלטל בתוכו, עד כדי שיעור של בית סאתים, אבל יותר מכך אינם יכולים לעשות היקף של שתי או ערב, ואפילו צריכים לכך.

מחיצה שהגדיים עוברים תחתיה, אפילו אם יש בה עצמה עשרה טפחים שלמים, אינה מחיצה.

סתום יותר מגובה 6 טפחים
סתום יותר מגובה 3 טפחים

ב. כשעשה מחיצה גבוהה ששה טפחים, והעמידה על גבי קרקע, ועשה מחיצה נוספת בעובי מועט, והעמידה כשהיא מגיעה למעלה לגובה עשרה טפחים, ויש בינה לבין התחתונה יותר משלושה, שאינו נידון כסתום. אפילו אם בשאר מקומות יש להכשיר את המחיצה, כשהעומד שבה מרובה על הפרוץ, את זו יש לפסול, כי ההיקף העליון, מאחר שיש בו אזר מעליו ומתחתיו, הוא מבטלו, והרי זה כמו שאין כאן אלא את ההיקף התחתון, בגובה ששה טפחים.

סתום משהו
אזר יותר מגובה 3 טפחים
סתום יותר מגובה 6 טפחים

ג. כשעשה מחיצה גבוהה שלושה טפחים, והעמידה על גבי קרקע, ועשה מחיצה נוספת גבוהה שלושה טפחים והעמידה כשהיא מגיעה למעלה לגובה עשרה טפחים, ויש בינה לבין התחתונה ארבעה טפחים, שאינו נידון כסתום, אפילו אם בשאר מקומות יש להכשיר את המחיצה, כשהעומד שבה מרובה על הפרוץ, יתכן שאת זו יש לפסול, כי אף שהעומד מרובה על הפרוץ מכל מקום אינו מרובה עליו אלא בצירוף שני העומדים ויתכן שאף במקום שמכשירים מחיצה כשהעומד שבה מרובה על הפרוץ אין זה אלא כשכל עומד בפני עצמו מרובה על הפרוץ שבצדו וכן כל עומד הוא שלושה טפחים והפרוץ הוא ארבעה טפחים.

דף יז

ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי

נתבאר שלדברי הכל חוץ מרבי יוסי ברבי יהודה, שיירה ההולכת בדרך, מותרים לטלטל על ידי מחיצת שתי או ערב אפילו בהיקף גדול מאוד ככל צרכם.

אכן, כל זה כשלא נותר בתוך ההיקף שיעור של בית סאתים פנוי מכל דבר, אבל אם נותר בתוך ההיקף שיעור של בית סאתים הפנוי מכל דבר, בטלו כל המחיצות, וכל ההיקף נידון כמקום שאינו מוקף.

וזהו שאמר רב, שכששלושה בני אדם צריכים לכל כליהם שיעור של בית שש סאה, והקיפו שיעור של בית שבע סאין, מאחר שיש רק בית סאה אחד פנוי, מותרים לטלטל בתוך ההיקף.

אבל אם היה די לכל כליהם שיעור של בית חמש סאין, והקיפו שיעור של בית שבע סאין, מאחר שיש בית סאתים פנוי, אסורים לטלטל בתוך ההיקף.

"אורייתא נביאי וכתובי"

רב גידל אמר דין משמו של רב, וכשתמהו השומעים, ושאלו אותו, האמנם כך אמר רב. ענה להם, "אורייתא נביאי וכתובי שכך אמר רב", ולשון שבועה הוא, כלומר נשבע אני שכך אמר רב.

שבת גורמת או דיורים גורמים

נתבאר שלדעת רבי יהודה יש חילוק בין יחיד ושנים ההולכים בדרך, לבין שיירה של שלושה או יותר, לענין מחיצת שתי או ערב, שהיחיד או שנים מותרים על ידה רק בבית סאתים, ושיירה מותרת על ידה גם בהיקף גדול.

ולדעת רב הונא, שבת גורמת, כלומר הכל תלוי במצב של תחילת השבת.

אם בתחילת השבת היו שלושה, והקיפו היקף גדול כדינם, והותרו לטלטל בו, מעתה אף אם מת אחד מהם בשבת, ונעשו שנים או אחד, לא בטל

היתר טלטול מההיקף, אף על פי שמלכתחילה היקף גדול אינו ראוי לאחד או שנים.

וכמו כן, **אם בתחילת השבת היו אחד או שנים, והקיפו היקף גדול,** שלא כדינם ולא הותרו בו, מעתה אף אם נוספו אליהם בני אדם בשבת, ונעשו שלושה או יותר לא בטל איסור טלטול מההיקף.

ולדעת רבי יצחק, דיורים גורמים, כלומר הכל תלוי במצבם של בני השיירה בכל רגע.

אם בתחילת השבת היו שלושה, והקיפו היקף גדול כדינם, והותרו לטלטל בו, ומת אחד מהם בשבת, ונעשו שנים או אחד, **בטל היתר טלטול מההיקף.**

וכמו כן, **אם בתחילת השבת היו אחד או שנים, והקיפו היקף גדול,** שלא כדינם ולא הותרו בו, **ונוספו אליהם בני אדם בשבת,** ונעשו שלושה או יותר **בטל איסור טלטול מההיקף.**

עירב דרך פתח או חלון ונסתם

בפרק חלון יתבאר בעז"ה, ששתי חצירות שיש ביניהן פתח או חלון רחב ארבעה טפחים בתוך גובה עשרה יכולים לערב עירוב אחד, ועל ידו מטלטלים מזו לזו.

אבל אם אין ביניהן פתח כזה, אף שיש פתחים קטנים, אינם יכולים לערב עירוב אחד, ואסורים לטלטל מזו לזו.

ולדעת רב הונא ורב יהודה, שבת גורמת, כלומר הכל תלוי במצב של תחילת השבת.

וכשתחילת השבת היה בין שתי החצירות פתח כזה, ועירבו עירוב אחד, מעתה אפילו אם נסתם הפתח שביניהן, מותרים לטלטל מזה לזה על ידי העירוב, דרך חלונות קטנים שביניהן, כי כלל הוא, **שבת, הואיל והותרה הותרה**¹.

ומסתבר, שלדעת רבי יצחק, האומר, דיורים גורמים, הוא הדין לענין עירוב זה שבין החצירות אם נסתם הפתח שביניהן, **בטל העירוב** בין החצירות².

מקום מוקף שנפרץ בשבת

נחלקו חכמים בדין מקום שבתחילת השבת היה

מוקף מחיצות, שעל ידן היה מותר לטלטל בו, ונפרצו המחיצות בשבת, כגון חצר שנפרצה בשבת משתי רוחותיה, וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו, וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת.

לדעת רבי יהודה, באותה שבת שבה נפרצו המחיצות, מותר לטלטל במקום הזה, כי השבת הזו, הואיל והותרה, הותרה, אבל בשבתות הבאות, אסור לטלטל במקום הזה, עד שיחדשו את המחיצות.

ואמרו, שלענין זה, יתכן שגם רבי יצחק מודה, שבאותה שבת מותר לטלטל במקום הזה. כי הדיורים הראשונים שהיו בו, והותרו לטלטל בו, עדיין קיימים בו.

ולדעת רבי יוסי, כשם שבשבתות הבאות המקום אסור לטלטל, כי נפרצו מחיצותיו, **כך הוא אסור לטלטל בשבת זו** שבה נפרצו המחיצות.

ואמרו, שלענין זה, יתכן שגם רב הונא מודה, שאפילו באותה שבת אסור לטלטל במקום הזה. כי אין אומרים שבת הואיל והותרה הותרה, אלא כשהמחיצות קיימות.

לרעות בהמות בחורשות

אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל בכניסתם לארץ, שיהיו מרעים את בהמותיהם בחורשות.

כלומר שיהא רשאי כל אדם להוליך בהמותיו לרעות ביער של חברו, ולא יקפיד בעל היער, משום שאין היער עומד לקצירת העשבים הגדלים בו.

ארבעה דברים פטרו במחנה

בני מחנה שיוצאים למלחמה הקלו עליהם בכמה דברים משאר בני אדם. לשון הברייתא הוא, "מחנה היוצאת למלחמת הרשות", והכוונה לכל המלחמות חוץ ממלחמת יהושע לכיבוש הארץ ומלחמת עמלק.

א. מביאים עצים מכל מקום.

כלומר מותרים להביא עצים לחים ויבשים מאשר ימצאו, ואין בכך משום גזל, כי הפקירו להם ביי"ד את העצים שימצאו, והפקר ביי"ד הפקר.

ואמנם היזמי והיגי [=מיני קוצים] לחים ומחברים, מותרים גם לשאר בני אדם להביא

¹ נראה לר"י, דהלכה כרב הונא, דשבת הואיל והותרה הותרה, דתניא כוותיה בפרק הדר ... ומיהו, היכא דליתנהו למחיצות, אסור, כדמסיק הכא, אנא דאמרי אפילו כרבי יוסי, עד כאן לא קאמר רבי יוסי, אלא משום דליתנהו למחיצות ... ונראה לר"י שאם עירבו לצורך שניהן מבית לבית, ונסתם הפתח בשבת, דשרי כרב הונא, אפילו נסתם באמצע השבוע ואחר כך נפתח בשבת שרי, דחזר העירוב למקומו. [תוס'].

² מיהו עיין לקמן ע' ע"ב שהעמידו ברייתא שלא בטל העירוב בכך. ויל"ע בזה.

וכתבו התוס', שעכשיו לא נהגו במים אחרונים, כי אין מלח סדומית מצוי בינינו. א"נ לפי שאין אנו רגילים לטבול אצבעותינו במלח אחר אכילה.

המודד מלח

נתבאר, שמאחר שאמרו חכמים לאכול מלח אחר האכילה, חששו שמא נתערב בו מלח סדומית המעוור את העיניים, ולכן חייבו לרחוץ ידים אחר האכילה.

ולדעת רב אשי, אם בשביל חשש זה אמרו שחובה ליטול ידים, **כל שכן** שזה המודד מלח, יש לו לחוש שמא נתערב מלח סדומית במדידתו, **וחובה עליו לרחוץ ידיו**.

הדמאי

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, לשון ספק "דא מאי" כלומר "זה מהו", שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, שיש באכילתה עונש מיתה, וניתן לתת חיטה אחת לשם תרומה לפטור את כל התבואה.

ולכן אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, **אסור לאכול ממנה, עד שיפריש ממנה שאר מעשרות** [חוץ מתרומה].

ומעשר ראשון ומעשר עני מעבד לעצמו, כשאר חולין שלו, שכן הם מותרים לאכילה כחולין, ואין בהם אלא דין נתינה ללוי ולעני. ומאחר שספק אם הם מעשרות, המוציא מחבירו עליו הראיה. אבל תרומת מעשר ומעשר שני, לא יערב בחולין שלו, כי התרומה הזו אסורה לזרים ולטמאים, ומעשר שני אסור לאונן ולטמא.

אכן מאחר שחיוב הפרשת מעשרות מהדמאי אינו אלא חומרא, **יש מקומות שהקלו, והתירו להאכיל דמאי, בלא להפריש ממנו מעשרות**.

א. עניים.

מאחר שתקנת דמאי היא חומרא דרבנן בעלמא, התירו חכמים להאכיל את העניים דמאי, שבכך יהיה להם יותר.

ב. אכסניא של מלך.

חיל של מלך, שהמלך מטיל על בני העיר לזונם בשוכם ממלחמתם, מותר להאכיל אותם דמאי, אף על פי שהם ישראלים.

והסיבה לכך, כי מאחר שאינם במקומם, הרי הם כעניים.

ויש מפרשים שדין זה אמור לעניין חיל של נוכרים,

כלומר, אם נהרג אחד מבני המחנה, קנה את מקום מיתתו להיקבר בו, אפילו אם המקום שייך לאדם אחר, ואין בכך משום גזל, כי הפקירו להם בי"ד את מקום הרוגיהם, והפקר בי"ד הפקר.

ואמנם מת מצווה, שאין לו יורשים שיקברוהו, בכל אופן קנה את מקומו להיקבר בו, ואפילו אינו הרוג במחנה.

כי דבר זה הוא מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ, שמת מצווה קונה את מקומו. ושנינו בברייתא, איזהו מת מצווה, כל שאין לו קוברים, קורא ואחרים עונים אותו, אין זה מת מצווה.

ובמחנה היוצאת למלחמה, גם מי שיש לו יורשים שיקברוהו, שאינו מת מצווה, קנה את מקומו להיקבר בו.

מת מצווה שמותר לפנותו

נתבאר, שמת מצווה קנה את מקומו להיקבר בו. **אכן כשנמצא מת מצווה מוטל לרוחב הדרך, אם יקברוהו במקומו, לא יוכלו כהנים ועושי טהרות לעבור באותה דרך, וכשיש בקבורתו ביטול דרך לרבים, אינו קונה את מקומו ממש, ומותר לפנותו לצד הדרך, ועל האופן הזה שמותר לפנותו לצד הדרך, נאמרו הדינים הבאים:**

א. אם שני צידי הדרך שווים, מפנה אותו לאיזה מהם שירצה.

ב. ואם מצד אחד שדה בור [=שאינה עבודה], ומצד שני שדה ניר [=חרושה], מפנה את המת לשדה בור.

ג. ואם מצד אחד שדה ניר [=חרושה], ומצד שני שדה זרועה, מפנה את המת לשדה ניר.

מים אחרונים חובה

נתבאר שלדברי אביי, מים אחרונים, שנוטלים בסוף הסעודה, הם חובה.

וביאר רב חייא בר אשי, שהסיבה לכך, משום שאמרו חכמים, על כל אכילתך אכול מלח, ויש לחוש שמא נתערב במלח שלו מלח סדומית, שהוא מעוור את העיניים, **ויגע בעיניו אחר שנגע במלח, ויתעוור**.

ולפיכך, אף שאין מלח סדומית מצוי הרבה, אלא קורט אחד בכור, מכל מקום, מאחר שיש כאן חשש עיוורון, חובה ליטול את הידים אחר הסעודה.

מאשר ימצאו, ואין בכך גזל, כי דבר זה הוא מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ.

ולמחנה היוצאת למלחמה, התירו להביא אפילו שאר עצים.

א"נ לבני מחנה התירו להביא אפילו עצים **תלושים** [שתלשום הבעלים לצרכם להיסק].

א"נ לבני מחנה התירו להם להביא אפילו עצים **יבשים**.

ב. פטורים מרחיצת ידים.

כלומר, בני מחנה אינם צריכים ליטול ידיהם קודם הסעודה.

וביאר אביי, שדווקא **מנטילת מים ראשונים שקודם הסעודה** הם פטורים, אבל **בנטילת מים אחרונים שאחר הסעודה הם חייבים**, כי מים אחרונים הם חובה כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ג. מותרים לאכול דמאי.

כלומר בני מחנה מותרים לאכול תבואת דמאי בלא להפריש ממנה מעשרות. ודין דמאי יתבאר בעזה"י להלן.

ד. פטורים מלערב עירובי חצירות.

כלומר, אם עשו בני המחנה היקף, והיתה מחיצה בין אלו לאלו, ויש פתח ביניהם, אינם צריכים לערב עירובי חצירות, ומותרים לטלטל מכאן לכאן.

ובבית מדרשו של רבי ינאי אמרו, שדווקא מעירובי חצירות פטרו אותם, כי גם אם לא היה עירוב והיו מטלטלים מכאן לכאן אין בדבר זה איסור תורה, אבל בעירובי תחומין הם חייבים, שכן לדעת רבי חייא היוצא חוץ לתחום בשבת לוקה מהתורה כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

דברים נוספים שפטרו במחנה

לעיל נמנו ארבעה דברים שהקלו על בני מחנה היותאים למלחמה וכולם שנויים במשנתנו.

ובברייתא מבואר, **שלדברי רבי יהודה בן תימא, הקלו על בני המחנה בשני דברים נוספים**.

א. חונים בכל מקום.

כלומר בני מחנה רשאים לחנות בכל מקום שימצאו, אף על פי שאינו מקום הפקר, ואין בכך גזל, כי הפקירו להם בי"ד את המקום שימצאו לחנות בו, והפקר בי"ד הפקר.

ב. במקום שנהרגו שם נקברים.

פרק שני עושין פסין

דף יז

פסי ביראות [=בורות]

הבור שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, הוא רשות היחיד. ומדין תורה, כשהוא עומד באמצע רשות הרבים, אסור להוציא ממנו מים לרשות הרבים, שכן ההוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים היא מהמלאכות האסורות מהתורה.

ומבואר במשנתנו, שעל ידי נתינת פסים מועטים סביב הבור, נעשה כל המקום שסביב הבור רשות היחיד, ומותר להוציא מים מהבור חוצה לו.

ובפרק זה יתבאר בעזה"י, מהו שיעור הפסים שיש לתת סביבות הבור, כדי שיחשב המקום שסביב הבור רשות היחיד.

וכמו יתבאר בעזה"י, אם בכל בור מים התירו להוציא ממנו מים חוצה לו על ידי עשיית הפסים הללו, או רק בבאר מים חיים.

וכמו יתבאר בעזה"י אם לצורך הכל מותר להוציא מים מהבור על ידי עשיית הפסים הללו, או רק לצורך בהמה.

וכמו יתבאר בעזה"י, אם הכל בכלל היתר זה, או רק עולי רגלים.

מידת הפסים של הביראות

שני מיני פסים יש בהיקף פסי ביראות. מין אחד הוא של פסים פשוטים, הם לוחות שכל אחד גובהו עשרה טפחים, ורחבו ששה טפחים [=אמה] ועוביו כלשהו.

ומין שני של פסים, הם הנקראים דיומדין, והם כמין שני לוחות פשוטים המחוברים בסופם, וניצבים זה אל זה בזווית ישרה, וכל אחד משני חלקי הדיומדין, גובהו עשרה טפחים, ורחבו ששה טפחים, ועוביו כלשהו.

מלקות על לאו שב"אל"

מתחילה הבינו, שקושיית **רבי יונתן** שאין ללקות על איסור "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", היא משום שלדעתו אין לוקים על איסור שנאמר בלשון "אל".

ורב אחא בר יעקב דחה זאת, שהרי האיסור לשאול בעלי אוב וידעוני נאמר בלשון "אל", "אל תפנו אל האבת ואל הידענים" (ויקרא י"ט ל"א), והכל מודים שהשואל מהם לוקה¹.

סליק פרק מבו

שאותו התירו להאכיל דמאי. ודווקא דמאי, שהוא ספק טבל, אבל טבל גמור, לא, כי אם יעשו כן, נמצא שפורעים חובם בממון של כהן.

ואמר רב הונא, שבית שמאי חולקים על היתרים אלו, ואומרים, שאפילו עניים ואכסניא אין מאכלים דמאי.

ולפיכך, אם תמצא איזו ברייתא, שבה מבואר, שאין מאכלים עניים ואכסניא דמאי, דע שהיא כבית שמאי, ואינה הלכה.

מלקות על יציאה חוץ לתחום

לדעת רבי חייא, לוקין על עירובי תחומין דבר תורה, כלומר, האיסור לצאת בשבת חוץ לתחום הוא איסור תורה, **שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"** (שמות ט"ז כ"ט). ולפיכך, היוצא חוץ לתחום בלא לערב, לוקה על כך כמי שעבר על שאר איסורי תורה.

ורבי יונתן הקשה על כך, כי לדעתו הכתוב, "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", מדבר באיסור הוצאה בשבת, שיש בו מיתת ביי"ד. וכלל בדינו, שכל איסור שיש בו עונש מיתה, אין לוקים עליו, ואם כן העובר על הכתוב הזה אינו לוקה.

ותירץ על כך רב אשי, שמאחר שלא נאמר "אל יוציא איש ממקומו ביום השביעי", אלא "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", על כרחך הכתוב מדבר באיסור יציאה חוץ לתחום, ולא באיסור הוצאה.

כן פירש רש"י, שנחלקו רבי יונתן ורב אשי אם הכתוב הזה מדבר באיסור הוצאה או באיסור תחומין.

והתוס' הקשו על כך כמה קושיות, ולפיכך פירשו, שלדברי הכל הכתוב הזה מדבר לכל הפחות באיסור הוצאה, וכך הוא פשט הכתוב, אל יצא בשבת עם כליו ללקוט את המן כדרך שעושין בחול. **ולדעת האומרים תחומין דאורייתא, הוא מדבר גם באיסור תחומין.**

ורבי יונתן סבר, שאפילו לדעת האומרים תחומין דאורייתא, אין לוקים על כך, כי מהכתוב הזה לומדים גם איסור הוצאה, שיש בו מיתת ביי"ד.

ורב אשי תירץ, שאם היה כתוב "אל יוציא", אז עיקר הכתוב היה באיסור הוצאה, ולא היו לוקים עליו אפילו על איסור תחומין. אבל עכשיו שנאמר "אל יצא", **עיקרו של הכתוב בלשון יציאה, לאיסור תחומין, ולכן לוקין עליו אף על פי שמלמד גם איסור הוצאה.**

¹ ואם תאמר ... הא לאו שאין בו מעשה הוא. ויש לומר דפריך למאן דאמר לוקין עליו. אי נמי עקימת שפתיו הוי מעשה. [תוס'].

"פסי ביראות", כלומר פסי בארות, כי רק לבארות מים חיים הפסים מועילים.

כן מסקנת שתי הלשונות בגמרא, אלא שלפי הלשון הראשון רצו לומר מתחילה, שחנניא חולק על דין פסי ביראות, ולדעתו אינן מועילות לא לבור ולא לבאר.

ב. דעת רבי עקיבא.

עושים פסי ביראות לבאר, בין של רבים ובין של יחיד, כי אין לחוש שיכלו ממנה המים. וכמו כן עושים פסי ביראות אף לבור מים מכונסים של רבים, כי אם יכלו המים, יזכירו זה לזה שבטל היתר הטלטול מהם, ואין לחוש שיטעו ויטלטלו בהם גם אחר שיכלו המים.

ורק לבור מים מכונסים של יחיד אין עושים פסי ביראות, מהטעם המבואר לעיל בדברי חנניא, שמא יבוא לטלטל בהם גם אחר שיכלו המים.

ויתכן שמשנתנו היא כדעת רבי עקיבא, ואף ששנינו בה "פסי ביראות", כלומר פסי בארות, אין הכוונה שבורות אינן בכלל ההיתר, אלא שנקטה משנתנו בארות, שבהם אין חילוק בדבר, ובין של רבים ובין של יחיד מותרים על ידי פסים, ולא נקטה בורות, שיש בהם חילוק, של רבים מותרים ושל יחיד אינם מותרים.

ג. דעת רבי יהודה בן בבא.

אין עושים פסי ביראות אלא לבאר הרבים בלבד. שיש בהם את שתי המעלות: (א) אין המים פוסקים מהם. (ב) ואפילו אם יארע שיפסקו מהם המים יזכירו הרבים זה לזה שבטל מהם היתר טלטול.

ויתכן שמשנתנו היא כדעת רבי יהודה בן בבא, ומה ששנינו בה "פסי ביראות", הכוונה לפסי בארות של רבים.

ובדף כ"ג מבואר, שלדברי רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יהודה בן בבא.

דיומדין

כבר נתבאר, שהפסים הניתנים בפינות ההיקף שסביב הביראות ומשמשים לשתי רוחות וצורתם כצורת "ר", נקראים דיומדין. וביאר רבי ירמיה בן אלעזר, שהוא לשון נוטריקון, דיו [=שני] עמודים, על שם שמשמשים כשני פסים, פס אחד לכל רוח.

לפס, יהא אסור להוציא מים מהבור על ידי הפסים, עד שיתן פסים נוספים, כדי למעט מהרווח שיש בין הפסים.

לדעת רבי מאיר, שיעור הרווח שאינו פוסל את הפסים, הוא **עשר אמות**. ואם כן כשיהיה תוך ההיקף שתיים עשרה אמות, די בארבעה דיומדין, שיש בין זה לזה עשר אמות. ואם יהיה ההיקף גדול יותר, יש לתת פסים פשוטים בין הדיומדין, עד שלא יהיה בין פס לפס יותר מעשר אמות.

ולדעת רבי יהודה, שיעור הרווח שאינו פוסל את הפסים הוא **שלוש עשרה אמה ושליש**. ואם כן, כשיהיה תוך ההיקף חמש עשרה אמה ושליש, די בארבעה דיומדין, שיש בין זה לזה שלוש עשרה אמה ושליש. ואם יהיה ההיקף גדול יותר, יש לתת פסים פשוטים בין הדיומדין, עד שלא יהיה בין פס לפס יותר משלוש עשרה אמה ושליש.

דף יח

לאיזה דבר מועילים הפסים

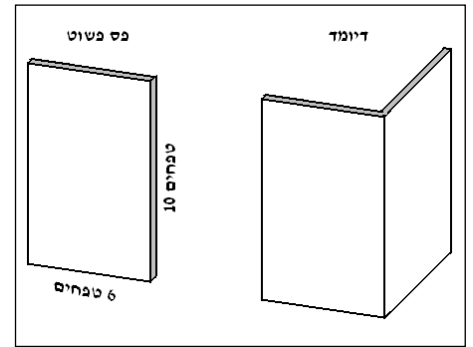
לדברי הכל, שיררה המהלכת בדרך, לא התירו להם לטלטל בשבת על ידי היקף של פסים באופן הנ"ל, שרוב ההיקף פרוץ. כי התירו טלטול על ידי היקף פסים רק לצורך בהמות עולי רגלים, והדומים להם, שיהא להם מים לשתות. ונחלקו חכמים, האם מכל מקווה של מים התירו להוציא מים חוצה לו על ידי היקף הפסים הללו, או שיש חילוק בדבר.

א. דעת חנניא.

אין עושים פסי ביראות אלא לבאר מים חיים, כלומר למקום שהמים נובעים מתוכו, שאין לחוש שיפסקו מהם המים.

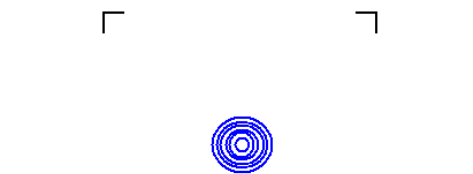
אבל בורות של מים מכונסים, כגון של מי גשמים, מאחר שפעמים הם יבשים בלא מים, ובאותו זמן דין פשוט הוא שאין לטלטל שם על ידי הפסים, שהרי לא הותרו פסים אלא במקום מים ולצורך המים. מעתה יש לחוש, שמא יטעו, ויבואו לטלטל בתוך היקף הפסים גם כשלא יהיה שם מים. ולכן אמרו, שגם בזמן שיש בהם מים, לא ימלאו מהם על ידי היקף פסים.

ויתכן שמשנתנו היא כדעת חנניא, ולכן שנינו בה

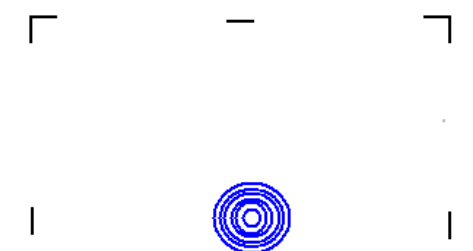

היקף פסים שמתיר הוצאת מים מהבור

לדברי הכל, כדי שיהא מותר להוציא מים מהבור חוצה לו על ידי עשיית הפסים, יש לתת **דיומד בכל אחת מארבע פינות ההיקף**, סך הכל ארבע דיומדין, שעל ידם יש מחיצה מכל רוח, אמה מכאן ואמה מכאן ורווח ביניהם.

וכמו כן לדברי הכל, כשבין דומד לדיומד יש רווח בשיעור מסוים, די בארבעה דיומדין אלו¹. וכשבין דיומד לדיומד יש רווח בשיעור גדול יותר יש לתת פסים פשוטים², כדי למעט את הרווח על ידם.

ונחלקו חכמים, מהו שיעור הרווח שיהיה בין פס לפס, ויהא מותר להוציא מים מהבור על ידי הפסים. ומה שיעור הרווח שאם יהיה בין פס

¹ והא דאמר לעיל, הכי אגמריה רחמנא למשה, לא תפרוץ רובה, היינו היכא דליכא שם ארבע מחיצות, כי הכא, דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן, חשיב פתח. [תוס'].

² וליכא למימר הכא, דאיתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, דלגבי עולי רגלים הקילו, ואוקמא אדאורייתא. [תוס']. ואפשר דדוקא בפשוטין דרחבים אמה לא אמרינן מדאורייתא דלא אתי אוריא ומבטל ליה, דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מסכתין, דאיתי אוריא ומבטל להו מדאורייתא. [ת"י].

דיופרא

כבר נתבאר בסוף פרק ראשון, שתבואה הנקנית מעם הארץ, היא דמאי, כלומר ספק טבל, ולכן יש להפריש ממנה מעשרות.

ומבואר במסכת דמאי, שלדעת רבי יהודה, כל השיתין [=מיני תאנים רעות] פטורים מן הדמאי, כלומר מאחר שהם גרועים, אין לחוש שחס עליהם עם הארץ ולא עישר אותם, אלא ודאי עישר, ולכן אין צריך לעשר אותם שוב כשקונים ממנו.

ורק פירות תאנה הנקראת דיופרא, מאחר שהם חשובים, יוצאים מכלל זה, ויש לעשר אותם דמאי.

וביאר עולא, שדיופרא הוא אילן העושה פירות שתי פעמים בשנה, ולכן נקרא דיופרא, מלשון נוטריקון, דיו [=שני] פרא [=פרי].

דיו פרצוף

לדברי רבי ירמיה בן אלעזר, דיו פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון, כלומר שני פרצופים היו לו, אחד מלפנים ואחד מאחור, שנאמר "אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה" (תהילים קל"ט ה'), כלומר, מאחור ומקדימה צרת לי צורת פנים.

ולכן יתבאר בעזה"י שנחלקו חכמים בדבר זה.

דיו

נזכרו כאן בסוגיתנו מספר דברים שהם כפולים ונקרא בשם "דיו" ובדף ק"ד נזכר גם "דיופרי", ע"ש.

בניית האשה

בעניין עשיית האשה נאמר, "ויפלו ה' אלקים תרדמה על האדם ויטש ויטח אחת מצלעותיו [=צדדיו] ויסגר בשר תחתנה. ויבן ה' אלקים את הצלע [=צד] אשר לקח מן האדם לאשה ויבאקה אל האדם" (בראשית ב' כ"א-כ"ב), ונחלקו רב ושמואל, מה היא אותה צלע שנלקחה מאדם לעשיית חוה.

יש מי שאומר, שמתחילה נברא אדם שני פרצופים, אחד מלפניו ואחד מאחוריו, ולאחר מכן נחלק לשנים, ומן האחד נעשית חוה, ואותו חלק נחשב כצלע, שנלקחה מהאדם.

- ולדעה זו יתבאר הכתוב "אחור וקדם צרתני

ותשת עלי כפכה" (תהילים קל"ט ה') **כפשוטו**, כלומר שמתחילה, מלפנים ומאחור צרת לי צורת פנים.

- וכמו כן, לדעה זו מובן, מדוע נאמר ביצירת האדם "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב' ז') בשני יודיין, כי נברא בשני פרצופים והיו בו שתי צורות.

- וכמו כן, לדעה זו יתבאר הכתוב "זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הברכה" (בראשית ב' ז') כפשוטו, שמשמע ממנו, שמתחילת בריאתם היו זכר ונקבה, לזכר מצד זה ונקבה מצד זה.

- וכמו כן, לדעה זו יתבאר הכתוב "ויפלו ה' אלקים תרדמה על האדם ויטח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה" (בראשית ב' כ"א), כפשוטו, שמשמע ממנו, שנתן בשר תחת מקום האשה שניטל ממנו.

- ולדעה זו, אין כוונת הכתוב, "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה" כפשוטו, שבנה את הצלע לאשה, שהרי כבר היתה בנויה, ולא היתה חסרה אלא הפרדה מהאדם.

אלא, כך כוונת הכתוב:

לדברי רבי שמעון בן מנסיא, כוונת הכתוב "ויבן" היא, שקלעה הקב"ה לחוה, כלומר קלע את שעה, ואז הביאה לאדם הראשון, וראיה לדבר, שכן בכרכי חים קוראים לקלועה בנויה.

ולדברי רב חסדא, כוונת הכתוב "ויבן", שבנה הקב"ה את חוה, כלומר שינה צורתה ממה שהיתה בתחילה כשהיתה מחוברת באדם, שתהא כבנין אוצר, שהוא קצר מלמעלה ורחב מלמטה, והסיבה שהיה צורך בכך, כי כשם שבנין אוצר, קצר מלמעלה ורחב מלמטה, כדי לקבל את הפירות, שאם היה רחב מלמעלה, כשהוא ממלאו, מכביד משא הפירות על הכתלים, ומטה אותם, כך אשה, חלל בית הרחם שלה קצרה מלמעלה ורחבה מלמטה, כדי לקבל את הוולד.

יש מי שאומר, שמתחילה נברא אדם פרצוף אחד, והיה לו זנב, והזנב הזה נלקח מהאדם, וממנו נעשית חוה, ואותו זנב נחשב כצלע, שנלקחה מהאדם.

- ולדעה זו כוונת הכתוב "אחור וקדם צרתני", לומר, שהאדם היה אחור [=אחורון] למעשה בראשית, שלא נברא עד ערב שבת, וקדם [=ראשון] לפורענות של המבול, שנאמר, "וימח

את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה" (בראשית ז' כ"ד).

- ולדעה זו, הסיבה שנאמר ביצירת האדם "וייצר" בשני יודיין, היא כדברי רבי שמעון בן פזי, לומר, אוי לי מיצרי, שמצערני אם אעשה רצון יוצרי, ואוי לי מיוצרי, אם אעשה רצון יצרי.

- ולדעה זו אין כוונת הכתוב "זכר ונקבה בראם" כפשוטו, שמתחילת בריאתם היו זכר ונקבה, שהרי נאמר "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו זכר ונקבה ברא אתם" (בראשית א' כ"ז), ומשמע שמתחילה נברא האדם אחד. אלא הכתוב "זכר ונקבה בראם", בא ללמד, שמתחילה כך עלה במחשבה, לבראותם שנים, אבל לבסוף לא נברא תחילה אלא אחד, כמבואר בכתוב, "כי בצלם אלקים עשה את האדם".

- ולדעה זו כוונת הכתוב "ויסגר בשר תחתנה", שנתן בשר תחת מקום הזנב שנחתך ממנו.

- ולדעה זו, יתבאר הכתוב "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה" כפשוטו, שבנה הקב"ה את האשה מאותו זנב שהרי היה הדבר צריך בניה.

שיחור גדול עם קטן בשושינות

נאמר, "ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאקה אל האדם", ללמד, שנעשה הקדוש ברוך הוא שושבין לאדם הראשון, כלומר, שנשתדל בחתונתו, לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה.

מכאן למדה תורה דרך ארץ, שיחזור גדול עם קטן בשושינות, ואל ירע לו.

ללכת אחרי אשה

לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, שמא יסתכל בה, ויבוא לידי הרהור, ואפילו אחרי אשתו לא ילך, שהדבר מגונה.

היה מהלך על גבי גשר, ונזדמנה אשת איש לפניו, לא ילך אחריה ממש אלא בצד, עד שיעבור לפניה.

וכל העובר אחורי אשת איש בנהר, שהיא מגבהת בגדיה מפני המים, וזה מסתכל בבשרה, אין לו חלק לעולם הבא.

ומהטעם הזה, שאסור ללכת אחרי אשה,

¹ בגמרא הגרסא "ויעד".

² וכתבו תוס' במסכת ברכות, שהכוונה לכך שאם רגיל בכך, סופו שלא יהיה לו חלק לעולם הבא, לפי שיבא לידי נאוף, וסופו יורד לגיהנום.

שלא בפניו הרבה, אין מרבה בשבחו לפניו, מפני שנראה כמחניף.

שכן, כשזכר שבחו של נח בתורה שלא בפניו, נאמר עליו "אֵלֶּה תּוֹדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתָּיו אֵת הָאֱלֹהִים הִתְחַלֵּף נֹחַ" (בראשית ו' ט'), הרי שהיה צדיק תמים בדורות הרבה, ואילו כשהזכיר לו הקב"ה שבחו בפניו נאמר רק "וַיֹּאמֶר ה' לִנְחָם בֶּאֱתָה וְכָל בֵּיתָךְ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֶתְּךָ רֹאֲיִתִי צַדִּיק לִפְנֵי בְּדֹר הַזֶּה" (בראשית ז' א'), כלומר צדיק בלבד, בדור זה בלבד, ולא צדיק תמים, בדורות הרבה.

"זִית טָרֵף בְּפִיהָ"

כששלח נח את היונה מהתיבה, "וַיִּתְּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֵעֵת עֶרֶב וְהָיָה עָלָה זִית טָרֵף בְּפִיהָ וַיַּדַּע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ" (בראשית ח' י"א),

וביאר רבי ירמיה בן אלעזר שהכתוב "טָרֵף" הוא לשון מזון, כמו שנאמר, "שָׁוֶיךָ וְדָבָר קֶזֶב הִרְחַק מִפְּנֵי רֹאשׁ וְעֶשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטָּרִיפִנִי לֶחֶם חֻקִּי" (משלי ל' ח').

וכוונת הכתוב "זִית טָרֵף בְּפִיהָ", שבפיה היה מאמר זה: "זִית טָרֵף". כלומר יהיה הזית מזוני.

וכך אמרה **יונה לפני הקב"ה**, **ריבונו של עולם**, **יהיו מזונותי מרורים כזית**,⁵ **ומסורים בידך**, **ואל יהיו מתוקים כדבש**, **ותלויים ביד בשר דם** [=נח].

בית שנשמעים בו דברי תורה בלילה

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעים בו דברי תורה בלילה, **שוב אינו נחרב**. שנאמר, "וְלֹא אָמַר אִיָּה אֶלּוּהָ עֹשִׂי נִתָּן זְמֻרֹת בְּלִילָה" (איוב ל"ה י"ז). כלומר לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב, מי שנותן זמירות של תורה בלילה.⁶

שימוש בשם בן שתי אותיות

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, **מיום שחרב בית המקדש** ופסקו הכהנים מלברך בשם המפורש, דין לעולם שישתמש בשם בן שתי אותיות, בין לשבח לפניו, בין לברך איש את חברו.

שנאמר, "כֹּל הַנְּשָׁמָה תִּתְּחַלֵּל יְהוָה הִלְלוּ יְהוָה" (תהילים

שנאמר בו, "וַיִּתְּקֶם רִבְקָה וַיַּעֲרִתֶּיהָ וַתִּרְפָּנָה עַל הַגְּמָלִים וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּסַּח הַעֶבֶד אֶת רִבְקָה וַיִּלְכְּדָהּ" (בראשית כ"ד ס"א), ויש ללמוד, שדווקא אחר האיש יש להן ללכת, ולא לפני האיש.

ולדעת רב נחמן בר יצחק,² **אין ללמוד מהכתוב, "וַיִּתְּקֶם וַיִּלְכְּדָהּ מִנּוּחַ אַחֲרֵי אֲשֶׁתּוֹ", שמנוח היה עם הארץ**, כי אין כוונת הכתוב שהלך מנוח אחרי אשתו ממש, אלא הלך אחרי דבריה ואחרי עצתה.

שכן גם אצל אלקנה מצינו כתוב, "וַיֵּלֶךְ אֶלְקָנָה אַחֲרָי אֲשֶׁתּוֹ"³, ועל כרחק לא היה אלקנה עם הארץ,⁴ ואם כן לא הלך אחרי ממש אלא הלך אחרי דבריה ואחרי עצתה.

וכן מצינו אצל אלישע, "וַיֹּאמֶר אִם תַּעֲרֶה חַי ה' וְחַי נַפְשֶׁךָ אִם אֶעֱזֹב וַיִּקֶּם וַיִּלְכֶּךְ אַחֲרָיָה" (מלכים ב' ד' ל'), ועל כרחק לא היה אלישע עם הארץ, ולא הלך אחריה ממש אלא הלך אחרי דבריה ואחרי עצתה.

מאה ושלושים שנה שאחר חטא אדם הראשון

רבי מאיר היה אומר, אדם הראשון, חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, **ישב בתענית** מאה ושלושים שנה, וכל אותם מאה ושלושים שנה **פירש מן האשה**, **והעלה על בשרו זרזי** [=חגורות] **תאנה**.

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל אותם מאה ושלושים שנה שהיה אדם הראשון **בנידון**, שהיה נזוף, מפני שגער בו הקב"ה וקללו, **הוליד רוחים ושידים ולילים**. שנאמר, "וַיִּחַי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיִּוָּלֶד בְּדָמוֹתָי וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת" (בראשית ה' ג'), משמע, שעד עתה הוליד שלא כצלמו והם רוחות ושדים ולילים מיני מזיקים. ואמרו, שכל אלו נולדו **משכבת זרע שראה לאונסו**.

אמירת שבחי האדם

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, **מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו**, **וכולו שלא בפניו**. כלומר, דרך ארץ היא, שאף על פי שאדם משבח את חברו

מסתבר, שלדעת האומר, שמתחילה נברא אדם הראשון שני פרצופים, אדם וחווה, **אדם הלך ראשון וחווה מאחוריו**.

ואמר רבי יוחנן, יותר טוב ללכת **אחרי ארי**, ולא ללכת **אחרי אשת איש**. ויותר טוב ללכת **אחרי אשת איש**, ולא לעבור **אחורי עבודת כוכבים** שמא ימשך אחריה, וכבר נאמר, "הִרְחַק מֵעֲלִיָּה דְרָכָךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהָ" (משלי ח' ח'), וביארו שכוונת הכתוב לאפיקורסות. ויותר טוב לעבור **אחורי עבודת כוכבים**, ולא לעבור **אחורי בית הכנסת**¹ **בשעה שהצבור מתפללים**, כי מאחר שאינו נכנס, נראה ככופר, שעומד אחורי בית הכנסת ואינו נכנס.

המרצה מעות לאשה מידו לידה

המרצה [=מונה] מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו, **בשביל שישתכל בה**, **אפילו דומה למשה רבינו שקיבל תורה מהר סיני**, **לא ינקה מדינה של גיהנם**.

ועליו הכתוב אומר, "יָד לָיִד לֹא יִקָּח רָע וְיִרַע צַדִּיקִים נִמְלָט" (משלי י"א כ"א), כלומר זה המרצה מעות מיד ליד, אפילו הוא כמשה רבינו, שקבל תורה מידו של הקב"ה לידו, לא ינקה מדינה של גיהנם.

האם מנוח היה עם הארץ

כשנגלה המלאך לאשת מנוח בפעם השניה, באה ואמרה זאת למנוח, ונאמר באותו עניין "וַיִּקֶּם וַיִּלְכְּדָהּ מִנּוּחַ אַחֲרֵי אֲשֶׁתּוֹ" (שופטים י"ג י"א).

לדעת רב נחמן, כוונת הכתוב הזה כמשמעו, כלומר, שהלך מנוח אחרי אשתו.

ומכאן יש ללמוד, **שהיה מנוח עם הארץ**, ולא למד את הברייאת הנזכרת לעיל, שאסור לאדם ללכת אחר אשתו.

ואמר רב אשי, שלדעה זו, שמנוח הלך אחר אשתו ממש, לא רק עם הארץ היה, אלא אפילו מקרא שקוראים תינוקות של בית רבן, לא קרא בבית רבו, שלא למד חומש.

¹ בתוספתא דמגילה תניא, אין פותחין בתי כנסיות אלא למזרח, שכן מצינו במשכן, שנאמר "והחונים לפני המשכן קדמה ... מזרח", ונראה, דקסבר האי תנא דשכינה במערב, והיו משתחוים למערב, או היתה ארץ ישראל ובית המקדש במערב, דכתיב "והתפללו דרך ארצם" וכתיב "וכיון פתיחן ליה בעיליתיה נגד ירושלם". והשתא לכאורה נראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד הארון ומיהו אין נראה ... ונראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד פתח בית הכנסת, וקורא אחורי, לפי שהוא אחורי העם. [תוס'].
² מכאן משמע, דרב נחמן בר יצחק לאו היינו רב נחמן סתמא. [תוס'].
³ שבוש הוא שאין פסוק זה בכל המקרא ולא גרסינן ליה. [תוס' במסכת ברכות].
⁴ שהרי אלקנה היה נביא כדנתיא בסדר עולם, "ויבא איש האלקים אל עלי", זה אלקנה, עשרה נביאים נקראו "איש האלקים" והוא אחד מהם. [רש"י].
⁵ היינו אילן של זית, והוא מר, ואילן נמי מקרי זית, דכתיב "ויורוהו ה' עץ" ודרשינן זה זית, שאין לך מר באילנות כמו זית. [תוס'].
⁶ ולחכי נקט לילה, שהקול נשמע מרחוק. [רש"י].
⁷ פירש ר"ח קרי ביה הנשמה בדגש. [תוס'].

ק"י ו'), כלומר, זה השם שכל הנשמה כולה ראוי להשתמש בו.

אבל שם המפורש בן ארבע אותיות, לא ניתן לכל הנשמה אלא לכהנים בלבד, שהם לבדם אומרים אותו ככתבו.

שנאמר, "בעת ההוא הבדיל ה' את שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְכַבֵּד בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (דברים י"ח). וכן "וְשָׁמֹו אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם" (במדבר ו' כ"ז), ובכתובים הללו הכוונה לשם המיוחד.

החילוק בין קללת בבל לבין קללת שומרון

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, כשנתקללה בבל נתקללו גם שכניה מקללתה, וכשנתקללה שומרון [=ממלכות ישראל], נתברכו שכניה מקללתה.

כשנתקללה בבל, נתקללו גם שכניה מקללתה. שנאמר "וְשִׁמְתִּיהָ לְמוֹרֶשׁ קַפֵּד וְאֶגְמִי מֵיִם וְטִאטְאִתִּיהָ בְּמִטְאָטָא הַשְּׂמֵד נָאֻם ה' צְבָאוֹת" (ישעיה י"ד כ"ג), ושם הולכות חיות רעות, ומוזיקות מקומות הסמוכות לה. והסיבה לכך **כי אוי לרשע ואוי לשכיניו.**

וכשנתקללה שומרון, נתברכו שכניה מקללתה. שנאמר "וְשִׁמְתִּי שְׁמֶרֶן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמִטְעֵי כָרֶם וְהַפְּרִי לְגִי אֲבָנִיהָ וְיִסְדִּיהָ אֲנָקָה" (מכה א' ו'), ויהנו שכניה, **ושבח הוא לה, שזוכרת לטובה.**

דף יט

חילוק בין נענש על ידי בשר ודם לבין נענש על ידי הקב"ה

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, בא וראה שלא **כמדת** הקב"ה מדת בשר ודם.

מדת בשר ודם – **כשמתחייב אדם הריגה למלכות, רוצה הוא לקלל את המלך, ולכן מטילים לו חכה** [=עץ] **לתוך פיו**, שעל ידה יהא פיו פתוח, ולא יוכל לדבר, **כדי שלא יקלל את המלך.**

ומדת הקב"ה – **כשאדם מתחייב הריגה למקום, שותק, שנאמר, "לֹךְ דְּמִיָּה תִּהְלֶה אֲלֵקִים בְּצִיּוֹן וְלֹךְ יִשְׁלֶם נְדָר" (תהילים ס"ה ב')** כלומר הכל שותקים כנגדך. ולא עוד, אלא **שמשבח**, שנאמר "תִּהְלֶה". ולא עוד, אלא **שדומה לו כאילו מקריב קרבן,**

כלומר נוח לו יסורים שנענש בהם, עד שמקבלם מאהבה, ונחשב כמקריב קרבן, שנאמר "וְלֹךְ יִשְׁלֶם נְדָר", כלומר אותה דומיה שהוא דומם ביסורים, דומה לו כשילום נדר של קרבן.

וכעין זה ביאר רבי יהושע בן לוי את הכתוב, "עֲבָרִי בְּעֶמֶק הַבְּכָא מֵעֵין יִשִּׁיתוּהוּ גַם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה" (תהילים פ"ד ז').

"עֲבָרִי" – אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה.

"בְּעֶמֶק" – שמעמיקים להם גיהנם.

"הַבְּכָא מֵעֵין יִשִּׁיתוּהוּ" – שבוכים ומורידים דמעות כמעין של שיתין [=נקב שבננין המזבח, שניסוך היין של ספלים יורד לתוכו כל השנה].

"גַּם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה" – שמצדיקים עליהם את הדין, ואומרים לפניו, רבונו של עולם, יפה דנת, יפה זכית, יפה חייבת, ויפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים.

עונש פושעי ישראל

לדעת רבי שמעון בן לקיש, אף שמבואר בכתוב הנ"ל, שהעוברים על רצונו של הקב"ה יורדים לגיהנם, מכל מקום אינם שוהים בו, אלא מיד בא אברהם, ומעלה אותם, ומקבל אותם.

שכן לדברי רבי שמעון בן לקיש, פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהם, קל וחומר ממזבח הזהב. מה מזבח הזהב, שאין עליו זהב אלא כעובי דינר זהב, עמד כמה שנים, ולא שלטה בו האור. פושעי ישראל, שמלאים מצות כרמון, שנאמר "כִּפְלַח הָרִמּוֹן וְרִקְתֶּךָ מִבְּעַד לְצִמְתֶּךָ" (שה"ש ו' ז'), אל תיקרי רקתך אלא ריקתך, ללמד, שאפילו ריקנים שבך מליאים מצות כרמון, על אחת כמה וכמה.

ואין יוצא מכלל זה, אלא ישראל הבא על בת עובד כוכבים, שנמשכת עורלתו ומאחר שאינו נראה מהול, אברהם אינו מכירו שהוא יהודי ואינו מעלה אותו מהגיהנם.

פושעים אומות העולם

נתבאר שלדברי רבי שמעון בן לקיש, הפושעים אינם שוהים בגיהנם.

וכל זה בפושעי ישראל, אבל פושעי אומות העולם, **עליהם אמר רבי שמעון בן לקיש,**

שרשעים, אפילו על פתחו של גיהנם, אינם חוזרים בתשובה.

שנאמר, "וַיִּצְאוּ וַיָּבֹאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה וְהָיוּ דָרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר" (ישעיה ס"ו כ"ד), הרי שאף בשעה שתולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, עדיין עומדים ברשעם, ונקראים פושעים. שלא נאמר "האנשים שפשעו בי", אלא "האנשים הפושעים בי", שפושעים והולכים לעולם.

ורב כהנא הקשה על דברי ריש לקיש אלו, כי לדעתו, מתוך כך שנאמר "הפושעים", אין ללמוד שעדיין הם בפשעם.

שכן מצינו לשון זה גם על דבר שכבר היה ולא נמשך עד עתה, כמו שנאמר "המוציא אתכם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָהֵיט לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה'" (ויקרא כ"ב ל"ג) וכבר הוציא.

וכן נאמר "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָהֵיט לָכֶם לֵאלֹהִים וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי" (ויקרא י"א מ"ה) וכבר העלה.

וכמו כן יש לומר, שכוונת הכתוב "הפושעים", שהיו פושעים בחייהם, אבל עתה כבר אינם פושעים.

שלשה פתחים יש לגיהנם

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, **שלשה** פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר, ואחד בים, ואחד בירושלים.

א. במדבר, שנאמר בעדת קרח, "וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתַכְסֵּי גְלִיהֶם הָאֶרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהֶל" (במדבר ט"ז ל"ג).

ב. בים, שכך אמר יונה בן אמתי, "וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצְרָה לִי אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִבְּטֶן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שְׁמַעְתָּ קוֹלִי" (יונה ב' ג').

ג. בירושלים, שנאמר, "וְסִלְעוֹ מִמְּגוֹר יִבְּבֹר וְחֲתוּ מִיִּם שָׂרָיו נָאֻם ה' אֲשֶׁר אֹר לֹ בְצִיּוֹן וְתִנָּהֵר לֹ בִירוּשָׁלַם" (ישעיה ל"א ט'), וביארו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, "אֲשֶׁר אֹר לֹ בְצִיּוֹן", זה גיהנם, "וְתִנָּהֵר לֹ בִירוּשָׁלַם", זו פתחה של גיהנם.

ועל אותו פתח גיהנם שבירושלים אמרו, שתי תמורות יש בגי [=עמק] בן הנום, ועולה עשן מביניהן, וזו היא ששנינו, ציני [=דקלים] הר הברזל כשירות [ללולב], וזו היא פתחה של גיהנם.

יש אומרים שדברים אלו אמר רבי מריון אמר רבי

¹ והא דאמר בתורת כהנים, "וּשְׁמֹו עֲלֶיהָ אוֹיְבֵיכֶם", שזו היא מדה טובה, שאינה טוענת פירות בשעה שאין שריון בה, כאן היו בני יהודה שכיניה. אי נמי שאינה מוציאה כל כך כמו כשהם עליה. [תוס'].

יהושע בן לוי.

ויש אומרים שדברים אלו שנה רבה בר מרין בברייתא שנסדרה בבית מדרשו של רבי יוחנן בן זכאי.

שבעה שמות יש לגיהנם

לדברי רבי יהושע בן לוי, שבעה שמות יש לגיהנם ואלו הן:

א. **שואל**. שנאמר, "וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֵל ה' וַיַּצִּילֵנִי מִבְּטָן שְׁאוֹל שְׁוַעֲתִי שְׁמַעְתָּ קוֹלִי" (יונה ב' ג').

ב. **אבדון**. שנאמר, "הִסְפֵּר בְּקֶבֶר חֲסִידְךָ אֲמוֹנֶתְךָ בְּאֶבְדּוֹן" (תהילים פ"ח י"ב).

ג. **באר שחת**. שנאמר, "כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרָאוּת שְׁחַת" (תהילים ט"ז י').

ד. **בור שאון וטיט היון**. שנאמר "וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאוֹן מְטִיט הָיָוָן וַיִּקָּם עַל סֵלַע רָגְלִי כֹפֶן אֲשָׁרֵי" (תהילים מ' ג').

ו. **צלמות**. שנאמר, "לִישְׁבֵּי חֹשֶׁךְ וְצִלְמֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרָזָל" (תהילים ק"ז י').

ז. **ארץ התחתית**. לא נאמר בכתובים אבל כך קבלה ביד החכמים.

ומלבד השמות הללו, נתכנה מקום זה בעוד שני כינויים, על שם המעשים הגורמים לבני אדם לרדת בו:

א. **גיהנם**. נקרא כן, על שם שמקום זה הוא מקום עמוק כגיא, שיררדים בו על עסקי הנם [=חנם], כלומר על עסקי עריות.

ב. **תפתה**. כמו שנאמר, "כִּי עָרוֹךְ מֵאֲתָמוּל תִּפְתָּה גַם הוּא הָיָא לְמִלָּךְ הוֹיָכוּ הַעֲמִיק הָרַחֵב מִדְּרַתָּה אֲשֶׁר וַעֲצִים הָרַחֵב נִשְׁמַת ה' כְּנָחַל גְּפְרִית בַּעֲרָה בָּהֶּ" (ישעיה ל' ג'). ונקרא כן על שם שכל המתפתה ביצרו יפול שם.

מקום גן עדן

אמר ריש לקיש, **אם בארץ ישראל הוא, בית שאן** פתחו, שפירותיו מתוקים מכל ארץ ישראל. **ואם בערבאי, בית גרם** פתחו. **ואם בין הנהרות** הוא, **דומסקנין** פתחו.

ובבבל, אביי משתבח בפירות של עבר הנהר פרת בדרומו. ורבא משתבח בפירי דהרפניא.

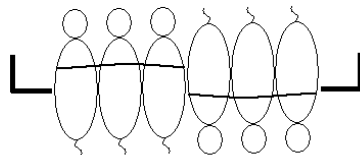
שיעור הרווח בין פסי

הביראות כדי מעבר בהמות

נתבאר לעיל בתחילת הפרק שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בשיעור הרווח שניתן לתת בין פסי הביראות ויהיה מותר לטלטל בתוכם. לדעת רבי מאיר, השיעור הוא עד עשר אמות. ולדעת רבי יהודה, השיעור הוא עד שלוש עשרה אמה ושליש.

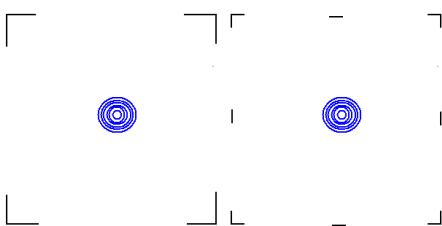
מבואר במשנה ששיעור זה הוא כשיעור שיכולות מספר בהמות לעבור בו בבת אחת.

לדעת רבי מאיר, השיעור הוא, רווח כזה, שיכולות לעבור בו בבת אחת שתי רבקות [=בהמות הקשורות יחד¹, שהן צמודות זו לזו], **שבכל רבקה שלוש בקר**, ולא שיכנסו שתי הרבקות יחד זו בצד זו, אלא שתהא רבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת ואינן צמודות כל כך זו לזו.

ומבואר בברייתא, שעובי כל פרה, אמה ושני שלישי אמה, ושתי רבקות, שבכל אחת שלוש בקר, הן שש פרות, ומאחר שכל אחת עוביה אמה ושני שלישי, רוחב הרווח שעוברות בו, הוא **עשר אמות** [=6 אמות שלימות + 6 פעמים 2/3 אמות שהם 4 אמות²].

ולדעת רבי יהודה, השיעור הוא, רווח כזה, שיכולות לעבור בו בבת אחת שתי רבקות [=בהמות הקשורות יחד, שהן צמודות זו לזו], **שבכל רבקה ארבע בקר**. ולא שיכנסו שתי הרבקות יחד זו בצד זו, אלא שתהא רבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת ואינן צמודות כל כך זו לזו.

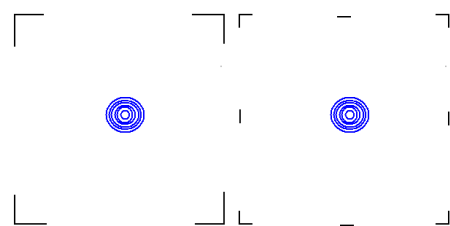
ומבואר בברייתא, שעובי כל פרה, אמה ושני שלישי אמה, ושתי רבקות, שבכל אחת ארבע בקר, הן שמונה פרות, ומאחר שכל אחת עוביה אמה ושני שלישי, רוחב הרווח שעוברות בו, הוא **שלוש עשרה אמה ושליש** [=8 אמות שלימות + 8 פעמים 2/3 אמות שהם 16 שלישים כלומר 5 אמות ו-1/3 אמה³].

האריך בדיומדין כשיעור פשוטין

א. **אליבא דרבי מאיר**.

נתבאר, שלדעת רבי מאיר, **אם הרווח בין שני הדיומדין שמכאן ומכאן, יותר מעשר אמות, יש לתת פסים פשוטים למעט את הרווח**.

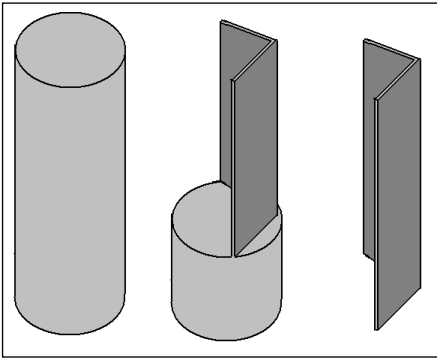
ואביי שאל את רבה, האם רק באופן הזה מותר, כלומר לתת פשוטים ברווח שבין הדיומדין, שיש היכר לכך שאין אלו הדיומדין, אלא פשוטים אחרים, או שיש אופן נוסף, והוא שיאריך את הדיומדין, עד שלא יהא ביניהם יותר מעשר אמות.

¹ ואף על פי שאין הפרות מושכות בעול בשבת, אפילו הכי משערים בהו, לפי שגם בימות החול נכנסת שם לשנות, ופעמים שכשהצמד האחד נכנס לשנות, מוצא השני ששתה משם, ורוצה לצאת, ואם יהיה בין הדיומדין פחות מזה השיעור, יבואו הפרות, ויפילו הדיומדין לארץ. [רבינו יהונתן].

² $\frac{2}{3} \times 6 = \frac{2 \times 6}{3} = \frac{12}{3} = 4$

³ $\frac{2}{3} \times 8 = \frac{2 \times 8}{3} = \frac{16}{3} = 5 + \frac{1}{3}$

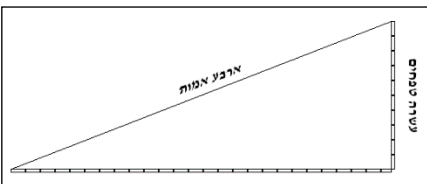
ולדברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, גם אבן עגולה שיש בה שני חסרונות בדמיונה לדיומ. אם יש בה שיעור, שיכולים לחוקקה, וליטול את עוביה מבפנים, עד שתעשה כדיומ בגובה עשרה טפחים וברוחב ששה טפחים לכל צד, הרי היא נידונית כדיומ [=אף תרי רואין אמרינן].

ג. תל המתלקט.

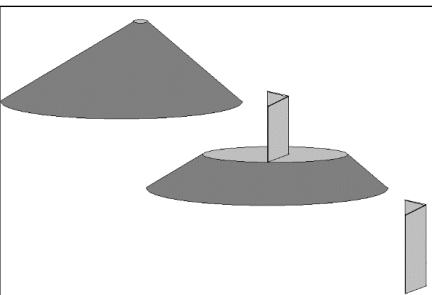
אביי שאל את רבה, אם תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות נידון כדיומ.

והכוונה לתל משופע באופן כזה, שהוא מגביה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות.

ובמסכת שבת מבואר, שתל כזה נידון כמחיצה, ומעתה נסתפק בו אביי, אם ניתן להחשיבו גם כדיומ.

ופשט לו רבה, שתל זה, אם יש בו כשיעור שיכולים לחוקקו מבפנים, ולישרו מבחוץ, עד שיעשה כדיומ, הרי הוא כאבן עגולה.

ואם כן נחלקו בו חכמים אם נידון משום דיומ כשם שנחלקו באבן עגולה.

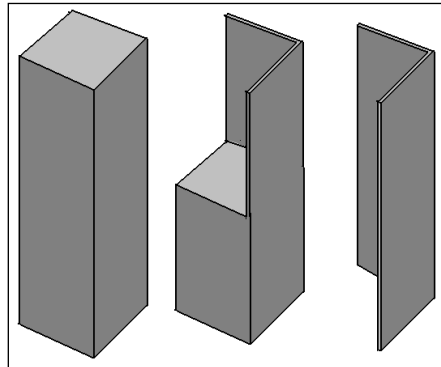
ד. קנה קנה פחות משלושה.

ללשון ראשון בגמרא, אביי שאל את רבה, אם דיומדין של פסי ביראות צריכים להיות מחיצות

ולחלן יתבאר בעזה"י, אם הדברים הנזכרים להלן גם כן יכולים לשמש כדיומ, להתיר את היקף פסי הבראות.

א. אבן מרובעת.

לדברי רבי שמעון בן אלעזר, אבן מרובעת, אף על פי שאינה עשויה כדיומ, אם יש בה שיעור, שיכולים לחוקקה, וליטול את עוביה, עד שתעשה כדיומ בגובה עשרה טפחים וברוחב ששה טפחים לכל צד, הרי היא נידונית כדיומ.

ולכאורה אין מי שחולק על רבי שמעון בן אלעזר בדין זה.

ב. אבן עגולה.

לדברי רבי שמעון בן אלעזר, אבן עגולה, שאינה עשויה כדיומ, אפילו אם יש בה שיעור, שיכולים לחוקקה, וליטול את עוביה מבפנים, ולישרה מבחוץ, עד שתעשה כדיומ בגובה עשרה טפחים וברוחב ששה טפחים לכל צד, אינה נידונית כדיומ.

והסיבה לכך שאינה כאבן מרובעת שנידונית כדיומ, כי רק דבר שיש בו חסרון אחד בלבד בדמיונו לדיומ, כאבן מרובעת, שמצידה החיצון היא כדיומ, ורק מצידה הפנימי היא חסרה חקיקה, אם יש בה שיעור להסיר ממנה את חסרונה, הרי היא נידונית כדיומ [=חד רואין אמרינן].

אבל אבן עגולה, שיש בה שני חסרונות בדמיונה לדיומ, שמלבד מה שמצידה הפנימי אינה כדיומ, וחסרה חקיקה, גם מצידה החיצון היא עגולה, ואינה דומה לדיומ. אף על פי שיש בה שיעור להסיר ממנה את חסרונותיה, אינה נידונית כדיומ [=תרי רואין לא אמרינן].

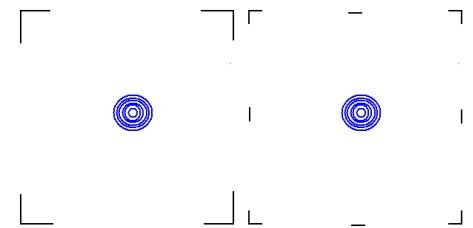
ללשון ראשון בגמרא, רבה רצה לפשוט ממשנתנו, שיכול לעשות גם באופן השני, כלומר להאריך את הדיומדין, והגיהו את המשנה ודחו את דבריו.

וללשון שני בגמרא, רבה רצה לפשוט ממשנתנו שאפשר לעשות רק באופן הראשון, כלומר בריבוי פשוטים. ומסקנת הסוגיה, שיש ללמוד ממשנתנו, שיכול לעשות גם באופן השני, כלומר להאריך את הדיומדין.

ב. אליבא דרבי יהודה.

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, די בארבעה דיומדין להקיף את הבראות, רק כשהרווח ביניהם אינו יתר משלוש עשרה אמה ושליש.

ואביי שאל את רבה, מה הדין לדעת רבי יהודה כשהרווח בין הדיומדין הוא יותר משלוש עשרה אמה ושליש. האם עדיף לתת ברווח הזה פסים פשוטים, כדי שלא יהיה במקום אחד רווח של שלוש עשרה אמה ושליש. או שעדיף להאריך את הדיומדין, עד שלא יהא ביניהם יותר משלוש עשרה אמה ושליש.

ורבה רצה לפשוט מהברייתא, שלדעת רבי יהודה, עדיף לעשות פסים פשוטים.

שכן רבי יהודה אמר בברייתא, שפסי ביראות של היקף גדול, אינן דומים למחיצה. ולכאורה הסיבה לכך, כי יש בהן הרבה פסים, שבין כל אחד ואחד רווח גדול. אבל אם היה היקף של ארבעה דיומדין ארוכים, שאין בכל ההיקף אלא פתח אחד מכל צד, הדבר כן דומה למחיצה.

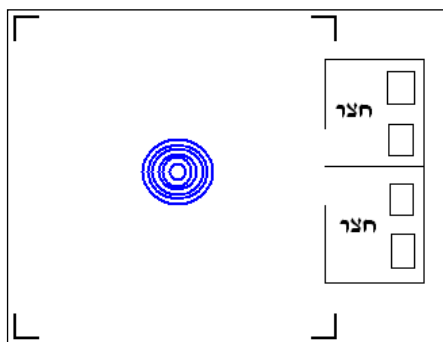
ודחו זאת, ואמרו, שיתכן שלדעת רבי יהודה עדיף לעשות דיומדין ארוכים.

ואף על פי כן אמר שאין זה דומה למחיצה. כי שאר מחיצות, כשתהא בהן פרצה של עשר אמות, בטלות, ופסי ביראות מועילים אף כשיש בהן פרצה של שלוש עשרה אמה ושליש.

דברים הנידונים משום דיומ

נתבאר, שבהיקף פסי ביראות יש לתת בארבע הפינות דיומ, כלומר פס בצורת "ר", שחציו לצד זה, וחציו לצד זה.

עירבו, כל חצר אוסרת על חברתה את הטלטול בו.

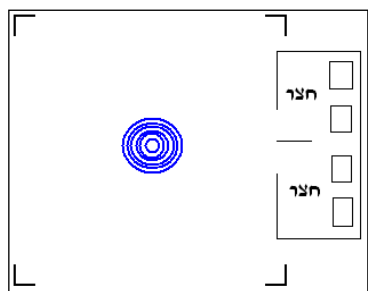
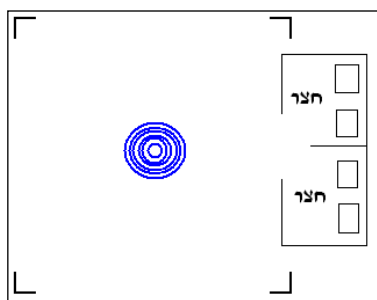

וכששתי החצירות עירבו זו עם זה דרך פתח שביניהן, וגם ניכר לכל שהן נחשבות כחצר אחת, כגון שנפרץ הכותל שביניהם במקום שהפריצה ניכרת לכל.

- יש מפרשים שהכוונה לצד הפתח.

- ויש מפרשים אף לצד הפנימי.

לדברי הכל, שתי החצירות נידונות כחצר אחת שהפתח שלה נכנס לבין הפסים, ומותר לטלטל ממנה לבין הפסים, ומבין הפסים לתוכה, כפי שנתבאר לעיל.

אבל כששתי החצירות עירבו זו עם זה דרך פתח שביניהן, ולא ניכר לכל שהן נחשבות כחצר אחת, כגון שהפתח שביניהן אינו ניכר לכל, בזה נחלקו חכמים.

הכוונה לאופן הזה.

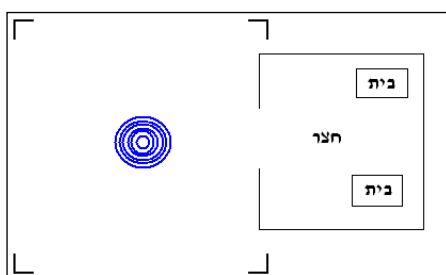
ואף שכבר נתבאר בברייתא, שאילן שיש בו כדי לחקוק ולעשות ממנו דיומך נידון כדיומך². נשנה בברייתא גם דין זה של גודריתא דקני, ללמד, שאף שבגובה הקנים אין לומר כאילו נחקק ונעשה ממנו דיומך, כי קנים נפרדים הם, מאחר שלמטה הוא עץ אחד, וניתן לומר בו כאילו נחקק ונעשה דיומך, הרי זה נידון כדיומך.

ודחו זאת, כי יתכן שכוונת הברייתא למעמיד קנים כצודת דיומך, ובין קנה לקנה פחות משלושה טפחים.

דף כ

חצר שראשה נכנס לבין הפסים

אביי שאל את רבה, מה הדין, כשפתח החצר נכנס לבין פסי ביראות, האם מותר לטלטל מהחצר לבין הפסים ומבין הפסים לחצר.

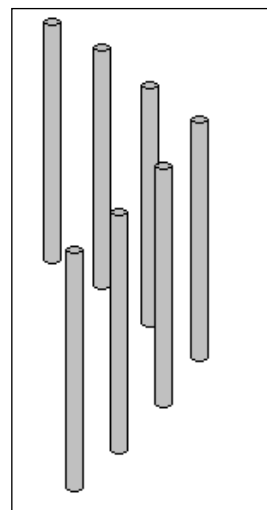

וענה לו רבה, שהדבר מותר, כי מותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד הסמוכה לה.

ואף שבדרך כלל אין מטלטלים מרשות היחיד לרשות היחיד הסמוכה לה אלא על ידי עירוב, כל זה כשכל רשות שייכת לאדם אחד. אבל בין הפסים אינה רשות מיוחדת לאדם מסוים, ולכן מותר לטלטל מהחצר לבין הפסים ומבין הפסים לחצר, אף על פי שאין עירוב בין החצר לבין הפסים.

שתי חצירות סמוכות שראשן נכנס לבין הפסים כשיש שתי חצירות סמוכות, ופתח שתיהן נכנס לתוך בין הפסים. אם לא עירבו שתי החצירות זו עם זו, לדברי הכל אסור לטלטל מהחצירות לבין הפסים, ומבין הפסים לחצירות, כי בין הפסים נחשב כרשות של שתי החצירות ומאחר שלא

שלימות בצורת "ר", של אמה מכאן ואמה מכאן, או שגם קנים הסדורים כדיומך, ויש ביניהם רווח של פחות משלושה טפחים, נידונים כדיומך שלם¹.

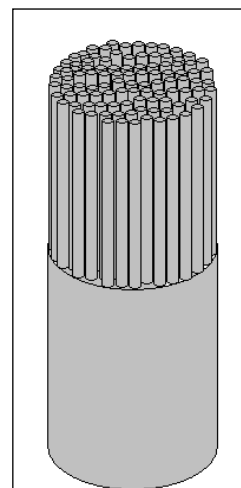

ורבה רצה לפשוט להיתר, מברייתא בה מבואר, שמחיצת הקנים נידונית כדיומך, ולכאורה הכוונה לאופן הזה, שמעמיד קנים כצודת דיומך, וביניהם פחות משלושה.

ודחו זאת, כי יתכן שכוונת הברייתא לגודריתא דקני, כלומר עץ שיוצאים ממנו קנים הרבה כפי שיתבאר בסמוך.

ה. גודריתא דקני.

ללשון שני בגמרא, אביי שאל את רבה, אם גודריתא דקני נידון כדיומך והכוונה לעץ שיוצאים ממנו קנים הרבה.

ורבה רצה לפשוט להיתר, מברייתא בה מבואר, שמחיצת הקנים נידונית כדיומך, ולכאורה

¹ אפשר שנסתפק בזה, אף שבשאר מקומות כל פחות משלושה נחשב לבד, כי יש מקום לומר, שפסי ביראות, מאחר שהקלו בהן להתיר בהיקף שכמעט כולו פרוץ, צריך לשלל הפחות האמה מכאן ומכאן של כל מחיצה, תהא מחיצה סתומה ממש, שאם לא כן, לא ניכר כלל שפסי ביראות הן.

² ולכאורה כן הדין רק לדעת האומרים אבן עזרה נידונית משום דיומך.

פסים בלא ביראות

מדין תורה, כל העושה פסים ברשות הרבים כמו פסי ביראות, אף שעשה זאת שלא במקום ביראות, הרי זו רשות היחיד.

ולכן המוציא משם לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לשם, חייב.

שאם לא כן, לא היו הפסים הללו מתירים טלטול במקום ביראות.

ולדברי רבי אליעזר, כן הדין אף אם רבים עוברים שם, כי בקיעת הרבים אינה מועילה לבטל את המחיצות, כדעת חכמים בדף כ"ב.

וכל זה לענין חיוב ההכנסה וההוצאה מבין הפסים לרשות הרבים שחוץ לבין הפסים.

אבל לענין היתר הטלטול בתוך הפסים, מאחר שהמקום פרוץ ברובו, גזרו עליו חכמים שיהא אסור בטלטול.

ורק במקום ביראות, השאירו את דין התורה על מקומו, שיהא מותר לטלטל בין הפסים.

השיעור המועט של היקף פסי ביראות שמותר לטלטל בתוכו

מבואר במשנתנו, שניתן לעשות סביב הבאר היקף פסי ביראות, שהוא סמוך לבאר, ובלבד שיהא ההיקף רחוק מהבאר עצמה, בשיעור שתוכל הפרה להיכנס לתוך ההיקף, כך שיהא ראשה ורובה בפנים.

ומבואר בברייתא בדף י"ט, שראשה ורובה של פרה הם שתי אמות. ואם כן, **היקף פסי ביראות צריך להיות מרוחק מהבאר שבתוכו לכל הפחות שתי אמות מכל צד.**

אבל בפחות מכך לא יעשה, שמא כשיתן לפרה לשתות תלך לאחוריה, וימשך אחריה לרשות הרבים, ויוציא את הדלי מחוץ לפסים לרשות הרבים.

לעמוד ברשות היחיד ולשתות ברשות הרבים או להיפך

כשהאדם עומד ברשות היחיד, סמוך לרשות הרבים, וברשות הרבים יש כלי ובו משקה. אם יכניס את הכלי לרשות היחיד, הרי זה חייב, כי עבר על איסור הכנסה של תורה.

ואם יוציא את ראשו לרשות הרבים, וישתה מהכלי, כשראשו ופיו ברשות הרבים, אין בדבר איסור תורה.

אבל חכמים חששו, שמא אם יעשה כן, יכניס את הכלי אליו, ויבוא לידי איסור תורה, ולכן אסרו גם את הדבר הזה, כלומר לשתות ברשות הרבים, כשכל גופו ברשות היחיד ורק ראשו ברשות הרבים.

ואם הוציא את ראשו ורובו לרשות הרבים, שוב אין לחוש שיכניס את הכלי לרשות היחיד. ולכן, אף על פי שמיעוט גופו ברשות היחיד, מאחר שראשו ורובו ברשות הרבים, מותר לשתות ברשות הרבים.

וכן הדין כשהאדם עומד ברשות הרבים סמוך לרשות היחיד, ובא לשתות מכלי שברשות היחיד. על ידי הכנסת הראש בלבד הדבר אסור. ועל ידי הכנסת ראשו ורובו הדבר מותר.

שתיית יין מהגת בלא לעשר

מדין תורה אין התבואה נעשית טבל, להיות אסורה באכילה עד שיעשרה, אלא כשנגמרה מלאכת אותה תבואה.

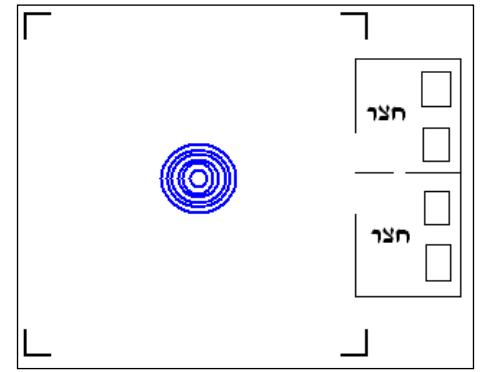
וחכמים אסרו לאכול אכילת קבע מהתבואה, אף קודם גמר מלאכתה, אבל אכילת עראי לא אסרו. ולענין יין, גמר מלאכתו הוא, כשירד היין מהגת, שבה דורכים את הענבים, לבור שלפני הגת.

ולפיכך, הבא לשתות מהיין שבגת, מאחר שעדיין לא נגמרה מלאכת היין בגת, מותר לשתות ממנו שתיית עראי, אבל אסור לשתות ממנו שתיית קבע.

והכלל הוא, שכל שמוציא יין מהגת לשתות ממנו על מנת שלא להחזיר ממנו כלל, הרי זו שתיית קבע, וצריך לעשר קודם שישתה. וכל ששותה יין מהגת, על מנת שיחזיר את מה שלא ישתה, הרי זו שתיית עראי, ואינו צריך לעשר.

וכשהיה עומד חוץ לגת, ובא להכניס ראשו לגת, ולשתות. אם ראשו ורובו בגת, נידון כמי שלא הוציא יין מהגת, ופטור מלעשר מה ששותה.

אבל אם רק ראשו בגת, ורובו חוץ לגת, צריך לעשר מה ששותה, כדין מי שהוציא יין מהגת.

לדעת רב הונא, מאחר שלא ניכר הפתח שבין החצירות, אם יהא מותר לבני שתי החצירות לטלטל מהחצירות לבין הפסים, הרואים יטעו לחשוב, שהסיבה שהדבר מותר, אינה משום שעירבו החצירות דרך פתח שביניהן, אלא משום שעשו שיתוף מבואות דרך פסי הביראות, כמו שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד, שעושות שיתוף מבואות, אף כשאין פתוחות זו לזו.

ובכך יטעו לומר, שבין הפסים נידון כמבוי, ויבואו לעשות שיתופי מבואות דרכו, גם בין חצירות שאין ביניהן פתח¹. ולכן **אין לטלטל מהחצירות לבין הפסים ומבין הפסים לחצירות.**

ולדעת רבא, מאחר שבני החצירות עירבו אלו עם אלו דרך פתח שביניהן, נעשו כחצר אחת, ומותר להם לטלטל מהחצירות לבין הפסים. ואין לחוש שהרואים יטעו, שההיתר הוא מחמת שיתופי מבואות.

יבשו מים בשבת

נתבאר שלא התירו טלטול על ידי פסי ביראות אלא משום המים שבתוכם. ולפיכך, אם יבשו המים בשבת, אף על פי שבתחילת השבת היו שם מים, אין אומרים בזה, שבת הואיל והותרה הותרה, אלא **משעה שיבשו המים, בטל היתר טלטול על ידי הפסים.** כן פשט רבה לאביי.

ואם חזרו² מים לביראות בשבת עצמה, כגון שירדו גשמים, ועל ידם נתמלאו הביראות בשבת, **חזרו בין הפסים להיות מקום המותר בטלטול.** כי כלל בידינו, שכל מחיצה הנעשית בשבת, אם נעשית בשוגג, מותר לטלטל בתוכה כדין רשות היחיד. כן פשט אביי לרבין.

ורק כשנעשית מחיצה בשבת במזיד, לא התירו לטלטל בתוכה, אף שבאמת תוכה רשות היחיד גמור, והמכניס לו מרשות הרבים חייב.

¹ וההוא ודאי לא מהני, דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות, במבוי שתוס תקון, ואורכו יותר על רחבו, וזה מפולש לארבעה צדין. [רש"י].

² מלשון הגמרא משמע, שדין זה אמור כשבאותה שבת יבשו המים, אולם מסברת הדין משמע, שגם אם יבשו המים קודם השבת, כשבאו מים בשבת, נעשה בין הפסים מותר בטלטול.

לשון ראשון	אוחז רק בכלי כשראשה ורובה בפנים	אוחז גם בבהמה יתכן שדי בכך שיהא ראשה בפנים
לשון שני	יתכן שצריך שתהא כולה בפנים	כשראשה ורובה בפנים

ואין מתחשבים בהם בבורגנים שחוץ לעיר, למדוד מהם תחום שבת.

והסיבה לכך, כי שכיח בהם גנבים הגונבים אותם, ולכן אינם נחשבים כבתים, למדוד מהם תחום העיר.

פסי ביראות בחוצה לארץ ובבבל

נתבאר, שהתירו טלטול מהבאר חוצה לו על ידי פסי ביראות רק לצורך בהמת עולי רגלים וכיוצא בהם, ההולכים לדבר מצווה.

וללשון ראשון אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב, שבבל דינה כארץ ישראל לעניין זה, כי יש בה ישיבות, ובאים אליה תלמידים ללמוד תורה, והרי הם כעולי רגלים.

אבל בשאר ארצות, לא התירו פסי ביראות, שאין בהם ישיבות, ואין לדון את ההולכים כעולי רגלים.

וללשון שני אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב, שגם בבבל לא התירו לטלטל מהבאר על ידי פסי ביראות.

כי גם במקום הולכי מצווה לא התירו את הדבר, אלא במקום שאין המים מצויים, כגון בארץ ישראל. אבל בבבל, המים מצויים הרבה, ואינם צריכים למי בארות ובורות.

הליכה מברנש לבית כנסת של דניאל

רב חסדא אמר למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא, שמעתי, שאומרים עליכם, שאתם באים בשבת מברנש לבית הכנסת של דניאל¹.

והמקום מרוחק שלוש פרסאות, שזה יותר מתחום שבת, ואם אתם סומכים על הבורגנים להחשיב כל הדרך כעיר אחת, הלא רב אמר שאין בורגנים בבבל.

יצא והראה לו אותם עיירות חריבות שבדרך, שנשארו שם מחיצות מן הבתים, שהם בתוך שבעים אמה ומעט לעיר והם נידונים כחלק מהעיר למדוד תחום שבת חוצה להם.

מידת תורה שבעל פה

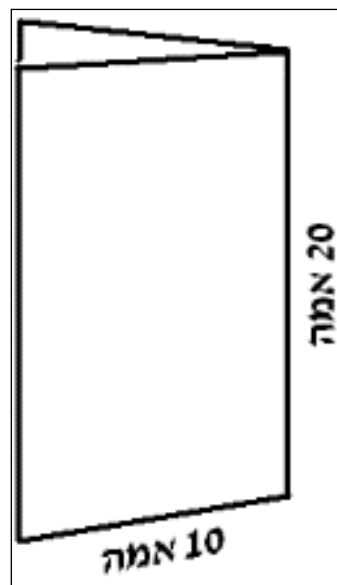
אמר רב חסדא, דרש מרי בר מר, דוד איוב ויחזקאל, שלושתם אמרו, שתורה שבעל פה גדולה היא עד מאוד, אבל לא פירשו את מידתה, עד שבא זכריה בן עידו ופירש זאת.

דוד אמר בתהלים, "לְכָל תְּכֵלֶה רְאִיתִי קֶץ רִחְבָּהּ מִצְנוֹתָיִךְ מְאֹד" (תהילים קי"ט צ"ו). כלומר, כל דבר ניתן לראות את סופו וקיצו, אבל מצותך רחבה מאד, ואין קץ לתכלה שלה. הרי שאמר דוד, **שגדולה היא התורה עד מאוד, אבל לא פירש כמה**.

וכמו כן אמר איוב, "אֲרָכָה מֵאֲרָץ מִדְּהַר וּרְחִיבָהּ מִנִּי יָם" (איוב י"א ט), הרי שאמר, שארוכה ורחבה היא מאוד, אבל לא פירש כמה.

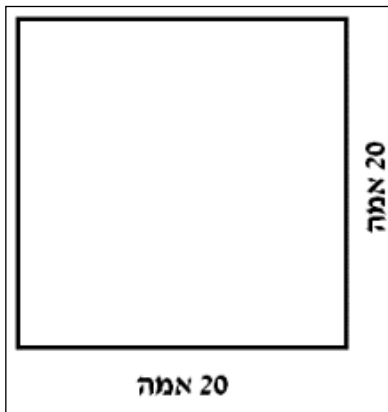
וכמו כן אמר יחזקאל על מגילת תורה שבעל פה שהראו לו, "וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לִפְנֵי וְהִיא כְּתוּבָה פָּנִים וָאָחֹר וְכְתוּב אֵלֶיהָ קָנִים וְהָיָה וְהָיָה" (יחזקאל ב' י), הרי שאמר, שיש בה הרבה, אבל לא פירש כמה.

עד שבא זכריה בן עדו ופירש, שנאמר בזכריה, "וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה [=כפולה] אֲרָכָה עֶשְׂרִים בָּאַמָּה [=של הקב"ה] וּרְחִיבָה עֶשְׂרִי בָאַמָּה" (זכריה ח' ב'). הרי שפירש זכריה את מידת תורה שבעל פה, שהיא כתובה על מגילה, שבזמן שהיא מקופלת, מידתה עשרים אמה על עשר אמות באמות של הקב"ה.

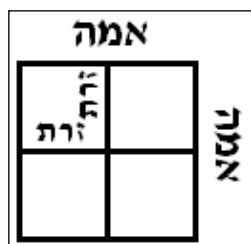
ואם כן, כשתהא פתוחה, תהא מידתה עשרים אמות על עשרים אמות, כלומר 400 פעם אמה על

אמה.

וכבר נתבאר ביחזקאל, שהיא "כְּתוּבָה פָּנִים וָאָחֹר", נמצא שמקום כתיבתה היא שתי פעמים עשרים אמה על עשרים אמה, כלומר ארבעים אמה על עשרים אמה, שזה 800 פעם אמה על אמה.

ואמה על אמה של הקב"ה היא ארבע פעמים כל העולם, שנאמר, "מִי מִדָּד בְּשָׁעֵלֹ מֵיָם וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת" [=חצי אמה] תִּכְּן וְכָל בְּשָׁלֶשׁ עֶפְרָר תִּשְׁקַל בְּפָלֶס הָרִים וְגִבְעוֹת בְּמֵאזְנָם" (ישעיה מ' י"ב). הרי שכל העולם הוא חצי אמה על חצי אמה, ואם כן אמה על אמה הם ארבע פעמים כל העולם.

ומאחר שמידת התורה היא 800 פעם אמה על אמה, ובכל אמה 4 פעמים כל העולם, נמצא **שמידת התורה היא 3,200 פעם כל העולם²**.

"קנים וְהָיָה וְהָיָה"

מבואר בספר יחזקאל, שכתוב בתורה, "וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לִפְנֵי וְהִיא כְּתוּבָה פָּנִים וָאָחֹר וְכְתוּב אֵלֶיהָ קָנִים וְהָיָה וְהָיָה" (יחזקאל ב' י), וביארו מה הם הדברים הללו.

"קנים" – זו פורענותם של צדיקים בעולם הזה. וראיה לדבר שקנים לשון פורענות הוא, שנאמר, "קִינָהּ הִיא וְקוֹנְנוֹהָ בְּנוֹת הַגּוֹיִם תִּקְוֶנָּה אוֹתָהּ עַל מִצְרִים

¹ הוא מקום שהיה בבבל ששם היה מתפלל דניאל, דכתיב וכיון פתיחן ליה בעיליתיה. [רש"י].

² בסלוק [לפרשת שקלים] "אז ראית וספרת" יסד רבי אליעזר הקליר, "אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה", וזהו לפי שעושה זרת שליש אמה, כמו שיש, "וכל אמה מודדת שליש בזרת", ולפי חשבון דשמעתא, הוי זרת חצי אמה ... אך תימה כי לפי חשבוננו היה לו לחלק אמה לתשעה חלקים, ואז יהיה בכל חלק זרת על זרת, כי העולם זרת על זרת, ואז יעלה לשבעת אלפים ומאתים, והוא עושה העולם זרת על אמה, וזה מנין לו, וגם סובר דוכל בשליש עפר הארץ היינו שליש אמה, והוא עצמו יסד "גיא וכל עפרה בצרדה הכילו" משמע דאצבע שלישי היינו אצבע הקרוי אמה קרי ליה צרדה, ורצה לפרש וכל בשליש באצבע שלישי, ובמסכת יומא קרי צרדה אצבע שאצל הגודל, וצרדה היינו צרה דדא של אגודל. [תוס'].

או לא תעשה, בלא חיוב מיתה, אבל דברי סופרים, כל העובר עליהם חייב מיתה, שנאמר, "ויפרץ גדר ישקנו נפש" (קהלת י' ח').

ואם תשאל, אם יש בהם ממש, מפני מה לא נכתבו¹. התשובה היא, "עשויות ספרים הרבה אין קץ", כלומר אם היו נכתבים הכל, לא היה קץ לספרים, ולפיכך לא נכתבו.

"ולחג הרבה יגעת בשר"

לדברי רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמו של רב אחא בר עולא, כוונת הכתוב הזה, שכל המלעיג על דברי חכמים [= "ולחג הרבה"], נידון בצואה רותחת [= "יגעת בשר"].

ורבא הקשה על כך, כי לא נאמר "לעג", אלא "לחג"².

ולפיכך לדברי רבא, כוונת הכתוב הזה שכל ההוגה בדברי תורה ומרבה בכך [= "ולחג הרבה"], טועם טעם בשר [= "יגעת בשר"], כלומר, בכל שעה שאדם מחזר בדברי תורה, מוצא בהן טעם.

מסירות נפש של רבי

עקיבא בשביל נטילת ידים

מעשה ברבי עקיבא, שהיה חבוש בבית האסורים, והיה רבי יהושע הגרסי משרתו.

בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים. אמר לו, היום מימך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו חציים.

כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו, יהושע, אין אתה יודע שזקן אני, וחיי תלויין בחייך, שאין לי אלא מה שאתה נותן ומזמן לי.

סח לו רבי יהושע כל אותו המאורע.

אמר לו רבי עקיבא, תן לי מים, שאטול ידי.

אמר לו רבי יהודע, לשתות אין מגיעים [= אינם מספיקים], ליטול ידיך מגיעים?

אמר לו רבי עקיבא, מה אעשה, שחייבים עליהם מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי³, ולא אעבור על דעת חבירי.

אמרו, לא טעם כלום, עד שהביא לו מים, ונטל ידיו.

ואגדות פתחיהן לבעליהן, כלומר קושרות פתחן לצורך בעליהן, ואינן נבעלות לאחרים.

חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים דּוֹדֵי צִפְנָתִי לָךְ

אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם, הרבה גזירות גזרתי על עצמי, יותר ממה שגזרת עלי, וקיימתי.

רב חסדא שאל חכם שהיה מסדר אגדות לפניו, אם שמע מה כוונת הכתוב, "חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים דּוֹדֵי צִפְנָתִי לָךְ".

ואמר לו אותו חכם, "חֲדָשִׁים" אלו מצות קלות, ו"יִשְׁנִים" אלו מצות חמורות.

הקשה על כך רב חסדא, אם גם אלו וגם אלו מצוות של תורה, מאחר שכל התורה נתנה בבת אחת, למה יקראו אלו חדשות ואלו ישנות.

ולפיכך ביאר רב חסדא, כפי שנתבאר לעיל,

ש"חֲדָשִׁים" הם דברי סופרים, כלומר מצוות שתקנו חכמים בכל דור לגדור גדר וסייג לתורה, ו"יִשְׁנִים" הם דברי תורה, ועל כל אלו נאמר "דּוֹדֵי צִפְנָתִי לָךְ", כלומר כולם שמרתי לשמך.

"דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבִּנוֹת וּכְמִשְׁמֵרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד. וְיֵתֵר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבָּה אֵין קֵץ וְלַחַג הִרְבָּה יִגְעַת בֶּשָׂר" (קהלת י"ב).

דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבִּנוֹת וּכְמִשְׁמֵרוֹת

נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד

"דְּבָרֵי חֲכָמִים פְּדָרְבִּנוֹת", אלו דברי תורה, שנמסרו למשה רבינו על פה, כמבואר בסוף הכתוב, "נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד", הוא משה רבינו, ודברים אלו, לאחר שנתמעט הלב מהחכמים, נשכחו, ונחלקו בהם חכמי ישראל.

"וְיֵתֵר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הִרְבָּה אֵין קֵץ"

יותר ממה שאתה צריך להיזהר בדברי תורה הנזכרים לעיל, אתה צריך להיזהר בתקנות חכמים, הנקראים דברי סופרים, שגם הם עיקר, ואף חמורים יותר.

שדברי תורה, יש בהם דברים שהם איסורי עשה

וְעַל כָּל הַמוֹנָה תִּקְוֶנָה אוֹתָהּ נָאם ה' אֱלֹהִים" (יחזקאל ל"ב ט"ז)

"וְהָגָה" – לשון שמחה הוא, הוא מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא. וראיה לדבר, שהגה לשון שמחה, שנאמר, "עֲלֵי עֲשׂוֹר וְעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הַגִּיּוֹן בְּכִנּוֹר" (תהילים צ"ב ד').

"וְהָיִי" – זו היא פורענותם של רשעים לעתיד לבא. וראיה לדבר, שהי לשון מכה הוא, שנאמר, "הִנֵּה עַל הַזֶּה תָּבוֹא וְשִׁמְעָה אֶל שְׁמוּעָה תִּהְיֶה וּבִקְשׁוּ חַיּוֹן מִנְּבִיא וְתוֹרָה תֵּאֲדָב מִכֶּהוּן וְעֵצָה מִזִּקְנִים" (יחזקאל ז' כ"ו).

"שְׁנֵי דּוֹדָאֵי תֹאנִים"

אמר רב חסדא, דריש מרי בר מר וביאר את הכתוב, "הִרְאֵנִי ה' וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוֹדָאֵי תֹאנִים" [= סירי נחושת מלאים תאנים] מוֹעֲדִים [= מוכנים] לִפְנֵי הַיָּכֹל ה' אֲחֵרֵי הַגְּלוּת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת כְּנִיחוֹ בְּוִיָּקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶת שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת הַחֹרֶשׁ וְאֶת הַמִּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם וַיָּבֵאם בָּבֶל. הַדּוֹד אֶחָד תֹּאנִים טְבוֹת מְאֹד כְּתֹאנֵי הַבְּפֹרוֹת [= תאנים חשובות הממהרות להתבשל] וְהַדּוֹד אֶחָד תֹּאנִים רְעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא תֵאָכְלָנָה מִרְעֵ" (ירמיה כ"ד א-ב).

"תֹּאנִים הַטְבוֹת" – אלו צדיקים גמורים.

"תֹּאנִים הַרְעוֹת" – אלו רשעים גמורים.

ושמא תאמר, אבד סברס, ובטל סיכויים, תלמוד לומר, "הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתִיחוֹ כָּל מְגִדִים חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים דּוֹדֵי צִפְנָתִי לָךְ" (שה"ש ז' י"ד), אלו ואלו עתידים שיתנו ריח.

"הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתִיחוֹ כָּל מְגִדִים חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים דּוֹדֵי צִפְנָתִי לָךְ" (שה"ש ז' י"ד)

הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתִיחוֹ כָּל מְגִדִים

"הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ רֵיחַ", אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. "וְעַל פְּתִיחוֹ כָּל מְגִדִים", אלו בנות ישראל.

- יש אומרים, שמגדים הוא לשון הגדה ואמירה. וכוונת הכתוב לכך שבנות ישראל מגידות פתחיהן לבעליהן, שכשרואה דם אומרת לבעלה, ויפרוש הימנה.

- ויש אומרים, שמגדים הוא לשון אגודה וקשירה, וכוונת הכתוב לכך שבנות ישראל

¹ וגם בהלכה למשה מסיני לא נתנו כדי שלא ישתכחו. [תוס'].

² ומכל מקום אמת הוא שנידון בצואה רותחת כדאמרין בהניזקין גבי ישו הנוצרי. [תוס' מהשמטות הצנוורות].

³ אף על גב דבפרק קמא אמר, ארבעה דברים פטורין במחנה, ואחד מהם רחיצת ידים, וכל שכן במקום סכנה, מחמיר על עצמו היה. [תוס'].

וכששמעו חכמים בדבר, אמרו, ומה בזקנותו כך, בילדותו, שהיה יכול לקבל טורח ועינוי, על אחת כמה וכמה. ומה בבית האסורים כך, שלא בבית האסורים על אחת כמה וכמה.

רבי יהושע הגרסי

יש מפרשים שהיה נקרא גרסי, על שם מקומו. ויש מפרשים שהיה נקרא גרסי, על שם מלאכתו, שהיה טוחן גריסים.

תקנות שלמה

א. עירובי חצירות.

מדין תורה מותר לטלטל מרשות היחיד זו לרשות היחיד זו שסמוכה לה.

ושלמה המלך חשש, שאם יטלטלו מרשות היחיד לרשות היחיד, יבואו לטלטל גם מרשות היחיד לרשות הרבים.

ולפיכך, כדי לעשות סייג והרחבה לדברי תורה, גזר שלא לטלטל אף מרשות היחיד לרשות היחיד הסמוכה לה, אלא על ידי עירובי חצירות.

ב. נטילת ידיים.

כדי לעשות סייג לטהרות, שלא יטמאו ויפסדו, גזר שלמה, שסתם ידיים קודם נטילה, פוסלות את הטהרות, והבא לגעת בטהרות יטול ידיו תחילה.

ג. שניות לעריות.

כדי לעשות סייג לעריות, גזר שלמה על קרובות שאינן אסורות מהתורה, שיהיו גם הן אסורות, והן קרויות שניות, כגון אם אמו ואם אבי אמו.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים¹, יצתה בת קול ואמרה, "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (משלי כ"ג ט"ו), "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר" (משלי כ"ז י"א).

"לָקַח דָּוִד יֵצָא הַשָּׁדָה נְלִינָה בְּכַפְרִים. נִשְׁפָּיְמָה לְכַרְמִים נִרְאָה אִם פְּרָחָה הִגְפָן פֶּתַח הַסֶּמֶדֶר הִנְצוּ הַרְמוּנִים שָׁם אֶתְּךָ אֶת דָּדִי לָךְ" (שה"ש ז' י"ב-י"ג)

כך דרש רבא את הכתוב:

"לָקַח דָּוִד" – אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה,

רבונו של עולם, אל תדינני כיושבי כרכים, שמקום שווקים הם, וישוב גדול, ורגל רוכלים וסוחרים מצויה שם, שיש בהם גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר.

"יֵצָא הַשָּׁדָה" – בא ואראך בני בקעה, שהם עובדי אדמה, והם תלמידי חכמים, שעוסקים בתורה מתוך הדחק.

"נְלִינָה בְּכַפְרִים" – אל תקרי "בכפרים", אלא "בכופרים", בא ואראך אותם שהשפעת להם טובה, והם כפרו בך.

"נִשְׁפָּיְמָה לְכַרְמִים" – אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

"נִרְאָה אִם פְּרָחָה הִגְפָן" – אלו בעלי מקרא.

"פֶּתַח הַסֶּמֶדֶר" – אלו בעלי משנה, שכשם שסמדר גדול מפרח, כך משנה מפורשת יותר מן המקרא.

"הִנְצוּ הַרְמוּנִים" – שגדלו כל צרכם² – אלו בעלי גמרא.

"שָׁם אֶתְּךָ אֶת דָּדִי לָךְ" – אראך כבודי וגודלי שבח בני ובנותי.

"וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל

וַיְהִי שִׁירֹו חֲמִשָּׁה וְאַלְף"

נאמר על שלמה המלך, "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירֹו חֲמִשָּׁה וְאַלְף" (מלכים א' ה' י"ב).

וביאר רב המנונא, שהכוונה לכך, שעל כל דבר ודבר של תורה אמר שלמה שלשת אלפים משל [=טעם]. ועל כל דבר ודבר של סופרים, חמשה ואלף טעמים.

"וַיִּתֵּר שְׁהִיָּה קִהְלֵת חֶכֶם עוֹד לִמֹּד דָּעַת אֶת הָעָם וְאַזְנוֹ וְחִשְׁקָר תִּשְׁקוּ מִשְׁלֵי חֲרָבָה" (קהלת י"ב ט')

"לִמֹּד דָּעַת אֶת הָעָם"

לדברי רבא, כוונת הכתוב הזה, ששלמה לימד את העם על ידי שני דברים.

א. כדי שיזכרו מה שלמדו, ולא ישכחו ויטעו, קבע מסורות וסימנים, בתיבות המקרא, ובגירסא של משנה.

ב. וכדי שיבינו מה שלמדו, הסביר כל דבר על ידי

משל הדומה לו.

"וְאַזְנוֹ וְחִשְׁקָר תִּשְׁקוּ מִשְׁלֵי חֲרָבָה"

לדברי עולא אמר רבי אליעזר, כוונת הכתוב הזה, ללמד על מה שעשה שלמה.

שבתיחילה היתה תורה דומה לכפיפה [=סל] שאין לה אזניים [=ידיעות], שכשם שקשה לשאת כלי בלא ידיה, כך היה קשה לקיים התורה, שהיו ישראל קרובים לעבור עליה.

וכשבא שלמה, ותיקן עירובין וידיים, וגזר על השניות לעריות, נעשית התורה ככלי שיש לו ידיעות, שכשם שנקל לנושאו, כך אוחזים ישראל במצות בנקל, בלא חשש עבירה, כי הרחיקם שלמה מן העבירה.

"רִאשׁוֹ קֶתֶם פִּז קִנְצוֹתַי תִּלְתְּלִים שְׁחֲרוֹת קְעוֹרֵב" (שה"ש ה' י"א)

"קִנְצוֹתַי תִּלְתְּלִים"

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ, תילי תילים של הלכות.

"שְׁחֲרוֹת קְעוֹרֵב"

יש אומרים, שכוונת הכתוב הזה, שדברי תורה ימצאו במי שמשכים ומעריב עליהם לבית המדרש. "שחורות", לשון שחרית. "קעורב", לשון ערבית.

דף כב

ולדברי רבה, כוונת הכתוב הזה, שדברי תורה ימצאו במי שמשחיר פניו עליהם כעורב.

ולדברי רבא, כוונת הכתוב הזה, שדברי תורה ימצאו במי שמשכים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב³.

והכוונה להנהגה כהנהגת רב אדא בר מתנא, שכשיצא לבית המדרש ללמוד תורה, אמרה לו אשתו, תינוקות שלך מה אעשה להם, כלומר מאחר שאתה הולך ללמוד כיצד אפרנס אותם. ענה לה, וכי תמו קורמי מהאגם [=יער].

- יש מפרשים שקורמי הם ירקות, וכוונתו לומר שיש

¹ אף על גב דתיקן נמי שניות ... הא דלא חשיב הכא, משום דלאו בבת אחת תיקן, ואחר בת קול תיקן, ומדכתיב איזן וחקר תיקן משלים הרבה, משמע נמי שהרבה תקנות עשה. [תוס'].]

² וכבר הניי גדל סביבותיו, כעין שומר שיש לאגוזים קטנים. רש"י[.]

³ עורב אכזרי על בניו כדכתיב "לבני עורב אשר יקראו", והקב"ה מזמן להן יתושים ונכנסין לתוך פיהן. [רש"י].]

ירקות באגם.

- ויש מפרשים שקורמי הוא גמי לח, וכוונתו לומר שתוציא את הרך שבגמי, ותטחון אותו, ותעשה ממנו פת.

"וּמִשְׁלֵם לְשָׁנָיו אֶל פְּנֵי הָאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשָׁנָו אֶל פְּנֵי יִשְׁלֵם לוֹ" (דברים ז' י')

"וּמִשְׁלֵם לְשָׁנָיו אֶל פְּנֵי הָאֲבִידוֹ"

אמר רבי יהושע בן לוי, אילמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומרו, כביכול כאדם שנושא משוי על פניו, ומבקש להשליכו ממנו.

"לֹא יֵאָחֵר לְשָׁנָו"

אמר רבי אילא, לשונאיו לא יאחר לשלם¹, אבל יאחר לצדיקים גמורים.

וזה כעין דברי רבי יהושע בן לוי שביאר את הכתוב, "וְיִשְׁמְרֶתָ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" (דברים ז' י"א), "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", ולא למחר לעשותם. שלאחר מיתה לעתיד לבוא, אם בא לקיים מצות, אינו מועיל, כי מי שטרם בערב שבת, יאכל בשבת. "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", למחר לקבל שכרם.

"אֶרֶךְ אַפִּים"

נאמר "וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֶל רְחוּם וְחִנּוּן אֶרֶךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת" (שמות ל"ד ו'), ואמר רבי חגי או רבי שמואל בר נחמני, מתוך כך שנאמר "אֶרֶךְ אַפִּים" בלשון רבים, ולא נאמר "אֶרֶךְ אֵף", יש ללמוד, שבכל אופן מאריך אפיו, בין כשהם שוחקות ובין כשהם זעומות. **אפים שוחקות מאריך ומאחר לצדיקים לעתיד לבא. ואפים זעומות מאריך לרשעים, ומאחר פורענות לעולם הבא.**²

שיעור היקף שמותר לטלטל בתוכו בשבת

מדין תורה, כל מקום המוקף מחיצות, הוא רשות היחיד, ולפיכך מותר לטלטל בו בשבת בכולו.

וחכמים תקנו, שאם לא נעשה ההיקף לדירת אדם, אלא לצורך אחר, כגון לאחסן בו עצים, אין מטלטלים בו כשיש בו יותר משיעור בית סאתים, הם מאה אמה על חמישים אמה³, כחצר המשכן.

וכלל אמר בזה רבי שמעון בן אלעזר:

אור שמשמיו לדירה, כלומר כל היקף שתשמשו לדירה, אף על פי שאינו מקורה, כגון חצר שלפני הבית, שמשמשים בה תדיר לצאת ולהיכנס בה [וכן דיר' סהר ומוקצה]. אפילו גדולים כשיעור בית חמשת כורים [=בית מאה וחמישים סאה⁴] או בית עשרת כורים [=בית שלוש מאות סאה⁵], מותר לטלטל בכולם.

וכל דירה שתשמישה לאור, כלומר כל מקום שלא נעשה לצורך דירת אדם, אלא לשמירת דברים, או להעמיד בו שומר, לשמור על השדות שחוצה לו. אף על פי שהוא מקורה כדירה גמורה, כמו בורגנים שבשדות, מטלטלים בהם רק כשאננם גדולים מבית סאתים.

השיעור המירבי של היקף

פסי ביראות שמותר לטלטל בתוכו

נתבאר, שהיקף שתשמשו לדירת אדם, מטלטלים בתוכו, אפילו כשהוא גדול מאוד.

ולדעת חכמים, היקף פסי ביראות, מאחר שנעשה למים הראויים לשתיית אדם, נחשב כהיקף לתשמיש דירת אדם, ולכן מותר לטלטל בו גם כשיש בתוכו שיעור גדול של בית חמשת כורים או בית עשרה כורים, ובלבד שירבה בפסים עד שלא יהא רווח בין פס לפס יותר מהשיעור. עשר אמות כדעת רבי מאיר, ושלוש עשרה אמה ושלוש כדעת רבי יהודה.

ולדעת רבי יהודה, אף על פי שהיקף פסי ביראות נחשב כהיקף לדירת אדם, מאחר שאינו היקף גמור של מחיצות, שהרי אינו אלא פסים שיש ביניהם רווח גדול של שלוש עשרה אמה ושליש,

לא הקלו בהם כשאר היקף לדירה, ולא התירו בהם את הטלטול אלא עד שיעור בית סאתים.

ומסקנת הגמרא, שדעת רבי יהודה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר, ששיעור בית סאתים אינו כולל את שתי אמות מקום עמידת ראשה ורובה של הבהמה, ואם כן השיעור הוא בור בית סאתים, וסביבו עוד שתי אמות מכל רוח.

והחילוק בין דעת רבי יהודה לדעת רבי שמעון בן אלעזר הוא, שלדעת רבי יהודה כל שיהא שטח הבור כשטח בית סאתים, 5000 אמות רבועות, אפילו אינו ריבוע אלא מלבן, עושים לו פסים. ולדעת רבי שמעון בן אלעזר אין עושים לו פסים אלא כשהוא ריבוע.

ביטול מחיצות על ידי בקיעת רבים

א. דעת רבי יהודה.

מקום המוקף מחיצות גמורות, הרי הוא רשות היחיד, ואפילו רבים בוקעים בו, אינם מבטלים את המחיצות להחשיב את המקום רשות הרבים.

ולדעת רבי יהודה, בכלל זה מקום שיש לו שתי מחיצות בלבד, כי לדעתו, מקום שיש לו שתי מחיצות, הוא רשות היחיד מהתורה⁶.

ומקום שמוקף מחיצות שאינן גמורות, כגון היקף פסי ביראות, אף על פי שהן מועילות להחשיב את ההיקף כרשות היחיד, אין זה אלא כשאין הרבים בוקעים בהם.

אבל אם היו עומדים פסי ביראות במקום מעבר הרבים, בכך שהרבים עוברים דרכם, המחיצות בטילות, והמקום נחשב רשות הרבים.

ב. דעת חכמים.

אין חילוק בדבר, וכל שיהא המקום נחשב כמוקף, להיות תוכו רשות היחיד, בין במחיצות גמורות, ובין במחיצות של פסי ביראות, אין בקיעת הרבים מבטלת את דינו להחשיבו רשות הרבים⁸.

ומכל מקום כל זה כשהוא מוקף כדין, ומשמע

¹ אם הכוונה לכך שאינו מאחר לשלם להם עונשם חולק רבי אילא על רבי חגי הנזכר להלן שלדעתו הקב"ה מאחר מלשלם להם פורענותם אולם אם כוונת רבי אילא שאינו מאחר לשלם להם על מעשיהם הטובים כדי שלא ישארו להם זכויות לעתיד אין כאן מחלוקת.

² וגם זה לטובה, שיש להם שהות לחזור בתשובה, כדמשמע בחלק דהוי נמי לטובה. [תוס'].

³ 5000 אמות רבועות, שהן ריבוע של שבעים אמה ומעט [70.71] על שבעים אמה ומעט.

⁴ של בהמות, שעושין בשדות, היום כאן והיום כאן כדי לאבלה בגללי הבהמות. [רש"י].

⁵ 75000 אמות רבועות, שהן ריבוע של קרוב למאתים שבעים וארבע [273.86] אמות, על קרוב למאתים שבעים וארבעה אמות.

⁶ 150000 אמות רבועות, שהן ריבוע של שלוש מאות שמונים ושבע אמות ומעט [387.298], על שלוש מאות שמונים ושבע אמות ומעט.

⁷ א' נמי אפילו קסבר שלש מחיצות דאורייתא, לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית, כיון דאיכא שתי מחיצות שלימות. [תוס'].

⁸ הוה מצי לשנויי, דרבנן לא פליגי אדריב יהודה אלא מדרבנן, ולהחמיר, אבל מדאורייתא מודו ליה. [תוס'].

מסוגיתנו שהכוונה להיקף מארבע רוחות.

אבל מקום שיש לו שתי מחיצות בלבד, לדעת חכמים אינו נחשב ככל רשות היחיד, ולכן כשהוא דרך רבים, הרי הוא רשות הרבים.

ובדף כ' נתבאר, שדעת רבי אלעזר, כדעת חכמים, שגדול כח המחיצות, ואין בקיעת הרבים מבטלת אותו.

ובדף זה מבואר, שאמנם גם רבי יוחנן אמר, שיש ללמוד זאת מדברי חכמים, אולם דעתו שלו כדעת רבי יהודה, שבמקום שאין המחיצות גמורות, בקיעת הרבים מבטלת אותו.

ולכן לדעת רבי יוחנן, ירושלים, מאחר שהיו רבים בוקעים בה¹, אף על פי שהיא מוקפת חומה, היתה ראויה להיות נחשבת רשות הרבים², כי בקיעת הרבים מבטלת את המחיצות.

ורק משום שדלתותיה היו ננעלות בלילה, לא היתה נחשבת רשות הרבים, שנעילת דלתות מבטלת את המקום מהיות רשות הרבים.

רשות הרבים בארץ ישראל

רבי דימי אמר משמו של רבי יצחק בר יוסף משמו של רבי יוחנן, **שבארץ ישראל אין רשות הרבים**, להתחייב עליה משום הוצאה בשבת.

והקשה על כך אבוי, שכן אם אין אמת הוא, לכאורה **הסיבה לכך, כי יש מחיצות סביב ארץ ישראל**. מצד אחד יש לה מחיצה על ידי סולמא [=הר גבוה] של צור, ומצד שני יש לה מחיצה על ידי מחתנא [=חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה] של גדר.

אולם אם היקף גדול כל כך עושה כל מה שבתוכו לרשות היחיד **אם כן לא יהא בשום מקום רשות הרבים, שכן בכל גם כן מוקפת בפרת מצד אחד ובדיגלת** [=חידקל] מצד שני [ויש בהם עומק עשרה טפחים ברוחב ארבעה]. **ואף כל העולם כולו מוקף באוקיינוס שיחשב לו כמחיצות**, שיש בו עומק של עשרה טפחים.

ולפיכך אמר אבוי, שוודאי לא אמר רבי יוחנן שלא תהא רשות הרבים בכל ארץ ישראל, כי ודאי **היקף מחיצות גדול כל כך, אינו עושה את תוכו לרשות היחיד**³. **ורבי יוחנן דיבר רק במעלות ומורדות של ארץ ישראל**, שמאחר שההליכה בהם אינה קלה, אפילו אם רבים הולכים שם, אינם נחשבים רשות הרבים.

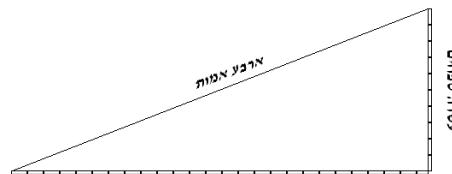
והסיבה לכך, כי דיני רשויות שבת למדות מהרשויות שהיו לבני ישראל במדבר, ורשות הרבים שלהם היתה ארץ חלקה⁴, שנקל ללכת בה, שהענן היה משווה את הדרך לפנייהם.

ומבואר בגמרא שכדברים הללו אמר רבין או רבי אבהו משמו של רבי יוחנן.

וכשרב דימי שמע את דברי אבוי אלו, אמר לו, קרקפנא [=בעל הגולגולת. כלומר, אדם חשוב], חזיתיה לרישך [=ראיתי את ראשך. יש מפרשים שכוונתו לומר שראה את אבוי עצמו. ויש מפרשים שהכוונה לכך שראה את רבה רבו של אבוי], בי עמודי, [בין עמודי בית מדרש של רבי יוחנן], בשעה שאמר רבי יוחנן שמועה זו.

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע

כבר נתבאר, שכל דבר המגביה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות, נחשב כמחיצה של עשרה טפחים.

ולפיכך, תל שמגביה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות מכל צד, ראשו נחשב כמקום מוקף מחיצות מכל צד.

ולדעת חכמים האומרים, שכל שיהא המקום

מוקף כהלכתו, אין בקיעת הרבים מבטלת את מחיצותיו, ואפילו אם קל להם ללכת בו, כהיקף פסי ביראות, שלדעת חכמים נחשב רשות היחיד גם כשהרבים בוקעים בו, **דין פשוט הוא, שתל זה שאין קל כל כך ללכת בו, אפילו אם הוא עומד ברשות הרבים במקום בקיעת הרבים, נידון כרשות היחיד**, ואין בקיעת הרבים מבטלת את מחיצותיו, להחשיבו כרשות הרבים.

ולדברי רבא [כפי שענה לרבא], **לדעת רבי יהודה**, האומר, שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, ומחשיבה את תוכם כרשות הרבים, גם תל זה, **אם רבים בוקעים בו, נחשב רשות הרבים. ואפילו אם הוא תלול כל כך**, עד שאי אפשר ללכת בו אלא בעזרת חבל, ואפילו אם הוא **כמעלות בית מרון**⁵, אם הרבים בוקעים בו, הרי הוא רשות הרבים⁶.

ומסקנת הסוגיה, שרק בשאר ארצות נחלק רבי יהודה על חכמים, לומר שמקום תלול שרבים בוקעים בו נחשב רשות הרבים. **אבל בארץ ישראל הוא מודה, שמקום שאינו נוח להילוך רבים, נחשב רשות היחיד.**

כי תנאי התנה יהושע עם ישראל בכניסתם לארץ, שכן יהושע אוהב ישראל היה, והוא עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא [=דרך רבים], וכל מקום מישור, שנוח לרבים ללכת בו, מסרו לרבים, וכל מקום תלול שלא נוח ללכת בו, מסרו ליחיד, ולפיכך אינו נעשה רשות הרבים.

רשות הרבים לטומאה ורשות היחיד לשבת

נתבאר, שלעניין שבת יש חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים. ברשות היחיד מותר לטלטל, וברשות הרבים אסור, וכן אסור לטלטל מרשות זו לרשות זו.

וכמו כן גם לעניין טומאה יש חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים. כל מקום שנתעורר בו ספק טומאה, אם היה רשות היחיד, יש לטמא, ואם היה ברשות הרבים, יש לטהר.

¹ ואם תאמר שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות, ופסין ליכא אלא שלוש עשרה אמה ושלש. ויש לומר הואיל והיה לירושלים צורת הפתח, דחשיב כמחיצה ... לא היה לרבים דבקעי לבטל המחיצה ... [תוס'].

² ואם תאמר, כיון דמסקינן דרבי יוחנן סבר ליה כרבי יהודה, אמאי חייבין עליה משום רשות הרבים, הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא. ויש לומר דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין, וחייבין עליה משום רשות הרבים לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה. [תוס']. ולכאורה יש ליישב הקושיה באופן אחר, שרק לעניין בקיעת רבים לבטל המחיצות, דעתו כדעת רבי יהודה, אבל לעניין מניין המחיצות, מודה לחכמים, שלא די בשתי מחיצות. ויל"ע בדבר.

³ ותימה, דלרבנן דאמרי לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, למה לא יהא תוך ההיקף רשות היחיד ... ויש לומר, דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם, לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו, [שכשהיא גדולה כל כך], דאתו רבים ומבטלי מחיצה. [תוס'].

⁴ ולפי הטעם הזה, בכל מקום אין מעלות ומורדות רשות הרבים. אכן בהמשך הסוגיה מבואר טעם אחר, והוא משום שכך התנה יהושע, ואם כן רק בארץ ישראל הדין כן, אלא שהטעם ההוא נאמר אליבא דרבי יהודה, [וכן יש לבאר את דברי רבי יוחנן שהזכיר ארץ ישראל], אבל לדעת חכמים, כן הדין בכל מקום [מהטעם הנזכר כאן]. ועיין בתוד"ה דילמא.

⁵ זקופין מאד, ומעלה קצרה, ומהלכין בה בזה אחר זה ולא שנים יחד. [רש"י].

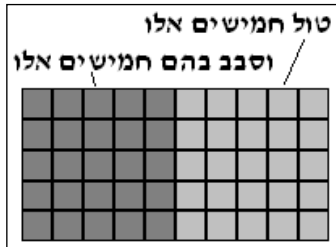
⁶ לעיל נתבאר, שבמקום מחיצות גמורות מודה רבי יהודה שאין בקיעת רבים מבטלת אותם, ואם כן, מעלה תלולה אינה נחשבת כמחיצה גמורה. ויל"ע בדבר.

ריבוע בשיעור בית סאתים

נתבאר שהיקף בשיעור בית סאתים כחצר המשכן הכלל מודים שמותר לטלטל בתוכו.

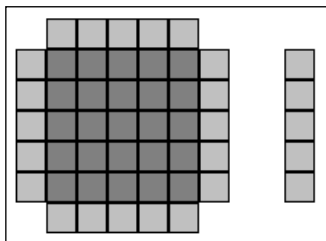
לא רק כשההיקף הוא מלבן שאורכו מאה אמה ורחבו חמישים אמה ממש כחצר המשכן הדין כן, אלא כל שיהא תוך ההיקף שווה לשיעור זה, אפילו יהא ריבוע, שאורכו ורחבו שווה, גם כן נידון כרשות היחיד גמורה, ומותר לטלטל בכולו.

ועניין זה שכל שיהיה בתוך ההיקף כשיעור חצר המשכן¹ אף בריבוע למדו חכמים מהכתוב, "אֲרָץ הַחֹצֵר מֵאָה בְּאֵמָה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְאַדְנָיָהֶם נְחֹשֶׁת" (שמות כ"ז י"ח), שכוונת הכתוב, "וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים", שיש לך ליטול חמישים שאורך החצר יתר על רחבו, ולהקיף בהם את החמישים הנשארים, ובכך תעשה מהמלבן הזה ריבוע של שבעים אמה ומעט, על שבעים אמה ומעט.

כיצד? תחילה היו מאה אמה על חמישים אמה. חסר מהם חמישים על חמישים, ונשארו חמישים על חמישים.

חמישים על חמישים שהסרת, עשה מהם חמש רצועות של עשר על חמישים, טול ארבע רצועות ותן אותם בארבע רוחות הריבוע הנשאר, יש בידך ריבוע של שבעים על שבעים שהוא חסר בקרנות.

את המחיצה, מכל מקום הוצרכו לשנות את הדין הזה, ללמד שלעניין טומאה אינם רשות היחיד.

אבל בדבר השלישי, כלומר שבילי בית גלגול שהם מקום תלול בארץ ישראל, **מודה רבי יהודה**, שהם רשות היחיד לעניין שבת, כי **יהושע בן נון התנה עליהם**, כפי שנתבאר².

מקוה המים שעושים לו פסים

דיני המשנה בעניין מקוה המים שעושים לו פסים נתבארו לעיל בדף י"ח.

דף כג

היקף בית סאתים שמותר לטלטל בתוכו

מדין תורה, כל מקום שהקיפו אותו בארבע מחיצות, תוכו נעשה רשות היחיד, ומותר לטלטל בכולו בשבת, ואפילו אם הוא גדול הרבה.

וחכמים נתנו שיעור לדבר זה, וכשההיקף גדול מהשיעור שאמרו, החמירו להחשיב את המקום ככרמלית, שיהא אסור לטלטל בו ארבע אמות.

ודווקא להחמיר עליו, החשיבוהו ככרמלית, אבל לא להקל, ולכן המוציא ממנו לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לתוכו, חיוב.

ולדברי הכל, היקף שאינו גדול מבית סאתים, שהם מאה על חמישים אמה, **מותר לטלטל בתוכו**, שכן כל דיני שבת למדים ממלאכת המשכן, וחצר המשכן היתה מאה אמה על חמישים אמה. ולפיכך כל היקף בשיעור זה, ודאי יש לדונו כרשות היחיד לכל דבר, ומותר לטלטל בכולו.

ודבר זה למד מפרשת סוטה, שכן סוטה שנסתרה, אף שיש ספק בדבר אם נבעלה או לא, מאחר שנולד הספק במקום סתירה, שהוא רשות היחיד, היא טמאה.

ויש חילוק בין רשות היחיד לעניין שבת לבין רשות היחיד לעניין טומאה. לעניין שבת מקום נעשה רשות היחיד על ידי שיהא מוקף מחיצות. ולעניין טומאה אין הדבר תלוי בהיקף מחיצות, אלא בכך שיהא מקום שאין בו שלושה בני אדם, כמקום סתירת סוטה, שאין בו אלא הסוטה ומי שנסתרה עמו.

ובביריות שהובאו בסוגיתנו, נזכרו שלושה מקומות שהם רשות הרבים לטומאה, [כי יש בהם הרבה בני אדם], **אבל הם רשות היחיד לשבת** [כי הם מוקפים מחיצות]. ואלו הם:

א. חצר מוקפת מחיצות, שיש לה פתחים הרבה, והרבים נכנסים לה מצד זה, ויוצאים מצד זה.

ב. מבואות מפולשים, שמצד אחד של הפילוש יש בורות שיחין או מערות על רוב הדרך, ובני אדם עוברים דרך המקום הצר³.

ג. שבילי בית גלגול, שהיו תלולים מאוד, עד שאין העבד יכול לשאת סאה של חיטים ולרוץ עמה בהן לפני סרדיוט⁴.

וכל אלו, מאחר שרבים בוקעים בהם, ואינם מקום סתר, לעניין טומאה אינם נחשבים רשות היחיד, אלא רשות הרבים, וכל ספק טומאה שנוול בהם יש לטהרו.

אבל לעניין שבת, מאחר שהם מוקפים מחיצות, אף על פי שהרבים עוברים בהם, אינם מבטלים את המחיצות, והרי הם רשות היחיד.

ולדברי רבא, שני הדברים הראשונים, כלומר חצר המוקפת מחיצות, וכן מבוי מפולש שסתום מצד אחד בבור שיח או מערה, **מאחר שהרבים בוקעים בהם, דעת רבי יהודה, שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות, ורק לדעת חכמים הם נחשבים רשות היחיד לשבת**.

ואף שדין פשוט הוא, שהרי אפילו במקום שתשמיש הרבים קל יותר, דעתם שאין בקיעת הרבים מבטלת

¹ במסכת טהרות גרסין מבואות מפולשים בגינות, והיינו בורות שתחת הגינות. פירש רבינו חננאל, וכגון שהבור רחוק מן הכותל שלושה טפחים מכל צד, והולכין דרך כאן וכאן, וקא משמע לן דאפילו הכי לא בטלי מחיצה, דאי בור הולך מכותל לכותל, פשיטא דהוי רשות היחיד, והא דנקט בור, ולא נקט מחיצה מופלגת שלושה מן הכותל, משום דבבור הוי חדוש טפי, דאף על גב שרשות הרבים נמי מהלכת בתוכו, אפילו הכי הוי רשות היחיד לשבת. [תוס'].

² ואם תאמר ולמה לי אין העבד יכול לרוץ, אפילו יכול נמי הוי רשות היחיד, כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע. ויש לומר דבעינן שלא יהא ניחא תשמישיתיה, שלא יהא עשוי כעין מדרגה, דלא תהוי מחיצתא נדרסת, דאמר בפרק כל גנות, דלא הויא מחיצתא. [תוס'].

³ דוקא שבילי בית גלגול, דלא ניחא תשמישיתיה כלל, כדמפרש רבי ינאי, שאין העבד יכול לרוץ, אבל מבוי מפולש לבורות, וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו, הוי רשות הרבים לרבי יהודה, אף על גב דהוה של יחיד, הואיל וניחא תשמישיתיה, וראוי למסרו לרבים, הוה רשות הרבים לרבי יהודה על ידי בקיעת רבים. [תוס'].

⁴ ואם תאמר, וליקף מהר הבית ועזרת נשים, שהיה 135 אמה, ועזרת ישראל היה 187. ויש לומר, דכל מייל דשבת ממשכן גמירין להו. אי נמי העזרות חשיבי מוקפין לדירה, שהיו שומרים בה כל הלילה. [תוס'].

אמה ושיריים, התיירו לטלטל לא רק כשיש בו תשמיש דירה גמור, אלא אף כשיש בו תשמיש חלקי לצורך דירת בני אדם, כגון שיש בו בור מים או שיח או מערה שמביאים מהם מים תדיר.

ג. דעת רבי עקיבא.

בהיקף זה של שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים התיירו לטלטל בכל אופן, ואפילו כשאין בו צורך של שום תשמיש.

- ואמרו, שלדעת רבי עקיבא, דווקא בהיקף ששיעורו עד שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבע טפחים מותר לטלטל בתוכו, גם כשאין בו שום צורך, אבל כשהוא יתר על כך אפילו מעט, ושיעורו בית סאתים שלמים, אין מטלטלים בתוכו אלא כשהוקף לדירה.

- ולדעת התנא של המשנה שבתחילת הפרק, אפילו בהיקף ששיעורו בית סאתים שלמות מטלטלים בתוכו, גם כשאין בו שום צורך, ורק בהיקף שהוא יותר מבית סאתים שלמות, אין מטלטלים בתוכו אלא כשהוקף לדירה, וכן הדין כשהוקף לצורך בור שיח ומערה.

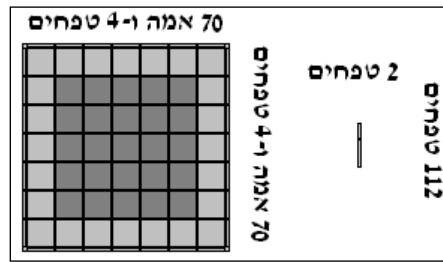
ואמר רב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי עקיבא, שמקום שאינו יתר על שיעור בית סאתים, מותר לטלטל בתוכו, אף על פי שלא הוקף לצורך תשמיש דירה.

פשטיה דקרא "ורחב חמשים בחמשים"

לעיל נתבאר שחכמים למדו מהכתוב בעניין חצר המשכן, "ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמה חמש אמות שש משזר ואדניהם נחשת" (שמות כ"ז י"ח), שיש לה ליטול חמשים שאורך החצר יתר על רחבו, ולהקיף בהם את החמישים הנשארים, ובכך תעשה מהמלבן הזה ריבוע של שבעים אמה ומעט, על שבעים אמה ומעט, וזהו שיעור היקף שמותר לטלטל בתוכו.

אכן העניין הזה אינו פשוט הכתוב, ופשט הכתוב בא ללמד על מקום העמדת המשכן בתוך החצר, שיש להעמידו לאחר שפת חמישים אמה של חצר.

שיעמידו אותו מאמצע החצר ולפנים, כך שיהא

וכשתבוא להקיף את הריבוע הגדול ברצועה זו, לא תגיע התוספת על ריבוע, לשני שלישי אצבע, והוא השיעור המועט הנזכר בסוגיה, שביט סאתים יתר על שבעים אמה ושיריים. [והוא 70.71 אמות על 70.71 אמות].

היתר טלטול בהיקף של בית סאתים

נחלקו חכמים בדבר, האם בכל אופן ניתן לטלטל בהיקף ששיעורו בית סאתים.

א. דעת רבי יהודה בן בבא.

אף שהתיירו לטלטל בהיקף כזה של [גינה או קרפף ששיעורו] שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים¹, מכל מקום לא התיירו לטלטל בו, אלא כשההיקף הזה הוא היקף של מקום תשמיש דירת בני אדם². כגון:

(א) שיש בהיקף זה שומירה [=סוכת שומרים].

(ב) שיש בהיקף זה בית דירה.

(ג) כשהיקף זה סמוך לביתו שבעיר, ודעתו להשתמש בו תמיד.

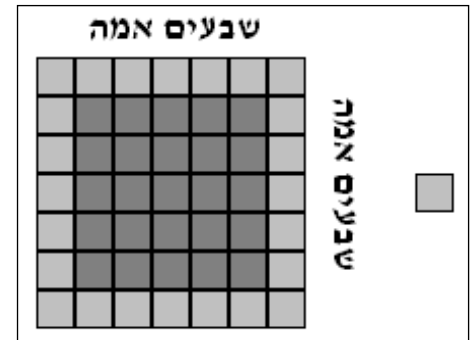
שכן אפילו היקף שהוא כשיעור חצר המשכן, אין מטלטלים בו אלא כשנעשה לצורך תשמיש דירת בני אדם³.

וכשנשנו דברי רבי יהודה בן בבא במשנתנו, שהם חומרא על דברי החולקים עליו, נשנו בלשון זה, "ויעוד אמר רבי יהודה כו", והסיבה לכך, כי דברים אלו הם חומרא נוספת שהחמיר יותר משאר החכמים, נוסף על החומרא המבוארת במשנה הקודמת, שבה מבואר שהחמיר שלא לעשות פסי ביראות אלא לבאר הרבים.

ב. דעת רבי יהודה.

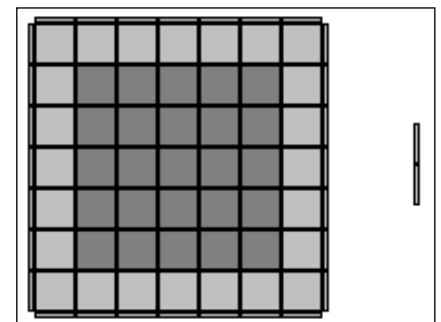
בהיקף זה של שבעים אמה ושיריים על שבעים

עשה מהרצועה החמישית שנשארה חמש ריבועים של עשר על עשר, ותן ריבוע אחד בכל אחת מהקרנות של הריבוע, הרי ריבוע שלם של שבעים אמה על שבעים אמה.

ועשר אמות על עשר אמות שנשארו, שהם ששים טפחים על ששים טפחים, עשה מהם שלושים רצועות שכל אחת עשר אמות אורך על שני טפחים רוחב, שהם יחד רצועה ארוחה של שלוש מאות אמות אורך על שני טפחים רוחב.

תן שבעים אמות לכל רוח של הריבוע הגדול, [סך הכל מאתיים שמונים אמות סביב], ויש בידך ריבוע גדול של שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים, שהוא חסר בקרנות, ונשאר מהרצועה הצרה עשרים אמות, שהם מאה עשרים טפחים על רוחב שני טפחים.

טול מהרצועה הצרה ארבע ריבועים של שני טפחים על שני טפחים, ומלא את קרנות הריבוע הגדול, הרי ריבוע שלם של שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים. ויש בידך עוד רצועה של מאה ושנים עשר טפחים על שני טפחים.

¹ לדעה זו, הכוונה לשיעור בית סאתים שלמות עם דבר מועט שביט סאתים יתר על שבעים אמה וארבעה טפחים. [עיי' בתוס'].

² (א) נראה לפרש דפחות משבעים אמה נמי צריך שומירה או בית דירה, וביתר מבית סאתים לא סגי בשומירה ובית דירה אלא פתח ולבסוף הוקף הקרפף לצורך הבית. (ב) אבל אין לומר דבשבעים אמה דוקא צריך שומירה, אבל בפחות אין צריך כלום, וביתר אין סגי בשומירה, דאין סברא שיהא שלושה חלוקים בשלושה משהויין. (ג) והא נמי אין לומר, דביתר משבעים נמי סגי בשומירה, ולא אתא למימר אלא דבציר משבעים אמה ושיריים לא צריך כלל, דאם כן במאי פליג רבי עקיבא ... [תוס'].

³ ומה שפירש רש"י, אפילו בהוקף לדירה לא שרי רבי יהודה בן בבא ביתר מבית סאתים, אין נראה, אלא בפתח ולבסוף הוקף מהני אפילו ביתר מבית סאתים ... [דווקא בשומירה הוא דקאמר דלא מהני ביתר מבית סאתים, אבל פתח ולבסוף הוקף מהני אפילו יותר. ולרש"י שמא יש לחלק, דבדיר וסרה ומוקצה וחרץ לפי שתשימשתן רב יותר אפילו עשרה כורין, אבל קרפף, אפילו פתח ולבסוף הוקף, לא מהני ביתר מבית סאתים. [תוס'].

קרפף יתר על בית סאתים שהוקף לדירה ונזרע

נתבאר, שהיקף גדול מבית סאתים, אין מטלטלים בתוכו, אלא אם כן הוקף מתחילה לצורך תשמיש דירה, ואז תוך ההיקף נידון כחצר, ומותר לטלטל בכולו אפילו הוא גדול מאוד.

וכשמתחילה הוקף לצורך תשמיש דירה, ולאחר מכן זרעו בו זרעים, **הזרעים מבטלים את מקומם מהיות תשמיש דירה**, כי אין משתמשים במקום הזרעים שלא לקלקלם.

ולהלן יתבאר בעזה"י, האם בכך שנזרעו זרעים בתוך ההיקף, בטל כולו מהיתר טלטול שהיה בו.

א. כשהזריעה היא רוב ההיקף.

מתחילה אמרו שיש חילוק בין אם זרע יותר מבית סאתים לבין אם זרע בית סאתים או פחות.

(א) **אם מקום הזריעה יתר על בית סאתים**, כגון שההיקף הוא בית חמש סאים וזרע בית שלוש סאים.

מקום הזריעה לבדו נחשב כרמלית, שכן אפילו אם היה מוקף כתקנו, היה אסור לטלטל בו, כדין היקף יתר על בית סאתים שאינו לתשמיש דירה. אבל המקום שאינו זרוע נחשב חצר.

ומעתה, מאחר שהמקום שאינו זרוע פרוץ מרוח אחת שלימה למקום הזרוע, הרי זה כחצר שנפרצה מרוח אחת לכרמלית, שאין מטלטלים לא בחצר ולא בכרמלית, ולפיכך אין לטלטל בכל ההיקף.

(ב) **אם מקום הזריעה הוא בית סאתים או פחות**, כגון שההיקף הוא בית שלוש סאים, וזרע בית סאתים. או שההיקף הוא בית סאתים ומחצה, וזרע בית סאה ומחצה.

מקום הזריעה לבדו נחשב קרפף, שכן אם היה מוקף כתקנו, היה מותר לטלטל בו, כדין היקף בית סאתים שאינו לתשמיש דירה, והמקום שאינו זרוע נחשב חצר.

ומעתה, מאחר שהמקום שאינו זרוע פרוץ מרוח אחת שלימה למקום הזרוע, הרי זה כחצר שנפרצה מרוח אחת לקרפף, ונחלקו בזה רבי שמעון וחכמים.

לדעת רבי שמעון, האומר, שמותר לטלטל מחצר לקרפף, הוא הדין אם נפרצו זה לזה, **מותר לטלטל בכל ההיקף**. [ולפי מה שאמרנו תחילה, היו סבורים, שדין זה אמר רב הונא בריה דרב יהושע].

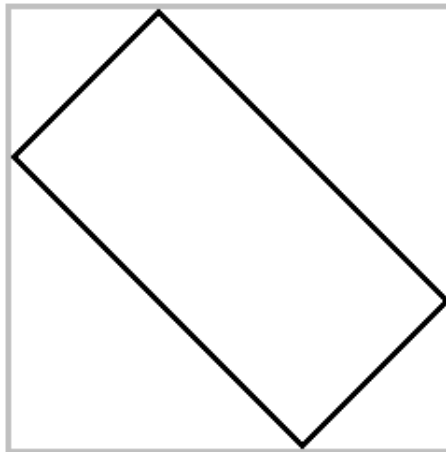
ולדעת חכמים, האומרים, שאסור לטלטל מחצר

מהרוחב, מטלטלים בתוכו.

כן פירש רש"י. והתוס' פירשו, שיש נפקא מינה גדולה בין דברי רבי אליעזר ורבי יוסי.

לדעת רבי אליעזר, לעולם מודדים את ההיקף בפני עצמו, ואפילו אם עומד באלכסון העולם, אם האורך יתר על פי שנים מהרוחב, אין מטלטלים בו אלא אם הוקף לדירה.

ולדברי רבי יוסי, אם ההיקף הוא לאלכסון העולם, מודדים את ההיקף החיצוני לרוחות העולם, ואם בו אין האורך יתר על פי שנים מהרוחב, אף על פי שבהיקף עצמו האורך יתר על פי שנים מהרוחב, מטלטלים בתוכו.

גגות חצירות וקרפיפות

א. דעת רבי שמעון.

כל רשויות היחיד הסמוכות זו לזו, ואינן תשמיש תדיר כבית, הרי הן רשות אחת, ומותר לטלטל מזו לזו מה שהיה בהן בתחילת השבת.

ובכלל זה כל חצירות העיר וכל גגות העיר וכל קרפיפות¹ העיר.

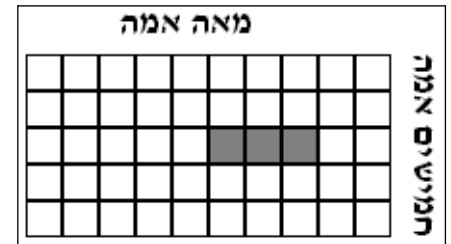
ולפיכך אם נפרצו זה לזה מרוח אחת, הרי הדבר נידון כשני מקומות שמותר לטלטל מזה לזה, שנפרצו זה לזה מרוח אחת, שמותר לטלטל בהן כבתחילה.

ב. דעת חכמים.

כל חצירות העיר נחשבות כרשות אחת, וכן גגות העיר, וכן קרפיפות העיר.

אבל אין לטלטל מחצר לגג או לקרפף, וכן אין לטלטל מגג לחצר או לקרפף, וכן אין לטלטל מקרפף לחצר או לגג.

לפני המשכן חמישים אמה, ומכל שאר צדדים עשרים אמה.

והכוונה שיהא עשרים אמה מכל צד בין חלל המשכן לסוף החצר, שחלל המשכן היה שלושים אמות על עשר אמות, ונמצא שנשאר מכל צד עשרים אמה. אבל קרשי המשכן היו באמה הראשונה של עשרים אמה שסביבותיו.

היקף בשיעור בית סאתים שארכו יתר על רחבו

נתבאר, שהיקף ששיעורו עד בית סאתים, מותר לטלטל בתוכו. ניש אומרים דווקא כשהוקף לצורך תשמיש דירה. אבל הלכה כרבי עקיבא, שמותר לטלטל בו אפילו הוקף שלא לצורך תשמיש דירה].

לדעת רבי אליעזר, עיקר היתר טילטול בהיקף זה של שיעור בית סאתים, הוא כשיהא ההיקף כחצר המשכן, כלומר כשיהא אורכו פי שנים מרחבו.

והוא הדין אם יהא האורך פחות מפי שנים מרחבו, ואפילו יהא שווה לרחבו, כלומר שיהא ההיקף ריבוע.

אבל אם יהא אורך ההיקף יותר מפי שנים מרחבו, אין בו היתר טלטול של בית סאתים, ולכן אם לא הוקף לדירה, אין מטלטלים בתוכו.

ולדעת רבי יוסי, עיקר היתר טילטול בהיקף זה של שיעור בית סאתים, הוא כשיהא ההיקף ריבוע שאורכו שווה לרחבו.

ומכל מקום גם אם היה האורך יתר על הרוחב עד פי שנים כחצר המשכן מותר לטלטל בתוכו.

אבל אם יהא אורך ההיקף יותר מפי שנים מרחבו, אין בו היתר טלטול של בית סאתים, ולכן אם לא הוקף לדירה, אין מטלטלים בתוכו.

ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, שהלכה כרבי יוסי, שאין צריך לעשות את ההיקף מרובע לכתחילה.

אכן לדברי הכל, כל היקף שיהא האורך יותר על פי שנים מהרוחב, אם לא הוקף לדירה, אין מטלטלים בו, ואם האורך אינו יותר על פי שנים

¹ קרפף הוא היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר. [רש"י בדף י"ח].

את הפרצה, עד שלא תהא יתירה מעשר שבכך
היא נעשית פתח ולא פרצה, והרי הוא כעושה
מחיצות חדשות, והרי הן כמחיצות שנעשו אחר
הדירה, שהדירה מועילה להתיר את הטלטול
בתוכן.

פרץ מעט וסתם ופרץ מעט וסתם

נתבאר שהדרך להתיר היקף יותר מבית סאתים
שלא הוקף מתחילתו לדירה הוא על ידי פריצת
ההיקף וסתמתו לאחר שנעשו בו דיוורים.

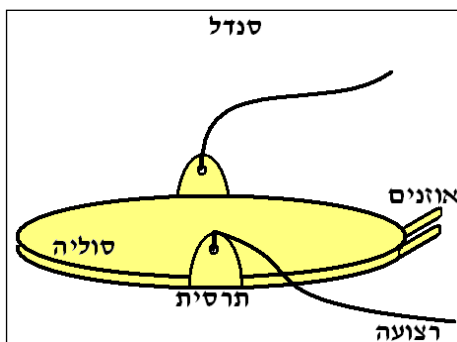
ונסתפקו, מה הדין כשלא פרץ בבת אחת פרצה
של יותר מעשר, אלא פרץ מעט, וסתם, וחזר ופרץ
מעט בצד פרצה ראשונה, וסתם, עד שהיו כל
הפרצות יחד יותר מעשר, אבל לא היו הפרצות
הללו בזמן אחד, האם ניתן לצרפן, כאילו נפרצו
יחד, ומעתה ההיקף נחשב כמי שהוקף מחדש או
לא.

ופשטו, שאכן יש לצרף את הפרצות, ולהחשיב
את המחיצות כמי שהוקפו עתה, כי מהמחיצות
הישנות נפרצו יותר מעשר, וכבר בטלו.

שכן מבואר לעניין כלי שניקב כמה פעמים, ובכל
פעם סתמו את הנקב, שהנקבים מצטרפים
לטהרו, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

דין סנדל שנפסק לעניין טומאה¹

הסנדל יש לו סוליה מתחת, ומלמעלה הוא פתוח,
ומשני צידי הסוליה שתי תרסיות, שבהן קובעים
שתי רצועות, שקושרים אותן על גב הרגל כדי
שהסנדל לא יפול, ויש לסנדל גם שתי אוזנים לצד
גב הרגל, שאוחז בהן כשנועלו.

שאינו זרוע נחשב חצר.

ומעתה, מאחר שהמקום שאינו זרוע פרוץ מרוח
אחת שלימה למקום הזרוע, הרי זה כחצר
שנפרצה מרוח אחת לכרמלית, שלדברי הכל, אין
מטלטלים לא בחצר ולא בכרמלית.

ולפיכך, לדברי הכל, אין לטלטל בכל ההיקף.
[ולדברי רב ירמיה מדפתי, דין זה אמר רב הונא בריה
דרב יהושע].

קרפף יתר על בית סאתים שהוקף לדירה וניטע

נתבאר, שהיקף גדול מבית סאתים, אין
מטלטלים בתוכו, אלא אם כן הוקף מתחילה
לצורך תשמיש דירה, ואז תוך ההיקף נידון
כחצר, ומותר לטלטל בכולו אפילו אם הוא גדול
מאד.

ומבואר שהיקף זה, **אפילו אם נטעו ברובו
אילנות, לא בטל בכך מלהיחשב מקום תשמיש
דירה.** שכן רגילות היא להסתופף בצל האילנות
תמיד, ואם כן, גם אחר שנטעו בתוך היקף זה,
עדיין משתמשים בתוכו.

**לדעת רב יהודה אמר אבימי, כן הדין כשנטעו את
האילנות אצטבלאות** [=שורות שורות] שבאופן
הזה נאה לשבת שם. אבל אם לא נטעו את
האילנות באופן הזה, מקום הנטיעה בטל מהיות
מקום תשמיש דירה.

**ולדעת רב נחמן, כן הדין גם אם לא נטעו את
האילנות אצטבלאות,** כי בכל אופן רגילים
להשתמש במקום האילנות. **וכן עשה רב הונא בר
יהודה,** שטלטל במקום היקף גדול מבית סאתים,
שנטעו בו אילנות שלא באופן של אצטבלאות.

תיקון היקף שקדם לדירה

נתבאר, שאין מטלטלים בהיקף שהוא יתר על
בית סאתים, אלא כשהוקף לצורך תשמיש דירה.
ובהמשך יתבאר בעזה"י, שאין הדירה מועילה
להתיר את הטלטול בהיקף הזה, אלא כשקדמה
הדירה להיקף, אבל אם תחילה עשה היקף יתר
על בית סאתים, ולאחר מכן קבע בו דירה, אין
הדירה מועילה לו, ואין מטלטלים בו.

ואמר רב נחמן אמר שמואל, שהתקנה להתיר את
הטלטול בהיקף הזה שקדם לדירה היא **על ידי
שיעשה בהיקף הזה פירצה שהיא רחבה מעשר
אמות, שבכך המחיצות בטילות, ויחזור ויסתום**

לקרפף, אם נפרצו זה לזה, **אין לטלטל בכל
ההיקף.**

דף כד

**ולמסקנה, הכל מודים, שאפילו אם מקום
הזריעה פחות מבית סאתים, אין לטלטל בכל
ההיקף.**

והטעם לכך, **כי מקום הזריעה הוא רובו של
ההיקף,** ומעתה המיעוט שאינו זרוע בטל לרוב,
והרי זה כאילו כל המקום זרוע. ומאחר שההיקף
יתר על בית סאתים, ואינו מוקף לדירה, אין
מטלטלים בכולו.

ב. כשהזריעה היא מיעוט ההיקף.

(א) אם מקום הזריעה הוא פחות מבית סאתים,
כגון שההיקף הוא בית סאתים ומחצה וזרוע בית סאה.

מאחר שמקום הזריעה הוא מיעוט ההיקף, ואינו
בית סאתים, אינו חשוב להיקרא לו שם קרפף
לעצמו, אלא **בטל למקום שאינו זרוע, והכל
נחשב כחצר, ומותר לטלטל בכולו.**

(ב) אם מקום הזריעה הוא בית סאתים, כגון
שההיקף הוא בית חמש סאים וזרוע בית סאתים.

מקום הזריעה, מאחר שיש בו שיעור חשוב של
בית סאתים, יש לו שם בפני עצמו, והוא **נקרא
קרפף.** שכן אם היה מוקף כתקנו היה מותר
לטלטל בו, אף על פי שלא הוקף לדירה, והמקום
שאינו זרוע נחשב חצר.

ומעתה, מאחר שהמקום שאינו זרוע פרוץ מרוח
אחת שלימה למקום הזרוע, הרי זה כחצר
שנפרצה מרוח אחת לקרפף, **ונחלקו בזה רבי
שמעון וחכמים.**

**לדעת רבי שמעון, האומר, שמותר לטלטל מחצר
לקרפף, הוא הדין אם נפרצו זה לזה, מותר
לטלטל בכל ההיקף.**

**ולדעת חכמים, האומרים, שאסור לטלטל מחצר
לקרפף, אם נפרצו זה לזה, אין לטלטל בכל
ההיקף.** [וללשון שני, דין זה אמר רב הונא בריה דרב
יהושע].

(ג) אם מקום הזריעה יתר על בית סאתים, כגון
שההיקף הוא בית שש סאים וזרוע בית סאתים ומחצה.

מקום הזריעה, מאחר שיש בו יותר מבית
סאתים, **נחשב כרמלית,** שכן אפילו היה מוקף
כתקנו, היה אסור לטלטל בו, כדין היקף יתר על
בית סאתים שאינו לתשמיש דירה. והמקום

¹ עניין זה נתבאר יותר במסכת שבת דף ק"ב, ולפיכך הנני להעתיק את הסוגיה מה"בקי צור" שם.

באותה שעה?

ניקב וסתמו ניקב וסתמו

עד שהשלימו למוציא רימון

במסכת כלים מבואר, שכלי [עץ של] בעלי בתים, בטלים מהיות כלי על ידי נקב שיש בהם, רק כשיהא הנקב כמוציא רימון, [כלומר נקב שרימון יוצא בו], אבל כל זמן שלא ניקבו כל כך, בעליהם חסים עליהם, ואינם בטלים.

ונסתפק חזקיה, מה הדין כשמתחילה ניקב הכלי נקב קטן כמוציא זית, וסתמו, ושוב ניקב נקב אחר כמוציא זית אצל הראשון, וסתמו, וכן ארע כמה פעמים, עד שהיו נקבים בשיעור כזה, שאם היו כולם קיימים, היה יחד כמוציא רימון, אבל למעשה, מאחר שבכל פעם סתם את הנקבים, אין כאן נקב כזה.

ופשט רבי יוחנן תלמידו את הספק, מהמשנה המבוארת לעיל, בעניין סנדל שנפסקו אזניו, שכשנפסקה אחת ותיקנה עדיין הוא טמא טומאת מדרס שהיתה בו, אבל אם נפסקה שניה, אף שתיקנה, טהר מטומאת מדרס שהיתה בו, ואין בו אלא טומאת מגע מדרס, מחמת שנגע בעצמו כשהיה טמא טומאת מדרס.

שכן כשחזקיה לימד את המשנה הזו, רבי יוחנן שאל אותו, מדוע יש חילוק בין נפסקה אחת לנפסקה שניה, הלא כשנפסקה שניה כבר תיקן את הראשונה, ואם כן, בשני האופנים יש סנדל שיש לו אוזן אחת, שלימה ואחת חסרה.

וביאר חזקיה שהחילוק הוא בזה, שכשנפסקה השניה, סנדל ראשון שהיה כאן אינו, שהרי ניטלו שתי האוזנים הראשונות, ועתה יש שתי אוזנים אחרות, ופנים חדשות באו לכאן, ואין זה הסנדל שנטמא טומאת מדרס.

ואמר רבי יוחנן, שכמו כן יש לדון את הכלי שנסתפק בו חזקיה, שניקב וסתמו וניקב וסתמו, שעל ידי כל הסתימות יש להחשיב את הכלי, לכלי אחר ממה שהיתה תחילה, והראשון בטל, וטומאה שהיתה בו גם כן בטלה עמו.

ובסנדל רגיל שיש לו אוזן אחת מכל צד, אם אחר שתיקן את האוזן האחת שנפלה, ניטלה ממנו גם האוזן השניה, בזה לכאורה לדברי הכל בטל הסנדל מטומאת מדרס שהיתה בו, שכן מאחר שמשני צידיו ניטלו אוזניו, גם חכמים מודים, שאין לו תקנה להחליפו לרגל האחרת, שהרי בכל רגל שינעלנו יהא הסנדל החיצון פגום.

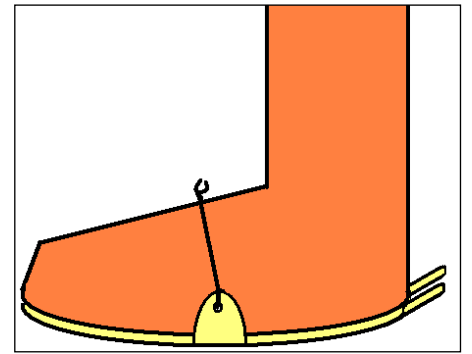
ומאחר שאינו ראוי להיות סנדל, בטל מטומאת מדרס, אבל מאחר שעדיין ניתן להשתמש בו לדברים אחרים, נחשב הוא ככלי המקבל טומאה¹, ומאחר שנגע בעצמו קודם שבטל מהיות סנדל, הרי הוא ראשון לטומאה, כדן מי שנגע במדרס הזב.

וסנדל שיש לו שתי אוזנים מכל צד, כשנפסקה אוזנו האחת, עדיין הוא טמא טומאת מדרס. [לדעת רבי יהודה, רק כשנטלה האוזן הפנימית, לא בטל מהיות סנדל. ולדעת חכמים, אף כשנטלה האוזן החיצונית, לא בטל מהיות סנדל, כי ראוי לתתו ברגל השניה].

ובאופן שניטלה אוזן אחת, שאינה מבטלת אותו מהיות כלי, וחזר ותקנה, ושוב ניטלה האוזן השנית שבאותו צד. אף שלדברי הכל ניתן להלך בסנדל זה, ואם כן לא בטל מהיות דבר הראוי לטומאת מדרס, ואם ידרוס בו הזב יטמא טומאת מדרס. מכל מקום טומאת מדרס שהיתה בו מתחילה, בטלה, כי אף שראוי הוא למדרס, מכל מקום סנדל ראשון שהיה כאן אינו, שהרי ניטלו שתי האוזנים הראשונות, ועתה יש שתי אוזנים אחרות, ופנים חדשות באו לכאן, ואין זה הסנדל שנטמא טומאת מדרס.

ומכל מקום דווקא טומאת מדרס שהיתה בו מתחילה בטלה, אבל עדיין הוא ראשון לטומאה מחמת הטומאה הראשונה, שהרי נגע בעצמו

וכשהסנדל שלם, הרי הוא כלי הראוי לטומאת מדרס, ולפיכך מקבל הוא כל טומאה.

וכשנפסקו מהסנדל שתי אוזניו, או שתי תרסיותיו, לדברי הכל בטל מהיות כלי, והרי הוא טהור, שאם היה טמא, נטהר, ואם נוגעת בו טומאה, אינו נטמא.

וכשנפסקה אחת מאוזניו, או אחת מתרסיותיו, לא בטל הסנדל מהיות כלי, כי רגילים לתקנו.

ולדעת חכמים, אין חילוק בין סנדל שנטלה ממנו תרסית או אוזן של צד החיצון, לבין סנדל שנטלה ממנו תרסית או אוזן של צד הפנימי, ובכל אופן לא בטל מהיות כלי, ואף על פי שגנאי לאדם ללכת בסנדל שתרסית או אוזן של צד החיצון שבו מתוקנת, שבכך התיקון ניכר. והסיבה לכך שבכל זאת לא בטל הסנדל מהיות כלי, כי יוכל לתקן את התרסית או האוזן של צד חוץ, ולהחליף בין הסנדלים, שאם תיקן תרסית או אוזן ימין של סנדל ימין, יעשנו סנדל שמאל, ויהיה התיקון לצד הפנימי שלו.

ולדעת רבי יהודה, יש חילוק בין סנדל שנטלה ממנו תרסית או אוזן של צד החיצון, לבין סנדל שנטלה ממנו תרסית או אוזן של צד הפנימי. ורק כשנטלה תרסית או אוזן של צד פנימי מתקן אותה, ולא בטל הסנדל מהיות כלי. אבל כשניטלה תרסית או אוזן של צד חיצון, אינו מתקן אותה, כי התיקון ניכר, וגנאי הוא לו, ואינו מתקן ומחליף בין סנדליו, ומאחר שאינו מתקן, בטל הסנדל מהיות כלי, והרי הוא טהור.

ומכל מקום, באופן הזה, שלא בטל הסנדל מהיות כלי בנטילת אוזנו האחת, [לדעת חכמים בין כשנטלה פנימית, ובין כשנטלה חיצונית. ולדעת רבי יהודה כשניטלה פנימית], אם קודם לכן נטמא הסנדל מהזב טומאת מדרס, עדיין טומאת מדרס עליו, כי בכך שניטלה ממנו אוזן אחת, אינו בטל כלל ממה שהיה, ועדיין נחשב כדבר העומד למדרס.

¹ כן משמע מתוך מה שפירש רש"י מתחילה, שאף כשאינו ראוי להיות סנדל, הרי זה טהור לגמרי. ויל"ע בדבר.

² הקשה ה"ר שמעון, היאך יתכן שטומאת מגע באה לו על ידי שנגע בעצמו, הא נסתפקו במסכת נחיות אם אמרינן שבע לה טומאה, כלומר מאחר שכבר נטמא הכלי במדרס הזב, שוב אינו חוזר ונטמא שוב במגע מדרס, ואם כן, כשבטל ממנו טומאת מדרס, אין בו שום טומאה. (א) ולכא למימר, כיון שדרס עליו הזב ברגלו יחף, דבא לו מדרס ומגע מדרס יחד, ובבת אחת לא אמרינן שבע לה טומאה ... דאם כן איכא פנים חדשות למגע מדרס כמו למדרס. אלא על כרחך, אחר שנטלה הראשונה וניתקנה בא לו מגע מדרס ... ואם כן נימא דשבע לה טומאה. (ב) ולפירוש הקונטרס קמא ניחא, דאפילו נפסקו שתי אוזניו טמא מגע מדרס. (ג) ומפרש ה"ר שמעון, דלא אמרינן שבע לה טומאה, כשהטומאה באה לו מגופו ... ולפירושו אתיא כרבי מאיר, דאמר טומאת בית הסתרים מטמא, דמה שנוגע בעצמו, טומאת בית הסתרים היא, וזהו דוחק ... (ד) ובפרק שני דעירובין פירש בקונטרס, דבשעת פרישתו דאזון, קיבל טומאה מאביו ... (ה) ונראה לר"י, כשתיקן אוזן ראשונה, באה לו לאוזן טומאת מדרס ומגע מדרס יחד, והסנדל בטל לאזון, דאי אפשר להיות טומאה לזה בלא זה. [תוס'].

שבח ששיב חזקיה את רבי יוחנן

יש אומרים שכשחזקיה שמע את דברי רבי יוחנן המבוארים לעיל, אמר עליו, "לית דין בר אינש" כלומר, אין זה בן אדם, אלא מלאך.

ויש אומרים שכשחזקיה שמע את דברי רבי יוחנן הללו, אמר עליו, "כגון דין בר נש" כלומר כמו זה יחשב לאדם גדול.

רחבה שאחורי הבית

מקום מוקף שאחורי הבית, אם אין הבית פתוח לו, לא נעשה ההיקף לתשמיש דירה, ולפיכך, אם הוא יתר על בית סאתים, הרי הוא כרמלית [לחומרא], ואין מטלטלים בו אלא ארבע אמות.

ואם הבית פתוח לרחבה, יש חילוק בדבר, אם תחילה נעשה ההיקף, ולאחר מכן פתח לו פתח מהבית. מאחר שמתחילה לא נעשה ההיקף לשם דירה, אין מטלטלים בו אלא בארבע אמות.

ואם תחילה פתח את הפתח, ולאחר מכן הקיף את הרחבה, הרי זה כהיקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו.

ואפילו אם היה שם גורן אחורי הבית קודם ההיקף, אין אומרים שהפתח נעשה לצורך הגורן, ולא לצורך השתמשות דירה, אלא לצורך השתמשות דירה נעשה, ולכן ההיקף נחשב כהיקף של מקום השתמשות דירה.

קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים

נתבאר, שהיקף גדול מבית סאתים, אין מטלטלים בתוכו, אלא אם כן הוקף מתחילה לצורך תשמיש דירה, ואז תוך ההיקף נידון כחצר, ומותר לטלטל בכולו אפילו הוא גדול מאוד.

ולסברת רבנן, אם נתמלא ההיקף במים, הרי זה כמי שנזרע, שבכך בטל מהיות מקום תשמיש דירה כפי שנתבאר לעיל, ובטל ממנו היתר הטלטול.

ורב אבא אחיו של רב בנו של רב משרשיא אמר משמו של רבא [כפי שביאר אמימר], שיש חילוק בין מים הראויים לשתיה, לבין מים שאינם ראויים לשתיה. מים הראויים לשתיה נחשבים כנטיעה, שדינה כתשמיש דירה כפי שנתבאר,

ולפיכך לא בטל מההיקף היתר טלטול. ומים שאינם ראויים לשתיה נחשבים כמקום זריעה שאינו תשמיש דירה, ובטל מההיקף היתר תשמיש שבו.

ורב אשי אמר, שאף מים הראויים לשתיה, אם יש בהם עומק של עשרה טפחים על שטח בית סאתים, בטלו מלהיחשב תשמיש דירה, ואין מטלטלים בהיקף.

- יש מפרשים שהסיבה לכך, כי לדעתו כל מים עמוקים עשרה נחשבים מקום זריעה¹.

- ויש מפרשים שהסיבה לכך, כי לדעתו אין דרך לעשות שוחה של מים בשיעור יתר על בית סאתים.

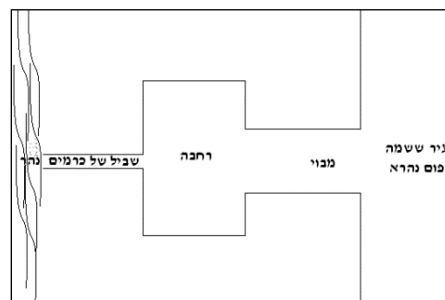
ומסקנת הגמרא, שגם כששטח המים גדול הרבה, עדיין הם נחשבים כמקום תשמיש דירה, כמו אכריא של פירות.

- יש מפרשים שהכוונה לכרי של פירות, שהוא גבוה עשרה, אפילו הוא רחב הרבה בבית כור, לא בטל ממנו שם דירה.

- ויש מפרשים שהכוונה לשוחה עמוקה שנותנים בה פירות, שאף על פי שעמוקים שם הרבה, נוטלים מהם בשבת, ואינם בטלים שם.

ההיא רחבה דהואי בפום נהרא

בעיר ששמה פום נהרא, היה מבוי אחד יוצא מרשות הרבים, ובסופו רחבה גדולה יותר מבית סאתים שלא הוקפה לדירה, ומעבר לה שביל של כרמים [שיש בו דיורים] המגיע עד שפת הנהר.

והנה הרחבה הזו, מאחר שהיא גדולה מבית סאתים ולא הוקפה לדירה, הרי היא כרמלית, ואסור לטלטל בה.

ומאחר שהרחבה היא כרמלית, גם במבוי אסור לטלטל, כי המבוי פרוץ כולו מרוח אחת לכרמלית.

וכמו כן בשביל של כרמים אסור לטלטל, כי אף שהוא נחשב כמקום שלוש מחיצות, כי שפת הנהר

הגבוהה עשרה, נחשבת לו כמחיצה שלישית, מאחר שהוא פרוץ כולו מרוח אחת לכרמלית, אסור לטלטל בו.

והנה האופן שבו ודאי יוכלו לטלטל בכל המקומות הללו, הוא על ידי שיעשו לרחבה הזו היקף חדש לצורך תשמיש דירה, כגון שיפרצו בה פרצה יותר מעשר אמות, ויחזרו ויסתמוה, שבכך מאחר שנעשה לה היקף לצורך תשמיש דירה, היא נחשבת כחצר, שמותר לטלטל בכולה, ואינה אוסרת את הטלטול בשביל של הכרמים ובמבוי, ויכולים לערב את הכל יחד, ולטלטל בכל יחד.

אלא מאחר שהרחבה היתה מוקפת גדר אבנים, היה קשה להם לעשות בה פרצה ולחזור ולסותמה, ולכן בקשו לעשות תקנה אחרת להתיר את הטלטול במקומות הללו.

ואין לומר שהתקנה תהיה על ידי בניית מחיצה של עשרה טפחים בסוף השביל על גבי שפת הנהר, ולעשותה על דעת שיהיו השביל והרחבה מקום אחד, ונעשית לו עתה מחיצה לצורך תשמיש דירה.

והסיבה שאין הדבר מועיל, כי מאחר ששפת הנהר נחשבת מחיצה, שוב אין תועלת בבניית מחיצה על גביו, שמחיצה על גבי מחיצה אינה נחשבת כמחיצה נוספת.

ולדעת אבוי, התקנה שניתן לעשות היא, שיעשה לחי במקום שהשביל של הכרמים פתוח לרחבה, שהלחי הזה מועיל להתיר את הטלטול בשביל של הכרמים.

ומתוך כך שנחשב כמחיצה רביעית לשביל של הכרמים, נחשב גם כמחיצה לרחבה, ובכך היא נחשבת כמי שהוקפה עתה לצורך תשמיש דירה, ומותר לטלטל אף ברחבה².

ומאחר שמותר לטלטל ברחבה הנחשבת חצר, ניתן לטלטל גם במבוי, כי שוב אינו פרוץ לכרמלית אלא לחצר, ויכולים לערב יחד ולטלטל.

ודווקא תיקון לחי בפתח השביל מועיל, כי הלחי הוא משהו, ואין הנכנסים לשביל נדחקים בו.

אבל עשיית צורת הפתח לא היתה מועילה, כי השביל היה צר, והגמלים שהיו באים דרכו לשתות מהנהר, היו מפילים את צורת הפתח.

ולדעת רבא, אין לעשות באופן הזה, כי אם יתקנו את הדבר על ידי נתינת לחי בפתח השביל, יש לחוש שהרואים יטעו לומר, שלכל שביל כזה,

¹ ומיירי כגון דהוי מיעוט מים העמוקים עשרה, דאי הווי רובא, הנך שאין עמוקין עשרה הוי מיעוט, ובטלים לגבי רוב, ואסור. [תוס'].

² ובלאו מינו לא מישתריא, דהא פתח שבין רחבה לשביל לא היה יותר מעשר, וכל כמה דסתים ליה לדירה, לאו כלום היא, דהא כל פתח סתימה מעלייתא היא, וסתום ועומד הוא. [רש"י].

חשוב לעצמו, והרי הוא בטל לקרפ. ולכן מאחר שעם העמוד הקרפ יתר על בית סאתים, אף על פי שללא העמוד הקרפ אינו יתר על בית סאתים, **לא הואיל** בבנייתו להתיר בו את הטלטול, כי העמוד נמדד עם הקרפ.

כן הוא ללשון ראשון בגמרא, אולם לדברי רב שימי, בדבר זה הכל מודים, שבבניית עמוד זה, הואיל להתיר את הטלטול בקרפ.

ה-ו. טח בו טיט.

אם הוסיף על עובי הכתלים, עד שנתמעט תוך ההיקף משיעור בית סאתים.

כשהטיט הזה **עבה בשיעור** כזה **שאפילו ינטלו הכתלים יוכל הטיט לעמוד בפני עצמו, לדברי הכל הועיל להתיר את הטלטול** בתוך ההיקף, כי מעתה ההיקף נחשב כאינו יתר על בית סאתים.

ולדעת רבה, כן הדין גם כשהטיט אינו עבה בשיעור הזה, ואם ינטלו הכתלים לא יוכל לעמוד בפני עצמו, כי מכל מקום עתה אין תוך ההיקף יתר על בית סאתים.

ולדעת רבא, כשהטיט אינו יכול לעמוד בפני עצמו, אינו נחשב לכלום, ואין מודדים אותו, ומאחר שבלעדיו ההיקף יתר על בית סאתים, אין מטלטלים בתוכו.

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף

לדירה והקיפו מתוכו היקף נוסף לדירה

נתבאר, שקרפף שלא הוקף לדירה, אם הוא יתר על בית סאתים, הרי הוא ככרמלית [לחומרא], ואסור לטלטל בו אלא ארבע אמות, ואפילו אם לאחר מכן החל להשתמש בתוכו תשמיש דירה. כי צריך שיהא ההיקף מתחילתו לשם תשמיש דירה.

ולהלן יתבאר מה הדין אם לאחר שהחל להשתמש בתוכו תשמיש דירה, הקיפו מתוכו היקף חדש בתוך ההיקף הישן, וגם ההיקף החדש יתר על בית סאתים, האם הועיל בכך להתיר את הטלטול בתוכו, כדין הקיף יתר על בית סאתים לצורך תשמיש דירה.

א. כשהרחיק את הכותל החדש מהכותל הישן ארבעה טפחים או יותר.

לדברי הכל ההיקף החדש נחשב כהיקף בפני עצמו. ומאחר שהוקף מתחילתו לצורך תשמיש

כרשות לעצמם, ושאר שטח הקרפף אינו יתר על בית סאתים.

לדברי הכל לא הועיל להתיר בו את הטלטול, כי דרך קרפף להיות בו אילנות, והרי הם נחשבים עם הקרפף ונמדדים עמו.

ב. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה.

אם בנה בקרפף עמוד, שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים, הנחשב כרשות לעצמו, ושאר שטח הקרפף אינו יתר על בית סאתים.

לדברי הכל הועיל להתיר בו את הטלטול, כי העמוד הנחשב לרשות בפני עצמו אינו נמדד עם הקרפף, והקרפף עצמו אינו יתר על בית סאתים.

ג. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחבו פחות משלושה.

אם בנה בקרפף עמוד, שהוא גבוה עשרה טפחים אבל רחבו פחות משלושה טפחים, אינו נחשב כרשות לעצמו כי כל שהוא פחות משלושה הרי זה כמי שאינו.

ולפיכך **לדברי הכל**, אף אם שאר שטח הקרפף בלא העמוד אינו יתר על בית סאתים, **לא הועיל** להתיר בו את הטלטול, כי העמוד נמדד עם הקרפף, ויחד עמו הקרפף יתר על בית סאתים.

כן הוא ללשון ראשון בגמרא, אולם לדברי רב שימי, בדבר זה נחלקו רבה ורבא, ולדעת רבה, גם בבניית עמוד זה, הואיל להתיר את הטלטול בקרפף.

ד. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחבו משלושה ועד ארבעה.

אם בנה בקרפף עמוד, שהוא גבוה עשרה טפחים ורחבו שלושה טפחים או יותר, אבל הוא פחות מארבעה טפחים.

לדעת רבה, מאחר שלמדנו בהלכה למשה מסיני ששלושה טפחים יוצא מכלל דין לבדו, שכל פחות משלושה הרי הוא כמי שאינו, אבל שלושה נחשב ואינו בטל, כן הדין גם לעניין זה, מאחר שהעמוד רחב שלושה, חשוב הוא לעצמו, ואינו נמדד עם הקרפף. ולפיכך אם ללא העמוד הקרפף אינו יתר על בית סאתים, **הואיל** בבנייתו להתיר בו את הטלטול.

ולדעת רבא, לכל עניין אין מקום נחשב כמקום חשוב לעצמו אלא כשיהיה רחב ארבעה טפחים, ולפיכך מאחר שהעמוד אינו רחב ארבעה, אינו

שמפולש משני ראשיו, מועיל לו לחי בראשו האחד, ולא ידעו, שרק לזה מועיל הלחי, כי נחשב כמוקף משלוש מחיצות, מחמת הנהר העמוק עשרה, אבל שאר שבילים מפולשים, לא די להם בלחי בראשם האחד בלבד.

והתקנה שיש לעשות היא לתקן את המבוי על ידי צורת הפתח מצדו לרשות הרבים ולחי מצדו לרחבה.

ומתוך כך שהלחי הזה נחשב כמחיצה למבוי, הוא נחשב גם כמחיצה לרחבה, ובכך היא נחשבת כמי שהוקפה עתה לצורך תשמיש דירה, ומותר לטלטל אף ברחבה.

ומעתה, במבוי עצמו מותר לטלטל, כי יש בו תיקון הראוי לו, וכמו כן ברחבה עצמה מותר לטלטל, כי נחשבת כמי שהוקפה עתה לדירה¹.

אבל נחלקו רב אחא ורבינא אם מותר לטלטל מכאן לכאן.

טעמו של המתיר, כי ברחבה לא דרים בני אדם ולכן היא נחשבת כרשות בני מבוי².

וטעמו של האוסר, מפני שפעמים יהיו ברחבה דיורים, ולא יתנו בני מבוי ליבם לכך, ויבואו לטלטל באיסור.

דף כה

קרפף יותר מבית סאתים

שלא הוקף לדירה ובא למעטו

נתבאר, שקרפף שלא הוקף לדירה, אם אינו גדול מבית סאתים, מותר לטלטל בכלו, ואם הוא יתר על בית סאתים, הרי הוא ככרמלית [לחומרא], ואסור לטלטל בו אלא ארבע אמות.

וקרפף שהוא יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ניתן להתיר את הטלטול שבו, על ידי שימעטו אותו, שלא יהיה יותר מבית סאתים.

ולהלן יתבאר בעזה"י, האם מיעוט בדברים הבאים נחשב מיעוט, ומועיל להתיר את הטלטול בקרפף.

א. מיעוט באילנות.

אם נטע אילנות בקרפף, אף על פי שהם גבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים ונחשבים

¹ ושביל לא מתקנינו ליה, גזרה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא. [רש"י].

² ובני שביל לא אסרי עלה, דהוי חצר קטנה שנפרצה לגדולה, גדולה מותרת וקטנה אסורה. [רש"י].

כעושה מחיצה חדשה.

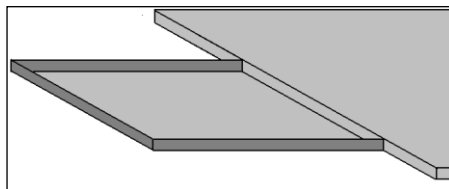
ומחלוקת רבה ורבה כשהרחיק מחיצה חדשה שלושה טפחים ממחיצה ישנה היא, האם הוא נחשב כעושה מחיצה על גבי מחיצה, ולכן לא הועיל, או שנחשב כעושה מחיצה בפני עצמה, ולכן הועיל.

ולדברי רב שימי, בזה נחלקו רבה ורבה, ולדעת רבה, העושה מחיצה על גבי מחיצה נחשב כעושה מחיצה חדשה.

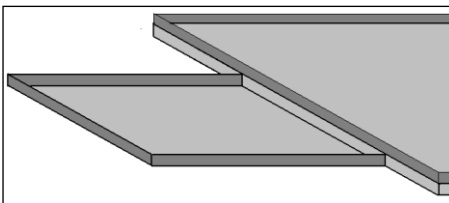
ומבואר בסוגיה, שגם דעת רב המנונא ורב ששת, שהעושה מחיצה על גבי מחיצה אינו נחשב כעושה מחיצה חדשה, ולכן אם הרחיק מחיצה חדשה פחות משלושה טפחים ממחיצה ישנה, אין כאן היקף חדש, והכל נחשב כמחיצה ישנה.

ודעת רב חסדא, שהעושה מחיצה על גבי מחיצה נחשב כעושה מחיצה חדשה, כדעת רבה אליבא דרב שימי, ולכן לדעתו, כשהיה היקף יתר על בית סאתים שלא לדירה, ועשה היקף חדש לצורך תשמיש דירה אפילו בתוך שלושה טפחים להיקף הישן, הועיל להתיר את הטלטול בתוכו גם כשההיקף החדש יתר על בית סאתים.

ולדברי רב חסדא, יש אופן שבו הכל מודים שהעושה מחיצה על גבי מחיצה נחשב כעושה מחיצה חדשה, והוא, כשהיה תל שעל גביו היה יותר על בית סאתים, והתל עצמו שימש מחיצה לקרפף שתחתיו.

אף על פי שהתל כבר משמש מחיצה, אם בנה עליו מחיצה לצורך תשמיש דירה על גביו, הועיל בכך להתיר בו את הטלטול, ואינו נחשב כעושה מחיצה על גבי מחיצה.

והסיבה לכך, כי המשתמש על גבי התל, משתמש במחיצות העליונות בלבד, ואם כן עברו המחיצה העליונה היא המחיצה היחידה, ואין כאן מחיצה על גבי מחיצה.

דירה, מותר לטלטל בכולו, אף על פי שהוא יתר על בית סאתים.

ב. כשהרחיק את הכותל החדש מהכותל הישן פחות משלושה טפחים.

לדברי הכל ההיקף החדש אינו נחשב כהיקף בפני עצמו, כי מאחר שהוא בתוך שלושה טפחים לישן, הרי זה כבונה מחיצה על גבי מחיצה, ומאחר שמחיצה ראשונה לא נעשית מתחילה לצורך תשמיש דירה, לא הועיל בכך שהוסיף עליה לצורך תשמיש דירה.

ולפיכך אם תוך ההיקף יתר מבית סאתים, עדיין אין מטלטלים בתוכו אלא ארבע אמות¹.

כן הוא ללשון ראשון בגמרא, אולם לדברי רב שימי, בדבר זה נחלקו רבה ורבה, ולדעת רבה, גם בבניית היקף זה, הואיל להתיר את הטלטול בקרפף כדין עושה היקף חדש.

ג. כשהרחיק את הכותל החדש מהכותל הישן שלושה טפחים או יותר אבל פחות מארבעה.

לדעת רבה, מאחר שלמדנו בהלכה למשה מסיני ששלושה טפחים יוצא מכלל דין לבד, שכל פחות משלושה הרי הוא כמי שאינו, אבל שלושה נחשב ואינו בטל, כן הדין גם לעניין זה, מאחר שהרחיק שלושה טפחים, ההיקף החדש חשוב הוא לעצמו, ואינו נחשב כתוספת על ההיקף הראשון, ומאחר שיש כאן היקף חדש שהוקף מתחילתו לצורך תשמיש דירה, מותר לטלטל בכולו אף על פי שהוא יתר על בית סאתים.

ולדעת רבה, לכל עניין אין מקום נחשב כמקום חשוב לעצמו אלא כשהיה רחב ארבעה טפחים, ומאחר שההיקף החדש הוא בתוך ארבעה טפחים להיקף הישן, אינו נחשב כהיקף לעצמו, אלא כתוספת על ההיקף הראשון שלא הוקף מתחילתו לצורך תשמיש דירה. ולפיכך אם תוך ההיקף החדש יתר על בית סאתים, עדיין אין מטלטלים בתוכו אלא ארבע אמות.

כן הוא ללשון ראשון בגמרא, אולם לדברי רב שימי, בדבר זה הכל מודים, שההיקף החדש נחשב כמחיצה בפני עצמו ומאחר שנעשה מתחילתו לצורך תשמיש דירה מותר לטלטל בתוכו אף על פי שהוא יתר על בית סאתים.

מחיצה על גבי מחיצה לעניין שבת

לעיל נתבאר, שללשון ראשון בגמרא, הכל מודים שהעושה מחיצה על גבי מחיצה אינו נחשב

מחיצה על גבי מחיצה לעניין קניית נכסי הגר

גר שמת ואין לו יורשים נכסיו הפקר, וכל הקודם לזכות בהן זכה. ואחת מהדרכים שבהן ניתן להחזיק בנכסיו לזכות בהן הוא לעשות להן גדר.

ולדברי הכל, לעניין זה, העושה בנכסיו מחיצה על גבי מחיצה, אינו נחשב כעושה מחיצה חדשה, ולא קנה את נכסיו, ואם יבוא אחר ויחזיק בהן האחרון קנה.

ומעשה באשה אחת, שעשתה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר, ובא אדם אחר אחריה ורפק בה פורתא [=היכה בקרקע הכאה מועטת במכוש, שבכך הוא נחשב כעושה בקרקע].

בא אותו אדם לפני רב נחמן, והעמיד רב נחמן את הקרקע בידו. באה האשה וצווחה לפני רב נחמן. אמר לה רב נחמן, מה אעשה לך, שלא החזקת כדרך שבני אדם מחזיקים.

נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות

א. לעניין נכסי הגר.

נתבאר, שלדברי הכל, אף על פי שבעשיית מחיצה בנכסי הגר, זוכים בהם, הבונה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר, לא זכה בהם, כי אינו נחשב כעושה מחיצה.

ומבואר, שכן הדין גם אם לאחר מכן נבלעו המחיצות הראשונות בקרקע, ונותרו רק המחיצות שהוסיף זה על גבי הראשונות, לא זכה בנכסים.

והסיבה לכך, כי בשעה שבנה את המחיצות העליונות, לא עשה כלום. ואף שעתה נהפכו המחיצות הללו למחיצות המקום, מכל מקום לא על ידו נעשה הדבר, אלא מאיליו, ואינו יכול לזכות בנכסים אלא על ידי פעולתו שלו.

וכעין זה אמר ירמיה ביראה משמו של רב יהודה, שהמטיל זרע של לפת בגומה שהיתה בנכסי הגר, ובא אדם שני ועדר בקרקע מעט, השני זכה בנכסים ולא הראשון.

כי בשעה שהראשון הטיל את הזרע לגומה, עדיין לא השביח כלום בנכסים שיזכה בהן, ולאחר מכן כשגדלה הלפת, בא השבח ממילא, ולא בפעולתו, ולכן אינו זוכה בקרקע.

ב. לעניין שבת.

נתבאר, שנחלקו חכמים לעניין בונה מחיצה על

¹ אבל אם נתמעט ההיקף מבית סאתים ודאי הוי מיעוט, שאפילו הוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט, שפיר דמי, כדלקמן. [רש"י].

לעצמה או נמדדת עם שאר הקרפף.

רש"י מפרש, שמחלוקתם היא כשהקירוי אינו חלק, אלא משופע.

לדעת רבה, בזה אין לומר פי תקרה יורד וסותם, ואם כן הקרפף אינו חלוק במחיצות בין החלק המקורה לחלק שאינו מקורה, ומאחר שכולו יותר מבית סאתים, אין מטלטלים בו אלא ארבע אמות.

ולדעת רבי זירא, גם בתקרה משופעת אומרים פי תקרה יורד וסותם, ואם כן הקרפף חלוק במחיצות בין החלק המקורה לחלק שאינו מקורה, ומאחר שכל חלק אינו יתר על בית סאתים, מותר לטלטל בשני החלקים.

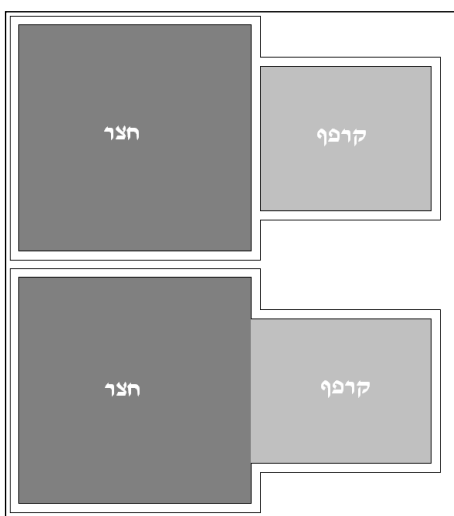
ותוס' מפרשים, שמחלוקתם היא כשאינו חלק המקורה שום מחיצות².

קרפף בית סאתים שנפרץ במילואו לחצר

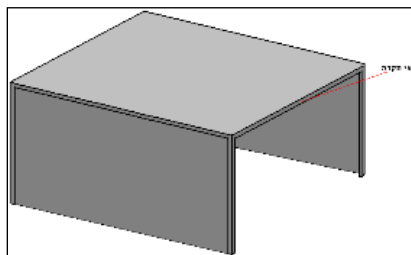
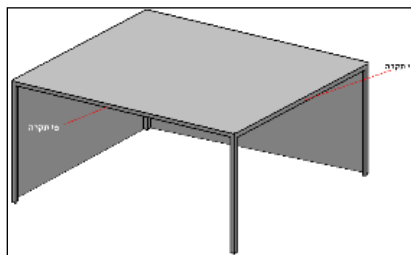
נתבאר, שקרפף שאינו יותר מבית סאתים, אף כשלא הוקף לדירה, מותר לטלטל בכולו, וכמו כן חצר שהיא היקף לדירה, מותר לטלטל בכולה אף כשהיא גדולה הרבה.

וכן נתבאר בדף כ"ג, שלדעת רבי שמעון, מותר לטלטל מחצר לקרפף, ולדעת חכמים, אסור לטלטל מחצר לקרפף.

ומעתה, אם היה קרפף סמוך לחצר, ונפרץ הקרפף מרוח אחת שלימה לחצר, אבל החצר לא נפרצה כולה, ונשאר בה כותל משני צידי הפרצה, והפרצה אינה יתירה על עשר אמות.

ואכסדרה שנחלקו בה רב ושמואל, היא אכסדרה שיש לה שתי דפנות סמוכות או שלוש, שבה אמר רב, שלעניין הרוחות שאין לה מחיצות, פי תקרה יורד וסותם, ושמואל חולק.

ואם יש לה שלוש מחיצות שלימות ומעט דופן גם ברוח הרביעית, מודה שמואל שגם שאר הרוח הרביעית נחשבת סתומה מטעם פי תקרה היורד וסותם.

קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה

נתבאר, שקרפף שאינו יותר על בית סאתים, מותר לטלטל בכולו, גם כשלא הוקף לדירה, אבל אם הוא יתר על כך, מטלטלים בו רק ארבע אמות ככרמלית.

וכשהיה הקרפף בית שלוש סאים, וקירו בו בית סאה.

אם אותה בית סאה מקורה עשויה כאכסדרה, שלדעת רב אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, [לפירוש רש"י, כל שהיא הגג חלק ולא משופע, ויש לו עובי. ולפירוש התוס', כשיש לה שתי מחיצות סמוכות או שלוש].

הכל מודים שהקירוי נחשב כמוקף מחיצות מחמת פי תקרה שלו ומותר לטלטל בו. ומאחר שהקירוי נחשב כמוקף מחיצות, אינו נמדד עם שאר הקרפף.

ומעתה שאר הקרפף נמדד בפני עצמו, ומאחר שאינו יתר על בית סאתים, מותר לטלטל בו, ונמצא שמותר לטלטל בכל הקרפף.

אבל כשאותה בית סאה מקורה אינה עשויה כאכסדרה, נחלקו בה רבה ורבי זירא אם נחשבת

גבי מחיצה בשבת אם נחשב כעושה מחיצה חדשה.

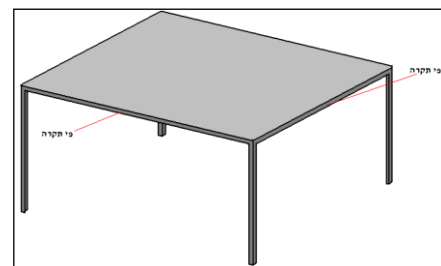
אכן אם נבלעו המחיצות הראשונות, ונשאר המחיצות החדשות, הכל מודים שיש כאן מחיצות חדשות, ואף על פי שנעשו מעצמן בשבת. כי לעניין שבת, גם מחיצות הנעשות מעצמן נחשבות מחיצות, ואפילו אם נעשו בשבת¹.

אכסדרה בבקעה

א. שיטת רש"י.

אכסדרה יש לה גג חלק ולא משופע, ואכסדרה שנחלקו בה רב ושמואל, היא אכסדרה שאין לה דופן משום צד, והגג שלה עומד על ארבעה עמודים שבארבע פינותיה.

ולכן נקטו אכסדרה בבקעה, שכן אלו העומדות בחצר, סמוכות לבית, ויש להן מחיצה לכל הפחות מרוח אחת.

לדעת רב, אף על פי שאין לאכסדרה מחיצות, מותר לטלטל בכולה, כדן מקום מוקף מחיצות. כי הלכה היא, שמאחר שיש לתקרה פה, כלומר עובי, יש להחשיבו כאילו יורד עד למטה, וסותם את כל החלל [=אמרינן פי תקרה יורד וסותם], ובכך האכסדרה נחשבת כמוקפת ארבע מחיצות.

ולדעת שמואל, מאחר שאין לאכסדרה מחיצות, מטלטלים בה רק ארבע אמות ככרמלית, ואף על פי שיש לתקרה פה אין האכסדרה נחשבת כמוקפת מחיצות על ידו [=לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם].

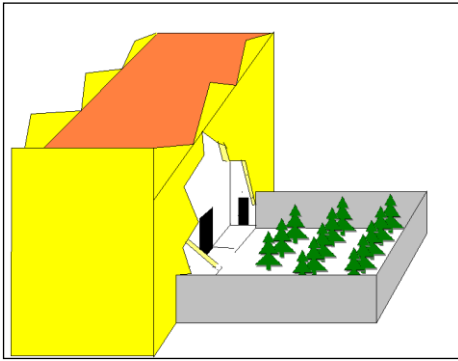
ודווקא באכסדרה כזו, הפרוצה מארבע רוחות נחלקו. אבל כשיש לה מחיצה אחת, והיא פרוצה משלוש רוחות, לדברי הכל מותר לטלטל בכולה.

ב. שיטת תוס'.

אכסדרה שאין לה שום מחיצה, לדברי הכל מטלטלים בה רק ארבע אמות, ואין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם.

¹ לשון הגמרא הוא - לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת, ותניא, כל מחיצה הנעשה בשבת, בין בשוגג בין במזיד, שמה מחיצה. ע"כ.

² הנה לפירוש רש"י ניתן לומר שנחלקו בדעת רב, האם אומרים פי תקרה רק בתקרה ישירה כמו אכסדרה, או גם בתקרה משופעת. אבל לפירוש התוס', אין לומר שמחלוקתם אם אומרים פי תקרה רק באכסדרה שיש לה מחיצות, או גם בפרוצה, כי אם כן זה שלא כדעת רב. ואם כן אפשר, שלפירוש התוס' מחלוקת רבה ורבי זירא אינה מטעם פי תקרה, ולדברי שניהם אין כאן פי תקרה, ואף על פי כן דעת רבי זירא, שמאחר שקירה בית סאה, אין למודדו את החלק שאינו מקורה. ויל"ע בדבר.

ורב פפי אמר לו, משום שבאתם ממולאי, [=מקוטעים כלומר מבית עלי¹], אתם אומרים מולייתא [=דברים קטועים ללא אחיזה]. **המחיצות הפנימיות לתוך הבית נעשו, ולא לצורך היקף שחוצה לו, ואי אפשר לסמוך עליהן, להחשיבן כהיקף דירה של הבוסתן.**

ההיא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה

א. ביאור הסוגיה כפי הפירוש הראשון שהביא רש"י.

לראש הגולה היה בוסתן של אילנות, שהיה גדול מבית סאתים, והוקף שלא לצורך דירה, ולפיכך היה אסור לטלטל בו בשבת.

ובאותו בוסתן היה אבוורנקא [=אילן שצילו מרובה, ונוטעים אותו השרים, ועושים ספסלים תחתיו, לשבת בצילו בימות החמה].

שבת אחת רצה ראש הגולה לאכול באותו בוסתן תחת האבוורנקא, ולפיכך ביקש מרב הונא בר חנינא שיתקן הדבר בערב שבת, שיוכלו לטלטל באותה שבת בבוסתן תחת האבוורנקא.

הלך רב הונא בר חנינא, ועשה בתוך הבוסתן ארבע מחיצות, על ידי העמדת קנים סמוכים זה לזה בתוך שלושה טפחים, בצורת ארבע מחיצות, לשמור בתוכם את המאכל, ולדור שם השומר, ומאחר שיש בבוסתן חדר זה, שהוא בית דירה, מעתה מותר לטלטל בכל הבוסתן.

דף כו

ולדעת רבא, לא הותר הטלטול בבוסתן על ידי הדבר הזה, ולפיכך סתר את המחיצות הללו, שנעשו להיות בית דירה בבוסתן, ועשה זאת על ידי ששלף את הקנים ממקומם.

והלכו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, ונטלו משם את הקנים לגמרי, כדי שלא יוכל רב הונא

ולעניין הטלטול בחצר הדבר תלוי במחלוקת חכמים ורבי שמעון.

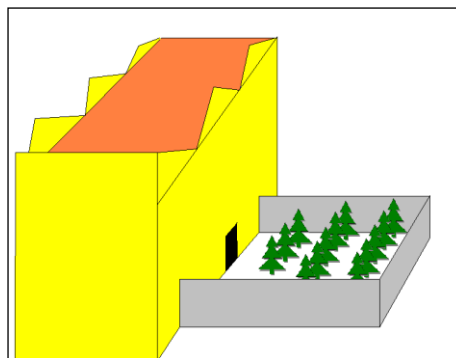
לדעת חכמים, הטלטול בחצר אסור בכל אופן, כי היא נפרצה מרוח אחת שלימה לקרפף, שהוא מקום שאסור לטלטל אליו מהחצר, וכלל בידינו, שכל מקום שנפרץ מרוח שלימה למקום האסור לו, נאסר בטלטול.

ולדעת רבי שמעון, מאחר שהחצר מותרת בטלטול עם הקרפף, אין לאסור אותה בטלטול מטעם שנפרצה לקרפף. ומאחר שאין לאסור את החצר מטעם שנפרצה לקרפף, בכל אופן מותר לטלטל בה, שכן בזה אין לאסור מחמת תוספת מקום המחיצות שנמדד עם החצר, כי החצר מוקפת לדירה, ומותר לטלטל בה גם כשהיא גדולה הרבה.

מחיצות פנימיות אינן מועילות להיקף של חוץ

נתבאר, שמקום שהוקף לצורך תשמיש דירה, מותר לטלטל בו גם כשהוא יותר מבית סאתים.

ועל פי הדין הזה, היה מותר לטלטל בבוסתן [=פרדס נטוע אילנות] הסמוך לכותל אפדנא [=ארמון], על ידי שהקיפו אותו לצורך תשמיש דירה, ואחד מרוחות ההיקף היה כותל האפדנא עצמו.

ומעשה שנפל הכותל החיצוני של האפדנא, שהוא היה משמש גם כהיקף הבוסתן, וסבר רב ביבי בר אביי, שעדיין מותר לטלטל בבוסתן, שהרי לא נפל כל האפדנא, והכתלים הפנימיים של האפדנא יעשו מחיצה להיקף הבוסתן, תחת הכותל החיצון של האפדנא שנפל.

בחצר, לדברי הכל מותר לטלטל, כי אינה נחשבת כלל כפרוצה.

ולעניין הטלטול בקרפף הדבר תלוי במחלוקת חכמים ורבי שמעון.

לדעת חכמים, הטלטול בקרפף אסור בכל אופן, כי הוא נפרץ מרוח אחת שלימה לחצר, שהיא מקום שאסור לטלטל אליו מהקרפף, וכלל בידינו, שכל מקום שנפרץ מרוח שלימה למקום האסור לו, נאסר בטלטול.

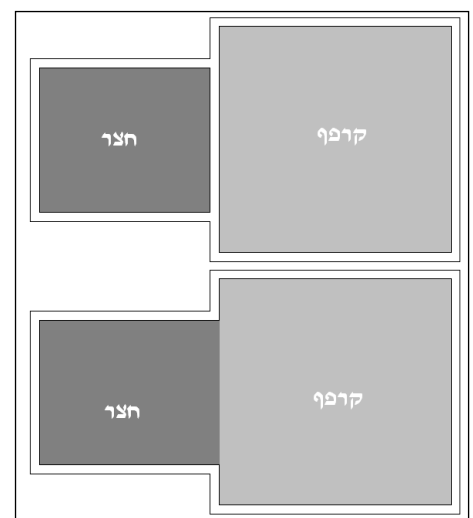
ולדעת רבי שמעון, מאחר שהקרפף מותר בטלטול עם החצר, אין לאסור אותו בטלטול מטעם שנפרץ לחצר.

אבל עדיין יש אופן שגם לדעת רבי שמעון הקרפף נאסר בטלטול, מחמת תוספת מקום המחיצות.

שכן מאחר שהקרפף נפרץ מרוח אחת שלימה, ואין לו שיוור של כותל מצידי הפרצה, מקום המחיצות שנפלו נמדד עם הקרפף. ומעתה אם קודם לכן היה הקרפף בדיוק בית סאתים, עתה הוא יותר מבית סאתים, ומחמת כן נאסר בטלטול. ורק אם גם אחר תוספת מקום המחיצות אינו יותר מבית סאתים, מותר לטלטל בקרפף.

חצר שנפרצה במילואה לקרפף בית סאתים

אם היתה חצר סמוכה לקרפף בית סאתים, ונפרצה החצר מרוח אחת שלימה לקרפף, אבל הקרפף לא נפרץ כולו, ונשאר בו כותל משני צידי הפרצה, והפרצה אינה יתירה על עשר אמות.

בקרפף, לדברי הכל מותר לטלטל, כי אינו נחשב כלל כפרוצה.

¹ דאביי אבוה דרב ביבי מבית עלי אתא. [רש"י].

האבוורנקא מותר לטלטל, שהרי הוא ככל בית, כ"ב).
שמות לטלטל בתוכו.

בר חנינא לחזור ולעשות מהם ארבע מחיצות של בית דירה.

ובאו שלושה אמוראים, ואמרו שלושה טעמים, להצדיק את דברי רבא, שאין עשיית בית הדירה הזו מועילה להתיר את הטלטול בבוסתן.

- רבינא אמר, שיש להביא ראיה לדברי רבא, מהברייתא [המובאת להלן] בה מבואר, שעיר חדשה, שהוקפה ולבסוף יושבה, אין מודדים לה תחום שבת מחומתה, אלא מביתה. הרי שכל שנעשה בית דיור אחר ההיקף, אין להחשיב את ההיקף שנעשה בשביל הדיור. וכמו כן, בוסתן זה, מאחר שתחילה הוקף, ורק לבסוף עשו בו בית דירה, אינו נחשב כהיקף לצורך בית דירה, והרי הוא כבתחילה, היקף יתר על בית סאתים שלא הוקף לדירה.

- ורב פפא אמר, שיש להביא ראיה לדברי רבא, מדברי רב אסי [המובאים להלן], שמחיצות הנעשות לצניעות זמנית, אינן נחשבות כמחיצות. והוא הדין לבית דירה זה, מאחר שנעשה רק לצניעות זמנית בלבד, ליום ולילה, אינו נחשב מחיצות.

- ורב הונא בריה דרב יהושע אמר, שיש להביא ראיה לדברי רבא, מדברי רב הונא [המובאים להלן], שמחיצות הנעשות לנחת, כלומר לשמור מה שתוכן, אינן נחשבות כמחיצות. והוא הדין לבית דירה זה, מאחר שלא נעשה לדירת קבע, אלא לשמור בו את המאכלים, אינו נחשב כמחיצות.

וכששמע ראש הגולה את כל הדוברים הללו, שכולם הביאו ראיות לאסור כדעת רבא, קרא עליהם את הכתוב, "כִּי יָאֵיל עֲמִי אוֹתִי לֹא יָדְעוּ בָנִים סָקְלִים הָמָּה וְלֹא בָנִים הָמָּה חֲכָמִים הָמָּה לְהָרַע [=לאסור] וְלְהִיטִיב לֹא יָדְעוּ" (ירמיה ד' כ"ב).

ב. ביאור הסוגיה כפי הפירוש שמצא רש"י בתשובת הגאונים¹.

לראש הגולה היה בוסתן של אילנות, שהיה גדול מבית סאתים, והוקף שלא לצורך דירה, ולפיכך היה אסור לטלטל בו בשבת.

ובאמצע אותו בוסתן היה אבוורנקא [=כמין אכסדרה שבונים המלכים בבסתן שלהם], ובתוך

שבת אחת רצה ראש הגולה לאכול באותו אבוורנקא, ולפיכך ביקש מרב הונא בר חנינא שיתקן הדבר בערב שבת, שיוכלו לטלטל באותה שבת מפתח הבוסתן שהיה סמוך לביתו, ועד האבוורנקא שהיה באמצע הבוסתן.

הלך רב הונא בר חנינא, ועשה כמין שביל מן הפתח עד האבוורנקא, גדר מכאן וגדר מכאן², בקנה קנה פחות משלשה, להפסיק בין הדרך לבוסתנא, ויטלטל באותו שביל.

ולדעת רבא, לא היה צורך בכך, כי מאחר שיש בבוסתן אבוורנקא, שהוא בית דירה, כל הבוסתן נחשב כמוקף לדירה מחמתו, כחצר שלו, ולכן גם בלא עשיית השביל מותר לטלטל בבוסתן, ולפיכך סתר רבא את הגדירות הללו, ועשה זאת על ידי ששלף את הקנים ממקומם.

והלכו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע תלמידיו, ונטלו משם את הקנים לגמרי, כדי שלא יוכל רב הונא בר חנינא לחזור ולעשות מהם גדירות להיות שביל עד האבוורנקא.

אכן רבא ותלמידיו טעו בזה, שכן אף על פי שיש בבוסתן אבוורנקא, אינו מועיל להחשיב את הבוסתן כמוקף לדירה, כפי שנתבאר לעיל בפירוש הראשון.

(א) לדברי רבינא, משום שהבוסתן הוקף תחילה, ורק אחר כך בנו בו את האבוורנקא.

(ב) לדברי רב פפא משום שהאבוורנקא, נעשה לצניעות בעלמא, ומחיצות העשויות לצניעות אינן מחיצות.

(ג) ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, משום שהאבוורנקא נעשה להניח בו דברים לשמור, ומחיצות העשויות לנחת אינן מחיצות.

וכששמע ראש הגולה את רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מביאים ראיה לאסור, ולא נזכרו בזה אלא בשבת, אבל אתמול הם עצמו סייעו לקלקל מה שתיקן רב הונא בריה דרב חנינא, קרא עליהם את הכתוב, "כִּי יָאֵיל עֲמִי אוֹתִי לֹא יָדְעוּ בָנִים סָקְלִים הָמָּה וְלֹא בָנִים הָמָּה חֲכָמִים הָמָּה לְהָרַע [=לאסור] וְלְהִיטִיב [אתמול] לֹא יָדְעוּ" (ירמיה ד' כ"ב).

מדידת תחום שבת בעיר חדשה ובעיר ישנה

בדף כ"א כבר נתבאר, שכל מי ששבת בעיר, רשאי ללכת בכל העיר וחוצה לה אלפיים אמה לכל רוח.

ומבואר בברייתא עד היכן היא העיר, ומשם ולהלן יש למדוד עוד אלפיים אמה.

עיר חדשה, שתחילה הוקפה חומה, ורק אחר כך נתיישבו בה, מאחר שתחילה לא נעשה ההיקף לצורך יושביה, אינו נחשב כהיקף העיר, ומוודים תחום שבת מהבתים שבתוך העיר, ולא מהחומה.

ועיר ישנה, שתחילה נתיישבו בה, ורק אחר כך בנו לה חומה, מאחר שמתחילה נעשה ההיקף לצורך יושביה, הרי זה נחשב כהיקף העיר, ומוודים תחום שבת ממנו, כלומר מהחומה ולחוץ, ולא מהבתים שבתוך העיר.

מחיצות אדרכתין

לדברי רב אסי, מחיצות אדרכתין [=בנאים], הן המחיצות שהבנאים עושים סביבותיהם לצל כשבונים בחמה, מאחר שלא נעשו המחיצות לקביעות, אלא לצניעות זמנית בעלמא, אינן נחשבות כמחיצה³.

מחיצה העשויה לנחת

לדברי רב הונא, כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה, אלא להניח בה דברים בלבד [=לנחת], אינה נחשבת כמחיצה⁴.

ומהטעם הזה, העיר מחוזא, אף על פי שהיתה מוקפת מחיצות, מאחר שלא נעשו המחיצות בשביל יושבי העיר, אלא בשביל לשמור גרעיני תמרים של מאכל שוורים שהיו בשוחות שבין שכוונת העיר, הן הקרויות פירא דתורא כלומר שוחות הנעשות למאכל שוורים, אין המחיצות שסביב העיר מועילות להחשיב את כל העיר כמקום אחד מוקף מחיצות, שניתן לערב את כולו יחד, ולכן לא היו עושים לכל העיר עירוב אחד,

¹ ותוס' כתבו, שרש"י מצאה בהלכות גדולות.

² אם האבוורנקא היתה עומדת בתוך הפרדס. אבל אם היתה עומדת מצד הפרדס, לא היה צריך לעשות שביל, אלא לחלק הבוסתנא, ולמעטה מסאתים ... ורבינו נתנאל מפרש, שהריק מן הכותל ארבע להתיר כל הבוסתנא ... [תוס'].

³ הכוונה לכך שאינן נחשבות כמחיצות גמורות אף להתיר את הטלטול בתוכן כשתוכן יתר על בית סאתים, כי לעניין זה החמירו חכמים שאין דבר נחשב מוקף לדירה אלא במחיצות לצורך דירה, אבל ודאי מעיקר הדין הן מחיצות, לעשות את תוכן רשות היחיד, ולכן המוציא מהם לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לתוכן, חייב.

⁴ הכוונה לכך שאינה נחשבת כמחיצה גמורה אף להתיר את הטלטול בתוכה כשתוכה יתר על בית סאתים, כי לעניין זה החמירו חכמים, שאין דבר נחשב מוקף לדירה, אלא במחיצות לצורך דירה, אבל ודאי מעיקר הדין הן מחיצות, לעשות את תוכן רשות היחיד, ולכן המוציא מהם לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לתוכן, חייב.

אלא כל שכונה היתה עושה עירוב לעצמה¹.

ג. דעת חנניא.

היקף שאינו לצורך דירה, מותר לטלטל בו אפילו הוא גדול כשיעור ארבעים סאה.

ואמר רבי יוחנן, שעניין זה למד מהכתוב, "וַיִּהְיֶה יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא חֲצָרָה תְּתִכְנֶנָּה וְדָבָר ה' הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר" (מלכים ב' כ' ד').

ומתוך כך שנקראת חצר תיכונה ולא חצר חיצונה, ודאי הכוונה לחצר שאחרי הבית, שאינה נחשבת כמוקפת לדירה.

ומתוך כך שנכתב עיר וקוראים חצר, למדו, שמידת החצר הזו היתה כמידת עיר בינונית.

ולדעת חנניא, סתם עיר בינונית היא כשיעור ארבעים סאה, ומתוך כך שנעשה היקף זה שלא לצורך דירה כשיעור ארבעים סאה, יש ללמוד, שעד שיעור זה מותר לטלטל בו, אף על פי שלא הוקף לדירה.

להושיב ישיבה על פתחו של תלמיד חכם שחלה

נתבאר, שכשיצא ישעיה מלפני חזקיה, יצא אל החצר התיכונה.

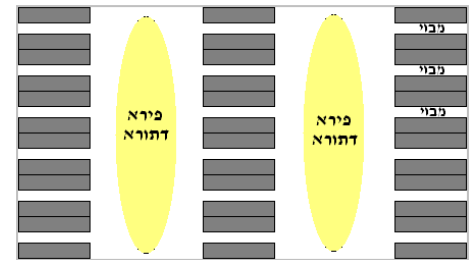
וביאר רבה בר בר חנה משמו של רבי יוחנן, שהסיבה שלא יצא ישעיה חוץ לביתו, אלא נכנס לחצר האחורית, כי חזקיה חלה, והושיב שם ישעיה ישיבה של תלמידים לעסוק בתורה על פתחו של חזקיה, שלא יהא רשות למלאך המוות להיכנס שם.

ומתחילה אמרו, שמכאן יש ללמוד, שכן הדין תמיד, וכל תלמיד חכם שחלה, יש להושיב ישיבה על פתחו.

ומסקנת הגמרא שאין לעשות כן, שלא להתגרות בשטן, כי כשמלאך המוות רואה שמתגרים בו, הוא מתגרה בהם.

אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב

כבר נתבאר, שבתים וחצר הם רשות היחיד, ולכן מדין תורה מותר לטלטל מהחצר לבתים שבתוכה וכן מהבתים לחצר, ואפילו כשכל בית בחצר שייך לאדם אחר, והחצר משותפת לכולם.

היקף גדול מבית סאתים שלא הוקף לדירה

א. דעת רוב החכמים.

עד עתה נתבאר, שהיקף שאינו לצורך דירה, מטלטלים בכולו, רק אם אינו יתר על בית סאתים.

וזו היא דעת רוב החכמים. ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש החולקים על כך.

ב. דעת רבי אלעאי.

רבי אלעאי אמר, שהוא שמע מרבי אליעזר, שהיקף שאינו לצורך דירה, מותר לטלטל בו אפילו הוא גדול כשיעור בית כור [=שלושים סאה].

ואמר רבי יוחנן, שעניין זה למד מהכתוב, "וַיִּהְיֶה יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא חֲצָרָה תְּתִכְנֶנָּה וְדָבָר ה' הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר" (מלכים ב' כ' ד').

ומתוך כך שנקראת חצר תיכונה ולא חצר חיצונה, ודאי הכוונה לחצר שאחרי הבית, שאינה נחשבת כמוקפת לדירה.

ומתוך כך שנכתב עיר וקוראים חצר, למדו, שמידת החצר הזו היתה כמידת עיר בינונית.

ולדעת רבי אליעזר, סתם עיר בינונית היא כבית כור, ומתוך כך שנעשה היקף זה שלא לצורך דירה כשיעור בית כור, יש ללמוד, שעד שיעור זה מותר לטלטל בו, אף על פי שלא הוקף לדירה.

וזה אחד משלושה דברים, שאמר רבי אלעאי משמו של רבי אליעזר, וחזר על כל תלמידי רבי אליעזר לבקש לו חבר, שיאמר גם הוא דברים אלו בשמו של רבי אליעזר, ולא מצא.

כי כל שאר תלמידי רבי אליעזר אמרו, שדעת רבי אליעזר כדעת חכמים הנ"ל, שהיקף שאינו לצורך דירה, אין מטלטלים בכולו, אלא אם כן אינו יתר על בית סאתים.

כי מדין תורה, מותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד, גם כשכל רשות שייכת לאדם אחר.

וחכמים חששו, שאם יבואו לטלטל מרשות של זה לרשות של זה, יבואו לטלטל גם מרשות היחיד לרשות הרבים. ולכן אמרו, שאין לטלטל מרשות של זה לרשות של זה, אלא על ידי עירוב.

וכמו כן, מאחר שהבתים שבחצר, כל אחד שייך לאדם אחד, והחצר משותפת לכולם, הרי זה טלטול מרשות של זה לרשות של זה, ולכן אין לטלטל מהבתים לחצירות אלא אם כל בני החצר עשו עירוב.

והוא, שהניחו מזון שתי סעודות לכל אחד באחד הבתים, שבכך נחשבים כולם דרים באותו בית, והרי זה כחצר שיש בה בית אחד, שכולם דרים בו.

ומאחר שהחצר והבית רשות שווה לכולם, מותר לטלטל מהבית לחצר, וכן משאר הבתים הנחשבים חלק מהחצר, שהדבר נחשב כטלטול מרשות היחיד לרשות היחיד של אותו אדם.

וכשרוב בני החצר נתנו עירובם בבית אחד, ואחד מהם שכח לתת שם עירובו, הרי זו כחצר שיש בה שני בתים של שני בני אדם שלא עירבו ביניהם.

שכן כל אלו שעירבו נחשבים כאדם אחד, והאדם שלא עירב נחשב כאדם שני. ולפיכך, מאחר שלא עירבו יחד, אסורים לטלטל מהבתים לחצירות.

אלא שיש אפשרות נוספת להתיר את הטלטול מרוב הבתים לחצירות, והיא על ידי ביטול רשות.

כגון שזה שלא עירב עם השאר, יבטל להם רשותו, ומאחר שביטל להם את רשותו, מעתה החצר כולה רשות שלהם בלבד כמו הבית שלהם, ושוב מותר להם לטלטל מהבתים שלהם לחצר, כי שתי הרשויות הללו רשויות שוות הן.

וכשם שלהם מותר לטלטל מבתיהם לחצר, כך למבטל מותר לטלטל מבתיהם לחצר, ככל מי שנתארח אצלם, שדינו כדין בעל הבית.

אבל מביתו שלו אסור למבטל לטלטל לחצר, כי אם יטלטל לחצר, נחשב כחוזר ומחזיק בחלקו בחצר, וחוזר בו ממה שביטל להם את רשותו,

¹ ותוס' כתבו, שהעיר מחוץ היתה מוקפת חומה המועילה לערבה יחד, כי תחילה נתיישבה העיר ואחר כך הוקפה חומה, והסיבה שכל שכונה עירבה לעצמה, כי בכל מבוי בין שכונה לשכונה היתה חפירה זו של מאכל השוורים, שהיתה גדולה מבית סאתים, ונחשבת כרמלית, והיא היתה גורמת הפסק בעירוב העיר, ולכן לא יכלו לערב כל העיר יחד. וכעין זה פירש רש"י בפרק כיצד מעברין, משום פירא שמפסיק, ואין יכולין לחלץ משכונה לשכונה, והוי כחריץ שבין שתי חצירות, שמעברין שמים ואין מערבין אחת.

² "העיר" כתיב.

³ "העיר" כתיב.

אלו בשמו של רבי אליעזר, ולא מצא³.

כי כל שאר תלמידי רבי אליעזר אמרו משמו, שערקבלין אינו נחשב כמרור, ואין יוצאים בו בפסח.

סליק פרק עושין פסין

ולדעת חכמים, אין אדם מבטל ביתו לאחרים להיות בלא כלום, ולכן אפילו אם אמר בפירוש, שביטל ביתו וחצירו לאחרים, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואינו יכול לעשות כן. ורשות ביתו קיימת לו, וביטל להם רק את רשותו בחצר, ולכן אסורים לטלטל מביתו לחצר.

האם צריך לפרש שמבטל רשות לכל אחד

נתבאר שרבי אלעאי וחכמים נחלקו, אם מבטל רשותו לשאר בני חצר שעירבו בלעדיו, מבטל רשותו בעין יפה ומבטל גם רשות ביתו או מבטל בעין רעה ומבטל רק את רשותו בחצר, ומתוך כך יש ללמוד שנחלקו בדבר נוסף.

לדעת רבי אלעאי, כשיש בחצר מספר בני אדם שעירבו יחד, ואחד שלא עירב עימהם, **די בכך שביטל רשותו לאחד מאותם שעירבו**, שמאחר שביטל לו רשותו כדי שיוכל לטלטל בחצר, ודאי כוונתו לבטל רשותו לכל בני החצר.

שאם לא כן, לא הועיל כלום לאותו שביטל, ומאחר שהמבטל בעין יפה מבטל, ודאי נתכוון לבטל באופן שיועיל ביטולו.

ולדעת חכמים, כשיש בחצר מספר בני אדם שעירבו יחד, ואחד שלא עירב עימהם, לא די בכך שביטל רשותו לאחד מאותם שעירבו.

כי מאחר שהמבטל בעין רעה מבטל, לא ביטל אלא לזה שאמר¹, ומאחר שאין הביטול מועיל אלא כשהוא לכל בני החצר, **צריך שיבטל רשותו בפירוש לכל אחד מבני החצר**.

לצאת בערקבלין ידי מרור

רבי אלעאי אמר, שהוא שמע מרבי אליעזר, שהצמח הנקרא ערקבלין, הוא נחשב כמרור, ויוצאים בו ידי מרור בפסח.

וביאר ריש לקיש, שהכוונה לאצוותא חרוזיאתא, הוא סיב עבה הגדל סביב הדקל, ונכרך ועולה בו כלובי גפנים, ונקרא חרוזיאתא, כי יש ממנו כרוך הרבה יחד כמחרוזות, וטעם מרור בו².

וגם זה אחד משלושה דברים, שאמר רבי אלעאי משמו של רבי אליעזר, וחזר על כל תלמידי רבי אליעזר לבקש לו חבר, שיאמר גם הוא דברים

וחוזרים להיות אסורים להוציא מבתיים לחצר.

ולעניין אם להם מותר לטלטל מביתו של המבטל לחצר, מסקנת הגמרא, שהדין הוא כדלקמן.

לדברי הכל, אם המבטל אמר בפירוש, שמבטל להם רק את רשותו בחצר, ולא בבית, ביתו נחשב רשות שלו, ולא רשות שלהם, ולכן אסורים לטלטל מביתו לחצר.

וכמו כן לדברי הכל, אם המבטל אמר בפירוש, שמבטל להם גם את רשותו בבית, גם ביתו נחשב רשות שלהם, ולכן מותרים לטלטל גם מביתו לחצר.

ואם המבטל לא פירש דבריו, אלא אמר סתם שמבטל להם רשותו, בזה נחלקו חכמים ורבי אלעאי.

לדעת חכמים, כשלא פירש מה ביטל להם, **ודאי בעין רעה ביטל, וביטל רק את רשותו בחצר, אבל לא בביתו, ולכן אסורים לטלטל מביתו לחצר.**

ורבי אלעאי אמר, שהוא שמע מרבי אליעזר, שכשלא פירש מה ביטל להם, ודאי בעין יפה ביטל, וביטל גם רשותו בבית, ולכן הם מותרים לטלטל מביתו לחצר.

וגם זה אחד משלושה דברים, שאמר רבי אלעאי משמו של רבי אליעזר, וחזר על כל תלמידי רבי אליעזר לבקש לו חבר, שיאמר גם הוא דברים אלו בשמו של רבי אליעזר, ולא מצא.

כי כל שאר תלמידי רבי אליעזר אמרו, שדעת רבי אליעזר כדעת חכמים, שהמבטל שלא פירש מה ביטל, ביטל בעין רעה, ולא ביטל רשות ביתו אלא רשות חצירו בלבד, ולכן כולם אסורים לטלטל מביתו לחצר.

כן היא מסקנת הגמרא, שלא נחלקו רבי אלעאי וחכמים, אלא כשביטל בלא לפרש כוונתו, אבל כשפירש אם ביטל רק חצירו או גם ביתו, לא נחלקו, וכן פשט אביי לרב פפא.

ומתחילה רב פפא נסתפק בדבר, ואמר שיתכן שמחלוקתם היא אף כשפירש כוונתו.

שלדעת רבי אלעאי, אין אדם דר בבית בלא חצר, ואם כן, המבטל רשות חצירו, ביתו בטל מעצמו, ואפילו אם יאמר בפירוש שלא ביטלו. כי בית בלא חצר אינו בית, ואם כן כל המבטל רשות לשאר בני חצר מותרים לטלטל מביתו לחצר כי ביתו בטל להם כמו רשותו בחצר.

¹ דאף על גב דהאי דבטיל ליה עירב עם חבריו, כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידה הוא. [רש"י].

² כן פירש רש"י. ואין נראה לר"י דבפרק כל שעה אמרינן, מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים, והתם אמרינן דחרחבינא אצוותא דדיקלא, ואפשר דהן שני מינין, ושניהן נכרכין סביב הדקל. [תוס'].

³ י"מ שכוונתו שבין תלמידי רבי אליעזר לא מצא חבר, כי כולם אומרים שערקבלין אינו מרור, אבל שלא מתלמידי רבי אליעזר מצא חבר, שכן רבי אליעזר בן יעקב גם כן אומר שערקבלין הוא מרור. וי"מ שכוונתו שלא מצא חבר לדבריו כלל, כי אין מי אומר שלדעת רבי אליעזר ערקבלין הוא מרור. [ענין בתוס'].

פרק שלישי בכל מערבין

דף כז

חיוב נשים במצוות עשה שהזמן גרמא

רוב מצוות עשה שהזמן גרמא, כלומר שחיובו אינו תמידי אלא בא מזמן לזמן, **אנשים חייבים בהן**, ונשים פטורות מהן. ויש מספר מצוות עשה שהזמן גרמא, שגם הנשים חייבות בהן, ואלו הן:

א. מצה.

מצוות עשה של אכילה מצה בליל ראשון של פסח, הלמדה מהכתוב "בְּרֵאשֹׁן בֶּאֱכָרְצָה עַם־יִשְׂרָאֵל יוֹם לַחֲדָשׁ בְּעֶרְבָּה תֵאָכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעִשְׂרִים לַחֲדָשׁ בְּעֶרְבָּה" (שמות י"ב י"ח), אנשים ונשים חייבים בה בשווה.

ודבר זה למדוהו חכמים מהכתוב, "לא תאכל
עֲלֵיו חֶמֶץ שֶׁבָּעַתָּה יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצֹּת" (דברים
ט"ז), שהקישוה תורה איסור אכילת חמץ לחיוב
אכילת מצה, ללמד, שכל שהוא בכלל איסור
אכילת חמץ, ישנו בחיוב אכילת מצה.

ובאיסור אכילת חמץ נשים ואנשים שווים, ככל שאר מצוות לא תעשה, ומכאן שגם בחיוב אכילת מצה הם שווים.

ב. שמחה.

מצוות עשה של שמחה ברגלים, חלמדה מהכתוב
 "וְשִׂמְחָתָהּ בְּחֻגְדָּה אֶתָּה וּבִגְדָה וּבִתְדָה וּבְעֻדָּה וְאֶמְתָּה וְחֻלִּי וְחֹרֶר
 וְהִתְנוּם וְהֶאֱמַנְתָּה אֶשֶׁר בְּשֻׁעֲרֶיךָ" (דברים ט"ז י"ד), אנשים
 ונשים חייבים בה בשווה.

רש"י פירש שעניין זה למד מהכתוב "וְשִׁמְחָה אֶתָּה וּבֵיתְךָ" (דברים י"ד כ"ו), שמבואר בו, שגם הנשים בכלל השמחה.

אולם הכתוב הזה אינו מדבר כלל בשמחת הרגל, אלא במעשר שני, ואפשר שט"ס נפל בדברי רש"י, ובאמת הדבר למד מהכתוב הנ"ל "וְשִׂמְחֶתָּ בַּחֲגֹג אֶתְּהָ וּבִתְּךָ", שמזכר בו בן ובת. א"כ הכתוב "וְשִׂמְחֶתָּ אֶתְּהָ וּבִיתְךָ", מלמד, על שאר השמחות שבתורה, שיהיו כמותו "וְשִׂמְחֶתָּ אֶתְּהָ וּבִיתְךָ".

ג. הקהל.

מצוות עשה, לבוא להיקהל בחג הסוכות שאחר השמיטה, לשמוע את קריאת משנה תורה מפי

המלך, ואנשים ונשים חייבים בה בשווה.

וַשָּׁמַר, "וְיִצְוּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּמַלְעַד שָׁנָה תִּשְׁמַשְׁמָה בַּחַג הַסִּכּוֹת. בָּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לָרֹאוֹת אֶת פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקּוֹם אֶשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנוֹתָם. הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵר דָּשֵׁר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וְיִרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וּבְגִיתָם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֶה אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל"א יז-יט).

ראיה אחת שאין למדים מהכללות

אף שלא כל מצוות עשה שהזמן גרמא שוות בכך
שהנשים פטורות מהן, שכן יש מעט מצוות עשה
שהזמן גרמא שנשים חייבות בהן, כפי שנתבאר.

מכל מקום שנינו במסכת קידושין, "כל מצוות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות".

ומכאן למד רבי יוחנן, שאין למדים מן הכללות, ככלומר כל מקום שאמרו בו כלל, אף על פי שלא פירשו בו שיש יוצאים מן הכלל, בכל זאת יתכן שיש יוצאים מן הכלל.

דברים נוספים היוצאים מן הכלל.

חיוב נשים במצוות עשה שלא הזמן גרמא

רוב מצוות עשה שלא הזמן גרמא, כלומר שחיובן תמידי ואינו תלוי בזמן, אנשים ונשים חייבים בהן בשווה.

ויש מספר מצוות עשה שלא הזמן גרמא, שהנשים פטורות מהן, ואלו הן :

א. תלמוד תורה.

בנשים פטורות ממצוות עשה של תלמוד תורה, שנאמר "ולמדתם אתם את בנותיכם לדבר בם בשבת בביתו ולקחת בדרך ובשבת ויקומו" (דברים י"א י"ט), "את בנותיכם" ולא את בנותיכם.

ב. פריה ורביה.

נשים פטורות ממצוות עשה של פריה ורביה, שנאמר בה, "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ ורבו וּמלאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשְׁהָ וַיֵּרֶד דָּוִד בְּזִמְתָּ הָאֵם וַיִּעֹף הַשָּׁמַיִם וּבָכַל חַיָּה הַרְמִישָׁתָּ עַל הָאָרֶץ" (בראשית א' כ"ח), ללמוד, שלא נאמרה מצווה זו אלא לאיש. שדרכו

לכבוש, ולא לאשה, שאין דרכה לכבוש.

ג. פדיון בן בכור.

נשים פטורות מלפדות בן בכור שלהן, שנאמר במצווה זו, "כֹּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תַּפְדֶּה" (שמות ל"ד כ'), ללמד שרק את הבנים הבכורים האב חייב לפדות, אבל את הבנות הבכורות הוא פטור מלפדות.

וואמרו, שכל שאין אביו חייב לפדותו, אינו חייב
לפדות עצמו. וכל שאינו חייב לפדות את עצמו,
אינו חייב לפדות את בנו, ומכאן שנשים פטורות
מפדיון הבן.

ראיה שניה שאין למדים מהכללות

אף שלא כל מצוות עשה שלא הזמן גרמא שוות
בכך שהנשים חייבות בהן, שכן יש מעט מצוות
עשה שלא הזמן גרמא שנשים פטורות מהן, כפי
שנתבאר.

מכל מקום שנינו במסכת קידושין, "וכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין".

והוא מכאן למד רבי יוחנן, שאין למדים מן הכללות, כלומר כל מקום שאמרו בו כלל, אף על פי שלא פירשו בו שיש יוצאים מן הכלל, בכל זאת יתכן שיש יוצאים מן הכלל.

ואפילו כשפירשו בו יוצאים מן הכלל, יתכן שיש דברים נוספים היוצאים מן הכלל.

טומאת עליונו של זב

כל דבר שהזב נושא אותו, אפילו אם אינו נוגע בו, כגון שנושא אותו במוט, הרי זה טמא¹.

שנאמר, "וְכָל הַגֵּזַע בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה [הזב] תַּחֲתָיו
 וְלִכְלוּמָר שֶׁנֶּגַע דְּבַר שֶׁהֵזַב נִשָּׂא אוֹתוֹ] וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב
 תֵּהָרִי שֶׁהִדְבַּר שֶׁנִּשָּׂא אוֹתוֹ הֵזַב מִטְמֵא] וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם
 יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֲצָ בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב" (ויקרא
 ט"ו י').

טומאת תחתונו של זב

רוב דברים שהזב עומד עליהם או נישא עליהם
[בלא לגעת בהם], אינם נטמאים מחמתו².

ורק הדברים הבאים מטמאים מחמת הזב

¹ אם נפרש דבהיסט איירי, שמיט כולו, הוי כל דוקא. [נבכמה דוכתי קרי להיסט משא]. אבל אי מיירי בעליונו של זב שאינו מיט כולו, ושמוקצתו נגזר בארץ, דלאו היסט הוא ... מספקא לר"י אי שייך בכל דבר או לא, דעליונו של זב נפקא לן מבכל אשר יהיה תחתיו הוב, אי הוי דומיא דמשכב ומושב, שאינו נוהג אלא בדבר הראוי לכך או לא. [תוסי'].

² אומר רבנו תם, דטהור מטומאה חמורה, דאינו מטמא אדם וכלים, אבל טמא טומאה קלה, כגון לטמא אוכלין ומשקין, אף על גב דאינו ראוי למשכב ומושב ... ואין נראה, דבהדיא כתיב בתורת כהנים ... יכול הוא והיא לא יטמאו טומאה חמורה אבל יטמאו טומאה קלה תלמוד לומר משכב אלמא מידי דלא חזי למשכב ומושב טהור לגמרי ... [תוס'].

הנישא עליהם.

א. משכבו של זב.

נאמר, "כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשָּׁב עָלָיו הִזָּב וְקָמָה וְכָל הַכְּלִי אֲשֶׁר יִשָּׁב עָלָיו וְקָמָה" (ויקרא ט"ו ד'). והכוונה לדבר הראוי למשכב תמיד, ככתוב "אֲשֶׁר יִשָּׁב עָלָיו", כלומר שדרכו לשכב עליו, אבל דבר שאינו ראוי למשכב, אפילו אם שכב עליו הזב, לא נטמא.

ב. מושבו של זב.

נאמר, "וְהִלָּשָׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יִשָּׁב עָלָיו הִזָּב וְכָבֵס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמֵי־מָיִם וְקָמָה עַד הָעֶרְבַּיִם" (ויקרא ט"ו ו'). והכוונה לדבר הראוי למושב תמיד, ככתוב "אֲשֶׁר יִשָּׁב עָלָיו", כלומר שדרכו לשבת עליו, אבל דבר שאינו ראוי למושב, אפילו אם ישב עליו הזב, לא נטמא.

ג. האדם הנושא את הזב.

נאמר "וְכָל הַנֶּגַע בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו וְקָמָה עַד הָעֶרְבַּיִם וְהִנּוּשָׁא אוֹתָם וְכָבֵס בְּגָדָיו וְרֹחֶץ בְּמֵי־מָיִם וְקָמָה עַד הָעֶרְבַּיִם" (ויקרא ט"ו ז'), ומשמע בכלל זה מי שנושא את הזב עצמו.

ד. מרכבו של זב.

נאמר, "וְכָל הַמֶּרְקָב אֲשֶׁר יִרְכָּב עָלָיו הִזָּב וְקָמָה" (ויקרא ט"ו ח'), ואין הכוונה לחלק האוכף שיושבים עליו, שכן חלק זה, מאחר שיושבים עליו, אם ישב עליו הזב, טמא טומאת מושב¹. אלא הכוונה לחלק האוכף שאוחזים בו בשעת הרכיבה, שאם אחזו הזב, הוא טמא טומאת מרכב.

ראיה שלישית שאין למדים מהכללות

אף שארבעה דברים הני"ל מטמאים מחמת נשיאתם את הזב, שנינו במסכת זבים, "וכל שהזב נישא עליו טהור, חוץ מן הראוי למשכב, ולמושב, והאדם", ולא נזכר שם המרכב.

ואמר אביי או רבי ירמיה, שגם מכאן יש ללמוד, שאין למדים מן הכללות, כלומר כל מקום שאמרו בו כלל, אפילו כשפירשו בו יוצאים מן הכלל, יתכן שיש דברים נוספים היוצאים מן הכלל.

דברים שמעריבים ומשתתפים בהם

כבר נתבאר, שבני חצר הרוצים לטלטל בשבת מהבתיים לחצירות, צריכים לעשות עירוב, והוא שיתנו כולם מזון שתי סעודות בבית אחד, ובכך יחשבו כולם כבני אותו בית. וזהו הנקרא עירובי חצירות.

וכן כשבני מבוי רוצים לטלטל בשבת מהחצירות למבוי, צריכים לעשות שיתוף, והוא שיתנו כולם מזון שתי סעודות בחצר אחת, ובכך יחשבו כולם כבני אותה חצר. וזהו הנקרא שיתופי מבואות.

וכמו כן כבר נתבאר, שאף שאסור לאדם לצאת בשבת מתחומו יותר מאלפיים אמה, על ידי עירוב יוכל להלך עד ארבעת אלפים אמה, וזאת כשיתן מזון שתי סעודות בסוף אלפים אמה, שכן יחשב כאילו שבת באותו מקום, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח, והולך ממקומו עד למקום עירובו אלפיים אמה, ומשם ולהלן עוד אלפיים אמה. וזהו הנקרא עירובי תחומין.

ומבואר במשנתנו, שרוב מיני מאכל ראויים לעשות בהם עירוב² ושיתוף, על ידי שיתן מאותו מין מאכל, כפי הראוי ממנו לשתי סעודות, ואין יוצאים מכלל זה אלא מים ומלח שאינם נחשבים מזון.

ומתוך לשון הגמרא לפנינו משמע, שיש דברים נוספים שאינם ראויים לעירוב ושיתוף, והם כמהין ופטריות.

ואמר רבינו או רב נחמן, שמתוך כך ששנינו, "בכל מעריבים ומשתתפים חוץ מן המים והמלח", ולא נזכרו כמהין ופטריות, יש ללמוד, שאין למדים מן הכללות, כלומר כל מקום שאמרו בו כלל, אפילו כשפירשו בו יוצאים מן הכלל, יתכן שיש דברים נוספים היוצאים מן הכלל.

אכן לגרסת הגר"א, מעריבים ומשתתפים בכמהין ופטריות כמו בשאר מיני מזון, ודברי הגמרא המוציאים כמהין ופטריות מהכלל, אמורים לעניין הדברים הנקנים בכסף מעשר שני. ועי' מש"כ בזה רש"י.

עירוב במים ומלח מעורבים

לעיל נתבאר, שאין מעריבים לא במים ולא במלח, כי שני אלו אינם נחשבים מזון.

ומבואר בגמרא, שלדברי הכל דין זה אמור במים בפני עצמם ובמלח בפני עצמו, אבל במים ומלח המעורבים זה בזה, לדברי הכל מעריבים בהן, כי כשהם מעורבים, הם נחשבים כמזון, שהרי רגילים לטבל בהם את הפת³.

ומתוך לשון הגמרא ופירוש רש"י משמע, שכן הדין גם כשלא עירבו עם המים והמלח דבר נוסף.

והתוס' כתבו, שדין זה אמור רק כשעירבו שמן עם המים והמלח, כפי שאמרו לעניין מעשר שני להלן⁴. והחידוש הוא, שאף שאין בשמן בפני עצמו, שיעור שתי סעודות הנצרך לעירוב, המים והמלח מצטרפים להשלים את השיעור, אף על פי שהם עצמם דבר שאינו ראוי לעירוב.

קניית מים ומלח מעורבים

עם שמן בכסף מעשר שני

להלן יתבאר בעז"ה אלו דברים אין קונים בכסף מעשר שני. ולדברי הכל, מים ומלח אין קונים בו, וכן מפורש במשנתנו.

יש אומרים שכן הדין גם כשהמים והמלח מעורבים זה בזה, ואפילו מעורבים בשמן, אין קונים אותם בכסף מעשר שני.

ויש אומרים שאמנם מים ומלח, אפילו כשהם מעורבים יחד, אין קונים אותם בכסף מעשר שני. אבל אם עירב בהם שמן, קונים אותם בכסף מעשר שני, כדן האמור להלן לעניין תמיד, שכשמערב מים בחרצנים, ומקבלים המים טעם יין, הכל נידון כיון, ומותר לקנות הכל בכסף מעשר שני, ואין צריך לחשב את המים המעורבים בפני עצמם, לומר שדמי המים לא נפדו, אף על פי שהמים בפני עצמם אינם ראויים להיות מעשר שני.

[דברים י"ד כ"ב-כ"ז] עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאָת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. וְאֶכְלֶתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֹׂכֵן שָׂמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ תִּירְשָׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים. וְכִי יִרְכָּב מִקְנֶה הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׁאֲתוֹ כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמִּקְוֵם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שָׂמוֹ שָׁם כִּי יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְנִתְּתָה בְּכֶסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמִּקְוֵם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאָוֶה נֶפֶשְׁךָ בְּבָקָר וּבְצֹאן וּבְיֵינִן וּבְשֹׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נֶפֶשְׁךָ וְאֶכְלֶתָ שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמְחָתָה אֵתָהּ וּבִיְתֶדְךָ. וְהָלוּ אֲשֶׁר בְּשִׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲרֹכְנָהּ כִּי אֵין לָהּ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ.

¹ כן משמע לכאורה בגמרא. אולם בתוס' מבואר, שיש חילוק בין טומאת מושב של שאר דברים לטומאת מרכב, שהנוגע במושב של שאר דברים טעון כיבוס בגדים, והנוגע במרכב אינו טעון כיבוס בגדים.

² פירש בקונטרס, עירובי חצירות ותחומין. ואין נראה, דבעירובי חצירות בעינן פת לכולי עלמא בפרק הדר, וכל האי פירקא מוכח דאירי בתחומין. [תוס']. ומיהו מתוך פירוש רש"י לדין המשנה מעריבים לנזיר ביין, גם כן משמע כפירוש התוס'. ויל"ע בדבר.

³ משמע שהיו רגילים לטבל פת במי מלח דווקא, ולא במלח בפני עצמו. והיום אנו מטבילים את הפת במלח בפני עצמו. ויל"ע בדבר.

⁴ דכל דבר שאין צריך תיקון, אם ניקח בכסף מעשר, כל שכן דמערבין בו. [תוס'].

דברים הנקנים במעות מעשר שני

מעשר שני, יש לעלותו לירושלים, ולאוכלו שם, שנאמר "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לָשֶׁבֶת שְׁמוֹ שָׁם מִעֵשֶׂר דִּגְגָה תִירֹשֶׁת וְיִצְהָרֶד".

ומי שאינו יכול להעלות את המעשר עצמו, רשאי לפדותו בכסף, ולהעלות את הכסף לירושלים, ובו יקנה דברי מאכל שיהיו קדושים בקדושת מעשר שני, ויאכלו בירושלים, שנאמר "וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּדֶד הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׁאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמֶּדֶד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יִבְרָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְנִתְּתָה בְכֶסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּגִדֶד וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ. וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאֲמָה נִפְשֶׁךָ בְּבָקָר וּבְצֹאן וּבִינִין וּבִשְׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ".

ונחלקו חכמים בדרשת הכתוב הזה, ונפקא מינה ממחלוקתם, אלו דברים ניתן לקנות בכסף מעשר שני.

א. דרשת הכתוב בריבוי ומיעוט וריבוי.

רבי אליעזר ורבי יהודה בן גדיש דורשים את הכתוב הזה בריבוי ומיעוט.

"וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאֲמָה נִפְשֶׁךָ" – הרי זה ריבוי, לומר, שניתן לקנות כל דבר בכסף מעשר שני.

"בְּבָקָר וּבְצֹאן וּבִינִין וּבִשְׂכָר" – הרי אלו מיעוטים, לומר שרק דברים אלו ניתן לקנותם בכסף מעשר שני.

"וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ" – הרי זה ריבוי, לומר, שניתן לקנות כל דבר בכסף מעשר שני.

וכלל בידיו, שכל כתוב שיש בו ריבוי ומיעוט וריבוי, כוונתו ללמד על הכל, חוץ מדבר אחד שבא המיעוט להוציאו מן הכלל.

ואם כן כל דבר ניתן לקנותו בכסף מעשר שני, ואפילו עופות ודגים, ורק דבר אחד יוצא מן הכלל.

- **לדעת רבי אליעזר**, הדבר שאין קונים אותו בכסף מעשר שני, הוא ציר צלול של דגים, אבל כשקרבי דגים מעורבים בו, קונים אותו בכסף מעשר שני.

- **ולדעת רבי יהודה בן גדיש**, הדבר שאין קונים אותו בכסף מעשר שני, הוא מים ומלח, אבל ציר צלול של דגים, אפילו אם אין מעורבים בו קרבי דגים, קונים אותו בכסף מעשר שני.

ב. דרשת הכתוב בכלל ופרט וכלל.

יש תנאים הדורשים את הכתוב הזה בכלל ופרט

וכלל.

"וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר תֵּאֲמָה נִפְשֶׁךָ" – הרי זה כלל, לומר, שניתן לקנות כל דבר בכסף מעשר שני.

"בְּבָקָר וּבְצֹאן וּבִינִין וּבִשְׂכָר" – הרי אלו פרטים, לומר שרק דברים אלו ניתן לקנותם בכסף מעשר שני.

"וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ" – הרי זה כלל, לומר, שניתן לקנות כל דבר בכסף מעשר שני.

והנה כל מקום שנכתב כלל ופרט, כוונת הכתוב רק לפרט המפורש בכתוב, ולא לדברים אחרים [=כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, כאילו נכתב רק הפרט].

וכל מקום שנכתב פרט וכלל, כוונת הכתוב לכל דבר [=פרט וכלל, נעשה כלל מוסיף על הפרט, כאילו נכתב רק הכלל].

וכשנכתב כלל ופרט וכלל, אין כוונת הכתוב רק לפרט המפורש, ואין כוונת הכתוב לכל דבר, אלא כוונת הכתוב לפרט ולדברים הדומים לו.

- **לדעת ברייתא אחת**, כל מקום שיש כלל ופרט וכלל, **הכלל האחרון הוא העיקרי**, והרי זה כאילו נכתב פרט וכלל, שהכל בכלל.

אלא מאחר שנכתב כלל נוסף בתחילה, לדרוש בכלל ופרט וכלל, הרי זה בא להוציא דברים שלגמרי אינם דומים לפרט.

אבל כל דבר הדומה לפרט אפילו במעט [=משני צדדים] הרי הוא בכלל.

ואם כן, בענייננו הכתוב מלמד, שיש לקנות בכסף מעשר שני כל דבר הדומה לפרטים הכתובים בו, בכך שהוא פרי מפרי, כלומר שנולד ממינו, כגון עגל ושה הנולדים מפרה וכבשה, וכן ענבים היוצאים מחצנים, וגידולי קרקע, כלומר שניזון מהקרקע, ובכלל זה צמחי מאכל, ובהמות, ועופות.

- **ולדעת ברייתא שניה**, כל מקום שיש כלל ופרט וכלל, **הכלל הראשון הוא העיקרי**, והרי זה כאילו נכתב כלל ופרט, שאין לך אלא את הפרט המפורש.

וכשחזר הכתוב וכתב כלל נוסף, הרי זה בא להוסיף דברים הדומים לפרט מאוד [=משלושה צדדים].

ואם כן, בענייננו הכתוב מלמד, שאין לקנות בכסף מעשר שני אלא דברים הדומים לפרטים הכתובים בו מאוד, שהם ולד ולדות הארץ, כלומר שיהיו דומים לפרטים הכתובים בכך שיהיו דברים

הנולדים ממינם, כגון עגל ושה שנולדו מפרה וכבשה, וכן ענבים הגדלים מחצנים, וגם יהיו דברים שנבראו מן הארץ במעשה בראשית, ובכלל זה צמחי מאכל, ובהמות. אבל עופות, שלא נבראו מן הארץ, אלא מן הרקק [=בויץ], אינם נקנים בכסף מעשר שני.

וזו היא מסקנת הגמרא, שמחלוקת שתי הברייתות הללו, היא, אם קונים עופות בכסף מעשר שני.

אבל דגים, לדברי הכל אין קונים בכסף מעשר שני, כי הדגים אינם דומים לפרטים הכתובים במעשר כלל, שכן הדגים גם אינם ניזונים מן הקרקע, וגם לא נבראו מן הארץ.

ומתחילה היו סבורים, שהדגים ניזונים מן הקרקע, ואם כן, לדעת האומרים שדי בכך שיהיה הדבר דומה מעט לפרטים הכתובים במעשר, גם דגים נקנים בכסף מעשר שני.

ודחו זאת, כי מבואר, שהאוכל שרץ המים אינו לוקה עליו מלקות נוספות מחמת הכתובים בעניין שרץ הארץ, כי אינו ניזון מן הארץ, ואם כן דגים ניזונים מן המים ולא מן הארץ.

ג. דרשת בן בג בג.

הסיבה שכתבה תורה בפדיון מעשר שני את כל הפרטים הללו, "בְּבָקָר וּבְצֹאן וּבִינִין וּבִשְׂכָר", היא ללמד, שכשקונים דברי מאכל בכסף מעשר שני, אם הדבר נעשה בהבלעה, מותר לתת המעות גם לדברים שאינם אוכל, שכן הכתובים הללו נדרשים¹.

"בְּבָקָר" – מלמד שקונים בקר עם עורו בכסף מעשר שני, ויצא העור לחולין, אף על פי שאינו מאכל, ואין צריך לחזור ולמוכרו, ולקנות בדמיו דברי מאכל.

"וּבְצֹאן" – מלמד שקונים צאן עם עורו וצמרו בכסף מעשר שני, ויצאו העור והצמר לחולין, אף על פי שאינם מאכלים, ואין צריך לחזור ולמוכרם ולקנות בדמיהם דברי מאכל.

ונצרך הכתוב הזה בפני עצמו, כי אין ללמוד עניין זה משאר הפרטים הכתובים בעניין, שכן מהכתוב בעניין בקר אין ללמוד אלא שהעור יוצא לחולין עם הבשר, אבל יתכן שצמר אינו יוצא לחולין.

ומהכתוב בעניין יין ושכר אין ללמוד אלא שדברים השומרים על המאכל, כקנקן היין, יוצאים עמו לחולין, אבל עור וצמר אינם יוצאים לחולין עם הבשר².

"וּבִינִין" – מלמד שקונים יין עם קנקנו [=חבית של

¹ כל הני דרשות מיתורא דביתא דריש, דפרטי צריכי לפרט וכלל, דממה נפשך צריכי תרי מינייהו כדאמור בפרק קמא דקדושין גבי הענקה, דאי כתיב צאן, הוה אמינא גידולי קרקע לא, ואי כתיב גורן, הוה אמינא בעלי חיים לא, ושאר פרטי נמי שמא צריכי לשום דרשה ... [תוס'].
² ואם תאמר ... דעור נמי חשיב שומר, כדאמרינן בהעור והרוטב. ויש לומר, דעור לא הוי כל כך שומר לבשר, דמשוהפשט לא הוי שומר, אבל יין אי אפשר בלא קנקן. [תוס'].
80

עירוב בגודגדניות

לדברי רב יהודה משמו של רב שמואל בר שילת ממשמו של רב, מערבים בגודגדניות, הם מין צמח הקרוי כוסבר.

ומבואר בברייתא, שגודגניותו אלו, **קודם שצמח בהן הזרע והוקשו הקלחים שלהם כעץ, ממעטים את הזרע, ולכן לא יאכלו מהם אלא מרובי בנים, אבל ששוכי בנים לא יאכלו מהם. ואחרי שצמח בהן הזרע והוקשו הקלחים שלהם כעץ, רעים הם לגמרי, ואפילו מרובי בנים לא יאכלו מהם.**

ולפיכך גודגדניות אלו, שכבר צמח בהן הזרע ווהוקשו כעץ, מאחר שאינם ראויים לשום אדם לאכילה, שום אדם לא יערב בהן.

- ולתירוץ הראשון בגמרא, כשאמר רב שמעריבם בגודגדניות, כוונתו לכך, שמרובי בנים בלבד מעריבים בגודגדניות אלו שעוד לא צמח בהן הזרע, ולא הוקשו הקלחים שלהם כעץ. וחשובי בנים לא יערבו בשום גודגדניות. ואף מרובי בנים לא יערבו בגודגדניות שהוקשו כעץ.

- ולתירץ **השני בגמרא**, אמנם כשאמר רב שמעריבם בגודגדניות, כוונתו לכך, שמעריבם בגודגדניות אלו שעוד לא צמח בהן הזרע, ולא הוקשו הקלחים שלהם כעץ, אלא **שאינן חילוק בין מרובי בנים לחשוכי בנים**, כי מאחר שראויות לאלו, אף אלו מעריבם בהן.

כשם שמצינו שנזיר מערב ביין האסור לו ומותר לאחרים, וישראל מערב בתרומה האסורה לו ומותרת לכהנים.

- ולתירוץ השלישי בגמרא, כשאמר רב שמעריבים בגודגניות, לא דיבר כלל בגודגניות אלא אלא בגודגניות של מדי שהן יפות למאכל ולכן מעריבים בהן.

עירוב בחז"ז

לדברי רב יהודה משמו של רב שמואל בר שילת משמו של רב, אין מערבים בחזיז, הוא שחת של תבואה כשהוא ירוק שגוזזים ואוכלים אותו.

ומסתבר שהסיבה שאין מערבים בהם, כי אינם ראויים לאכילה כמות שהם.

- ומתחילה אמרו, שכן היתה דעת רב קודם שבא ללגבל שאין מערבים בחזיון, אבל אחרי שבא ללגבל, וראה שבני בבל אוכלים חזיון, שינה דעתו. וזוהו שאמר רב יהודה בשמו של רב, שמערבים

[illegible]

דין מספר מיני גידולים לעניין עירוב

ותבאר, שמעריבם בכל מיני מאכל חוץ ממים ומלח. [לפירוש רש"י עירובי חצירות ועירובי תחומין, ולפירוש התוס' רק עירובי תחומין], ומשתתפים בהם [שיתופי מבואות]. ולהלן יתבאר בעזה"י, שצריך שיהיה בהם שיעור שתי סעודות.

ובאו בגמרא פרטי דינים אלו, בעניין העירוב
בכמה וכמה מיני גידולים.

עירוב בפעפועין

לדברי רב יהודה משמו של רב שמואל בר שילת משמו של רב, **מעריבים בפעמועין**, הם מין ירק הנקרא בארמית קקולי, והוא מין מסוים של סלק.

עירוב בחללוגות

לדברי רב יהודה משמו של רב שמואל בר שילת
משמו של רב, **מערבים בחלגולוגות**, הם מין צמח
הקרוי רגלה.

חרס שהיין שמור בתוכו, ויצא הקנקן לחולין, אף על פי שאינו מאכל, ואין צריך לחזור ולמוכרו ולקנות בדמיו דברי מאכל.

ונצרך הכתוב הזה בפני עצמו, כי אין ללמוד עניין זה משאר הפרטים הכתובים בעניין. שכן מהכתוב בעניין בקר וצאן אין ללמוד אלא שהעור והצמר המחוברים בבשר יוצאים לחולין עם הבשר, אבל יתכן שהקנקו, שאין היין מחובר בו, אינו יוצא לחולין.

ואמנם, לפי האמת, שהכתוב "ובשכר" בא ללמד שהמים המעורבים בתמד שאינם שומרים עליו, נפדים עמו בכסף מעשר, כל שכן שקנקן היין השומר עליו נפדה עמו.

ומכל מקום נצרך הכתוב "וביין", כי לולא נכתב, לא היינו מפרשים שהכתוב "ובשכר" מדבר על עירוב מים בתמד, אלא על דבילה קעילית, שהיא פרי גמור, ורק משום שנאמר תחילה "וביין", ללמד שהקנקן נפדה עמו, למדנו שהכתוב "ובשכר" מדבר בעירוב מים ותמד.

"יבִשְׁכָר" – מלמד שהתמד, אחר שהחמיץ, קונים אותו בכסף מעשר שני, שנותנים מים בחרצנים, ולכשהחמיץ, שנגמרה תסיסתו, הכל נידון כיון, ויצאו אף דמי המים שבו לחולין, כי מאחר שהחמיץ התמד, כל התערובת נידונית כיון, ואפילו המים שבתוכה.

ונצרך הכתוב הזה בפני עצמו, כי אין ללמוד עניין זה משאר הפרטים הכתובים בעניין. שכן מהכתוב בעניין בקר וצאן אין ללמוד אלא שהעור והצמר המחוברים בבשר יוצאים לחולין עם הבשר. ומהכתוב בעניין יין אין ללמוד אלא שהקנקן השומר על מה שבתוכו יוצא עם היין לחולין. אבל עדיין יתכן שהמים המעורבים בתמד אינם נחשבים להיפדות בכסף מעשר שני.

ואמר רבי יוחנן, שאמנם ניתן להבין למה נכתבו שלושת הפרטים האחרונים, שכל אחד מלמד דבר שלא היה ניתן ללמוד לולא נכתב.

אבל הפרט הראשון לכאורה מיותר, שכן מאחר שנתבאר שבקניית צאן יוצאים גם העור וגם הצמר לחוליו, אין צורך ללמד שבקניית בקר יוצא העור לחוליו.

ולפיכך אמר רבי יוחנן, שמי שיבאר לו דבר זה, הוא [רבי יוחנן] עצמו, ישמשנו, להוליך כליו אחריו לבית המרחץ.

דף כח

איסורי לא תעשה האמורים בשרצים¹

¹ לשון שרץ, דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא על ידי שירוצו וריחושו מפני קוטנו. [רש"י].

בחזית, ומברכים עליו בורא פרי האדמה.

ודחו זאת, כי מאחר שבכל המקומות אין אוכלים את החזית, אף על פי שבני בבל אוכלים אותו, אין הולכים בזה אחר בני בבל, אלא אחר רוב המקומות. ומאחר שברוב המקומות אין אוכלים חזית, אין מעריבים בו¹.

- ומסקנת הגמרא שאין מעריבים בחזית הגדל בשדה. אבל חזית הגדל בגינה, רגילים לאוכלו, ועליו אמר רב יהודה בשמו של רב, שמעריבים בחזית, ומברכים עליו בורא פרי האדמה.

ולדברי רבה בר טוביה בר יצחק אמר רב, שיעור שתי סעודות של חזית, שהוא השיעור הנצרך לעירוב, הוא כמלוא חבילת ירק שכורכים האיכרים.

עירוב בכפניות

לדברי רב יהודה משמו של רב שמואל בר שילת משמו של רב, אין מעריבים בכפניות, הן תמרים רעות שלא בישלו כל צרכן.

ומסתבר שהסיבה שאין מעריבים בהם, כי אינם ראויים לאכילה כמות שהם.

- מתחילה רצו לומר, שלא דיבר רב אלא בכפניות של דקל נקיבה, שאם לא היו נתלות מהדקל היו מתבשלות יותר, ולכן כשנתלשו קודם גמר בישולן, אינן נחשבות פרי, ואין מעריבים בהן, אבל כפניות של דקלים זכרים, שכך הוא גמר בישולן מעריבים בהן.

- ומסקנת הגמרא שאין חילוק בדבר, וכל הכפניות שוות בדיון זה, בין אותן שהיו יכולות להתבשל יותר, ובין אלו שלא היו יכולות להתבשל יותר, אף על פי שנחשבות פרי, משום שניתן לתקנם, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך, מאחר שאינן ראויות לאכילה כמות שהן, אין מעריבים בהן, כי אין מעריבים אלא בדבר הראוי לאכילה כמו שהוא.

לערב בכשות

לדברי רב יהודה אמר רב, הכשות, מעריבים בו, ומברכים עליו בורא פרי האדמה.

ולסברת רב יחיאל, שיעור שתי סעודות של כשות, שהוא השיעור הנצרך לעירוב, הוא כמלוא היד.

ובהמשך דף זה יתבארו בעזה"י דיני מינים נוספים לעניין עירוב.

זרע לירק וזרע לזרע

יש דברים שרגילים לאכול בהם גם את הירק [=הגבעול] שלהם, וגם את הזרע [=הגרעין] שלהם.

ולכן, בכל אופן, בין אם התכוון לזרע אותם בשביל לאכול את הירק, ובין אם התכוון לזרע אותם בשביל לאכול את הזרע, עליו לעשר הן את הזרע והן את הירק כי שניהם נחשבים כמאכל².

ובכלל הדברים הללו, שיש לעשר בהם גם את הירק וגם את הזרע: שחליים וגרגיר.

וביאר רבי יוחנן, שזרע הגרגיר ראוי הוא לאכילה, שכן הראשונים שלא היה להם פלפלים, היו שוחקים את זרע הגרגיר, ומטבילים בו את הצלי³.

ויש דברים שרגילים לאכול בהם רק הזרע [=גרעין] שלהם, והוא לבדו נחשב אוכל. אבל את הירק [=גבעול] שלהם אין רגילים לאכול. ולפיכך אפילו אם יהיה איזה אדם שיזרע אותם כדי לאכול את הירק, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין חייב לעשר בהם אלא את הזרע הנחשב אוכל, ולא את הירק.

ובכלל הדברים הללו, שמעשר בהן רק את הזרע: (א) פול. (ב) שעורה. (ג) ותילתן.

ברכת הכשות

לדעת רבי זירא, הכשות, מאחר שאינו גדל באדמה אלא על גבי ההיזמי, ברכתו שהכל נהיה בדברו.

לדעת רב יהודה בר אמי, הכשות, מאחר שנגמר גידולו, נקרא פרי, וברכתו בורא פרי האדמה. ואף שגדל על ההיזמי באמת יניקתו מהאדמה היא שכן אם מנתקים את ההיזמי מהקרקע גם הכשות מות. וכן דעת רב יהודה אמר רב.

ברכת חזית

לדעת רבי זירא, החזית מאחר שגדל באדמה עצמה, ברכתו בורא פרי האדמה. וכן דעת רב יהודה אמר רב⁴.

ולדעת רב יהודה בר אמי, החזית, מאחר שלא נגמר גידולו, שחזור וגודל אחר קצירתו, אינו קרוי פרי, וברכתו שהכל נהיה בדברו.

רבי זירא דן עם ינוקא מבית

מדרשו של רב יהודה בר אמי

רבי זירא, כשהיה נחלש מלימודו, היה הולך ויושב על פתח בית מדרשו של רב יהודה בר אמי, כי אמר, כשיצאו ויכנסו החכמים, אעמוד לפניכם, ואקבל על כך שכר.

ופעם אחת ארע שיצא ילד [=ינוקא דבי רב] מבית המדרש, ושאל אותו רבי זירא, מה למד אותך רב⁵? ואמר לו את דעת רבו [כשות בורא פרי האדמה, וחזית שהכל נהיה בדברו].

אמר לו רבי זירא, אדרבה איפכא מסתברא, [שכן הכשות גדל באויר, והחזית גדל באדמה כפי שנתבאר].

ומכל מקום מסקנת הגמרא שההלכה כדברי אותו ילד, מהטעם המבואר לעיל, שהכשות נגמר גידולו והחזית לא נגמר גידולו.

¹ תימה אמאי לא משני כדמשני בפרק חבית, מי דמי, ערביא אתרא, הכא בטלה דעתו אצל כל אדם. ויש לומר דהתם ודאי שייך לחלק, דכולי עלמא נמי אם היו להם גמלים הרבה כמו בעריא, היו מקיימין קוצים בשדותיהן, ולכן יש חשיבות באתרא, אבל בית מנשיא אף על פי שכל העולם נמי אם היו להם רמונים היו סוחטין, כיון דלא הוי אלא חד גברא, בטלה דעתו, אבל הכא, שבכל העולם יש חזית, ולא אכלי, אין לחלק בין אתרא לגברא ... [תוס'].

² ואומר ר"י דהיכא דזרע לירק, הוי ירק עיקר, ומתעשר הכל אחר לקיטת כירק, בין ירק בין זרע, ואם זרע לזרע, מתעשר הכל לשעבר, אחר זמן הראוי למעשר זרע, ולא בתר לקיטה ... ונפקא מינה נמי לעניין מן הרעה על היפה, דכשירק עיקר, הוי ירק יפה, וכשזרע עיקר, הוי זרע יפה, והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הרעה ... [תוס'].

³ הקשה ה"ר שמעון, אם כן מהאי טעמא נמי פלפלין חייבין במעשר, ואם כן מטמאין טומאת אוכלין, דהא בהא תליא ... והתם בגמרא מיייתי נמנו וגמרו שאין פלפלין מטמאין טומאת אוכלין. ויש לומר, דהא דגרגיר חייב במעשר, לאו משום דמטבילין בו, אלא משום כששוחקין אותו חזי למיכל בעיניה, אבל אין רגילות לשוחקו כדי לאוכלו בעיניה, אלא כדי לטבל בו, אבל פלפלין, גם כי נשחקו, לא חזו בעיניהו, ופטורין מן המעשר. [תוס'].

⁴ והתוס' כתבו שלדעת רב יהודה אמר רב, חזית ברכתו שהכל נהיה בדברו, ורק חזית גינה ברכתו בורא פרי האדמה.

⁵ אפשר שחרג ממנהגו לעמוד בפני החכמים היוצאים, ולא עמד לפני הילד הזה אלא שאל אותו מה למד מרבו, כי כשראה את הילד, לא ידע אם חכם הוא או לא, וכדי לברר את הדבר, בחן אותו את תלמודו.

לעניין מה הקור של הדקל נחשב כפרי

בכל שנה נוסף על הדקל חלק רך, ובהגיע ימות הגשמים הוא מתקשה, ונעשה עץ. וקודם שהוא מתקשה הוא טוב למאכל והוא נקרא קור או קורא, וכך הוא דינו.

א. לקנות בכסף מעשר שני.

מאחר שהקור ראוי למאכל והוא פרי מפרי וגידולי קרקע, הרי הוא כשאר גידולי מאכל, וניתן לקנותו בכסף מעשר שני.

ב. לעניין טומאת אוכלים.

מאחר שבאמת אינו אוכל, כמות שהוא אינו מטמא טומאת אוכלים.

ומסקנת הגמרא, שכן הדין כשהוא חי, אבל אם שלקו [=בשלו הרבה] או טגנו בשמן, הכל מודים שהוא נידון כמאכל, אף לעניין קבלת טומאת אוכלים.

ומתחילה רצו לומר, שבוזה נחלקו חכמים ורבי יהודה, ורק חכמים מטמאים אותו אם נשלק או נטגן בשמן.

ג. לעניין ברכה.

מסקנת הגמרא, שלעניין הברכה שיש לברך על אכילתו נחלקו חכמים.

לדעת תנא קמא, מאחר שעתה הוא נאכל והוא גידולי קרקע ברכתו בורא פרי האדמה. וכן אמר רב יהודה.

ולדעת רבי יהודה, מאחר שסופו להתקשות ולהיות עץ, אין מברכים עליו בורא פרי האדמה, אלא שהכל נהיה בדברו. וכן אמר שמואל.

וכששמואל שמע את דברי רב יהודה, שיש לברך על הקור בורא פרי האדמה, אמר לו, שינא כוותיך מסתברא [=שנון, כדברך מסתבר], שהרי הצנון גם כן סופו להתקשות, ובכל זאת מאחר שעתה הוא נאכל, מברכים עליו בורא פרי האדמה.

אולם מסקנת הגמרא שאין הנידון דומה לראיה, וזאת משום שאת הצנון נוטעים על דעת שיאכל כשהוא רך, אבל את הדקל אין נוטעים כדי שיאכלו את קור שלו, אלא כדי שיתקשה הקור ויהיה העץ גדול.

ולפיכך אין להחשיב את הקור כפרי, ואם כן, אף על פי שקילס שמואל את רב יהודה, ההלכה היא

כדעת שמואל, שמברכים על הקור שהכל נהיה בדברו.

עור ושליא לעניין טומאת אוכלים

עור ושליא כמות שהם, אינן נחשבים כבשר לעניין טומאת אוכלים, ולכן אינם מקבלים טומאת אוכלים.

אך יש חילוק בין העור לבין השליא, שהעור אינו נחשב כאוכל אפילו אם חישובו עליו שיאכל. והשליא, אם חשבו עליה שתאכל, נידונית כאוכל, ומטמאת טומאת אוכלים.

וכל זה בלא מעשה, אבל אם שלקו אותם לאכילה, אפילו העור נעשה כאוכל, ומטמא טומאת אוכלים.

דין כפניות להיחשב פרי

לדעת תנא קמא, כפניות הן תמרים רעות שלא בישלו כל צרכן, נחשבות כפרי לכל דבר, והן חייבות בתרומות ומעשרות, ומטמאות טומאת אוכלים, וקונים אותן בכסף מעשר שני.

ואף לדעת רבי יהודה, הכפניות נחשבות כפרי לכל דבר, אבל ממעשרות הן פטורות, כי מאחר שלא נתבשלו כל צרכן, הן נחשבות כדבר שלא נגמרה מלאכתו, וכל דבר שלא נגמרה מלאכתו, פטור ממעשרות.

ומתחילה אמרו, שלא אמרו החכמים הללו שכפניות נחשבות כפרי, אלא בכפניות של דקל זכר, שכך הוא גמר בישראל, שלא יתבשלו יותר, ולכן הן נחשבות כפרי. אבל כפניות של דקל נקיבה, שראויות להתבשל יותר, אינן נחשבות כפרי.

ומסקנת הגמרא, שאדרבה, בכפניות של דקל זכר לא דברו החכמים הללו, שכן כפניות של דקל זכר, מאחר שכך הוא גמר בישראל, אין חולק על כך שהם פרי גמור אף לעניין חיוב מעשרות.

והכפניות שנחלקו בהן, אם הן חייבות במעשרות, הן כפניות של דקל נקיבה, שלא נתבשלו כפי מה שהיו יכולות להתבשל.

ודווקא לעניין זה נחלקו, אבל לשאר דברים הכל מודים שהן נחשבות כפרי. ולכן קונים אותן בכסף מעשר שני, ומטמאות טומאת אוכלים, והסיבה לכך שהן נחשבות כפרי, אף על פי שאינן ראויות לאכילה כמות שהן, כי ניתן לאוכלם על

ידי תיקון [=יכול למתקן על ידי האור].

חיוב תרומות ומעשרות בשקדים

יש שני מיני שקדים, מין אחד, הם שקדים הקרויים שקדים המרים, שבגמר גידולם מרים הם, וראויים לאכילה כמות שהם רק כשהם קטנים. ומין אחד הם שקדים הקרויים שקדים מתוקים, שבגמר גידולם מתוקים הם, וראויים לאכילה כמות שהם רק בגמר גידולם.

ונחלקו חכמים בדין שני מיני שקדים אלו לעניין תרומות ומעשרות.

לדעת תנא קמא, כל אחד ממיני השקדים נחשב כפרי להתחייב במעשרות, כפי הדרך שרגילים לאוכלו, השקדים המרים נחשבים כאוכל רק כשהם קטנים. ולכן כשהם קטנים הם חייבים במעשרות, וכשהם גדולים הם פטורים ממעשרות. והמתוקים נחשבים כאוכל רק כשהם גדולים. ולכן כשהם גדולים הם חייבים במעשרות, וכשהם קטנים הם פטורים ממעשרות.

ולדברי רבי שמעון ברבי יוסי משמו של אביו, שקדים מרים פטורים אף כשהם קטנים, כי לא נגמרו, ונמצא שלעולם הם פטורים. ולדברי רבי אילעא, כדעה זו הורה רבי חנינא בציפורי.

ולשון שני, שקדים מרים חייבים אף כשהם גדולים, וביאר רבי יוחנן שהסיבה לכך, כי ניתן לאוכלם על ידי תיקון [=יכול למתקן על ידי האור], ונמצא ששקדים מרים לעולם חייבים.

עירוב בירקא דקליא

לדברי רב חלקיה בר טוביה, מערבים בירק של העשב הנקרא קליא.

ולדברי רב יחיאל, שיעור שתי סעודות של ירק הקליא, שהוא השיעור הנצרך לעירוב, הוא כמלוא היד.

ודווקא בירק של הקליא, שהוא ראוי לאכילה, אבל קליא עצמו קשה כעץ, ואין מערבים בו.

עירוב בפול לח

רבי ירמיה יצא לכפרים לראות את תבואתו, ושאלו ממנו שם, האם מותר לערב בפולים לחים,

¹ וקור אף על גב דחזי על ידי שליחה וטיגון, לא מטמא טומאת אוכלין, משום דהוי כעץ בעלמא, אלא דחזי על ידי שליחה, כמו עור דבסמוך, אבל הכא, דבקל יכול למתקן, חשיב אוכל, ואף קודם מיתוק מטמא טומאת אוכלין. [תוס'].

ולא ידע. כשחזר לבית המדרש, אמרו לו, כך אמר רבי ינאי, **מעריבים בפולים לחים** ולדברי רב יחיאל, שיעור שתי סעודות של פולים לחים, שהוא השיעור הנצרך לעירוב, הוא **כמלוא היד**.

עירוב בתרד חי

לדברי רב המנונא, תרד [=סלק] חי **מעריבים** בו. אבל תרד שהוא **מבושל מעט ולא כל צרכו** [=בשיל ולא בשיל] **אין מעריבים בו, משום שסכנה לאוכלו**, כמאמר רב חסדא, סלק חי [שמבושל מעט], הורג אדם חי.

דף כט

מעלת תבשיל של תרדין

אמר רב חסדא, תבשיל של תרדין, **יפה ללב, וטוב לעינים, וכל שכן לבני מעים**. ואמר אביי, שכן הוא **כשהוא שלוק ונמחה מאוד**, וקול רתיחתו נשמע כקול תוך תוך.

צירוף אוכלים לפסול גוויה

מדין תורה, אוכל שנטמא, אינו חוזר ומטמא אדם במגע. **וחכמים גזרו, שהאוכל מאכלים טמאים בשיעור שתי ביצים**, שהם שיעור חצי פרוסה של לחם שלם, **נפסל גופו מלאכול תרומה**.

ומבואר בברייתא, **שכל מיני מאכלים מצטרפים לשיעור זה**, שאם אכל כמה מאכלים טמאים שונים, שכולם יחד שיעורם כשתי ביצים, נפסל גופו מלאכול תרומה.

צירוף אוכלים לעירוב

נתבאר שהעירוב שיעורו **מזון שתי סעודות**. ומבואר בברייתא, **שכל מיני מאכלים מצטרפים לשיעור זה**, שאם הניח עירוב מכמה מאכלים שונים, שכולם יחד שיעורם שתי סעודות, יש לו עירוב.

ורב יוסף היה סבור, שאמנם ניתן לצרף שני מאכלים לשיעור שתי סעודות של עירוב, אבל **צריך שלכל הפחות מכל מאכל יהיה שיעור של**

סעודה אחת שלימה.

ורבה אמר, שאפילו יהיו הרבה מאכלים, שכל אחד הוא חלק מועט של סעודה, אם שיעור כולם יחד שתי סעודות, יש לו עירוב.

צירוף אוכלים לשיעור ביצה לטומאת אוכלים

המאכל מטמא טומאת אוכלים רק אם יש בו כשיעור ביצה.

ומבואר בברייתא, **שכל מיני מאכלים מצטרפים לשיעור זה**, שאם היו כמה מאכלים שונים יחד, שכולם יחד שיעורם כביצה, הרי אלו מטמאים טומאת אוכלים.

חלוקת מתנות עניים בגורן

מי שיש לו מעשר עני מרובה, ובא לחלקו לעניים בגורן, **יש לו לתת לכל עני שיעור חשוב מאותו מין שמחלק**.

שנאמר, "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה לעני לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבועי" (דברים כ"ו י"ב), צריך שיעור חשוב **שיש בו כדי נתינה**¹.

ובברייתא מבוארים שיעורים ששנה רבי שמעון בן אלעזר לחלוקת מעשר עני:

א. המחלק תבלין יתן לכל עני לכל הפחות **עוכלא** [=שמינית של ליטרא] תבלין.

ב. המחלק ירק יתן לכל עני לכל הפחות **ליטרא** [=לוג] ירק.

ג. המחלק אגוזים יתן לכל עני לכל הפחות **עשרה** אגוזים.

ד. המחלק אפרסקים יתן לכל עני לכל הפחות **חמישה אפרסקים**.

ה. המחלק רמונים יתן לכל עני לכל הפחות **שני רמונים**.

ו. המחלק אתרוגים יתן לכל עני לכל הפחות **אתרוג אחד**.

ובמשנה במסכת פאה מבוארים שיעורים של חלוקת מינים אחרים.

א. המחלק חיטים, יתן לכל עני לכל הפחות **חצי קב חיטים**.

ב. המחלק שעורים, יתן לכל עני לכל הפחות **קב**

שעורים. ורבי מאיר אומר חצי קב.

ג. המחלק כוסמין, יתן לכל עני לכל הפחות **קב וחצי כוסמין**.

ד. המחלק גרגורות של תאנים, יתן לכל עני לכל הפחות **קב גרגורות**.

ה. המחלק דבילה, הן גרגורות לאחר שנדרסו לתוך כלי עגול, ששוב אינם נמכרים במדה אלא במשקל, יתן לכל עני לכל הפחות **דבילה במשקל מנה. ורבי עקיבא אומר במשקל פרוס** [=חצי מנה].

ו. המחלק יין, יתן לכל עני לכל הפחות **חצי לוג יין. ורבי עקיבא אומר רביעית יין**.

ז. המחלק שמן, יתן לכל עני לכל הפחות **רביעית לוג יין. ורבי עקיבא אומר שמינית לוג שמן**.

ח. והמחלק משאר מיני פירות, לדברי אבא שאול, יתן לכל עני, לכל הפחות, **שיעור כזה, שיוכלו למוכרו ולקנות בו מזון שתי סעודות**.

והנה כבר נתבאר, שכשם ששיעור חלוקת מעשר עני הוא כדי שתי סעודות, כך שיעור הנחת עירוב הוא כדי שתי סעודות.

ואמנם רב אמר על השיעורים הנ"ל האמורים בברייתא או במשנה, שכשם שנאמרו שיעורים אלו לעניין חלוקת מעשר עני, כך נאמרו לעניין הנחת העירוב.

ולחן יתבאר בעזה"י, האם אמר זאת על השיעורים האמורים בברייתא, או על השיעורים האמורים במשנה.

להניח עירוב של תפוחים

יום אחד היתה דעתו של רבא בדוחה עליו, ואמר לתלמידיו, עתה צלולה דעתי, והריני מזומן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני, כמו שהיה בן עזאי, שהיה דורש בשוקי טבריה, ולא היה בימיו עוקר הרים כמותו.

שאל אותו חכם אחד, המניח עירוב של תפוחים, כמה תפוחים יניח, ויחשב כמניח שיעור שתי סעודות.

דחה אותו רבא ואמר, וכי מעריבים בתפוחים?

ומסקנת הגמרא, שוודאי הוא שמעריבים בתפוחים, שכן מבואר בברייתא, שכל דבר המטמא טומאת אוכלים, נחשב כאוכל גם לעניין הנחת עירוב, ותפוחים מטמאים טומאת אוכלים, שכן הם מאכל גמור לכל דבר.

¹ אבל אם לא היה לו אלא מעט נותן לפנייהם והן מחלקין ביניהן. [רש"י].

סכנה באכילת בצל

מבואר בברייתא, שמי שאכל בצל, ולמחרת השכים ומת, בידוע שמת מאכילת הבצל.

וכן שנינו, לא יאכל אדם בצל, מפני נחש שבו [=ארס שרף הבצל], ומעשה ברבי חנינא, שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו, וחלה ונטה למות, ובקשו חבריו רחמים עליו, וחי, מפני שהשעה צריכה לו.

ומסקנת הגמרא, שלא כל חלקי הבצל שווים בכך שהאוכלם מסתכן. והאכילה המסוכנת היא **בהתקיים שלושה תנאים אלה**: (א) **שיאכל את עלי הבצל**. (ב) **קודם שגדלו כשיעור זרת**. (ג) **ולא שתה שכר אחר אכילתו**.

אבל אכל את האימהות. או אכל את העלים אחר שגדלו כשיעור זרת. או שתה שכר אחר האכילה אינו מסתכן.

שיעור הנחת עירוב של שכר

לדברי רבי זירא אמר שמואל מערבים בשכר.

ורב אחא בריה דרב יוסף היה סבור, שהמניח עירוב של שכר, צריך להניח ממנו **שני לוגין**.

שכן שנינו לעניין הוצאה שחייבים עליה בשבת, שהמוציא יין שהוא חשוב, מתחייב אף בהוצאת רביעית הלוג. והמוציא שכר שאינו חשוב כל כך, מתחייב רק בהוצאת לוג שלם.

ואם כן, כשם שלעניין חיוב הוצאה בשבת, שיעור השכר הוא פי ארבעה משיעור יין, כך לעניין הנחת עירוב, יהיה שיעור השכר פי ארבעה משיעור היין.

ומאחר ששיעור היין שני רביעיות הלוג כפי שנתבאר לעיל, יהיה שיעור השכר שני לוגין.

ורב יוסף אמר לו, שאין הדבר כן, שכן לעניין חיוב הוצאה בשבת, הדבר תלוי בכמות שחשובה לבני אדם לשמור אותה, ואין אדם שומר פחות מלוג שכר.

אבל לעניין עירוב, הדבר תלוי בכמות הנצרכת לו לסעודתו, ורגילות היא להסתפק ברביעית הלוג של שכר לסעודה, ואם כן **די בהנחת שתי רביעיות הלוג מהשכר**, כמו מן היין.

להניח ממנו **שיעור שתי רביעיות**. ומבואר בגמרא שכן השיעור **ביין העומד לשתיה**.

אבל יין מבושל שהוא ראוי לטבול בו את הפת, נתן בו רבי שמעון בן אלעזר שיעור אחר, **כדי לשרות בו פת של שתי סעודות** ושיעור זה הוא פחות משיעור שתי רביעיות.

שיעור הנחת עירוב של חומץ

לדעת רבי שמעון בן אלעזר המניח עירוב של חומץ יניח חומץ בשיעור שיש בו **כדי לטבל בשתי סעודות**¹.

- **לדברי רב גידל אמר רב**, **הכוונה לטיבול ירק של שתי סעודות של ירק**, כלומר כשיעור הנצרך לטבל ירק, כשאוכל שתי סעודות שכולן מן הירק.

- **ולשון שני**, **הכוונה לטיבול ירק של שתי סעודות של פת**, כלומר כשיעור הנצרך לטבל ירק הנאכל בשתי סעודות שעיקרן פת, והוא שיעור מועט יותר.

לערב בבצלים

להלן יתבאר בעזה"י, שהאוכל **עלי בצלים** מסתכן בנפשו, ולפיכך **אין מערבים בהם**.

וזהו שאמר רבי שמעון בן אלעזר, שפעם אחת כששבת רבי מאיר במקום הנקרא ערדיסקא, הגיע לשם אדם אחד שיצא ממקומו, המרוחק משם יותר מאלפיים אמה בדרכו לטבעין, ועשה זאת על ידי הנחת עירובי תחומין.

וכשאמר אותו אדם לרבי מאיר, שעירב בעלי בצלים, הורה לו רבי מאיר, שלא יזוז מארבע אמותיו², כי אין עירוב זה מועיל לו, והרי הוא כמי שיצא חוץ לתחומו, שאין לו לצאת מארבע אמותיו.

אבל **אימהות של בצלים** ראויות לאכילה, **ומערבים בהם**, והמניח עירוב של אימהות בצלים, יניח כשיעור שיש בו כדי לאכול מהם מזון שתי סעודות. וכן השיעור בהנחת עירוב של זיתים.

ולדברי רב נחמן, **המניח עירוב של תפוחים, יש לו להניח קב תפוחים** כדי שיחשב כמניח שיעור שתי סעודות.

והקשו על דברי רב נחמן, משום שלדברי גורסק בר דרי משמו של רב מנשיא בר שגובלי, רב אמר, שכל השיעורים המנויים בברייתא [הנזכרת לעיל] לעניין חלוקת מעשר עני, שווים הם גם לעניין הנחת עירוב. ואם כן המניח עירוב של אפרסקים, דיו בהנחת חמישה, ולמה המניח עירוב של תפוחים צריך להניח קב מהם, הלא לכאורה תפוחים ואפרסקים קרובים להיות שווים. ונאמרו שני ישובים לקושיה זו.

- **לתירוץ הראשון בגמרא**, אמנם **המניח עירוב של אפרסקים דיו בהנחת חמישה מהם**, ואף על פי כן אין להקשות מכך על דברי רב נחמן, שאמר, שהמניח עירוב של תפוחים צריך להניח קב מהם.

שכן מבואר לקמן, **שכל דבר שאינו עיקר הסעודה**, אלא בא ללפתן, **אין צריך שיהא ממנו שתי סעודות, ודי שיהיה ממנו כפי השיעור הנצרך בו לשתי סעודות**, ויש בזה חילוק בין המינים.

ומעתה **אפרסקים שהם חשובים יותר די בחמישה מהם לשתי סעודות, ותפוחים שאינם חשובים כל כך, צריך מהם קב לשתי סעודות**.

- **ולדברי רב יוסף**, הקושיה על דברי רב נחמן דחווה מעיקרה, כי מעולם לא אמר רב על השיעורים השנויים בברייתא לעניין חלוקת מעשר עני, ששווים הם לעניין הנחת עירוב, ודברי רב נאמרו על השיעורים הנזכרים במשנה.

וימחל לו ריבונו לרב מנשיא שהטעה את גורסק שדברי רב נאמרו על הברייתא.

ואם כן, **יתכן שגם המניח עירוב של אפרסקים, צריך להניח קב מהם**.

והראיה לכך שדברי רב אמורים על שיעורי המשנה. שכן מצינו, שלדעת רב, המניח עירוב של יין, צריך להניח שתי רביעיות, ועל כרחך למדו זאת, ממה שאמר רב ששיעורי המשנה שווים גם לעניין הנחת עירוב. ובמשנה אמרו, ששיעור חלוקת יין הוא חצי לוג.

שיעור הנחת עירוב של יין

נתבאר, שלדעת רב, המניח עירוב של יין, צריך

¹ היינו רביעית, כדאמרין בפרק הדר, וליקנו להו רביעתא דחלא בחביתא. [תוס']

² חוץ לעיר היה, דבעיר היה מהלך את כולה ... אי נמי סבר לה כרבי יהושע, דאמר אין לו אלא ארבע אמות ... [תוס']

³ כן פירש רש"י. ור"ח פירש, העמוד שבתוכו, שמתעגל בתוכו כמין גבול, ומתקבצין בו זרע הבצל, אותו העמוד נקרא נחש של בצל. [תוס']

שיעור היין להתחייב על הוצאתו בשבת

מבואר במשנה ובברייתא, שהמוציא יין חי בשבת, אם יש בו כשיעור מזיגת כוס יפה, כלומר כשיעור מזיגת כוס של ברכת המזון, הרי זה חייב.

ולדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא, כוס של ברכת המזון, צריך שיהיה בו רובע לוג¹ יין חי, מזוג בשלושה חלקים מים, שיהיה הכל יחד לוג.

ואם כן, המוציא בשבת יין חי, ששיעורו רובע הלוג, הרי זה חייב.

פסילת המקווה על ידי שכר

מקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, ונתנו בו שלושה לוגין מים שאובים, נפסלו כל מימיו.

ולדעת רבי יוסי, מי צבע דינא כמים גמורים, וגם הם פוסלים את המקווה, כשיתנו בו שלושה לוגין מהם.

ולדברי רבי זירא אמר שמואל, השכר אף על פי שאינו נקרא בשם מים, מאחר שעיקרו מים, נידון גם הוא כמים שאובים, ופוסל את המקווה, כשיתנו בו שלושה לוגין ממנו².

אכל גרוגרות ושילם תמרים

התרומה ניתנת לכהנים. ומי שאכל תרומה בשוגג, אינו משלם לכהן את שווי מה שאכל, אלא מביא פירות אחרים תחת מה שאכל, ונעשים תרומה תחת הראשונים.

ומבואר בברייתא, שמי שאכל גרוגרות [=תמרים יבשים הדרוסים בכלי עגול] של תרומה בשוגג, ושילם תמרים תחתיהן, תבוא עליו ברכה.

לדברי רב יוסף, הכוונה לכך, שאם אכל מידה מסוימת של גרוגרות, ושילם תחתיהם אותה מידה מתמרים, תבוא עליו ברכה, כי משלם יותר ממה שאכל, ומכאן שתמרים טובים מהגרוגרות.

ולדברי אביי, יתכן שבאמת הגרוגרות טובות מהתמרים, וכוונת הברייטא, שהאוכל גרוגרות בשווי זוז, ושילם תמרים בשווי זוז, [וכגון שמשלם תמרים מרובים יותר], תבוא עליו ברכה, כי שילם בדבר שקל יותר למכור אותו.

שיעור הנחת עירוב של תמרים

לסברת רב יוסף, שהתמרים טובים מהגרוגרות, ודאי הוא שדי בהנחת עירוב של קב תמרים.

שכן נתבאר לעיל, שעני מקבל קב גרוגרות ממעשר עני, ואמר על כך רב, שכן השיעור לעניין הנחת עירוב. ואם כן, מאחר שתמרים טובים מהגרוגרות, ודאי שדי להניח גם מהם קב.

ולפי דברי אביי, שיתכן שהתמרים גרועים מהגרוגרות, יתכן שהמניח עירוב של תמרים, לא די בכך שיניח מהם קב, וצריך להניח יותר מקב.

שיעור הנחת עירוב של שתיתא

השתיתא הוא תבשיל שעושים מקמח קלוי שנתייבש בתנור, ונותנים לתוכו דבש.

ולדברי רב אחא בר פנחס, המניח עירוב משתיתא, יניח ממנו שני תרודים [=כפות].

שיעור הנחת עירוב של כיסאני

כיסאני הם קליות. ולדברי אביי, המניח עירוב מכיסאני, יניח מהם שתי מידות של פומבדיטא.

מעלת קליות

אמר אביי, אמרה לי אם [כלומר האומנת שלי], הני כסאני [=קליות אלו], מעלו לליבא [=טובים ללב], ומבטלי מחשבתיא [=מבטלים דאגות].

רפואת חולשת הלב

אמר אביי, אמרה לי אם, מי שיש לו חולשה בלבו, יקח בשר ירך ימנית של זכר [=איל], ויצלה אותו בגחלת שיעשה מצפיעי בקר של ניסן או בקסמים של ערבה, ויאכלנו, וישתה אחריו יין מזוג.

הכלל בשיעורי הנחת עירוב

נתבאר שניתן להניח עירוב מכל מיני מאכל. וכמו כן נתבאר ששיעור הנחת העירוב הוא כדי אכילת שתי סעודות. ובא רב יהודה ולימד משמו של

שמואל את הכלל בעניין שיעורי הנחת העירוב.

אם מניח עירוב מדבר שאינו עיקר הסעודה, אלא בא ללפתן, כלומר לאכילה עם הפת, די בכך שיניח ממנו שיעור שיש בו כדי ללפת פת בשתי סעודות ודי בכך כדי שיהא לו לעירוב.

ואם מניח דבר שהוא עיקר הסעודה, כגון פת, צריך שיניח ממנו מזון שתי סעודות.

עירוב מבשר חי

לדברי הכל, בשר חי אינו נחשב לפתן, אלא עיקר סעודה, וצריך שיניח ממנו כשיעור אכילת שתי סעודות.

עירוב מבשר צלי

לדעת רבה, בשר צלי בא ללפתן, ודי בכך שיניח ממנו כשיעור שיש בו כדי ללפת פת בשתי סעודות.

ולדעת רב יוסף, בשר צלי אינו לפתן, אלא הוא עיקר סעודה, וצריך שיניח ממנו כשיעור אכילת שתי סעודות.

וראיתו של רב יוסף, ממה שהפרסיים היו אוכלים חתיכות בשר צלי בלא פת. ואביי הקשה עליו, כי רוב בני אדם אינם עושים כפרסיים.

דף ל

שיעור בגדים לקבל טומאה

עניים, הבגד חשוב להם אפילו אם יש בו רק שלוש אצבעות על שלוש אצבעות. ולפיכך בגד שלהם מקבל טומאה גם בשיעור זה.

ועשירים, הבגד חשוב להם רק כשהיו בו שלושה טפחים על שלושה טפחים. ולפיכך בגד שלהם מקבל טומאה רק בשיעור זה³.

שיעור מזון שתי סעודות להקל

נתבאר שיש להניח עירוב בשיעור מזון שתי

¹ כן פירש רש"י כאן. אולם במסכת שבת פירש רש"י רובע רביעית הלוג. וכן כתבו כאן התוס'.

² והא דאמר בפרק קמא דמכות, דין מזוג אינו פוסל את המקווה, אפילו כשיש בו שלושה לוגין מים שאובין, משום דחמרא מזיגא מיקרי, שאני שכר, דכל עיקרו אינו אלא מים. ועוד דהתם מיקרי חמרא מזיגא, ושם חמרא עילויא, ופירי לא פסיל המקווה. [תוס'].

³ דווקא בטומאת מדרס יש חילוק בין עניים לעשירים, דביחוד תליא מילתא, ואין דרך עשיר לייחד פחות משלושה טפחים, ואם ייחד, בטלה דעתו, אבל בטומאת מת אין חילוק בין עניים לעשירים, אבל בטומאת מת אין חילוק, ואף לעשירים הוי בשלש על שלש ... כך פירש רבינו תם, ודלא כפירוש הקונטרס דסוף כירה, שלש על שלש לא מטמא ביד עשיר כלל. [תוס'].

אסורה עלי או נשבע שלא יהנה ממנה, נחלקו חכמים אם מערב בו או לא.

לדברי ברייתא אחת, וכן לדברי תנא אחד, דעת רבי אליעזר, שמאחר שנאסר לו הככר בהנאה, אסור להנות ממנו בכל אופן. ולפיכך, אף על פי שהככר מותר לאחרים, אין מערב בו, כדי שלא להנות ממנו. וכן אמר רב הונא אמר רב.

ולדברי ברייתא אחת, וכן לדברי תנא אחד, דעת רבי אליעזר, שמעריבים גם בככר זה. יש מפרשים שהסיבה לכך, כי אף על פי שאמר שאוסר עליו את ההנאה מהככר, לא נתכוון אלא להנאה הרגילה בככר, שהיא האכילה, אבל מותר לערב בו. ויש מפרשים שבאמת נתכוון לאסור על עצמו כל ההנאות מחמת הככר, ואף על פי כן מערב בו, כי כלל בידינו, שאין מעריבים אלא לדבר מצווה, ומצוות לא נתנו להנאה, ואם כן, כשמעבר בפת האסורה לו בהנאה, אינו נחשב כמי שנחנה ממנה, ולכן מותר לערב בה.

כן פירש רש"י, שהמחלוקת היא בככר האסורה בהנאה, בין בנדר ובין בשבועה. אבל בככר האסורה באכילה בלבד, בין בנדר ובין בשבועה, הכל מודים שמעריב בה.

ורשב"ם מפרש, שהמחלוקת היא בככר האסורה בנדר, בין באכילה ובין בהנאה, וטעם האוסר, משום שנדר דומה להקדש, ואסור בזה משום זה. אבל בככר האסורה בשבועה, בין באכילה ובין בהנאה, הכל מודים שמעריבים בה.

לערב בדבר שראוי לאחרים ואינו ראוי לו

א. דעת בית הלל [היא דעת משנתנו].

אף על פי שאין מעריבים אלא בדבר הראוי לאכילה, שכן צריך להניח מזון שתי סעודות, וכל שאינו ראוי לאכילה אינו מזון שתי סעודות. מכל מקום אין צריך שיהא הדבר ראוי לאכילה לזה שעירב, ואם ראוי לאחרים, אף על פי שלו אינו ראוי, הרי זה עירוב.

ולכן, אף על פי שהתרומה והחלה אינן מותרות באכילה לישראל אלא לכהנים בלבד, מאחר שלכהנים הן מותרות, גם ישראל מעריבים בהן.

וכמו כן, אף על פי שהיין אינו מותר לנזיר, מאחר שלשאר בני אדם הוא מותר, גם הנזיר מערב בו.

וכל שכן שמעריבים לכל אדם ביום הכיפורים, אף על פי שביום הכיפורים המזון אסור להם באכילה, והסיבה שמעריבים, כי מבעוד יום המזון מותר לכל.

ב. דעת בית שמאי.

מעריבים רק בדבר הראוי למעריב עצמו, אבל דבר

סיני על שם בקיאותו, המניח עירוב של ביצים חיות, יניח לעירובו שתי ביצים.

מזון ומזין

אין נקרא מזון, אלא דבר הנעשה מחמשת מיני דגן, חטה. שעורה. כוסמת. שיבולת שועל. ושיפון, שהם זנים וסועדים את הלב.

ולפיכך, אין מברכים בורא מיני מזונות אלא על דבר הנעשה ממנינים אלו.

וכמו כן, האומר בנדרו, מזון אסור עלי, אינו אסור אלא בדברים הנעשים מחמשת מיני דגן.

אבל גם כל שאר המאכלים חוץ ממים ומלח, אף שאינם קרויים מזון, מזינים ומשביעים הם.

ולפיכך, מי שאסר על עצמו כל דבר המזין, שאמר, כל הזן עלי, נאסר בכל המאכלים, חוץ ממים ומלח.

פירות גינוסר

פירות ארץ גינוסר, הוא ים כינרת, חשובים הם ביותר, ומחמת מתיקותם, היו אוכלים מהם עוד ועוד, עד כלות הכוחות.

ואמר רבה בר בר חנה, כשהיינו הולכים אחר רבי יוחנן לאכול פירות גינוסר, כשהיינו מאה, כל אחד היה מביא לו עשרה, וכשהיינו עשרה, כל אחד היה מביא לו מאה, סך הכל היו מביאים לו אלף. וכל מאה מהם, היו ראויים למלא סל של שלושה סאין, ונמצא שאלף הם שלושים סאים, כלומר כור, והיה אוכל את הכל, ונשבע, שעדיין לא אכל דבר הסועד.

עירוב בככר של הקדש

ככר של הקדש, מאחר שאינו ראוי לשום אדם, הכל מודים שאין מעריבים בו.

לערב בככר שאסורה לו באכילה

ככר שנאסר עליו באכילה בלבד, כגון שנשבע שלא יאכלנה, או אסר הנאת אכילתה עליו, לדברי הכל מערב בו.

כי לאחרים הוא מותר, וכלל הוא, שכל דבר הראוי לאחרים, אף על פי שלו הוא אסור מערב בו.

לערב בככר שאסורה לו בהנאה

בככר שנאסר עליו בהנאה, כגון שאמר ככר זו

סעודות. ולדברי רבי שמעון בן אלעזר, לעולם יש ללכת בשיעור זה להקל.

מי שהוא חולה או זקן שמזונו מועט שיעור עירובו הוא כפי שיעורו המועט.

ומי שהוא רעבתן שרגיל לאכול בכל סעודה הרבה, שיעור עירובו הוא כפי השיעור הרגיל לרוב בני אדם שהוא בינוני ואינו מרובה כפי הרגלו.

אדם גדול כעוג מלך הבשן שמת בבית

כלל בידינו, כשמת אדם בבית, מאחר שסופו לצאת דרך הפתח, יש טומאה כנגד הפתח, ושאר צידי הבית טהורים.

וכשיש לבית פתחים הרבה, יש טומאה כנגד כל הפתחים, כי אין ידוע באיזה פתח יצא המת.

וכשהמת גדול מאוד, וניתן להוציאו רק דרך אחד הפתחים, ודאי דרך אותו פתח יצא, ולא ינתחוהו להוציאו אברים אברים דרך הפתחים הקטנים. ולפיכך יש טומאה רק כנגד הפתח הגדול.

וזהו שאמר רבי שמעון בן אלעזר, עוג מלך הבשן פתחו כמילואו, שאצלו לא נחשב פתח אלא אותו פתח שדרכו יכולים להוציאו.

וכשאי אפשר להוציא את המת דרך אף אחד מהפתחים, בזה יש חילוק.

אם כל הפתחים שווים, שכולם קטנים מארבעה טפחים, או כולם גדולים מארבעה טפחים עד עשר אמות, יש טומאה כנגד כל הפתחים, כי אין ידוע דרך איזה פתח יצא.

ואם רוב הפתחים פחות מארבעה טפחים, ואחד מהפתחים ארבעה טפחים או יותר, אף שגם דרכו אי אפשר להוציא את המת, כנגדו בלבד טמא, כי מאחר שהוא רחב משאר פתחים, ודאי אותו ירחיבו להוציא דרכו את המת, ולכן כנגדו בלבד טמא.

וזהו שאמר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עוג מלך הבשן פיתחו בארבעה.

עירוב בבשר חי

אמר רב חייא בר רב אשי אמר רב, מעריבים בבשר חי. [וכן נתבאר לעיל בדף כ"ט].

עירוב בביצים חיות

אמר רב שימי בר חייא, מעריבים בביצים חיות. ואמר רב נחמן בר יצחק, שלדברי רב יוסף [הנקרא

מועטות, יכול להניח עירוב כשיעור אכילתו, אף על פי שהן מועטות, וכן אמר רבי שמעון בן אלעזר⁵.

דעת בית שמאי בעירובי תחומין כפי דברי חנניה

עד עתה נתבאר, שהרובה לצאת חוץ לתחומין יותר מאלפיים אמה, מניח מזון שתי סעודות בסוף אלפיים אמה, ונחשב לו כאילו שבת באותו מקום, ויכול ללכת ממקומו ועד עירובו אלפיים אמה, ומשם ולהלן עוד אלפיים אמה, סך הכל ארבעת אלפים אמה, ודין זה נקרא עירובי תחומין.

ולדברי חנניה, בית שמאי חולקים על הדין הזה, ולדעתם, **אין אדם קונה שביטה בשבת, אלא במקום ששבת שם בפועל עם כל מה שהוא צריך לשבת.**

ולכן אם רוצה לקנות שביטה בסוף אלפיים אמה מביתו, כדי שיוכל ללכת משם אלפיים אמה לרוח, עליו לצאת לאותו מקום קודם השבת, יחד עם כל מה שהוא צריך לשבת, **ובכלל זה מיטה, ובגדים, וכלים, ומזונות**, ככל הנצרך לו לאותה שבת, ולהיות שם בפועל בכניסת השבת, ורק אז יוכל ללכת משם אלפיים אמה לכל רוח.

צריך שיוכל ללכת למקום הנחת העירוב

כלל בדינו, שצריך העירוב להיות במקום שיוכל ללכת לשם ולאוכלו בשעה שהוא קונה לו שביטה שם, כלומר בשעת בין השמשות. אבל אם אינו יכול ללכת לשם ולאוכלו, אינו קונה לו שביטה.

כניסת כהן לבית הפרס

בית הפרס, הוא שדה שנחרש בה קבר, וכל מקום שבו, יש בו חשש שמא יש שם עצם מעצמות המת שנחרש, שהם מטמאים במגע [ולא באוהל]. **ולכן, כהן שמוזהר שלא להיטמא**

אחר, ואז יהיה כולו חולין ויש בו שיעור שתי סעודות לעירוב.

והסיבה שאין לומר כן, כי אסור לתרום תבואה על תבואה אחרת שאינה סמוכה לה [=לא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף]².

ומסקנת הסוגיה, שלדעת סומכוס, בשום אופן לא יוכל ישראל להניח עירוב של תרומה.

כי אין שום דרך שתהא התרומה הזו מותרת לו באותה שבת, ואפילו אם יש בה יותר משיעור שתי סעודות.

והסיבה לכך, כי אף שיוכל להישאל עליה להחזירה להיות טבל, לא יוכל לחזור ולהפריש ממנה תרומה בין השמשות שיהא החולין לעירובו. משום שהפרשת תרומה בשבת אסורה מדברי חכמים, ולדעת סומכוס, כל מה שאסרו חכמים בשבת אסרוהו גם בין השמשות³.

יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם

לדעת סומכוס, יש דברים שהשיעור האמור בהם אינו קבוע לכל בשווה, אלא לכל אדם השיעור הוא לפי מה שהוא. ואלו הם:

א. מלא הקומץ של המנחה, שהכהן צריך לקמוץ ממנה, השיעור הוא לפי קומצו של הכהן הקומץ.

ב. מלא חופניים של קטורת יום הכיפורים, שהכהן הגדול צריך למלא ממנה מלא חופניו, השיעור הוא לפי חופניו של הכהן העובד.

ג. השותה מלא לוגמיו ביום הכיפורים מתחייב על כך כשישתה מלא לוגמיו שלו.

ד. המניח שתי סעודות לעירוב עירובו קונה לו כשיניח שיעור שתי סעודות שלו.

ומסקנת הגמרא, שכל זה נאמר להקל ולא להחמיר⁴.

כגון לעניין עירוב, אם שיעור שתי סעודות שלו גדול משאר בני אדם, שהוא רעבתן ביותר, בזה דיו להניח עירוב כשיעור שתי סעודות בינוניות, אבל אם הוא זקן או חולה, שדיו בסעודות

שאינו ראוי למערב עצמו, אף על פי שראוי לאחרים, אין מערבים בו.

ולכן אין מערבים לישראל בתרומה ובחלה, ואין מערבים לנזיר ביין.

וכל זה כשמחמת עצמו הדבר אינו ראוי למערב. אבל כשהדבר ראוי למערב, ניתן לערב לו בו גם ליום הכיפורים, אף על פי שביום הכיפורים הוא אסור באכילה.

ג. דעת סומכוס [וכן מבואר במשנה בדף ל"א].

ניתן לערב גם בדבר שאינו ראוי למערב עצמו, ובתנאי שתהא אפשרות שיהיה ראוי לו¹. אבל דבר שאין אפשרות שיהיה ראוי לו, אין מערבים לו בו.

ולכן, הנזיר, אף על פי שאין היין ראוי לו, יכול הוא לערב בו, כי יש אפשרות שהיין יהיה מותר לו בשבת הזו, והוא, על ידי שישאל על נזירותו לחכם, ויתיר לו נדרו, ושוב לא יהיה נזיר, ויהיה היין מותר לו.

אבל ישראל אינו מערב בתרומה ובחלה, כי אין דרך שתהא התרומה מותרת לו בשבת הזו. [אבל כהן מערב בהן].

ומתחילה אמרו, שבאמת גם לדברי סומכוס יש אופן שיוכל ישראל לערב בתרומה, והוא כשהניח ממנה שיעור מרובה יותר משתי סעודות.

שאז יוכל להישאל עליה לחכם לבטל הפרשתה כתרומה, ותשוב להיות טבל כבתחילה, ויפריש מהטבל הזה תרומות ומעשרות, ויהיה השאר חולין המותר לו, ויש בו לבדו שיעור שתי סעודות לעירוב.

והאופן שבו אין עירוב של תרומה מועיל לו, הוא כשהניח ממנה שיעור שתי סעודות בדיוק.

שאז אפילו אם ישאל על התרומה שתשוב להיות טבל, לא יוכל לתקן בהפרשת תרומה מתוכה שישארו חולין בשיעור שתי סעודות.

ואין לומר שיפריש על הטבל הזה תרומה ממקום

¹ ... ויש לומר דאנו מועיל מה שראוי לתקנו אלא במידי דחזי השתא לשום אדם כגון יין דחזי למי שאינו נזיר, ותדע, דאמר לעיל, דאין מערבין בהקדשות, אף על גב דאפשר לאיתשולי עלייהו. [ע"פ תוס'].

² אף על גב דמשום כבוד שבת שרי ... היינו שצריך לאכול אותן פירות בשבת, אבל הכא מיירי דאין צריך לאוכלן בשבת. ואף על גב דאין מערבין אלא לדבר מצוה, לא התירו לתרום שלא מן המוקף אלא לכבוד שבת, ולא לצורך מצוה אחרת. [תוס'].

³ ואם תאמר מהאי טעמא נמי נזיר לא יערב ביין כיון דשבות הוא לשאול על הנדרים בשבת כדאמרין פרק מי שהחשיך. ויש לומר דלצורך שבת נשאלין, כדאמרין התם, והאי הוי צורך שבת, שיהיה מותר לתשת יין בשבת. [תוס'].

⁴ יל"ע אם בכל הדברים השיעור הזה נאמר להקל ולא להחמיר, ולכן אדם גדול לא יתחייב ביום הכיפורים אלא בשיעור הגדול. או שדווקא לעניין עירוב שהוא מדברי חכמים, אמרו, שהשיעור נאמר להקל ולא להחמיר, אבל לעניין הדברים שחיובם מהתורה, השיעור להחמיר ולא להקל. ויל"ע בדבר.

⁵ ... דלרבנן אין מערבין לחולה ולזקן כדי מזונן אלא בסעודה בינונית, דהא כיון דלא בעו מידי דחזי ליה, אם כן לחולה וזקן מערבין נמי אפילו במאכל דלא חזי להו אלא לבריא, ובמידי דלא חזי לדידהו על כרחך שיעורו בסעודה בינונית, ואם כן גם במידי דחזי להו בעינן שיעור סעודה בינונית, דאין סברא שיהא לרבנן שני שיעורין לחולה ולזקן ... [תוס'].

[פשוטי כלי עץ]. אבל אם יקח את העירוב בכלי המקבל טומאה, הכלי נטמא מהקבר, וחוזר ומטמא את האדם, ושוב אינו ראוי לאכול את התרומה.

וכן צריך שהכלי יהיה פחות מרוחב טפח, ופחות מהיקף טפח, כי אם הוא רחב יותר, הוא מביא טומאה על האדם, אף על פי שאינו מקבל טומאה, ושוב אינו ראוי לאכול את התרומה.

וגם באופן הזה, דעת חכמים, שאין הכהן נותן את עירובו בקבר. ונאמרו בגמרא מספר אופנים בביאור מחלוקתם.

א. נחלקו אם מותר להניח את עירובו באיסורי הנאה.

הכל מודים שהקבר אסור בהנאה, שכן דין המת וכל תשמישו.

ולדעת חכמים, מאחר שהעירוב נחשב כהנאה, שעל ידו יוצא חוץ לתחום, אסור להניח את עירובו בקבר, כי בכך נמצא נהנה מאיסורי הנאה.

ולדעת רבי יהודה, אין מערבים אלא לדבר מצווה, וכלל בדינו, שקיום המצוות לא נחשב כהנאה, ואם כן, הנותן עירובו בקבר אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה.

ב. נחלקו אם מערבים גם לדבר הרשות.

לדברי רבא, הכל מודים שקיום המצוות לא נחשב כהנאה, ואם כן, **כשמערב לדבר מצווה, לדברי הכל מותר לתת את עירובו בקבר,** כי אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה. **ומחלוקתם היא לעניין עירוב לדבר הרשות.**

לדעת חכמים מותר לערב גם לדבר הרשות, ועירוב זה שאינו מצווה, אין להניחו בקבר, כי אם יניחנו בקבר, נמצא נהנה מאיסורי הנאה.

ולדעת רבי יהודה, מערבים רק לדבר מצווה, ואז רשאי להניח עירובו בקבר, אבל לדבר הרשות אינו מערב כלל.

ג. נחלקו אם אכפת לאדם שישמר עירובו אחר שקנה לו שביתה.

לדברי רב יוסף, הכל מודים שקיום המצוות לא נחשב כהנאה. וכמו כן הכל מודים שמעריבים רק

טומאה שתחתיהן.

וכן דעת רבי יוסי ברבי יהודה, ולכן אמר, שהנכנס באופן הזה לארץ העמים הרי הוא טהור.

ולדעת חכמים, כהן אינו יכול להניח את עירובו בבית הקברות, כי אין אופן, שבו יוכל להגיע עד עירובו בלא להיטמא, כי אפילו אם יכנס לבית הקברות במרכבה [=שידה] גדולה, או בתיבה גדולה, הוא יטמא.

משום **שלדעת חכמים,** מאחר שהשידה והתיבה מטלטלות אינן נחשבות כאוהל [=אוהל זרוק לאו שמה אוהל], ואינן חוצצות מפני טומאה שתחתיהן.

וכן דעת רבי, ולכן אמר, שהנכנס באופן הזה לארץ העמים הרי הוא טמא.

דף לא

לערב לכהן בתרומה בקבר

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, מערבים לכהן בבית הקברות, כי יכול להגיע אל עירובו בשידה ותיבה. ולדעת חכמים אין מערבים לכהן בבית הקברות, כי אינו יכול להגיע את עירובו בלא להיטמא.

וכשמניח עירובו בקבר העומד בפני עצמו, שאין סביבו קברים שמטמאים את הדרך אליו, **לדברי הכל יכול להגיע אל עירובו, ומכל מקום גם בזה נחלקו אם יכול להניח עירובו בקבר.**

ומבואר בסוגיתנו, שלדברי שניהם, הדין כדברי סומכוס, שהעירוב מועיל רק כשהוא ראוי למערב עצמו. ולכן לדברי הכל, כשכהן נותן תרומה בקבר לעירובו, אם נטמא התרומה מהקבר, מאחר שאינה ראויה לו, לא קנה לו עירובו.

והאופן שבו לדעת רבי יהודה כהן מערב בתרומה טהורה בקבר, הוא, כשלא נטמאת התרומה מהקבר, כגון שלא הוכשרה התרומה לקבל טומאה, שנלושה במי פירות, ולא באחד משבעה משקים המכשירים את האוכל לקבל טומאה.

וצריך שיקח את העירוב מהקבר בדבר שאינו מקבל טומאה, כגון כלי עץ שאין להם בית קיבול

למתיים, אסור לו להיכנס לבית הפרס, שמא יטמא מעצמות הבית שבה.

ויש אופן שבו הכהן שנכנס לבית הפרס אינו נטמא, והוא על ידי ניפוח.

וכמו שאמר רב יהודה אמר שמואל, שמי שצריך לעבור דרך בית הפרס, להקריב קרבן פסח, רשאי לעבור בה, על ידי שיבדוק לפני כל פסיעה, שאינו דורך על עצם, והבדיקה היא על ידי שנושף בעפר שלפניו, ומזיזו, ואם יש שם עצם קטנה יראנה. וכשיעבור כך דרך בית הפרס אינו נטמא.

ולדברי רבי יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה, בית הפרס שנידש, בדריסת רגלי בני אדם, טהור, כי כבר נידשו עצמות שבו ונפחתו מכשעורה, ומעתה כהן יכול להיכנס בו גם בלא ניפוח.

לערב לכהן בבית הפרס

נתבאר, שאין העירוב מועיל לאדם, אם אינו יכול ללכת למקום שהעירוב מונח בו ולאוכלו.

ובית הפרס, שהוא שדה שנחרש בה קבר, **אף על פי שכהן אסור להיכנס בו כדרכו, עירוב שהניחו לכהן בבית הפרס מועיל לו.**

והסיבה לכך¹, **כי יש אופן שבו הכהן יכול להיכנס לבית הפרס, והוא על ידי ניפוח כפי שנתבאר לעיל.**

לערב לכהן בבית הקברות

נתבאר, שאין העירוב מועיל לו, אם אינו יכול ללכת למקום שהוא מונח בו ולאוכלו, ונחלקו חכמים אם כהן יכול להניח את עירובו בבית הקברות.

לדעת רבי יהודה, כהן יכול להניח את עירובו בבית הקברות, כי יש אופן, שבו יוכל להגיע עד עירובו בלא להיטמא, והוא על ידי שיכנס לבית הקברות במרכבה [=שידה] גדולה, או בתיבה גדולה².

שלדעתו אף על פי שאינן דבר קבוע הן נחשבות כאוהל [=אוהל זרוק שמה אוהל], וחוצצות מפני

¹ סיבה זו נצרכת לחכמים, האומרים, שבבית הקברות אין הכהן מניח את עירובו, ובכל זאת מודים שבבית הפרס הוא מניח. אבל לדעת רבי יהודה, האומר, שכהן מניח עירובו אף בבית הקברות, מטעם המבואר להלן, מאותו הטעם כל שכן שמניח עירובו בבית הפרס.

² שמחזקת ארבעים סאה בלח שהם כוריים בישב, דאי קטנה כלי היא, ומקבלת טומאה ולא חייצא. [רש"י].

³ משמע דלא מקבלי טומאה אפילו מדרבנן ... וקשה, דבהמוכר בית אומר, שאני פשוטי כלי עץ דמדרבנן, גבי דף של נחתומין, והתם לא איירי בהנך דחזו למדרסות, דהנהו מקבלי טומאה דאורייתא, דכל המטמא מדרס מטמא טומאת מת ... (א) ורשב"א פירש התם, דאין לחוש, כיון דמסקנא לא קיימא הכי, דמוקי לה בדף של מתכת. (ב) ור"י מפרש, דכלי עץ שהם רחבים כעין דף, וראוי להניח עליהם חפצים, גזרו רבנן עלייהו טומאה, משום דדמו למקבלי כלי עץ, אבל פשוטי כלי עץ, שאינם רחבים, טהורין אפילו מדרבנן. (ג) וי"מ דדף של נחתומים וכיוצא בזה שהם שימושי אדם ומשמשי שימושי אדם גזרו רבנן בהן טומאה ... [תוס'].]

לָקַם מֵאֶתֶם בְּנִחְלָתָם וְהִרְמִיתָם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מֵעֶשֶׂר מִן הַמֵּעֶשֶׂר" (במדבר י"ח כ"ו).

ומשמע מכאן, שהם צריכים להפריש מהמעשר הראשון שבידם רק תרומת מעשר. ואפילו אם הקדים הלוי ליטול את המעשר הראשון קודם שהופרשה מהתבואה תרומה גדולה, ונמצא שנפסד הכהן.

כי אם תחילה היה הכהן נוטל תרומה גדולה, היה מקבל אחד מחמישים מהכל, ועתה יקבל אחד מחמישים ממה שנשאר ביד הבעלים.

ומצד שני נאמר ללוויים, "מכל מעשרותיכם תרימו את כל תרומת ה'"¹ ומשמע שהם צריכים להפריש ממעשר ראשון שבידם גם תרומה גדולה, אם עדיין לא נתנו קודם לכן.

ויישבו את שני הכתובים הללו, שאם הלוי נטל את המעשר הראשון בעוד התבואה שבולים, שאינם ראויים להיעשות כרי [=ערימה], להיות חייבים בתרומה גדולה, אין הלוי חייב לתת תרומה גדולה מחלקו.

ואם נטל את המעשר הראשון אחר שכבר נעשית התבואה כרי, ונתחייבה בתרומה גדולה, שנאמר בה, "ראשית דגןך", ללמד שחייב התרומה הוא משעה שנעשית התבואה דגן, כלומר כרי, מעתה, אם הלוי נוטל מעשר ראשון קודם לנתינת התרומה, על הלוי לתת גם מחלקו תרומה גדולה, ולאחר מכן יתן תרומת מעשר.

לערב במעשר ראשון

מעשר ראשון שניתן מתבואה שכבר נתנו ממנה תרומה גדולה, וממנו נתנו תרומת מעשר, הרי הוא כחולין גמורים, ולדברי הכל מערבים בו אפילו יש בו רק שיעור שתי סעודות מצומצמות.

ואם לא נתנו ממנו תרומת מעשר, הרי הוא כטבל, שאין מערבים בו כפי שנתבאר לעיל.

וכשנתנו ממנו תרומת מעשר, אבל הוא ניתן מתבואה שלא נתנו ממנה תרומה גדולה, בזה יש חילוק.

אם ניתן המעשר מהתבואה קודם שנעשית דגן, בכך שנתנו ממנו תרומת מעשר, דיו, והרי הוא חולין, ומערבים בו.

ואם הוא ניתן מתבואה אחרי שנעשית דגן, אינו יוצא מטבלו עד שיתנו ממנו תרומה גדולה, ולפיכך, אין מערבים בו.

יהיה להם יותר.

ב. אכסניא של מלך.

חיל של מלך, שהמלך מטיל על בני העיר לזונם בשובם ממלחמתם, מותר להאכיל אותם דמאי, אף על פי שהם ישראלים, והסיבה לכך, כי מאחר שאינם במקומם, הרי הם כעניים.

ואמר רב הונא, שדין זה שמאכילים את העניים ואת האכסניא דמאי הוא כדעת בית הלל. ובית שמאי חולקים על כך, ואומרים, שאפילו את העניים ואת האכסניא אין מאכלים דמאי.

ולפיכך, אם תמצא איזו ברייתא, שבה מבואר, שאין מאכילים עניים ואכסניא דמאי, דע שהיא כבית שמאי, ואינה הלכה.

לערב בדמאי

נתבאר, שלדעת בית הלל ותנא קמא של המשנה לעיל, כל דבר שראוי לאיזה אדם, אף על פי שאינו ראוי למערב עצמו, יכול לערב בו, ולפיכך, מאחר שהדמאי ראוי לעניים, כל אדם יכול להניח עירוב של דמאי.

ואפילו לדעת סומכוס, האומר, שאין אדם מערב אלא בדבר שיכול להיות ראוי לו עצמו, כל אדם יכול לערב בדמאי, כי כל אדם יכול להפקיר את נכסיו, ולהיות עני, ואז הדמאי מותר לו.

וטעם זה נצרך כשמניח מהדמאי כשיעור שתי סעודות בלבד, אבל אם מניח שיעור גדול יותר, יש טעם נוסף לכך שהעירוב מועיל לו, והוא, שיכול להפריש מהדמאי את המעשרות, וישארו חולין מתוקנים בשיעור שתי סעודות לעירובו.

לערב בטבל

הטבל כמו שהוא אינו ראוי לשום אדם. ולפיכך, לדברי הכל אין מערבים בו, ואפילו אם אינו טבל מהתורה, אלא מדברי חכמים בלבד, כגון שגדל בעציץ שאינו נקוב, ולא ינק מהאדמה.

ולפי המבואר לעיל, לכאורה כל זה כשמניח ממנו כשיעור שתי סעודות בלבד. אבל אם מניח שיעור גדול יותר, יש לומר שלדעת סומכוס העירוב מועיל לו, כי יכול להפריש ממנו את המעשרות, וישארו חולין מתוקנים בשיעור שתי סעודות לעירובו.

מעשר ראשון שהקדימו לתרומה גדולה

מצד אחד נאמר, "וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאֶמְרַתְּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמֵּעֶשֶׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי

לדבר מצווה. ואם כן, לדברי הכל אם מניח את עירובו בקבר, בשעה שקונה לו עירובו, אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה, כי יש בדבר מצווה, וקיום מצווה אינו נחשב הנאה. ומכל מקום נחלקו אם דבר זה מותר.

לדעת חכמים, אף על פי שבשעת קניית העירוב אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה, מכל מקום יש לו הנאה מכך שהעירוב נשמר שם גם אחר כך, כי אם יצטרך לו יאכלנו, ומאחר שדבר זה אינו מצווה, נמצא נהנה מאיסורי הנאה, ולכן אין לתת עירובו בקבר.

ולדעת רבי יהודה, מאחר שבשעת קניית העירוב בקבר אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה, מותר לו לתת את עירובו בקבר, אף על פי שהעירוב נשמר שם גם אחר כך, כי בכך שהיה העירוב מונח שם בשעת קניית העירוב אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה, כי קנה לו העירוב לדבר מצווה, וממה שהיה העירוב מונח שם אחר כך, גם אין לו הנאה, כי לא אכפת לו כלל אם לאחר קניית העירוב יאבד העירוב, ששוב אינו צריך לו.

הדמאי

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, לשון ספק, "דא מאי" כלומר "זה מהו". שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, שיש באכילתה עונש מיתה, וניתן לתת חיטה אחת לצאת ידי התרומה הזו.

ולכן אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, אסור לאכול ממנה, עד שיפריש ממנה שאר מעשרות חוץ מתרומה.

ומעשר ראשון ומעשר עני מעכב המפריש לעצמו, כשאר חולין שלו, שכן הם מותרים לאכילה כחולין, ואין בהם אלא דין נתינה ללוי ולעני, ומאחר שספק אם הם מעשרות, המוציא מחבירו עליו הראיה.

אבל תרומת מעשר ומעשר שני, לא יערב בחולין שלו, כי התרומה אסורה לזרים ולטמאים, ומעשר שני אסור לאונן ולטמא.

אכן מאחר שחייב הפרשת מעשרות מהדמאי הוא רק מתקנת חכמים, יש מקומות שהקלו, והתירו להאכיל דמאי, בלא להפריש ממנו מעשרות.

א. עניים.

מאחר שתקנת דמאי היא חומרא דרבנן בעלמא, התירו חכמים להאכיל את העניים דמאי, שבכך

¹ כן הגרסא בגמרא ואפשר שהכוונה לכתוב "כִּן תְּרִימוּ גַם אֶתֶם תְּרוּמַת ה' מִלֵּל מַעֲשֵׂי־יִתְכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן" (במדבר י"ח כ"ח). וי"ג מכל מתנותיכם תרימו, והכוונה לכתוב, "מִלֵּל מַתְּנֵי־יִתְכֶם תְּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ה' מִכָּל חֶלְבֹוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ" (במדבר י"ח כ"ט).

מודה בדיני עירוב, כגון ביד כותי, כי מאחר שאינו מודה בדין זה, יש לחוש שלא יניח עבורו לשם עירוב.

וכל זה כששולח את העירוב בידם, כדי שהם עצמם יקנו לו בו שביטה, אבל רשאי לשלוח את העירוב בידם, כדי שיתנו אותו לאדם אחר, שכבר אמר לו קודם לכן, שישלח לו מזון שתי סעודות להניח בעבורו עירוב. ואותו אדם נוטל את העירוב מהחרש השוטה או הקטן, ומניחו לשם עירוב, וקונה שם שביטה למשלח.

ובאופן הזה, מאחר שהשליח להולכת העירוב אינו עושה שם מעשה קניין, לא רק ביד חרש שוטה וקטן יכול לשולחו, אלא אפילו ביד פיל או קוף שלימדם ללכת לאותו מקום.

ולדברי רב חסדא, כל זה מועיל בתנאי שהמשלח עומד ורואה את השליחים הללו מביאים את העירוב עד אותו בן דעת שממתין שם לקבלו להניחו עבורו, שאם לא כן, יש לחוש שלא הוליו לו את העירוב.

ואם ראה שאותו אדם בן דעת קיבל מהם את העירוב, שוב אין לו לחוש שלא הניח בעבורו את העירוב, כי לדברי רב יחיאל, חזקה בדינו, ששליח עושה שליחותו, ויכול המשלח לסמוך על כך, שהניח בעבורו את העירוב וקנה לו שם שביטה⁴.

הנחת עירובי חצירות על ידי חרש שוטה או קטן

נתבאר שאין מניחים עירובי תחומין על ידי חרש שוטה או קטן, כי אינם בני דעת, ואין בידם לקנות שביטה למשלח.

וכל זה לענין עירובי תחומין, שהנחת העירוב קונה שביטה למערב, ויש בה מעשה קניין⁵.

אבל עירובי חצירות ניתן לעשות גם על ידי חרש שוטה וקטן, כי עירובי חצירות אינם מעשה קניין, אלא מעשה של צירוף מזונות בני החצר יחד, וכל שניתנו מזונות בני החצר במקום אחד, יש כאן עירוב.

להוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמישה זוזים.

ואם פדה את ההקדש שלו בשווי, בלא להוסיף חומש, מיד יצא ההקדש לחולין, ואין החומש מעכב את הדבר, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל בהקדש, הוא פדיון בכסף או מטלטלין, שנאמר "ונתן הכסף וקם לו"י¹ אבל הפודה את הקדשו בקרקע, לא עשה כלום² ואפילו אם נתן קרקע בשווי קרן וחומש, ולא נפדה ההקדש כלל.

לערב בהקדש שנפדה

המערב בהקדש, מאחר שאסור הוא באכילה, אינו עירוב.

ואם נפדה הקדש זה כהלכתו, כלומר בכסף או מטלטלין, אפילו עוד לא נתן את החומש, כבר יצא לחולין, ומעריבים בו.

וכשלא נפדה כהלכתו, כגון שפדאו בקרקע, לא יצא לחולין, ואין מעריבים בו.

ולפי המבואר לעיל, לכאורה לדעת סומכוס, העירוב מועיל כי יכול לחזור ולפדותו כהלכתו³.

הנחת עירובי תחומין על ידי שליח

הרוצה לקנות שביטה בסוף התחום, על ידי עירובי תחומין שיהיו שם, רשאי לשלוח את עירובו על ידי שליח, שיתן שם את העירוב עבורו, לקנות לו שם שביטה.

ומאחר שעירובי תחומין נחשבים כמעשה קניין, כי קונה לו שביטה במקום עירובו, ישלח את העירוב לקנות לו שביטה ביד שליח בן דעת, שבכוחו לעשות קניינים.

אבל חרש או שוטה או קטן, מאחר שאינם בני דעת, אין בכוחם לעשות קניינים, ולפיכך, אם ישלח בידם את עירובו, אפילו אם יניחו אותו במקום שרצה, לא קנה שם שביטה, ואין לו עירוב.

וכמו כן לא ישלח את העירוב ביד בן דעת שאינו

ולפי המבואר לעיל, לכאורה לדעת סומכוס, כל זה כשמניח ממנו כשיעור שתי סעודות בלבד, אבל אם מניח שיעור גדול יותר, יש לומר שהעירוב מועיל לו, כי יכול להפריש ממנו את התרומה, וישארו חולין מתוקנים כשיעור שתי סעודות לעירובו.

פדיון מעשר שני

מעשר שני, אם בא לאוכלו חוץ לירושלים, צריך לפדותו, שיכנסו המעות בקדושת מעשר שני תחתיו, ואת המעות יעלה לירושלים לקנות בהם דברי מאכל.

וכשהבעלים פודה מעשר שני של עצמו, עליו להוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמשה זוזים, להיות מעות מעשר שני.

ואם פדה את המעשר שלו בשווי, בלא להוסיף חומש, מיד הותרו הפירות באכילה, ואין החומש מעכב, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל במעשר שני, הוא פדיון בכסף שיש עליו צורה, שנאמר "ונתתה בְּכֶסֶף וְצִרְתָּ בְּכֶסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ" (דברים י"ד כ"ה), אבל הפודה מעשר שני שלו באסימון, הוא כסף שאין עליו צורה, לא עשה כלום, ואפילו נתן קרן וחומש, ולא נפדה המעשר שני כלל.

לערב במעשר שני שנפדה

המערב במעשר שני חוץ לירושלים, מאחר שאינו ראוי לאכילה שם, אינו עירוב.

ואם נפדה מעשר שני זה כהלכתו, כלומר בכסף שיש עליו צורה, אפילו אם עוד לא נתן את החומש, כבר יצא לחולין, ומעריבים בו.

וכשלא נפדה כהלכתו, כגון שפדאו באסימון, לא יצא לחולין, ואין מעריבים בו.

ולפי המבואר לעיל, לכאורה לדעת סומכוס, העירוב מועיל כי יכול לחזור ולפדותו כהלכתו.

פדיון הקדש

הבא לפדות איזה דבר שהקדיש הוא עצמו, עליו

¹ כן הגרסא בגמרא. רש"י פירש שהכוונה לכתוב, "ואם גאל יגאל את חֲשֵׁדָהּ הַמִּקְדָּשׁ אֲתוֹ וְיִסֵּף חֲמִשָּׁתַּיִם כֶּסֶף עֲרֶכְךָ עָלָיו וְקָם לוֹ" (ויקרא כ"ז י"ט).

² ואף על גב דבעלמא שוה כסף ככסף, הכא איכא מיעוטא, דדרשינן האי קרא בכלל ופרט וכלל ... [תוס'].

³ כן כתבתיו בכל דיני המשנה. ולכאורה יל"ע בדבר, כי אם כן, דיני המשנה שלא כדעת סומכוס, ואילו בייניהם נשנה גם שמעריבים לכהן בחלה, ודין זה לכאורה כדעת סומכוס, שכן לדעת תנא קמא, מאחר שהחלה ראווה לכהן, הכל מעריבים בה. ויל"ע בדבר.

⁴ ואם תאמר, פשיטא דהא מדיוקא דמתניתין שמעינן דחזקה שליח עושה שליחותו, דקנתי, ביד חרש שוטה וקטן אין זה עירוב, הא ביד פיקח הרי זה עירוב. ויש לומר דהתם סומך עליו לגמרי, אבל הכא שאמר להם לקבל מהם, דלא סמך עליו בכל השליחות, ממנו ולא עבד, משום הכי פריך, ומשני, דאפילו הכי חזקה שליח עושה שליחותו. [תוס'].

⁵ כן פירש רש"י שעירובי תחומין אקנויי שביטה הוא, וקטן לא אלים למיקני. וקשה ... לכן נראה לפרש, דעירובי תחומין הואיל ואסמכוה אקרא, חמירי, ולא הימנוהו רבנן, ולא הוי עירוב אם לא בעומד ורואה ... [תוס'].

דף לב

האם בשל תורה חזקה שליח עושה שליחותו

נתבאר שלעניין עירובי תחומין, אם ראה שהגיע עירובו עד השליח הכשר, ודאי עירב השליח עבורו, כי חזקה היא ששליח עושה שליחותו.

אכן דין עירוב הוא מדברי חכמים, ובו, מאחר שאינו חמור כל כך כדיני תורה, **הכל מודים שנאמר הכלל חזקה שליח עושה שליחותו** [=בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו]. **ולעניין דברי תורה, נחלקו חכמים** אם נאמר הכלל הזה.

לדעת רב נחמן, בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו, כלומר אין לסמוך על החזקה, ועד שלא ראינו שנעשה המעשה, אין לומר ודאי עשאו השליח.

ולדעת רב פפא, גם בשל תורה חזקה שליח עושה שליחותו, כלומר יש לסמוך על החזקה, ואף על פי שלא ראינו שנעשה המעשה, ודאי עשאו השליח¹.

ומבואר, שמחלוקם היא דווקא לעניין אם חזקה ששליח הדיוט עושה שליחותו או לא. **אבל לדברי הכל, ביי"ד ודאי עושים את המוטל עליהם**, ואפילו אם לא ראינו את המעשה, חזקה עליהם שעשו אותו.

מתי החדש מותר באכילה

במסכת מנחות מבואר, שנחלקו חכמים ממי מותר לאכול בכל שנה מהתבואה החדשה של אותה שנה.

ויש אומרים, שבזמן שבת המקדש קיים, הקרבת מנחת העומר בששה עשר בניסן, היא מתירה את התבואה החדשה, ועד שלא קרב העומר, אסור לאכול מתבואה חדשה של שנה זו.

ומכל מקום, מבואר שם, שאף על פי שלדעה זו מותר לאכול מהתבואה החדשה רק אחר הקרבת העומר. **הרחוקים, שאינם יודעים מתי קרב העומר, אינם צריכים להמתין עד שיגיעו עדים, ויעידו להם שקרב העומר, אלא מחצות היום ואילך, מותרים הם באכילת החדש.**

והסיבה לכך, כי ידוע, שאין ביי"ד מתעכבים

מלהקריב את העומר אחר חצות.

- ללשון ראשון בסוגייתנו, מהדין הזה שניתן לסמוך על ביי"ד שהקריבו את העומר, רצה רב ששת להביא ראיה לדבריו, שגם בדבר שאיסורו מהתורה, ניתן לסמוך על כך שעשה השליח שליחותו.

ורב נחמן דחה את ראייתו, כי בדין זה אין אנו סומכים על שליח הדיוט, אלא על ביי"ד, ועליהם ודאי יש לסמוך.

- וללשון שני בסוגייתנו, מהדין הזה בו מבואר שהרחוקים יכולים לסמוך על ביי"ד שלא התעצלו מלהקריב את העומר, רצה רב נחמן להביא ראיה לדבריו, שדווקא על ביי"ד ניתן לסמוך אבל על שליח הדיוט אין לסמוך שעשה שליחותו.

ורב ששת דחה ראייתו, כי בדין זה, הסיבה שאמרו שסומכים על ביי"ד, כי באו להתיר את החדש מחצות היום, וזה ניתן לעשות רק משום שסומכים על ביי"ד, שהם זריזים, ולא יעכבו הדבר, ובהם הם עדיפים על שליח הדיוט. אבל ודאי שגם עליו ניתן לסמוך, שלכל הפחות יעשה שליחותו עד סוף הזמן שעליו לעשות, וכגון לעניין מנחת העומר, אם היה הדבר תלוי בשליח הדיוט, ודאי עד הערב היתה קריבה.

האשה סומכת על הכהנים

שהקריבו עליה את קינה

אשה שהיתה טמאה טומאת לידה או טומאת זיבה, לאחר שתמו ימי טומאתה וטבלה, עליה להביא קרבן של שני תורים או שני בני יונה לכפרתה, והוא קרבן הנקרא "קן".

ובמקדש היה שופר שכתוב עליו "קנין", וכל מי שהיתה צריכה להביא את הקרבן הזה לכפרתה, היתה נותנת מעות באותו שופר. והכהנים היו נוטלים את המעות משם, וקונים בו קינים, ומקריבים אותם עבור הנשים שנתנו בשופר את המעות.

ומבואר, שאף על פי שהאשה מותרת לאכול קדשים רק אחרי שטבלה שוב, והקריבו עליה את קינה. **אם נתנה מעות בשופר הקינים, בידוע שבאותו יום הקריבו בעבורה את קרבנה. ולפיכך, אם טבלה, לערב היא מותרת לאכול בקדשים.**

ומהדין הזה, שניתן לסמוך על הכהנים שהקריבו את הקינים, רצה רב ששת להביא ראיה לדבריו, שגם בדבר שאיסורו מהתורה, ניתן לסמוך על כך שעשה השליח שליחותו.

ורב נחמן דחה ראייתו, כי בדין זה אין אנו סומכים על שליח הדיוט, אלא על ביי"ד, שביי"ד של כהנים היו מופקדים על כך ועליהם אנו סומכים שלא היו עומדים משם עד שיכלו כל המעות שבשופר.

אכילת עראי מהטבל

אכילת עראי, אינה טעונה הפרשת תרומות ומעשרות.

האומר לחבירו ליטול תאנים מתאנתו

מי שאמר לחבירו, צא ולקט לך תאנים מעץ תאנה שלי, ולא הודיעו בעל התאנים, אם כבר עישר את הפירות או לא.

כשהמלקט בא לאכול מהפירות אכילת עראי, דין פשוט הוא שמותר לו לאכול בלא לעשר, כי אכילת עראי תחת האילן אינה חייבת בהפרשת תרומות ומעשרות, ולכן אפילו אם לא עישר בעל הבית את הפירות אין בכך כלום.

וכשהמלקט בא לאכול מהפירות אכילת קבע, המחוייבת בהפרשת תרומות ומעשרות, בזה נאמרו החילוקים הבאים.

אם בעל התאנה לא נתן מידה לתאנים שילקט המלקט לעצמו, מאחר שבעל הבית אינו יודע כמה ילקט המלקט, אפילו אם ירצה בעל הבית להפריש תרומות ומעשרות מביתו, על התאנים שזה מלקט, אינו יכול.

ואם כן טבל גמור הן, ועל המלקט להפריש מהן תרומות ומעשרות כדין טבל גמור.

ואם בעל התאנה נתן מידה לתאנים שילקט המלקט לעצמו, מאחר שבעל הבית יודע כמה ילקט המלקט, אם ירצה בעל הבית להפריש תרומות ומעשרות מביתו על התאנים שזה מלקט, אף שאסור לעשות כן, כי אין לתרום שלא מן המוקף, מכל מקום אם עשה זאת, מה שעשה עשוי.

ולפיכך יש להסתפק אם הפריש בעל הבית

¹ (א) הרב רבינו שמשון מפוליר"א פוסק כרב ששת, דבהלכות גדולות פוסק, דהלכה כרב נחמן בדיני, וכרב ששת באיסורי. (ב) ולרבינו תם נראה, דהכא הלכה כרב נחמן, דבפרק התקבל ... פריך מהא ... חזקה שליח עושה שליחותו, ומשני הני מילי לחומרא, אבל לקולא לא. ובפרק קמא דחולין נמי מסיק לעולם אין חזקה שליח עושה שליחותו ... ועוד דרב שמעיה דבסמוך סבר נמי כרב נחמן ... (ג) ואומר ר"י, דמכל זה אין ראיה, דרב ששת נמי לית ליה חזקה שליח עושה שליחותו, אלא במקום שאם לא יעשה שליחותו, יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך עליו ... [תוס'].

ונתכוון לשבות תחת האילן, בין אם היה העירוב מונח בחלקו העליון של האילן, למעלה מעשרה טפחים, ובין אם היה העירוב מונח בחלקו התחתון של האילן, למטה מעשרה טפחים.

אין איסור תורה בהבאת העירוב מהאילן למקום שבינתו תחתיו, שהרי רשות היחיד עולה עד לרקיע⁴. ואם כן, בכל אופן כשמטלטל מהאילן תחתיו, מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד.

ולפיכך, לדעת רבי קנה לו עירובו שבינתו תחת האילן. [אלא שלעניין נטילת העירוב מהאילן בשבת עצמה יש חילוק, שאם היה העירוב מונח באילן למעלה משלושה טפחים, אסור לקחת אותו משם בשבת, כי אסור חכמים להשתמש באילן בשבת. ואם היה מונח למטה משלושה טפחים, הוא נחשב כמונח בקרקע, ומותר לטלו משם בשבת].

ולדעת חכמים, כל שהיה העירוב מונח באילן למעלה משלושה טפחים, מאחר שאסרו חכמים להשתמש באילן וליטול את עירובו משם בשבת, אסור לטלו משם גם בין השמשות של ערב שבת.

ואם כן, מאחר שבין השמשות לא היה יכול להביא את עירובו מהמקום שהוא מונח למקום שבו נתכוון לשבות, לא קנה לו עירובו שבינתו.

וכשהיה האילן ברשות הרבים, אם הניח בו את העירוב למעלה מעשרה טפחים במקום רחב ארבעה טפחים, ונתכוון לשבות תחת האילן. לדברי הכל לא קנה לו עירובו שבינתו, כי העירוב מונח ברשות היחיד מקום גבוה עשרה ורחב ארבעה, ואסור לו להביאו אליו לרשות הרבים.

וכשהניח את העירוב באילן למטה מעשרה טפחים, אפילו הניחו שם במקום רחב ארבעה, אינו רשות היחיד, אלא כרמלית. ואם כן אין בהבאת העירוב מהאילן למקומו שתחת האילן איסור תורה, אלא רק איסורי שבות, של טלטול מכרמלית לרשות הרבים, והשתמשות באילן.

ולפיכך, לדעת רבי, האומר שלא אסרו חכמים איסורי שבות בין השמשות, קנה לו עירובו שבינתו תחת האילן, כי בזמן בין השמשות יכול להביא עירובו למקום שנתכוון לשבות בו.

ולדעת חכמים, האומרים שאסרו חכמים איסורי

ואף לדעת רבן שמעון בן גמליאל, הסיבה שאינו מעשר, כי יש בדבר איסור לתרום שלא מן המוקף, אבל אם לא היה בדבר איסור, גם הוא מודה, שוודאי עישרם בעל הבית.

ומכאן רצה רב ששת להביא ראיה, שחזקה היא, שגם בדבר שאיסורו מהתורה, שליח עושה שליחותו².

ורב נחמן דחה ראיה זו כי באמת יתכן ששאר שליחויות בדבר שאינו מוטל על השליח פעמים מתרשל ואינו עושה שליחותו, ורק דבר המוטל עליו, כפירותיו שלו, חזקה היא שמעשרם כדברי רב חנינא חזא, חזקה על חבר, שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו.

הנותן את עירובו באילן [שאינו בעיבורה של עיר]

כלל בדינו, שהמניח עירובי תחומין, לא קנה שבינתו במקום שבו מונח העירוב עצמו, אלא במקום שנתכוון לשבות בו בסמוך לעירובו, ומשם יש לו אלפיים אמה של תחום שבת.

וכל זה, בתנאי שבזמן בין השמשות, שאז הוא קונה את השבינתו באותו מקום, יוכל להביא את העירוב ממקום שהוא מונח בו, למקום שנתכוון לשבות בו.

אבל אם יש איסור בדבר, שמחמתו אינו יכול להביא את העירוב מהמקום שהוא מונח בו למקום שבו הוא רוצה לשבות, לא הועיל לו עירובו.

ודין זה תלוי במחלוקת רבי וחכמים. שכן לדעת רבי, כל דבר שהוא משום שבות³, לא גזרו עליו חכמים בין השמשות של ערב שבת. ואם כן, רק כשיש בהבאת העירוב אליו איסור תורה, לא קנה לו עירובו.

אבל כשיש בדבר איסור מדברי חכמים, מאחר שלא גזרו בין השמשות, יכול להביא את עירובו אליו, וקנה לו שבינתו במקומו.

ולדעת חכמים, גזרו כל איסורי שבות גם בין השמשות. ואם כן, אפילו כשיש בהבאת העירוב אליו איסור מדברי חכמים, לא קנה לו עירובו.

ומעתה, כשהיה אילן עומד ברשות היחיד,

תרומות ומעשרות על התאנים שזה מלקט, ושוב אינן טבל גמור אלא ספק טבל, ולכן דינן כדמאי, שעל המלקט להפריש ממנו מעשרות מספק.

ומבואר בגמרא, שדין זה אמור, כשבעל הבית הוא עם הארץ, שאינו יודע שאסור לתרום שלא מן המוקף, והמלקט הוא חבר, החושש שמא בעל הבית לא עישר. [אמנם כשגם המלקט עם הארץ, הוא סומך על בעל הבית שעישר, ואינו שומע לנו לעשר מספק].

אבל כשבעל הבית הוא חבר, והמלקט הוא עם הארץ, בזה נחלקו חכמים אם יש לדון את הפירות כמעושרים בוודאי או כטבל גמור.

לדעת רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שאסור לתרום שלא מן המוקף, ודאי הוא, שבעל הבית לא תרם מביתו על הפירות שזה מלקט, ועדיין הן בטבלם.

ואף שבכך מכשיל את עם הארץ לאכול טבל גמור, נוח לו לחבר שלא יעשה בעצמו אפילו איסור קל של תרומה שלא מן המוקף, ואפילו אם על ידי זה יעשה עם הארץ איסור חמור של אכילת טבל.

ומאחר שהפירות הללו טבל הם, אם בא חבר אחר ומקבלם מאותו עם הארץ שליטס, עליו לעשר אותם.

ולדעת רבי בנו של רבן שמעון בן גמליאל, מאחר שאכילת טבל היא עוון חמור שעונשו מיתה, ודאי הוא שבעל הבית עישר את הפירות מביתו, כדי שלא יכשל המלקט באכילת טבל.

ואף שבכך הוא עובר באיסור של תרומה שלא מן המוקף, נוח לו לחבר לעשות בעצמו איסור קל של תרומה שלא מן המוקף, כדי שלא יכשל עם הארץ על ידו באיסור חמור של אכילת טבל¹.

ומאחר שהפירות הללו מעושרים בוודאי, אם בא חבר אחר ומקבלם מאותו עם הארץ שליטס, אוכל מהם בלא לעשר.

הוכחה מהדין הנ"ל אם שליח עושה שליחותו נתבאר שלדברי הכל, מאחר שעל בעל הבית מוטל לעשר את פירותיו, חזקה היא שמעשרם.

¹ והא דמסיק פרק קמא דשבת, גבי הדביק פת בתנור, דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, הכא שאני, שהוא גורם לו לעבור, שהוא אומר לו לקוט, וסבור שעשורן ... ואומר ר"י, שיש לחלק בההיא דהדביק, לפי שפשע שהדביק סמוך לחשיכה, ואף על גב דהוי שוגג, איבעי ליה לאסוקי אדעתיה, אבל בהנך דלא פשע מידי, שרי. והא דשרי בחציה שפחה וחציה בת חורין לשחררה כשנהגו בה מנהג הפקר, אף על גב שעובר בעשה, לא דמי פריצות דידהו, למדביק פת בתנור, שאותו לא היה אנוס כלל, אבל שפחה האסורה לעבדים ולבני חורין, והיא להוטה אחר זנות, אי אפשר שלא תכשיל בני אדם, ודמו לאונסיין. ועוד דהוה ליה כמצוה דרבים, כדמשני גבי רבי אליעזר ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה, מצוה דרבים שאני. [תוס'].

² אף על גב דמעשר פירות מדרבנן ... כיון דעיקר שם מעשר מן התורה חשיב לה כשל תורה. [תוס'].

³ כל איסור שבת ויו"ט דהוי מדרבנן קרי שבות. [רש"י].

⁴ לא היה צריך להאי טעמא דרשות היחיד עולה עד לרקיע, דאי נמי הוי מקום פטור, הוא ועירובו במקום אחד, אלא האמת אומר. [תוס'].

הרבים, שהוא גבוה תשעה טפחים, והרבים מכתפים עליו, כלומר נותנים עליו משא לסדרו על כתפיהם, אבל אם יכול לקרב את העירוב על גבי הענף, עד המקום שרצה לשבות בו, מועיל לו עירובו.

דף לג

שיעור מקום הנחת העירוב

לדעת רבי יהודה, המניח את עירובו ברשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, צריך שיניח אותו במקום רחב ארבעה.

ולפיכך, אם מניח את עירובו על גבי קורה העומדת ברשות הרבים, קונה לו עירובו, רק כשהיא רחבה על גבה ארבעה טפחים⁵. אבל כשאינה רחבה ארבעה טפחים לא קנה לו עירובו.

וכל זה כשמניח את העירוב למעלה מעשרה טפחים, אבל אם הניח אותו למטה מעשרה טפחים, אפילו אם הניחו על גבי מקום צר, קנה לו עירובו. שכל שהוא למטה מעשרה, נחשב כמונח על הקרקע עצמה, והקרקע רחבה הרבה.

נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, סל רחב ארבעה שבראש קנה דק העומד ברשות הרבים, אף על פי שהסל עצמו אינו גבוה עשרה טפחים, אם על ידי הקנה הוא גבוה עשרה טפחים, הרי זה נידון כרשות היחיד.

כי אנו אומרים במחיצות הסל גוד אחית כאילו הן יורדות סביב עד הקרקע, ונמצאו המחיצות מקיפות את הקנה ברוחב ארבעה טפחים, מהקרקע ולמעלה.

ולפיכך אם זרק חפץ מרשות הרבים על ראש הסל, הרי זה חייב.

שבטל כי אינו יכול ללכת עד עירובו.

והסיבה לכך שאם היה העירוב בתוך ארבע אמות שחוץ לתחום הוא מועיל לו, כי לדעת רבא כל ארבע אמות שסביב העירוב נחשבות כמקומו, כאילו היו מוקפות מחיצות, ונמצא שמקום שביתתו נכנס לתוך התחום, ואינו יוצא לגמרי מהתחום.

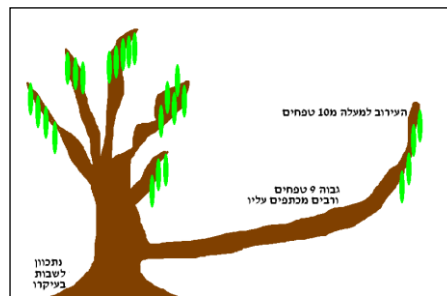
ומאחר שמקום שביתתו נחשב כרשות היחיד, הרי הוא דומה למקום הנחת העירוב למעלה מעשרה טפחים באילן. ומאחר שהם דומים נראה הדבר כהיתר, לטלטל את העירוב מהאילן למקומו. ולפיכך קנה לו עירובו, אף על פי שבאמת מקום שביתתו ברשות הרבים.

ולדברי רב יצחק בריה דרב משרשיא, האופן שבו נאמר **הדין הנ"ל, שהנותן עירובו באילן למעלה מעשרה טפחים, ונתכוון לשבות תחתיו, לא קנה לו עירובו, נאמר רק כשנתכוון לשבות בצד גזע האילן, ונתן את עירובו בענף האילן הנוטה חוצה לו יותר מארבע אמות³.**

שמאחר שהעירוב מרוחק ממקום שביתתו יותר מארבע אמות, כשירצה ליטול את העירוב מהאילן, הרי הוא מטלטל אותו מהאילן שהוא רשות היחיד לרשות הרבים שתחתיו.

ומאחר שלא רצה לקנות שביתה תחת מקום הנחת העירוב, אין המקום הזה נחשב כרשות היחיד, לומר שנראה כמטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד, אלא נחשב מטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים.

ומאחר שאסור לעשות זאת, לא קנה לו עירובו⁴.

וכל זה כשאינו יכול להביא את הככר ממקומו למקום שביתתו דרך הענפים. כגון שהענף שבין מקום הנחת העירוב לבין גזע האילן נחשב רשות

שבות גם בין השמשות, **לא קנה לו עירובו שביתה תחת האילן**, כי בזמן בין השמשות לא היה יכול להביא עירובו למקום שנתכוון לשבות בו.

האופן שבו נאמר הדין הנ"ל

לדברי רבא, מה שנתבאר עד עתה, שכשהאילן עומד ברשות הרבים, והניח בו את העירוב למעלה מעשרה טפחים, ונתכוון לשבות תחתיו, לא קנה לו שביתה, כי אינו יכול להביא את העירוב מהאילן הנחשב רשות היחיד למקומו ברשות הרבים, אין זה אלא כשהיה האילן עומד חוץ לעיר.

אבל כשהיה האילן עומד בתוך העיר, או בתוך עיבורה של עיר [=שבעים אמה ושיריים של עיר¹], מקום הנחשב כחלק מעיר עצמה², העירוב קונה לו שביתה, אף על פי שהניחו באילן למעלה מעשרה טפחים, ונתכוון לשבות תחתיו.

והסיבה לכך, כי לדעת רבא, העיר עצמה, מתוך שהיא מוקפת ישוב ומחיצות, נחשבת כאילו מלאה כולה עפר עד גובה הבתים והמחיצות, וכאילו כולה רשות היחיד.

ולפיכך המתכוון לשבות תחת האילן, נחשב כמתכוון לשבות בגובה העיר על גבי מילוי העפר, ונמצא שנתכוון לשבות ברשות היחיד, כמקום הנחת העירוב.

ואף שבאמת מדין תורה, מקומו נחשב רשות הרבים, ואסור לו לטול את העירוב מרשות היחיד שעל האילן, למקומו ברשות הרבים. מכל מקום, מאחר שיש להחשיב את מקומו כעין רשות היחיד, דומה מקומו למקום עירובו, והרי הוא כמי שנמצא עם עירובו במקום אחד.

ובאמת, אם כן דעת רבא, רוב פעמים יועיל לו עירובו המונח באילן למעלה מעשרה טפחים, גם כשהוא חוץ לעיבורה של עיר. שכן לדעת רבא המניח עירובו, נחשבים כל ארבע אמות של מקום שביתתו כרשות היחיד.

ולכן אם היה עירובו מונח בארבע אמות שחוץ לתחום, קנה לו עירובו, ואינו כעירוב שיצא לגמרי חוץ לתחום,

¹ כן פירש כאן רש"י. אולם לפי המבואר בפרק כיצד מעברין, רק דעת רבי מאיר שנותנים קרפף לעיר, והעיבור של עיר שנותנים לה לדברי הכל, הוא כשהיה בית נכנס בית יוצא, ושאר אופנים המבוארים להלן במשנה בתחילת פרק כיצד מעברין, ושם בגמרא בדף נ"ה.

² כגון שהיתה עיר בסוף אלפים אמה של עירו, והיה רוצה לילך עוד אלפים, והניח עירובו באותה העיר באילן העומד בתוך עיבורה של עיר. [רש"י].

³ ואם תאמר והיכי חשיב למעלה מעשרה רשות היחיד, הא גדיים בוקעין בו תחתיו, ואפילו רבי יוסי ברבי יהודה לא שרי אלא בהדרן מחיצות. ויש לומר דמייירי כגון שסתום תחת הזקיפה, דלא מצי בקעי. אי נמי כגון שיש גובה עשרה באותו זקיפה, דחשיב רשות היחיד אף על גב דגדיים בוקעין ... [תוס'].

⁴ אבל כשהיה העירוב למטה מעשרה טפחים יכול להביאו אליו בלא איסור תורה כי מסירו מהעץ שהוא כרמלית ומביאו למקומו בחולכה של פחות פחות מארבע אמות. [רש"י]. ומהר"י מפרש דאפילו במופלג טובא יכול להוליכו בבת אחת עד מקום שביתתו דכיון דעוקרו מכרמלית שוב אינו מתחייב בהנחתו אלא משום שבות. [תוס'].

⁵ ואף על גב דרשות היחיד היא הד קורה, והוא נתכוון לשבות ברשות הרבים, הא אמרן, הנותן את עירובו יש לו ארבע אמות, ורשות היחיד עולה עד לרקיע, וגבי אילן הוא דלא הוי עירוב, כדאוקימנא, בנופה נוטה חוץ לארבע אמות, אבל הכא דליכא נוף, שפיר דמי. [רש"י].

אבל לדעת חכמים, האומרים, שגזרו על השבות גם בין השמשות, הנוטל מכלכלה שעל האילן, נחשב כמשתמש בצידי האילן. ונחלקו חכמים במסכת שבת אם דבר זה אסור כהשתמשות באילן עצמו, ומסקנתם שהדבר אסור. ואם כן, לדעת חכמים, מאחר שאינו יכול ליטול את העירוב מהכלכלה בין השמשות, לא קנה לו עירובו.

נתן את העירוב בכלכלה על גבי אילן למעלה מעשרה

נתבאר לעיל, שיש אופן שבו גם לדעת רבי, הנותן את עירובו למעלה מעשרה טפחים באילן העומד ברשות הרבים, ונתכוון לשבות תחת האילן, לא קנה לו עירובו.

והוא, כשנתן את העירוב בענף, במקום מרוחק ממקום שבתו ארבע אמות או יותר.

שכן אם ירצה להביאו ממקומו למקום שבתו, כשיורידנו מהאילן הוא מטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, ואינו יכול לעשות זאת.

ולדברי רבי ירמיה, כל זה כשנתן את העירוב על הענף עצמו, אבל אם נתן את העירוב בכלכלה, ותלה את הכלכלה על הענף, **קנה לו עירובו**.

והסיבה לכך, **כי מאחר שהכלכלה ארוכה, יכול להטותה בלא להורידה מהעץ, עד שיגיע ראשה האחד לתוך עשרה טפחים שהם רשות הרבים¹. ובכך יכול ליטול את עירובו משם** לרשות הרבים שתחת הענף **בהיתר**, ומאחר שיכול להביא את עירובו עד אליו בהיתר, קנה לו עירובו.

וכל זה כדעת רבי, האומר, שכל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות, ולכן מאחר שאין כאן שום איסור בנטילת העירוב מהכלכלה בין השמשות קנה לו עירובו.

אבל לדעת חכמים, האומרים, שגזרו על השבות גם בין השמשות, הנוטל מכלכלה שעל האילן, נחשב כמשתמש בצידי האילן. ונחלקו חכמים במסכת שבת אם דבר זה אסור כהשתמשות באילן עצמו, ומסקנתם שהדבר אסור. ואם כן, לדעת חכמים, מאחר שאינו יכול ליטול את העירוב מהכלכלה בין השמשות, לא קנה לו עירובו.

המניח עירוב לשני ימים

נתבאר, שעל ידי הנחת העירוב בסוף התחום,

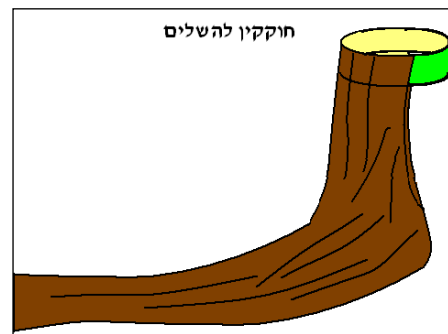
דברי יהודה, כשנותן כלכלה על האילן הזה, להשלים את מקום העירוב לארבעה טפחים.

לדעת רבי, חוקקים להשלים¹, כלומר מאחר שהכלכלה סמוכה לאילן, רואים את האילן כאילו נחקק עד כנגד תחתית הכלכלה, כדעת רבי מאיר המבוארת לעיל בדף י"א שחוקקים להשלים.

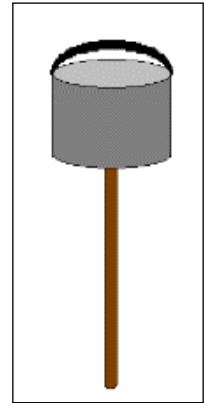
ומעתה הכלכלה מצטרפת עם האילן להיחשב יחד מקום רחב ארבעה טפחים, ולפיכך קנה לו העירוב.

ומכל מקום אין הדבר מועיל להחשיב את המקום הזה כרשות היחיד גמורה, לומר שיהא אסור לטלטל ממנו תחתיו. כי תחת המקום הזה אין האילן רחב ארבעה², ואף רבי יוסי ברבי יהודה מודה, שאין לומר כאן גוד אחד מחיצות, כי אין כאן מחיצות סביב, להקיף את כל המקום של ארבעה טפחים, שהרי הכלכלה אינה מקיפה את האילן אלא מצידו האחד.

ולדעת חכמים, אין חוקקים להשלים, כלומר מאחר שבפועל אין כאן מקום אחד רחב ארבעה טפחים, עירובו אינו קונה לו, ואין לומר שרואים את האילן כאילו נחקק.

וכל זה כדעת רבי, האומר, שכל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות, ולכן מאחר שאין כאן שום איסור בנטילת העירוב מהכלכלה בין השמשות קנה לו עירובו.

נתן את העירוב באילן צר למעלה מעשרה טפחים

נתבאר לעיל, שיש אופן שבו גם לדעת רבי, הנותן את עירובו למעלה מעשרה טפחים באילן העומד ברשות הרבים, ונתכוון לשבות תחת האילן, לא קנה לו עירובו. והוא, כשנתן את העירוב בענף, במקום מרוחק ממקום שבתו ארבע אמות או יותר.

שכן אם ירצה להביא אותו ממקומו למקום שבתו, כשיוריד אותו מהאילן הוא מטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, ואינו יכול לעשות זאת.

וכל זה כשהאילן רחב ארבעה טפחים או יותר, אבל **כשהאילן אינו רחב ארבעה טפחים, אף למעלה מעשרה טפחים אינו נחשב רשות היחיד אלא מקום פטור, ומותר לטלטל ממנו למטה**, ואם כן, אין לומר שהעירוב בטל מטעם שאינו יכול להביאו למקום שבתו.

ומכל מקום, גם באופן הזה נחלקו חכמים אם העירוב מועיל לו.

- **יש אומרים, שמאחר שיכול להביא את העירוב ממקומו למקום שנתכוון לשבות בו, קנה לו עירובו.**

- **ולדעת רבי יהודה, מאחר שמקום העירוב אינו רחב ארבעה טפחים, לא קנה לו עירובו, כי לדעתו, כשהעירוב מונח למעלה מעשרה אינו קונה שבתו לאדם, אלא כשהוא מונח במקום רחב ארבעה טפחים.**

ולדברי רבינא, נחלקו חכמים, מה הדין אליבא

¹ כגון שפי הכלכלה שוה לגבי האילן, ומשום הכי הוי חורי רשות היחיד, והעירוב מונח בשולי הכלכלה, שהיא רחוקה שלושה ולהכי צריך חקיקה. [תוס']

² כן פירש רש"י ... דלא הוי רשות היחיד אלא אם כן מתחיל להיות רחב ארבעה בתוך שלושה הסמוכין לארץ. ולא נראה ... וצריך לומר דלא הוי רשות היחיד אלא אם כן מתחיל להיות רחב שלושה בתוך שלושה הסמוכין לארץ. [ע"פ תוס']

³ פירש רבינו שמואל, דהאי אמורא סבר לה כרבנן, דאמרי ... אגד כלי שמיא אגד, וכיון דאגד כלי למעלה מעשרה, כשנח העירוב למטה, אין בהנחה זו איסור הוצאה, ואחר שנח ברשות הרבים, יכול ליטלו ולאוכלו. ומיהו אפילו לא שמיא אגד, אין כאן איסור הוצאה, והואיל ונח בכלכלה למטה מעשרה, דהוי כרמלית, אם רחב ארבעה, ואין בהטייה זו איסור דאורייתא. [תוס']

האדם קונה לו שביטה באותו מקום, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח.

ואין צורך שיהא העירוב קיים כל היום, ודי בכך שהיה העירוב קיים בכניסת היום, ואפילו אם מיד אחר כך אבד או נשרף, כבר קנה שביטה באותו מקום.

וכשהיו שני ימים סמוכים זה לזה, כגון יום טוב סמוך לשבת, ורצה לערב בשניהם, **קניין שביטה שקנה ביום הראשון, מועיל רק לאותו יום ולא למחרת.**

ולפיכך, כדי שיוכל לסמוך על העירוב בשני הימים, צריך שיהא העירוב קיים בשני בין השמשות של כניסת שני הימים.

ומבואר במשנה בדף ל"ח, שכדי שיוכל לסמוך על העירוב בשני הימים, יעשה באופן הבא: ביום הראשון ישלח את עירובו לסוף התחום, והשליח ימתין שם עם העירוב עד החשיכה, ובכך יש לו עירוב ליום הראשון. ולאחר מכן השליח ייטול את העירוב, ויקחנו עמו לעיר, ולמחרת יצא עמו, ויניחנו שם קודם חשיכה, [שכן ביום טוב יכול לטלטל את העירוב], כדי שיקנה לו עירוב ליום השני.

וכשהיום השני שבת לא יוכל לחזור עם העירוב לעיר ולכן אם ירצה יאכלנו באותו מקום.

והסיבה שראוי לעשות כן, ולא די בהנחת העירוב קודם היום הראשון והשארית שם עד היום השני. כי אם יניח את העירוב ביום הראשון, ולא יטלנו, יש לחוש שיאבד עד הערב השני, ושוב לא יהא לו שם עירוב ליום השני.

הסיבה שצריך להביא את העירוב למקום שנתכוון לשבות בו

נתבאר, שהעירוב קונה לו שביטה בסוף התחום במקום שנתכוון לשבות בו רק כשהיה שם העירוב בפועל, ולכן צריך השליח להוליכו לשם. אבל אם יניח את העירוב בביתו, ויתכוון לשבות בסוף התחום, לא קנה לו העירוב שביטה.

ולכאורה מכאן יש להקשות על דברי רבינא, שאמר לעיל, שכל שיש אפשרות להביא את העירוב בהיתר למקום שנתכוון לשבות בו, קנה

לו העירוב, אף על פי שלא הביאו.

שכן לפי דבריו, הוא הדין בזה, מאחר שיכול להביא את העירוב מביתו למקום שנתכוון לשבות בו, יקנה לו עירובו אף על פי שהוא בביתו.

ומתוך כך שנתבאר שצריך לשלח עירובו למקום שנתכוון לשבות בו² מבואר שלא כדברי רבינא.

דף לד

ויישב רבי זירא, שבאמת מעיקר הדין היה העירוב מועיל גם כשהוא מונח בביתו, משום שיכול להוליכו בין השמשות למקום שמתכוון לשבות בו.

והסיבה שאמרו לשלחו למקום שנתכוון לשבות בו, **משום** שיש אופן שבו לא יוכל לערב כשהעירוב בביתו, והוא כשחל **יום טוב אחר השבת**, ורוצה לערב ליום טוב. שבשבת שהיא ערב יום טוב לא יוכל להוליך את העירוב למקום שביתתו, כי בשבת ההוצאה אסורה, ומאחר שלא יוכל לשלחו, לא קונה לו העירוב.

וכדי שלא יבואו לטעות בין האופן הזה לשאר אופנים, אמרו, שבכל אופן יש לשלוח את העירוב למקום שמתכוון לשבות בו.

נתכוון לשבות ברשות הרבים ונתן עירובו בכותל נתבאר שמקום שביתתו של אדם נחשב כרשות היחיד. ולפיכך, כשהיה כותל ברשות הרבים, ונתן בו אדם את עירובו, אפילו למעלה מעשרה טפחים שהוא רשות היחיד, **ונתכוון לשבות למטה בצד הכותל**, שהוא רשות הרבים, **לדברי הכל קנה לו עירובו.**

כי אף שבאמת מקומו רשות הרבים, מאחר שנתכוון לקנות בו שביטה, הוא נידון כרשות היחיד, ונחשב כמקום שיכול להביא אליו את עירובו.

ובזה לא נחלקו חכמים ורבי, כי מחלוקתם היא כשנתן את עירובו באילן.

לדעת חכמים גזרו על ההשתמשות בו בין השמשות, ומהטעם הזה אינו יכול להביא אליו את עירובו מהאילן את תחת האילן, אבל בכותל מותר להשתמש אפילו בשבת, ואין כאן בית

מיחוש.

וכל זה כשנתכוון לשבות סמוך לכותל, אבל **כשנתכוון לשבות בריחוק מהכותל יותר מארבע אמות**, ודאי יש לדון את המקום שתחת הכותל כרשות הרבים, ובזה יש חילוק בין אם נתן את העירוב בכותל למעלה מעשרה טפחים, ובין אם נתנו שם למטה מעשרה טפחים.

אם נתן את העירוב למעלה מעשרה טפחים, העירוב ברשות היחיד, ואסור להורידו ממקומו לרשות הרבים שלמטה, ולפיכך **לא קנה לו עירובו.**

ואם נתן את העירוב למטה מעשרה טפחים, העירוב מונח בכרמלית.

ולדעת רבי בין השמשות לא אסרו לטלטל מכרמלית לרשות הרבים, ולכן יכול להביא את העירוב מהכותל עד מקומו³, וקנה לו עירובו.

ולפירוש שני של רש"י, כל זה כשנתכוון לשבות בארץ בצד הכותל, אבל **אם נתכוון לשבות בראש מגדל** [=כמין ארון גדול של עץ] **שבצד הכותל**, יהיה הדין **להיפך.**

אם נתן את העירוב בכותל למעלה מעשרה טפחים, מאחר שגם העירוב ברשות היחיד, וגם הוא ברשות היחיד סמוך לכותל, ואין הפסק ביניהם, מותר לו להביא את עירובו אליו, ולפיכך **קנה לו עירובו.**

ואם נתן את העירוב בכותל למטה מעשרה טפחים, כגון בגובה תשעה טפחים שרבים מכתפים עליו, מאחר שהוא רשות הרבים, אינו יכול להביא אליו את עירובו לרשות היחיד, ולכן **לא קנה לו עירובו.**

ולדברי רבי ירמיה, הדין האחרון אמור במגדל המחובר לארץ במסמרים, שאי אפשר לנטותו. אבל מגדל שאפשר לנטותו, מאחר שיכול להטותו, יטהו, עד שיהיה גובהו פחות מעשרה טפחים, ובכך יחשב כרמלית ולא רשות היחיד. ולדעת רבי, יקנה לו העירוב שביטה, כי בשעת בין השמשות מותר לטלטל מכרמלית לרשות הרבים.

ולדברי רבא, פעמים יהיה הדין הנ"ל גם במגדל שאינו מחובר לקרקע, ואפשר להפילו, וכגון שהוא גבוה יותר מארבע אמות. שכן מגדל כזה, אם יפילו אותו לארץ, יהיה ראשו מחוץ לארבע אמות הראשונות שהיה בו בתחילה. ומעתה אם יקח את עירובו לאוכלו במקום שנפל ראשו, אינו אוכלו במקום שנתכוון לשבות בו, ולכן לא קנה לו עירובו.

וכל זה כשלא היה עירובו מחובר לו בחבל, אבל אם

¹ ... דאיהו אפילו בלא פת קני ליה שביטה ... [רש"י].

² האי דנקט לאותובי מתניתין דיום טוב ושבת, משום דלא תנן במשנה אחרית הולכת עירוב בהדיא כי הכא. [רש"י]. ולר"י נראה, דדוקא מיום טוב פריך, אבל מהא דבעינן הולכת עירוב בערב שבת לא מצי למיפדך, דהא בין השמשות שהוא שעת קניית עירוב, לא מצי לאמטויי התם, משום איסור הוצאה. [תוס'].
³ ואף על גב דעירובו חוץ לארבע אמותיו, מצי שקיל ליה ואיתויי פחות פחות דרבנן, והכא דבין השמשות הוא, לא גזור. [רש"י].

ובין כשהוא ברשות הרבים, ובין כשהוא בכרמלית.

ולפיכך, מי שנתן עירובו בבור, ונתכוון לשבות בתוך הבור, בכל אופן קנה לו עירובו, ואפילו אם הבור עמוק מאה אמה, ונתכוון לשבות בעומקו והניח העירוב קרוב לשפתו, או נתכוון לשבות קרוב לשפתו, והניח עירובו בעומקו, כי בכל אופן הוא ועירובו ברשות אחת, ויכול להביאו אליו.

אבל כשנתכוון לשבות בצד הבור, בזה יש חילוק בין הבורות.

כשהיה הבור ברשות היחיד, דין פשוט הוא שקנה שביתה, כי יכול להביא אליו את העירוב מהבור שהוא רשות היחיד, למקומו חוץ לבור שהוא רשות היחיד.

וכשהיה הבור ברשות הרבים, דין פשוט הוא שלא קנה שביתה, כי אינו יכול להביא אליו את העירוב מהבור שהוא רשות היחיד, למקומו חוץ לבור שהוא רשות הרבים.

וכשהיה הבור בכרמלית, בזה נחלקו רבי וחכמים שכן הוצאת העירוב מהבור שהוא רשות היחיד חוצה לו לכרמלית היא איסור מדברי חכמים.

לדעת רבי, בזמן בין השמשות שאז העירוב קונה, לא גזרו על כך, ויכול להביא אליו את עירובו, ולכן קנה לו עירובו.

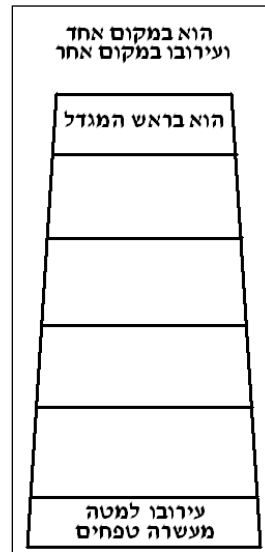
ולדעת חכמים, גם בזמן בין השמשות, שאז העירוב קונה, גזרו שלא לטלטל מרשות היחיד לכרמלית, ואסור להביא אליו את עירובו, ולכן לא קנה לו עירובו.

הנותן את עירובו בראש קנה או [קונדס] מוט קנה וקונדס שהיו תלושים ונעץ אותם בארץ, לדברי הכל מותר להשתמש בהם בשבת, ואינם כאילו שגזרו שלא להשתמש בו בשבת.

ולפיכך, לדברי הכל, נותן אדם את עירובו בראש קנה או קונדס שכבר נתלשו ונעץ אותם בארץ, ואפילו אם הם גבוהים מאה אמה, ונתכוון לשבות תחתיהם. כי מותר לו להביא את עירובו מראש הקנה והקונדס אליו

ולא רק כשהקנה עומד ברשות היחיד, שאז בין למעלה בראש הקנה, ובין למטה תחתיו, הכל נידון כרשות היחיד, שכן רשות היחיד עולה עד

קומה שבה העירוב מונח אינה גבוהה עשרה טפחים. **ומאחר שאינו יכול להביא אליו את עירובו, וגם מקום עירובו אינו כמקומו, נחשב הוא כמי ששבת במקום אחר מעירובו, ולא קנה שביתה במקומו.**

ולדברי רבי ירמיה, הדין האחרון אמור במגדל המחובר לארץ במסמרים, שאי אפשר לנטותו.

אבל מגדל שאפשר לנטותו, מאחר שיכול להפילו לארץ, לדעת רבי קנה לו העירוב המונח למטה מעשרה טפחים.

כי אם יפילו את המגדל, נמצא האדם מוטל ברשות הרבים, וכבר נתבאר, שלדעת רבי, הרוצה לקנות שביתה ברשות הרבים, ועירובו מונח בכרמלית, קנה שביתה כי בין השמשות מותר לטלטל מכרמלית לרשות הרבים.

ולדברי רבא, פעמים יהיה הדין הנ"ל גם במגדל שאינו מחובר לקרקע, ואפשר להפילו, וכגון שהוא גבוה יותר מארבע אמות.

שכן מגדל כזה, אם יפילו אותו לארץ, יהיה ראשו מחוץ לארבע אמות הראשונות שהיה בו בתחילה. ומעתה, אם יקח את עירובו לאוכלו במקום שנפל ראשו, אינו אוכל אותו במקום שנתכוון לשבות בו, ולכן לא קנה לו עירובו.

הנותן את עירובו בבור

הבור, כשהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה, הרי הוא רשות היחיד, בין כשהוא ברשות היחיד,

היה עירובו מחובר בחבל האחוז בידו, אף על פי שעירובו ברשות אחרת, לדעת רבי יכול למושכו אצלו בין השמשות, כי כל שיש מקצת מהחפץ ברשות זו, אין איסור תורה להביא אליו את כולו.

נתכוון לשבות בראש השוכך או בראש המגדל

מי שנתכוון לשבות בראש השוכך, או בראש המגדל [=כמין ארון גדול של עץ שיש בו כמה קומות], שהיו עומדים ברשות הרבים, ונתן את העירוב בתוכו.

אם הניח את העירוב בתוך המגדל למעלה מעשרה טפחים, וכגון שכל אותה קומה שבה העירוב מונח אינה גבוהה עשרה טפחים. אף על פי שאינו יכול להביאו אליו לראש המגדל.

כגון שמתוכו המגדל סתום בעליות על גבי עליות שאין חיבור בין זו לזו ואינו יכול להביא אליו את עירובו בחבל.

ומבחוץ דרך חלון גם כן אינו יכול להביאו, כי בכך מושיט הוא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שבחוץ, ואסור לעשות כן כמבואר במסכת שבת, שדבר זה הוא מתולדות מלאכת הוצאה¹.

מכל מקום, מאחר שגם הוא וגם עירובו במגדל ברשות היחיד שבו, נחשב כמי ששבת במקום עירובו, וקונה לו העירוב שביתה במקומו.

אבל כשהניח את עירובו בתוך המגדל למטה מעשרה טפחים, אותו מקום שבו העירוב מונח אינו נחשב רשות היחיד אלא כרמלית.

שכן הוא פחות מעשרה טפחים, וכגון שכל אותה

¹ פירש בקונטרס בלשון ראשון, דלא מצי למשקליה מכרמלית, ולאיתיבי לראש המגדל ששבות שם, דממטי ליה דרך אויר רשות הרבים לרשות היחיד. וקשה, דאמאי אינו עירוב, הא ליכא איסורא דאורייתא, וכרבי איתא, מדפריך בתר הכי אי אכא כוונתא ומתנא הכי נמי, ואף על גב דבאגודו בידי איכא נמי איסורא דרבנן. לכך נראה, דלא הוי כרמלית, אלא רשות הרבים, כגון שהוא בטפח תשיעי, ורבים מתפנין עליו, או בחורי רשות הרבים, דהוי כרשות הרבים. וצ"ע, דכי נמי הוי רשות הרבים, אם בכי האי גוונא הוי מושיט, הואיל ואינו מושיט דרך קרקע רשות הרבים, ואי לא הוי מושיט, צריך לומר דמייירי שאי אפשר להושיט מראש המגדל ולטול אלא דרך כוונתא שכנגד העירוב צריך להביאו לתוך המגדל ומשם יביאנו למקום שביתה. [תוס']

דפים לד-לה

פירות הנתונים בבית סתום

לדעת רבי שמעון, כל דבר הראוי לאדם, אינו מוקצה בשבת ויום טוב, ואפילו אם סילק אותו מלפניו, לא נעשה כאבן ועפר, וכשחזר לפניו מותר לאוכלו.

סתירת בניין של לבנים

נתבאר שלדעת רבי שמעון כל דבר הראוי לאדם אינו נעשה מוקצה.

ולפיכך, **לדעת תנא קמא** במסכת ביצה², מי **שמילא בית בפירות, ולאחר מכן סתם את הבית, שבכך הראה שאינו צריך להם, ומסלקם לאיחסון. אם נפרץ הבית מאיליו אפילו ביום טוב עצמו, מותר לאכול מהפירות.**

אבל הוא עצמו **אסור לסתור את הבית כדי ליטול את הפירות**, כי מלאכת סותר היא מהמלאכות האסורות בשבת. וכן הדין אף כשהיה הבית בנין של לבנים בלא טיט.

ולדעת רבי מאיר, אם היה הבית בנין של לבנים הסדורות זו על זו בלא טיט, ביום טוב מותר לו לסתור את הבניין אף לכתחילה, וליטול משם את הפירות.

כי לדעת רבי מאיר, סתירת בנין כזה אינה נחשבת סתירה.

ואמנם בשבת מודה הוא שאסור לעשות זאת מדברי חכמים, כי בסתירתו הוא מטלטל את הלבנים המוקצות, אבל **ביום טוב** היתירו זאת חכמים משום שמחת יום טוב.

נתן את עירובו במגדל ונעל

את המגדל ואבד המפתח

לדברי הכל, מי שנתן את עירובו בתוך מגדל [=ארון], ונעל אותו, ולאחר מכן, קודם בין השמשות, אבד המפתח. **אם אין שום דרך להגיע אל העירוב, כגון שהמגדל חזק ביותר, והמנעול חזק ביותר, אף על פי שהמגדל עם העירוב נמצא**

ולדעת רב נחמן, כל זה **אחר שהוקשו** [=שנעשו עוזרדין], **שבכך נעשו דומים לאילן. אבל כל זמן שלא הוקשו, הרי הם כירק ודשא, ולא אסרו חכמים להשתמש על הירק והדשא המחובר בשבת.**

ולפיכך כשארע שבא פולמוסא [=חיל המלך] לנהרדעא, והיה המקום דחוק לתלמידים מפני אנשי החיל, אמר רב נחמן לתלמידיו בערב שבת, צאו לבקעה וכבשו בה קנים רכים הרבה זה על זה כמין כסאות, ולמחר בשבת נלך ונשב עליהם.

דברים שאסרה תורה לזרוע בכרם

נאמר, "לא תזרע כְּרָמְךָ כְּלֶאֱסִים" (דברים כ"ב ט'), ללמד, שאסור לזרוע זרעים יחד עם הגפנים, **אבל אילנות מותר לנטוע עם הגפנים**, ואין בדבר משום כלאים.

ובסוגיתנו נמנו מספר מינים הנחשבים כאילנות, ואינם כלאים בכרם. ומספר מינים הנחשבים כזרעים, והם כלאים בכרם.

מיני גידולים הנחשבים כאילן

ואינם כלאים בכרם

א. קנים שהוקשו ונקראים עוזרדין.

ב. אטדין.

ג. הגין.

ופירש רש"י, שכל אלו מיני קוצים הם.

ד. קידה לבנה.

מיני גידולים הנחשבים כזרעים

והם כלאים בכרם

א. קנים רכים שלא הוקשו.

ב. קידן. הוא בושם ששמו קידה, ואינו קידה לבנה הנזכרת לעיל.

ג. אורבנין. רש"י פירש שהכוונה לערבי נחל. ותוס' פירשו שהוא מין ירק.

לרקיע, ודין פשוט הוא שמותר להוריד את העירוב מראש הקנה למטה.

אלא אף כשהקנה עומד ברשות הרבים, אף שראשו רחב ארבעה, כדעת האומרים שיש לתת את העירוב במקום רחב ארבעה, מכל מקום אינו נעשה רשות היחיד לאסור את ההוצאה ממנו למטה לרשות הרבים.

כי מאחר שאינו רחב ארבעה למטה אלא למעלה בלבד, אינו רשות היחיד אלא מקום פטור, ומותר להוריד ממנו למטה לרשות הרבים.

ולעניין קנה המחובר לארץ בדרך גידולו, דין פשוט הוא שאין להקל בו יותר מאילן, ואם כן, כשם שאסרו להשתמש באילן, כך אסרו להשתמש בו.

ואם כן, לדעת חכמים דין פשוט הוא, שהנותן את עירובו בראש קנה המחובר לארץ בדרך גידולו, לא קנה לו עירובו.

כי מאחר שגזרו על השבות גם בין השמשות, נמצא שבשעת בין השמשות שרוצה לקנות שביתה על ידי עירובו, אסור לו ליטלו.

- **ולדברי רב חסדא ורבא, זו דעת חכמים, אבל לדעת רבי, האומר, שלא גזרו על השבות בין השמשות, מותר להשתמש בקנה המחובר בין השמשות. ולפיכך, הנותן בו את עירובו, קנה שביתה שם על ידו, שהרי יכול לטלו בשעת קניית העירוב.**

- **ולדברי רבינא, מודה רבי לחכמים, שהקנה המחובר חמור מהאילן, ואין משתמשים בו גם בשעת בין השמשות, ולפיכך הנותן בו את עירובו, לא קנה שביתה באותו מקום.**

והסיבה לכך שהקנה חמור מהאילן, ומודה רבי שאסור להשתמש בו אפילו בשעת בין השמשות, כי מאחר שאינו חזק כאילן, קרוב לוודאי הוא, שאם ישתמש בו, בתוך כדי שישתמש בו יחתך, ונמצא מחלל שבת במלאכת קוצר¹.

להשתמש בקנים מחוברים בשבת

נתבאר, שהקנים שווים הם לאילן, או אף חמורים ממנו, ואין משתמשים בהם בשבת.

¹ לשון הגמרא הוא "גזירה שמא יקטום". ופירש רש"י: לפי שהקנה רך הוא, איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה, אבל אילן קשה הוא, ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישין, אבל לקטימת קנה ודאי היא, אידי דרכיכא מיקטמא, ולא שבות הוא אלא מלאכה, דמחייב משום קוצר. ע"כ.

² פירש"י ולא מיתסר משום מוקצה, דסתמא כרבי שמעון. וקשה למחר"י, דאמר בריש ביצה, דביום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה, הא סתם לן תנא כרבי שמעון נמי, והך סתמא עדיפא, דהויא בתראה. ומיהו רש"י תירץ בביצה, דהא דנוטל ממקום הפחת לא חשיב מוקצה, הואיל ולא הוי מוקצה אלא משום פחיתא, דהוי דרבנן, דמוקי באוריא דליבני, וכך נמי אמרינן בהמביא, טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן, משמע דלא חשיב מוקצה, כיון דלא רכיב עליה איסורא דאורייתא. ולמהר"י נראה לתרץ, דהך לא חשיב סתמא, דלא מצי למיתני דברי רבי שמעון דאפשר דרבי שמעון סובר דפוחת לכתחילה כרבי מאיר, אבל ההיא דשבת דמחתיך את הדלועין, דמצי למיתני בה דברי רבי שמעון, ולא קתני, חשיב ודאי סתמא. [תוס']

ולדברי רב ושמואל נחלקו חכמים במשנתנו מה הדין כשנתן את העירוב של שבת במגדל ואבד המפתח קודם השבת ונמצא בשבת. ובאופן שהמגדל עצמו חזק או גדול ואי אפשר לשוברו.

לדעת תנא קמא, מאחר שאסור לטלטל את המפתח בשבת מרשות לרשות, **אפילו אם נמצא המפתח בעיר**, אין בכך כלום, כי אינו יכול להביאו לפתוח בו את המגדל, ולכן **לא קנה לו עירובו**.

ולדעת רבי אליעזר, חצירות וגגות וקרפיפות של עיר כולם רשות אחת הן לעניין זה, שאם בכניסת שבת היה חפץ באחד מהם, מותר לטלטלו לכל השאר, [כדעת רבי שמעון], ולפיכך, **בשבת, אם נמצא המפתח באחת מהמקומות הללו שבעיר**, ניתן לטלטלו עד המגדל, ולפתחו, ולכן **קנה לו עירובו**.

דף לה

זב שהקיש על שידה תיבה ומגדל

במשנה במסכת זבין מבואר, שנחלקו חכמים מה הדין כשזב חכה על שידה תיבה ומגדל בלא לגעת בהם בגופו, כגון שהכה בהם באגרופו המלוכשת כפפה, או שהכה עליהם במקל של עץ.

לדעת תנא קמא, **אף על פי שלא נגע בהם הזב, נטמאו הכלים הללו בהכאה זו, כדין כלים שהסיט הזב בלא לגעת בהם, שהם טמאים, שכן הזב מטמא בהיסט**.

ולדעת רבי נחמיה ורבי שמעון, **לא נטמאו הכלים הללו בהכאתו של הזב**.

ונאמרו שני ביאורים למחלוקת הזו.

רבה ורב יוסף היו סבורים, שהחכמים הללו נחלקו מה דין שידה תיבה ומגדל.

שלדעת תנא קמא הם נחשבים כשאר כלים המטלטלים, ולכן הם נטמאים בהיסט.

ולדעת רבי נחמיה ורבי שמעון, הם נחשבים

אביי, הכל מודים שמגדל של עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה נחשב כלי ולא בניין, ולפיכך מותר לסותרו¹. ומאחר שבדרך זו יוכל להביא אליו את עירובו, **קנה לו עירובו**.

ומגדל של עץ המחזיק ארבעים סאה נחשב כבניין, ולפיכך אסור לסותרו, ומאחר שאין לו דרך שיוכל להביא אליו את עירובו, **לא קנה לו עירובו**.

נתן את עירובו במגדל וקשר את המגדל בחבל

לדברי אביי ורבא נחלקו חכמים במשנתנו מה הדין כשנתן את העירוב במגדל וקשרו בחבל שצריך סכין כדי לחותכו². ובאופן שהמגדל עצמו חזק או גדול ואי אפשר לשוברו.

לדעת תנא קמא, מאחר שהמגדל קשור בחבל שניתן לחתוך אותו בסכין, **יש לו דרך להביא אליו את עירובו, על ידי שיטול סכין ויחתוך את החבל**. וכדעת רבי יוסי המתיר לטלטל בשבת את רוב הכלים, ובכללם את הסכין. **ולפיכך קנה לו עירובו שבייתה**.

ולדעת רבי אליעזר, אף על פי שניתן לחתוך את החבל בסכין, **אין לו אפשרות לעשות זאת בשבת, כי דעת רבי אליעזר כדעת רבי נחמיה, שאין שום כלי מטלטל בשבת אלא לצורך תשמישו המיוחד לו**. ועיקר תשמישו של סכין לא לחתוך חבלים הוא, אלא לחם ובשר ואוכלים. ואם כן, אין לו אפשרות לחתוך את החבל בסכין. ומאחר שאבד המפתח, ואין שום דרך שיוכל להביא אליו את עירובו, **לא קנה לו עירובו**.

נתן את עירובו במגדל

ואבד המפתח ונמצא בשבת

אם נתן את העירוב של יום טוב במגדל ואבד המפתח קודם יום טוב ונמצא ביום טוב. ובאופן שהמגדל עצמו חזק או גדול ואי אפשר לשוברו.

לדברי הכל, בכל אופן קנה לו עירובו, כי כל מקום שנמצא בו המפתח מותר לטלטל ביום טוב עד המגדל ולהביא ממנו את העירוב.

עמו ברשות היחיד אחת, אינו נחשב כמי שעירובו עימו, כי אינו יכול לטלו, ולכן **לא קנה לו עירובו שבייתה**.

ולהלן יתבאר בעזה"י: (א) מה הדין כשניתן להגיע אל העירוב על ידי שבירת המגדל. (ב) ומה הדין כשהמגדל נעול בחבל. (ג) ומה הדין אם נמצא המפתח בשבת.

נתן את עירובו במגדל

שניתן לשברו ואבד המפתח

א. נתנו במגדל של לבנים.

לדברי רב ושמואל, במשנתנו מבואר, שהנותן את עירובו במגדל של לבנים, אם עשה כן ביום טוב, קנה שבייתה אף על פי שאבד המפתח.

כי לדעת משנתנו, ביום טוב מותר לו לסתור בניין של לבנים לצורך שמחת יום טוב, ובכלל זה לצורך קניית העירוב.

ואם כן יש דרך שיוכל להביא אליו את עירובו והיא על ידי שבירת המגדל.

ומשנתנו היא כדעת רבי מאיר, אבל תנא קמא במסכת ביצה חולק עליו, ואומר שהדבר אסור.

ומכל מקום אף לדעת משנתנו, רק ביום טוב הדין כן. **אבל בשבת אסור לסתור בניין של לבנים, ולפיכך אם נתן בו את עירובו, ונעלו, ואבד המפתח, אינו עירוב**.

ב. נתנו במגדל של עץ.

לדברי רבה ורב יוסף נחלקו חכמים בדין זה במשנתנו. שכן לדברי הכל לא אסרה תורה בנין וסתירה בכלים אלא בבתים.

לדעת תנא קמא, מגדל של עץ נחשב כלי ולא בניין. ולפיכך מותר לסותרו. ומאחר שבדרך זו יוכל להביא אליו את עירובו, **קנה לו עירובו**.

ולדעת רבי אליעזר, מגדל של עץ נחשב בניין, ולפיכך אסור לסותרו. ומאחר שאבד המפתח, ואין שום דרך שיוכל להביא אליו את עירובו, **לא קנה לו עירובו**.

ואביי הקשה על דברי רבה ורב יוסף, ולדברי

¹ כן משמע מתוך פירוש רש"י, ומהירושלמי שהביאו התוס'. אולם התוס' כתבו, שסתירה גמורה אסורה גם בכלים, ולכן גם מגדל קטן אסור לשברו, ולכן העמיד אביי את דברי משנתנו בחיתוך החבל שבו נקשר המגדל, ולא בשבירת המגדל עצמו. [עיי' בתוד"ה ואמאי].

² דאי הוה מצי למיפסקיה בידיה, שפיר דמי אפילו לר' אליעזר, דאין חתיכה אסורה אלא במחובר, אבל הכא מקלקל הוא, ושרי, כדנתיא במסכת ביצה, חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר, ואף על גב דהכא אהל הוא, ואמרין התם שבקרקע אסור לחתוך, גזירה דרבנן היא, דמיחזי כסותר ולא סותר בנין ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא, כיון דשבות הוא, לא גזרו עליו בין השמשות. [רש"י]. ואינו נראה, דכי נמי סבר רבי אליעזר כרבי נחמיה, שרי, דטלטול סכין לא אסור אלא מדרבנן, לכך יש לומר דהכא כלי הוא, ואי הוה מצי למפסקיה ביד, הוה שרי, אבל בסכינא אסור, כרבי נחמיה, ולית ליה דרבי. ומכאן מדקדק ר"י, דחותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר היינו דוקא כעין קשר של מיתנא, אבל פותח של עץ או של מתכת אסור לשבר, דבכלי נמי יש בנין וסתירה כדפרישית לעיל. [תוס'].]

³ לפי מה שאמרו מתחילה, שמחלוקתם ביום טוב, העמידו את תנא קמא לקולא ואת רבי אליעזר לחומרא. ולפי המסקנה, שמתנייתין חסורי מחסרא, ומחלוקתם בשבת בלבד, הפכו הדבר. ויל"ע.

בביתים, ואינם מקבלים טומאה¹.

ואביי דחה את דבריהם, והוכיח שבטלטול גמור הכל מודים שהזב מטמא בהיסט, אפילו בתיים גמורים, **ומחלוקתם היא האם הכאה נחשבת כהיסט**.

שכן לדברי הכל, כשהכלי זו ממקומו לגמרי על ידי כוחו הישיר של הזב, אפילו אם לא נגע בו הזב בגופו, הוא מטמאו בהיסט.

וכמו כן לדברי הכל, אם הכה הזב בקרקע, ומחמת הכאה זו נרעדו הכלים, אפילו אם זו ממקומם לגמרי, לא נטמאו בהיסט, כי לא זו מחמת כוחו הישיר של הזב, אלא מחמת כוח כוחו.

ומחלוקתם היא כשהכה הזב על הכלי עצמו, אבל לא נתקו ממקומו אלא נרעד מעט מחמת ההכאה.

לדעת תנא קמא, גם האופן הזה נחשב כהיסט, והזב מטמא בו.

ולדעת רבי נחמיה ורבי שמעון, האופן הזה אינו נחשב היסט, ואין הזב מטמא בו.

נתגלגל העירוב חוץ לתחום

עירובו קונה לו שבייתה רק כשהוא בתוך אלפיים אמה ממקום שהוא נמצא בו, שאז אפילו קנה לו עירובו שבייתה, ומעירובו יש לו למדוד תחום שבת שלו, אלפים אמה לכל רוח, יכול הוא ללכת לעירובו.

וכשהעירוב מרוחק ממנו יותר מאלפיים אמה, מאחר שאם קנה לו עירובו שבייתה, למדוד אלפים אמה לכל רוח מעירובו, נמצא עומד חוץ לתחומו, ולהלן יתבאר בעזה"י שכל היוצא חוץ לתחומו אסור לו ללכת משם, [אלא נשאר בתוך ארבע אמותיו], לפיכך העירוב **אינו קונה לו שבייתה**².

ולדברי רבא, לא נאמר דין זה אלא כשהעירוב מרוחק ממנו יותר מאלפיים אמה וארבע אמות, אבל כשהעירוב בתוך אלפיים אמה וארבע אמות שלו, קנה לו עירובו.

כי לדעת רבא, כל ארבע אמות שסביב העירוב נחשבות כרשות היחיד, וכלל בדינו, שהמניח את

עירובו בתוך הבית, אין מודדים לו אלפיים אמה מהעירוב עצמו, אלא מהבית ולחוץ.

ואם כן, כשנמדוד אלפיים אמה מסוף ארבע אמות של העירוב הנחשבות כרשות היחיד, נמצא, שזה שהניח את העירוב בתוך תחום עירובו, ולכן קנה לו עירובו שבייתה.

ואם בכניסת שבת היה העירוב בתוך אלפיים אמה וארבע אמות שלו, ולכן קנה לו שבייתה, מעתה אפילו אם בליל שבת נתגלגל העירוב חוץ לתחומו, לא בטל עירובו בכך.

כי זמן קניית העירוב הוא בכניסת שבת, ומאחר שבשעה זו קנה לו עירובו הותר על ידו לכל השבת [=שבת הואיל והותרה הותרה].

ורק כשהיה העירוב חוץ לתחום בכניסת השבת, לא קנה לו העירוב, ואפילו אם בליל שבת נתגלגל העירוב לתוך התחום.

ספק היכן היה העירוב בין השמשות

נחלקו חכמים מה הדין כשיש ספק אם בשעת כניסת השבת היה העירוב תוך התחום או חוצה לו.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, מאחר שספק הוא אם קנה לו עירובו שבייתה למדוד מעירובו אלפיים אמה לכל רוח, או שלא קנה לו עירובו שבייתה, ויש לו למדוד מביתו אלפים אמה לכל רוח, **ילך רק באלפיים אמה שבין ביתו לעירובו, שהם מותרות לו בוודאי**, בין אם קנה לו עירובו, ובין אם לא קנה לו עירובו.

אבל לא ילך מביתו לצד השני, שמא קנה לו עירובו, וכן לא ילך מעירובו לצד שני, שמא לא קנה לו עירובו.

והרי הוא דומה לחמר גמל, כלומר אדם המהלך עם חמור לפניו וגמל לאחריו, שצריך להיפנות לכאן ולכאן.

ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון, ספק עירוב כשר, ונידון כוודאי עירוב, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מעירובו.

ואמר רבי יוסי שאבטולמוס העיד על דבר זה משום חמישה זקנים שספק עירוב כשר.

ולפי המבואר בדף ל"ו, דברי רבי יוסי אמורים, כשקודם כניסת השבת היה העירוב בתוך התחום, ובליל שבת נמצא חוץ לתחום, שאף שיש ספק מתי יצא חוץ לתחום, יש להעמידו על חזקתו שקודם בספק, שהיה מתחילה בתוך התחום.

אבל אם היה הספק משום שמתחילה קודם השבת היה העירוב חוץ לתחום, ובליל שבת נמצא בתוך התחום, בזה מודה רבי יוסי, שאין להכשירו מספק, והרי זה כחמר גמל.

נפל עליו גל

עירובו קונה לו שבייתה רק כשהוא במקום שניתן לקחת אותו אליו, אבל כשהעירוב במקום שאי אפשר להגיע אליו, כגון שנפל עליו גל של אבנים, מאחר שאינו יכול להגיע אל עירובו, **לא קנה לו עירובו שבייתה**.

לדעת חכמים דין זה אמור גם כשניתן לפנות את האבנים בידיים, כי גם דבר זה אסור לעשותו בזמן בין השמשות, שכן האבנים מוקצות. ולדעתם, כשם שאסרו חכמים לטלטל מוקצה בשבת, כך אסרו לטלטלו בין השמשות.

ולדעת רבי לא אסרו חכמים לטלטל מוקצה בין השמשות, שכל שהוא משום שבות לא גזרו בו בין השמשות. ולפיכך **אם ניתן לפנות את האבנים בידיים, קנה לו עירובו**, כי יש לו אפשרות לקחתו בזמן בין השמשות. **ורק כשאין אפשרות לפנות את האבנים בידיים, וצריך לכך מכושים וגרזנים, לא קנה לו עירובו**.

ואם בכניסת שבת היה העירוב במקום שיכול לטלו, ולכן קנה לו שבייתה, מעתה אפילו אם בליל שבת נפל עליו גל של אבנים, לא בטל עירובו בכך. כי זמן קניית העירוב הוא בכניסת שבת, ומאחר שבשעה זו קנה לו עירובו הותר על ידו לכל השבת [שבת הואיל והותרה הותרה].

ורק כשנפל הגל על העירוב קודם כניסת השבת, לא קנה לו העירוב.

וכשיש ספק אם בשעת כניסת השבת היה העירוב מגולה או שכבר נפל עליו הגל.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, מאחר שספק הוא אם קנה לו עירובו שבייתה למדוד מעירובו אלפיים אמה

¹ ולפי הביאור הזה, דעת רבי נחמיה ורבי שמעון, שאפילו בהיסט גמור אין הכלים הללו נטמאים מהזב, והסיבה שנקטו הכאה, כי אין רגילות לטלטל כלים אלו טלטול גמור. א"נ משום רבותא דתנא קמא.

² הואיל ויש מביתו שהוא לן שם, עד עירובו יותר מאלפים אמה, דממה נפשך כל היכא דקנה שבייתה, אי בביתו אי בעירובו, לא מצי למיזל ולמשקליה. [רש"י]. אפילו תחומין דרבנן, ואפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, מכל מקום לא הוי עירוב, אף על גב דבין השמשות מצי למישקליה ואיתויי, כיון דאם קנה שבייתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום, ואין לו אלא ארבע אמות, הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום. [תוס'].

שמת, ואינו יודע אם מת קודם הנגיעה או אחריה, מאחר שקודם לספק היה הנוגע טהור, מעמידים אותו על חזקתו והוא טהור.

ואם כן, אפילו דעתו שעירובי תחומין דאורייתא, כשיש ספק אם נטמא מבעוד יום או רק בלילה, יש להעמידם על חזקתם שהיו טהורים ביום ונטמאו רק בלילה, ויקנה לו עירובו.

ולפיכך אמרו, שבאמת כשנתעורר לאדם ספק, אם נטמא העירוב מבעוד יום או בלילה, מודה רבי מאיר שקנה לו עירובו.

ולדברי רבי ירמיה, האופן שבו לדעת רבי מאיר לא קנה לו עירובו, הוא כשהיה השרץ על העירוב כל בין השמשות, שוודאי נטמא קודם שקנה העירוב.

והקשו על כך, שכן אם דברי רבי מאיר אמורים רק על האופן הנ"ל, שנטמא העירוב מבעוד יום, אין כאן שום ספק, ולדברי הכל לא צריך העירוב להועיל לו, כי נטמא מבעוד יום.

ומסקנת הגמרא, כפי שנתבאר מדברי רבה ורב יוסף¹, שהאופן שבו אמר רבי מאיר, שעירוב שיש בו ספק אם נטמא מבעוד יום או משחשיכה, מחמירים בו, ואין מעמידים אותו על חזקת טהרה שלו, הוא, כשיש שתי כיתי המעדות עליו. כת אחת אומרת שנטמא מבעוד יום, וכת אחת אומרת שנטמא משחשיכה.

שבספק כזה, שהוא מחמת שתי עדויות סותרות, דעת רבי מאיר, שאין להלך בו אחר החזקה, כי הכת האומרת שנטמא מבעוד יום, מפקיעה אותו מחזקת טהרתו, והרי הוא בספק גמור, ומאחר שהוא ספק בדין תורה, יש להחמיר בו.

ודעת רבי יוסי, שגם בספק כזה, כששתי כתות עדים סותרות זו את זו, העמד כל כת כנגד חברתה, והרי זה כאילו אינן, ויש לך להעמיד את העירוב על חזקת טהרתו².

ספק טבילה

טמא שירד לטבול במקווה ונסתפק אם טבל כראוי או שלא טבל כראוי, כגון שלא נכנס כל גופו למים.

או שוודאי לו שטבל כראוי, אבל נסתפק אם היה במקווה ארבעים סאה הנצרכים למקווה כשר או לא, כגון שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר, ואין אנו

ידה.

ורק כשהיתה טמאה קודם השבת, לא קנה שביתה על ידה.

וכשיש ספק אם בשעת כניסת השבת היתה טהורה או שכבר נטמאת.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, מאחר שספק הוא אם קנה לו עירובו שביתה למדוד מעירובו אלפיים אמה לכל רוח, או שלא קנה לו עירובו שביתה, ויש לו למדוד מביתו אלפים אמה לכל רוח, ילך רק באלפיים אמה שבין ביתו לעירובו, שהם מותרות לו בוודאי, בין אם קנה לו עירובו, ובין אם לא קנה לו עירובו.

אבל לא ילך מביתו לצד השני, שמא קנה לו עירובו, וכן לא ילך מעירובו לצד שני, שמא לא קנה לו עירובו. והרי הוא דומה לחמור גמל כלומר אדם המהלך עם חמור לפניו וגמל לאחריו שצריך להיפנות לכאן ולכאן.

ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון, ספק עירוב כשר, ונידון כוודאי עירוב, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מעירובו. ואמר רבי יוסי שאבטלמוס העיד על דבר זה משום חמישה זקנים שספק עירוב כשר.

ביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי

כפי המבואר עד עתה, נראה לכאורה שהחכמים הנ"ל נחלקו כיצד יש לעשות במקום ספק.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, כל מקום שיש בו ספק, יש להחמיר ולאסור.

ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון, כל מקום שיש בו ספק, יש להקל ולהתיר.

ודחו זאת, כי מצינו, שלדעת רבי מאיר, מי שהיה טמא טומאה דרבנן, ויש ספק אם טבל אחר כך או לא, יש להקל עליו, לומר שנטהר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ולפיכך אמרו, שדווקא באיסורי תורה, דעת רבי מאיר, שכשיש בהם ספק, יש להחמיר ולאסור, ודעתו שאיסורי תחומין הם מהתורה, ולכן כשיש בהם ספק, יש להחמיר בהם.

ומה שאמר רבי מאיר שבמידת תחומין מקדיין בהרים, כי אינה מהתורה כפי שיתבאר להלן, לא דעת עצמו אמר בזה, אלא דעת רבותיו, שהם אומרים תחומין דרבנן, אבל הוא אומר שאיסורי תחומין הם מהתורה.

וגם על כך הקשו, שכן בעזה"י יתבאר להלן, שלדעת רבי מאיר, גם מי שיש בו ספק טומאה מהתורה, כגון שנגע באדם בלילה, ובבוקר הכיר בו

לכל רוח, או שלא קנה לו עירובו שביתה, ויש לו למדוד מביתו אלפים אמה לכל רוח, ילך רק באלפיים אמה שבין ביתו לעירובו, שהם מותרות לו בוודאי, בין אם קנה לו עירובו, ובין אם לא קנה לו עירובו.

אבל לא ילך מביתו לצד השני, שמא קנה לו עירובו, וכן לא ילך מעירובו לצד שני, שמא לא קנה לו עירובו. והרי הוא דומה לחמור גמל כלומר אדם המהלך עם חמור לפניו וגמל לאחריו שצריך להיפנות לכאן ולכאן.

ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון, ספק עירוב כשר, ונידון כוודאי עירוב, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מעירובו. ואמר רבי יוסי שאבטלמוס העיד על דבר זה משום חמישה זקנים שספק עירוב כשר.

נשרף העירוב

נתבאר, שזמן קניית העירוב הוא בכניסת שבת, ולפיכך, אם באותה שעה היה העירוב קיים, קנה לו שביתה, ומעתה אפילו אם בליל שבת נשרף, לא בטל עירובו בכך.

ורק אם נשרף העירוב קודם השבת, לא קנה לו שביתה.

וכשיש ספק אם בשעת כניסת השבת היה העירוב קיים או שכבר נשרף.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, מאחר שספק הוא אם קנה לו עירובו שביתה למדוד מעירובו אלפיים אמה לכל רוח, או שלא קנה לו עירובו שביתה, ויש לו למדוד מביתו אלפים אמה לכל רוח, ילך רק באלפיים אמה שבין ביתו לעירובו, שהם מותרות לו בוודאי, בין אם קנה לו עירובו, ובין אם לא קנה לו עירובו.

אבל לא ילך מביתו לצד השני, שמא קנה לו עירובו, וכן לא ילך מעירובו לצד שני, שמא לא קנה לו עירובו. והרי הוא דומה לחמור גמל כלומר אדם המהלך עם חמור לפניו וגמל לאחריו שצריך להיפנות לכאן ולכאן.

ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון, ספק עירוב כשר, ונידון כוודאי עירוב, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מעירובו. ואמר רבי יוסי שאבטלמוס העיד על דבר זה משום חמישה זקנים שספק עירוב כשר.

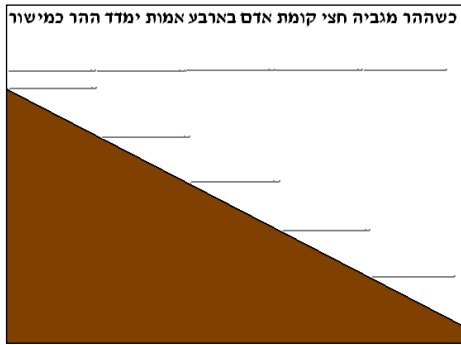
עירוב של תרומה שנטמאת

נתבאר שמעריבים רק בדבר הראוי לאכילה, ולפיכך, תרומה טמאה, שהיא אסורה באכילה, אין מעריבים בה.

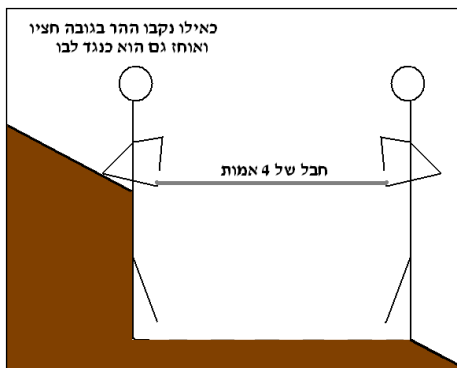
ואם בשעת כניסת השבת היתה התרומה טהורה, ונטמאת רק בלילה, קנה שביתה על

¹ ורבה ורב יוסף אתו לפרושי דברי רבי ירמיה. [תוס']. ועיי' ריטב"א.

² כן פירש רש"י. אולם לכאורה היה מקום לומר שהסיבה שרבי יוסי חולק כי לדעתו תחומין דרבנן ולכן יש להקל אבל באיסור תורה מודה לרבי מאיר שכשיש שתי כתות סותרות אין להקל אחר החזקה. ויל"ע בדבר.

כשההר מגביה חצי קומת אדם בארבע אמות ימדד ההר כמישור
ופירש רש"י לשון מקדריין, כמו נוקבין, שמשוה מדת
ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון,
ונמצא לבו במקום שרגליו עומדות עכשיו, וכשנותן
החבל עכשיו כנגד מרגלותיו, הוי ליה כאילו נותן אותו
כנגד לבו בקרקע חלקה, כדרך כל המודדיין.

דברים שאין מקדריין בהם

לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא, דווקא
במידת תחומי שבת הקלו, להרחיב את התחום
על ידי מדידה של קירור, כי איסור יציאה חוץ
לתחום אינו מהתורה, אלא מדברי חכמים.

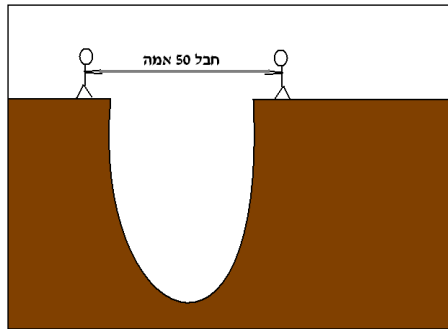
אבל דברים שבהם המדידה היא מהתורה, לעולם
יש למדוד בהם את השיפוע כמו שהוא.

ובכלל זה מדידה של **תחום ערי מקלט**, שכלל
בידינו, שכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט,
ואין קולט אלא התחום המצומצם הנמדד בלא
קירור.

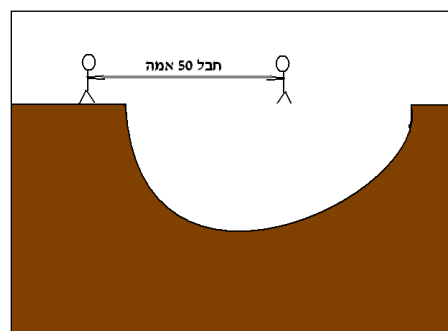
וכן לעניין **המדידה האמורה בעגלה ערופה**,
שהעיר הקרובה אל החלל מביאה עגלה ערופה.
כשמודדים זאת, יש למדוד את שיפועי ההרים
כמו שהם בלא קירור.

ספק מגע טומאה

מי שנגע באדם בלילה, ואינו יודע אם חי הוא או
מת, ולמחרת השכים ומצאו מת, הרי זה ספק
טמא. שכן אם בשעת נגיעה כבר מת אותו אדם,
נטמא הנוגע, ואם בשעת נגיעה עדיין לא מת אותו

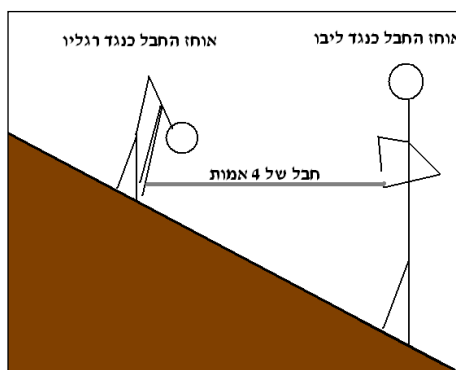
**וכשבין שפתו האחת לשפתו האחרת יש יותר
מחמישים אמה**, מאחר שאינם יכולים להבליעו
בחבל אחד של חמישים אמה, ואין מודדים בחבל
ארוך מחמישים אמה, עליהם למדוד את העמק
באופן אחר.

וזהו שאמר רבי דוסתאי בר ינאי משום רבי מאיר
שמעתי שמקדריין בהרים.

כלומר עושים את המדידה בשיפוע העמק, אבל
לא מודדים את כל השיפוע כמו שהוא בחבלים
של חמישים אמה, להחמיר לצמצם את תחום
שבת.

אלא **מודדים בחבלים קטנים של ארבע אמות**,
על ידי **שאוהזים שני בני אדם** בשני ראשי החבל.
התחתון נותן ראש החבל **כנגד לבו**, **והעליון כנגד
מרגלותיו**, ובכך מרויחים כאילו מודדים הר
שאינו משופע כל כך.

וכשיש בכל ארבע אמות של השיפוע גובה חצי
קומת אדם, נמצא שההר נמדד כמישור ממש.

יודעים אם בשעת טבילה היה שלם ואחר כך חיסר או
שמתחילה היה חסר.

או שהיו שתי מקוואות, אחת יש בה ארבעים
סאה, ואחת אין בה ארבעים סאה, וטבל באחת
מהן, ואינו יודע באיזו טבל.

בכל אחד מהאופנים הללו יש כאן ספק אם נטהר
הטמא בטבילה הזו או לא. ונחלקו חכמים בדינו.

לדעת רבי מאיר, הוא התנא קמא של המשנה
במסכת מקוואות, **יש חילוק בין מי שהיה טמא
בטומאה דאורייתא, לבין מי שהיה טמא
בטומאה מדברי חכמים**.

**מי שהיה טמא מהתורה, כשיש ספק אם נטהר
ממנה או לא, יש להחמיר עליו**, לומר שלא נטהר,
והרי הוא טמא.

ומי שהיה טמא בטומאה מדברי חכמים, כגון
טומאות שגזרו עליהם חכמים ב"ח דבר, האוכל חצי
פרס אוכלים טמאים, או שותה משקים טמאים, או
בא ראשו ורובו במים שאובים, או טהור שנפל על
ראשו ורובו שלושה לוגין מים שאובים, בכל אלו
**כשיש ספק אם נטהר מטומאתו או לא, יש להקל
עליו, לומר שנטהר**.

**ולדעת רבי יוסי, אין חילוק בדבר, ואפילו מי
שטומאתו מדברי חכמים, כשיש ספק אם נטהר
ממנה או לא, יש להחמיר עליו**, לומר שלא נטהר,
והרי הוא טמא.

מדידת תחום שבת

נתבאר, שכל אדם יש לו תחום שבת של אלפיים
אמה לכל רוח סביב ארבע אמותיו, שיכול לצאת
בהם בשבת ממקום שביתתו.

והעיר, אפילו אם היא גדולה מאוד, נחשבת כולה
כארבע אמות, וכל מי ששבת בה יכול להלך את
כולה וחוצה לה אלפיים אמה.

ובפרק חמישי מבואר, שהבאים לעשות סימנים
סביב העיר, להודיע לכל עד היכן תחום שבת,
ימדדו את המידה הזו **בחבל של חמישים אמה**,
לא פחות ולא יותר.

שיאחזו שני בני אדם בשני קצותיו, וימדדו בו חמישים
אמה, ויחזרו וימדדו כך עוד חמישים אמה, עד ארבעים
פעמים, להגיע למידת אלפיים אמה.

עוד מבואר שם, שאם **הגיעו לעמק או גדר, אם
אין בין שפתו האחת לשפתו האחרת חמישים
אמה**, אפילו אם הוא עמוק הרבה, וההולך בתוכו
יהלך בו מאה או מאתים אמות, אינם צריכים
למדוד את מידת הקרקע של שיפוע העמק, אלא
מבליעים את העמק במדידה שמשני ראשיו.

ולכן לעניין עירוב של תרומה, כשיש בו ספק אם נטמא מבעוד יום ולא קנה לו עירובו, או נטמא רק בלילה וקנה לו עירובו, יש להקל בו.

כי ספק שקול הוא, שכן מצד אחד יש לומר העמד אדם על חזקת תחום ביתו ולא עירב, ומצד שני יש לומר העמד תרומה על חזקתה ולא נטמאת. ומאחר שהספק שקול, יש להקל ולומר שעירב כפי שרצה.

ורק כשהספק אינו שקול, שיש ללכת אחר החזקה להחמיר בלבד, יש להחמיר.

ולכן מי שכבר נטמא, שהוא בחזקת טמא, ויש ספק אם טבל או לא, העמידנו על חזקתו, והרי זה טמא⁴.

ומה שאמרו שכשיש ספק אם יש במקוה ארבעים סאה מדובר שמעולם לא נמדד ולא היתה לו חזקת כשרות.

וכן מבואר בברייתא, שלא אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר, אלא כשיש לו חזקת כשרות לעירובו. כגון שעירב בתרומה, שתחילה היתה טהורה, ולאחר מכן נטמאת, ואין ידוע אם נטמאת מבעוד יום ולא קנה עירובו, או נטמאת משחשיכה, וקנה עירובו. בזה יש ללכת אחר חזקת טהרה, ולומר לא נטמאת התרומה אלא בלילה, וקנה עירובו.

אבל המערב בתרומה שהיא ספק טמאה ספק טהורה. מאחר שגולד בה הספק מבעוד יום, אף על פי שאינה טמאה ודאי, לא קנה לו עירובו, כי אין כאן חזקה ללכת אחריה להכשיר את עירובו⁵.

עירוב בשתי ככרות של תרומה שאחת טמאה

מי שיש לו שתי ככרות של תרומה, אחת טמאה שאינה ראויה לעירוב, ואחת טהורה הראויה לעירוב, ואינו יודע מי הטהורה ומי הטמאה.

אם יניח אחת מהן לעירובו, דין פשוט הוא שלא קנה לו עירובו, כי יתכן שעירב בטמאה.

ורב שמואל בר רב יצחק הסתפק מה הדין אם הניח שתיהן לעירובו, האם מאחר שהניח ככר של תרומה טהורה הראויה לעירוב קנה לו עירובו, או מאחר שאינו יודע איזו היא ולכן אסור לאכול את

ומצד שני נתבאר, שלדעת רבי יוסי, טמא שיש ספק אם טבל או לא, יש להחמיר בו אפילו כשטומאתו מדברי חכמים, והרי הוא טמא. ונאמרו שלושה ישובים לסתירה זו.

א. יש חילוק בין דבר שיש לו עיקר מהתורה לדבר שאין לו עיקר מהתורה.

לדברי רב הונא בר חיננא, דעת רבי יוסי, שספק בדין תורה יש להחמיר בו, ובספק מדברי חכמים יש חילוק.

דבר שיש לו עיקר מהתורה, כגון טומאה מדברי חכמים, מאחר שיש טומאה גם מהתורה, החמירו על טומאה מדברי חכמים שתהא כטומאה גמורה, וספיקה טמא.

והסיבה לכך, כי אם היו מקילים בטומאה מדברי חכמים, היו באים להקל בטעות גם בטומאה מהתורה.

ודבר שאין לו עיקר מהתורה, כאיסורי תחומין, שלדעת רבי יוסי הם מדרבנן, לא החמירו בהם, וכשיש בהם ספק יש להקל³.

ב. בדבר זה נחלק רבי יוסי עם אבטולמוס רבו.

לתירוץ השני בגמרא, רבי יוסי נחלק עם רבו בדבר זה.

לדעת רבי יוסי עצמו, בכל דבר בין שהוא מהתורה ובין שהוא מדברי חכמים, בין שיש לו עיקר מהתורה ובין שאין לו עיקר מהתורה, אם יש בו ספק, יש להחמיר בו. ולכן זה שיש בו ספק אם טבל, נידון כטמא, אף כשטומאתו מדברי חכמים.

ודעת אבטולמוס רבו של רבי יוסי, שרק באיסורי תורה כשיש בהם ספק יש להחמיר. אבל באיסורים שאסרו חכמים, כשיש בהם ספק, יש להקל.

ודברי רבי יוסי לעניין עירוב אינם דעת עצמו, אלא דעת אבטולמוס רבו.

ג. בספק שקול לעולם יש להקל.

לדברי רבא, דעת רבי יוסי, שכל ספק שקול באיסורים שאסרו חכמים, יש להקל בו.

אדם, הנוגע טהור. ונחלקו חכמים בדינו.

לדעת רבי מאיר, מאחר שיש ספק אם בשעת נגיעה היה אותו אדם חי או מת, **העמידנו על חזקתו** שהיה חי, **ולפיכך הנוגע טהור**¹.

- **לדברי רבה ורב יוסף**, דין זה אמור, רק כשהספק הוא מחמת עצמו.

אבל כשהיה הספק מחמת עדים, שהיו שתי כתות עדים מעידות על אותו אדם, אחת מעידה שמת קודם הלילה, ואם כן נטמא הנוגע, ואחת אומרת שמת אחר הלילה, ואם כן הנוגע טהור.

בספק כזה, שהוא מחמת שתי עדויות סותרות, דעת רבי מאיר, שאין להלך בו אחר החזקה, כי הכת האומרת שמת אותו אדם קודם הלילה, מפקיעה אותו מחזקת חי, והרי הוא בספק גמור, ומאחר שהוא ספק בדין תורה, יש להחמיר בו.

- **ולדברי רבא** [בדף ל"ו], דין זה אמור גם כשהיה הספק מחמת שתי עדויות סותרות.

כי אף שנתבאר לעיל, שלדעת רבי מאיר, במקום ספק שמחמת עדויות סותרות, אין הולכים אחר החזקה להקל, כל זה כשיש חזקה אחת להקל.

אבל כאן יש שתי חזקות להקל. (א) חזקת חיים של אותו אדם, שכן קודם הספק ודאי היה חי. (ב) חזקת טהרה של הנוגע, שכן קודם הנגיעה ודאי היה טהור.

וכשיש שתי חזקות לומר שלא נטמא, הרי זה טהור אף במקום עדויות סותרות.

ולדעת חכמים, מאחר שבשעה שהכיר באותו אדם כבר היה מת, הנוגע בו טמא, שכל הטומאות כשעת מציאתו².

דף לו

ביאור דעת רבי יוסי

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, ספק עירוב כשר, כגון הניח עירוב של תרומה, ויש ספק אם נטמא מבעוד יום או רק בלילה, יש להעמידו על חזקתו, לומר שבין השמשות היה טהור, וקנה לו עירובו.

¹ ר"מ ברשות הרבים איירי כדתינא בתוספתא, רבי מאיר מטהר, שספק טומאה ברשות הרבים טהור. [תוס'].

² ... ואומר ר"י, דכל הטומאות כשעת מציאתו, לא הוי אלא לתרומה וקדשים, כמו מעת לעת שבנדה ... [תוס'].

³ ומשום דלא לית לזלזולי בשאר ספיקות דמלאכת שבת ליכא למיגור, דלא דמו מלאכות לתחומין, אבל טומאות דמו להדדי. [רש"י].

⁴ ופליגי אגברא, אי בעי טבילה, אבל טהרות שנגע בהם מודה רבי יוסי דלא מטמאין משום שיש להם חזקת כשרות. [ע"פ תוס'].

⁵ כגון שהיו שני ציבורין תרומה לפניו, אחד היה תרומה טמאה, ואחד היה תרומה טהורה, ועירב באחד מהן, דליכא חזקה כלל. [תוס']. ולכאורה אין אנו צריכים לכך, אלא אפילו כל תרומה שגולד בה ספק טומאה מבעוד יום, אין לה חזקה להכשירה, שהרי מאחר שמבעוד יום היתה טמאה בספק, היה אסור לאוכלה בוודאי, כדין תרומה שהיא ספק טמאה, ומאחר שמבעוד יום היתה אסורה באכילה, דין פשוט הוא שאי אפשר לערב בה.

שתיהן לא קנה לו עירובו.

ופשט רב הונא, שמאחר שאינו יכול לאכול שום ככר מאלו שהניח לעירובו, לא קנה לו עירובו כלל [=בעינין סעודה הראויה מבעוד יום וליכא].

לערב בככר שיום אחד היא

חולין ויום אחד היא קודש

ככר חולין מותרת באכילה וניתן לערב בה, וככר של הקדש אסורה באכילה ולא ניתן לערב בה.

וכשאמר על ככר אחת, **היום תהא חול, ולמחר תהא קודש**, כל יום זה היא חולין, ובתחילת היום הבא היא קדושה, ובין השמשות היא ספק חולין ספק קודש.

ולדברי רב נחמן, **אם עירב בככר זו, קנה לו עירובו**, כדין מערב בככר חולין. ואף על פי שבשעת בין השמשות שהעירוב קונה, הככר ספק קודש ספק חול, והסיבה לכך, כי יש להעמיד את הככר על חזקת חולין שלה.

וכשאמר על ככר אחת, **היום תהא קודש, ולמחר תצא לחולין** על ידי פדיון במעות שיש לי בבית. כל יום זה היא קדושה, ובתחילת היום הבא היא יוצאת לחולין. ובין השמשות היא ספק קודש ספק חול.

ולדברי רב נחמן, **אם עירב בככר זו, לא קנה לו עירובו**, כדין מערב בככר קודש. והסיבה לכך כי בשעת בין השמשות שהעירוב קונה, הככר ספק קודש ספק חול, ויש להעמיד אותה על חזקת קודש שלה.

לכי תיכול עליה כורא דמלחא

מתחילה רב נחמן אמר לרבא את הדינים הנ"ל בלא לבאר לו את הטעם לחילוק ביניהם.

וכשרבא שאל אותו את טעם החילוק¹, אמר לו רב נחמן לכי תיכול עליה כורא דמלחא [=לכשתמדוד כור של מלח על דבר זה ותתנהו לי, אומר לך טעמו], ואז ביאר לו את טעם הדבר.

להפריש תרומה בכלי טבול יום

כלל בדינינו, שטבול יום, הוא אדם או כלי שנטמא וטבלו ועדיין לא שקעה חמה של יום הטבילה, פוסלים את התרומה במגע.

ודוקא תרומה שהופרשה הם פוסלים, אבל טבל אינם פוסלים, אף על פי שהתרומה מעורבת בו.

ולפיכך, הבא להפריש תרומה מהטבל, ורוצה לתת אותה בכלי שהוא טבול יום, יתן בו את מה שמפריש לתרומה, ויאמר **שלא תחול ההפרשה אלא בערב**.

ונמצא שרק אחרי שטהר הכלי לגמרי, נעשה מה שבתוכו תרומה, ולא נפסלה התרומה מהכלי.

מתי העירוב קונה

מבואר במסכת טבול יום שהרוצה לערב בתרומה שהפריש בכלי טבול יום באופן המבואר לעיל, כלומר שחלה ההפרשה בלילה, לא קנה לו עירובו.

כי בין השמשות היה הדבר טבל האסור באכילה, ורק בתחילת שבת נעשה תרומה הראויה לאכילה.

- **רבא אמר, שמכאן יש ללמוד, שהעירוב קונה את השביתה בסוף היום הששי, קודם כניסת השבת**. ולכן דבר שהיה ראוי לאכילה רק בכניסת שבת, אינו נעשה עירוב.

- **ורב פפא אמר, שיתכן שהעירוב את השביתה בכניסת יום השבת**, ומכל מקום אינו קונה שביתה, אלא כשהוא דבר הראוי לאכילה מבעוד יום.

תנאי בעירוב

מי ששמע שמועה בערב שבת שבאו נוכרים סמוך לעירו, וירא מפניהם, שמא יבואו לעירו למחר ויזיקוהו, ולפיכך רוצה להניח עירוב, כדי שיוכל לצאת מעירו בשבת, ולברוח לכוון ההפוך מצד ביאת הנוכרים, אבל עדיין לא נתברר לו קודם השבת אם אמת הדבר שבאו נוכרים, וגם אם באו, אינו יודע מהיכן באו.

יכול להניח שני עירובים, אחד למזרח עירו, ואחד למערב עירו, ולהתנות שיקנה שביתה בזה או בזה או בביתו.

שיאמר, אם כבר באו נוכרים מן המערב, עירובי למזרח. ואם כבר באו מן המערב, עירובי למזרח. ואם עדיין לא באו לא לכאן ולא לכאן, הריני כבני עירי.

ואם כבר קודם השבת באו נוכרים למערב, קנה

לו עירובו למזרח. ואם כבר קודם השבת באו נוכרים למזרח, קנה לו עירובו למערב. ואם לא באו נוכרים לא לכאן ולא לכאן, הרי הוא כבני עירו.

שכן כבר בשעת בין השמשות שהיא שעת קניין השביתה, הדבר מבורר איזה עירוב קנה לו, שהרי אם באותה שעה כבר באו הנוכרים לאחד מהצדדים, נתקיים תנאו לקנות לו עירובו לצד האחר, ואם לא באו נוכרים, נתקיים תנאו שלא יקנה לו עירובו, **אלא שהוא אינו יודע**.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין, כשתולה את קניין העירוב בדבר שיתברר רק אחר שעת הנחתו.

כגון שאומר אם יבואו נוכרים למחר מהמזרח, יהיה העירוב למערב, ואם יבואו הנוכרים למחר מן המערב, יהיה העירוב למזרח. או שאמר אם באו נוכרים לשני צדדים, או יבואו מחר נוכרים משני צדדים, אחליט מחר איזה עירוב יקנה לי.

עירוב שאדם מעדיף שיקנה לו

מתוך סוגיית הגמרא מבואר איזה עירוב מעדיפים בני אדם שיקנה להם.

אדם רוצה לברוח מפני נוכרים הבאים לעירו, כשבאים לעיר נוכרים **גזלנים**.

אבל כשבאים מושלי העיר, רוצה הוא לצאת לקראתם, ומתנה שיקנה לו עירובו לצד ביאתם.

עוד מבואר בסוגיה, שרגילים להניח עירוב מפני **רב הנמצא באחת מרוחות העיר, כי בני אדם רוצים ללכת לשמוע את הרב הדורש**, ומתנים שיהא עירובם לצד מקומו.

וכשבאו שנים, אחד מצד זה ואחד מצד זה, אם שניהם שווים, לדברי הכל אין עדיפות לזה על זה.

וכשאחד מותיב פרקי, כלומר דורש לרבים, ואחד מקרי שמע, כלומר מלמד תינוקות, לדברי הכל רגילים להעדיף את הדורש לרבים, ומניחים את העירוב לצד ביאתו.

וכששניהם שווים, ואחד מהם רבו. דעת רבי יהודה, שרגילים להניח את העירוב לצד ביאת רבו. ודעת חכמים, שאין הדבר קבוע, כי יש המעדיפים את חבריהם על פני רבותיהם, [=זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה].

¹ ואם תאמר, והא רבא גופיה קאמר בסמוך, זאת אומרת סוף היום קונה עירוב, ואם סוף היום קונה עירוב, אתיא דרב נחמן שפיר, ואמאי קמיבעיא ליה מאי שנא. ויש לומר, דעל כרחך רבא אתיה ליה דתחלת היום קונה עירוב, דהא פסיק בריש ביצה כרב ... והא דאמר בסמוך זאת אומרת סוף היום קונה עירוב, אליבא דברייתא קאמר, וליה לא סבירא ליה. [תוס'].
104

תנאי וברירה בעירוב

בכל האופנים שבהם ידוע להיכן מעדיף לערב, כגון מחמת ביאת נוכרים, או מחמת ביאת רב אחד, או מחמת ביאת מותיב פרקי, או מחמת ביאת רבו כדעת רבי יהודה.

אם כבר נתקיים הדבר בערב שבת, כלומר שנתקיימה הסיבה שבעבורה רוצה לערב לצד מסוים קודם זמן קניית השביתה, **לדברי הכל** יכול להתנות שיקנה עירובו לאותו מקום, ולאחר מכן כשיודע לו כיצד נתקיים תנאו, ייודע לו להיכן קנה עירובו.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין כשבשעת קניית העירוב עוד לא נתקיימה הסיבה שבעבורה רוצה לערב לצד מסוים.

כגון שאומר שיקנה לו עירובו להיכן שיבואו למחר בשבת עצמה, או כגון שאומר אם יבואו נוכרים או רבנים שווים משני צדדים, אחליט מחר איזה עירוב יזכה לי.

שדין זה תלוי במחלוקת אם יש ברירה בעירוב.

ברירה בעירוב

לדברי התנא של משנתנו, בין לדעת חכמים, ובין לדעת רבי יהודה, יש ברירה בעירוב.

כלומר העירוב קונה לו שביתה, גם כשהתנה בדבר שעדיין לא היה מבורר בשעת בין השמשות.

כגון שאמר, אם יבואו נוכרים למחר מצד מסויים, יקנה העירוב שלצד השני, שרק כשיבואו הנוכרים בשבת עצמה, יתברר איזה עירוב רוצה בו.

או שאמר אם באו נוכרים משני הצדדים, אחליט מחר איזה עירוב אני רוצה בו, שרק כשיחליט יתברר איזה עירוב רוצה בו.

אף על פי שלא היה מבורר הדבר בשעת כניסת השבת, כשנתברר הדבר בשבת עצמה, מתגלה שאותו עירוב נקנה לו בכניסת השבת, ויכול להלך על ידי אותו עירוב.

ולדברי [חכם ששמו] איזו בברייתא, לכל הפחות דעת רבי יהודה, שאין ברירה בעירוב.

כלומר אין העירוב קונה לו שביתה, אלא כשבשעת בין השמשות כבר היה מבורר, שחפץ הוא באותו עירוב.

ואפילו אם הוא עצמו עדיין לא ידע, אבל תלה בדבר שכבר נתקיים, ואין כאן אלא חסרון ידיעה שלו.

אבל כשבשעת קניית העירוב לא נתקיים הדבר שתלה בו את קניית העירוב, והדבר מתברר רק בשבת עצמה, אין אומרים שבכך נתגלה שקנה לו אותו עירובו בין השמשות.

ורב אמר, שהעיקר כדברי איזו, ולדעת רבי יהודה אין ברירה.

ועולא אמר, שהעיקר כמשנתנו, ולדעת רבי יהודה יש ברירה.

דף לו

הלוקח יין מבין הכותים

הכותים אינם כעמי ארצות, שתבואתם דמאי, ואין צריך להפריש ממנה תרומה גדולה אלא מעשרות

בלבד. ותבואת הכותים בחזקת טבל גמור¹, והלוקח מהם תבואה צריך להפריש ממנה את כל התרומות והמעשרות.

ומבואר בברייתא, שנחלקו חכמים בדין מי שלקח יין מהכותים, קודם שגזרו על יינם איסור הנאה², ורוצה לשתותו, ואין לו כלי להפריש לתוכו תרומות ומעשרות, או שהיתה חשיכה בליל שבת ואין לו שהות להפריש, האם יש לו אפשרות לתקן את היין ולשתותו.

לדעת רבי מאיר, יכול לתקן את היין מטבלו, בלא להוציא ממנו מיד את התרומות והמעשרות, על ידי שיאמר, מה שאני עתיד להפריש לתרומה יהיה תרומה, ומה שאני עתיד להפריש למעשר ראשון יהיה מעשר ראשון, ומה שאני עתיד להפריש למעשר שני יהיה מעשר שני, ויחלל מעשר שני על המעות שיש לו בביתו³, ושותה.

וכשיוכל להפריש את התרומה והמעשר, יפריש, ואז יתברר שהם התרומה והמעשר, ומה ששתה חולין⁴.

ולדעת רבי יהודה ורבי יוסי⁵ ורבי שמעון, אסור לעשות כן.

- ומתוך ברייתא זו, בה מבואר, שדעת רבי יהודה כדעת האוסרים לשתות מהיין על ידי הפרשת תרומות ומעשרות שיברר לאחר זמן, למד רב, שדעת רבי יהודה כדעת האומרים אין ברירה, ולכן אמר לעיל שהעיקר כדברי איזו, ששנה כן בדעת רבי יהודה⁶.

- ועולא לא שנה ברייתא זו כך, אלא שנה בה שדעת רבי יהודה כדעת רבי מאיר, שיכול לשתות את היין על ידי הפרשת תרומה שיברר אחר כך.

¹ ואף על גב דעמי הארץ לא נחשדו על תרומה גדולה ... כותים אפילו תרומה גדולה אין מפרישין. ואף על גב דפרק שלשה שאכלו אמרינן דכותאי עשורי מעשרי כראוי, דבמאי דכתיב מזהר זהיר, הני מילי לאכול לעצמן, אבל למכור לאחרים לא מעשרי, דלא דרשי לפני עור לא תתן מכשול אלא כפשטיה. ואף על גב דאין חשודין על הגזל, הכא לא חשיב ליה גזל, דהוי ממון שאין לו תובעין. ועוד דכל זמן שלא הופרש אינו דומה שיהא גזל, שעדיין לא נתחייב ליתן לכהן או ללוי ... ועוד דסמכי אהא דדרשינן "עשר תעשר ואכלת" ולא מוכר. [תוס].

² ואף על גב דרבי מאיר גזר על יינן ... זאת נשנית קודם גזירה. ואף על גב דרבי יוסי ורבי שמעון סבירא להו כותים גירי אריות הם ... מכל מקום כיון דפרשי מעבודה זרה טפי משאר אומות, ומחזיקים בתורה שבכתב, ולא היו עובדין אלהיהם כמו שעשו בבית ראשון, לא גזרו על יינן ... אי נמי הכא איירי כשטירה ישראל יינו של כותי. [תוס].

³ כן פירש רש"י, שמחלל על מעות, ושותה מיד בלא הפרשה. ואינו נראה, דאינו יכול לחלל, דדוקא בסיפא דהך מתניתין גבי דמאי קתני ומחלל על מעות, משום דקבע לו מקום ... אלא ומיחל פירוש מתחיל, או כמו שפירש רבינו תם, דמיחל כמו מיחל בה"א, פירוש מזוג ... [תוס].

⁴ **משמע דאית ליה לרבי מאיר ברירה,** ולרבי יהודה נמי קאמר רבה במסקנא דאית ליה ברירה והכא אסר משום דחייב לבקיעת נוד. ואילו בפרק יש בכור, גבי נתנו עד שלא חלקו, מוקי רבא רבי מאיר ורבי יהודה כרב אסי, דאמר האחין מחצה וירשין ומחצה לקוחות, אלמא מספקא להו. ויש לחלק בין הכא **שמברר דבריו ומתנה בפירוש**, ואומר שאני עתיד להפריש, להחייא דאחין שחלקו, דאינו מברר דבריו כלום. [תוס].

⁵ משמע דרבי יוסי לית ליה ברירה. וכן בסמוך גבי מעשר שני שיש לי בביתי מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס. וקשה דשמעינן לרבי יוסי דאית ליה ברירה, במי שאחזו, דתנן רבי יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת, ולכי מיית הוי גיטא, אלמא יש ברירה ... ולמאן דמחלק בין תולה בדעת עצמו לדעת אחרים נחא, אבל למאן דלא מחלק קשה. ויש לומר דהתם בגיטין עומד הדבר להתברר בודאי, שהרי יחיה או ימות, אבל הכא יכול להיות שלא יבא לידי הפרשה, או לא יעלה סלע מן הכיס. [תוס].

⁶ ואם תאמר אכתי ליתא לדאוי ולהחייא דהלוקח מקמי מתניתין דהכא ומתניתין דמי שאחזו, דמה היא באותן הימים, דדייקין מינה בריש כל הגט, דאית ליה לרבי יהודה ברירה, ומקמי ברייתא דמרובה, דקאמר רבי יהודה שחרית אומר בעל הבית כל מה שילקטו ... דבכל הני אית ליה לרבי יהודה ברירה. **ויש לומר, דרב מחלק בין תולה בדעת אחרים בין תולה בדעת עצמו** ... והחייא דגיטין ודמרובה הוי **תולה בדעת אחרים**, והתם **אית ליה ברירה**, אבל **תולה בדעת עצמו, לית ליה ברירה**, ולהכי קאמר, דליתא למתניתין דקתני דאית לרבי יהודה ברירה אפילו בתולה בדעת עצמו, מקמי דאיו ומקמי החייא דהלוקח. והאי דפרק אהחייא דאיו מאי שניא דלכאן ולכאן דאין ברירה, לא לרב פריך, דלדידיה דמחלק בין תולה בדעת עצמו בין תולה בדעת אחרים אתי שפיר, אלא למי שאינו מחלק פריך. ורבי יוחנן דמשני וכבר בא חכם נמי אין מחלק, ולדידיה ודאי ליתא לדאיו מקמי כל הנהו ... אבל קשה דאפילו בתולה בדעת אחרים נמי שמעינן לרבי יהודה דלית ליה ברירה, דתנן בשקלים, ומיית לה בחוצאיו לו, דקאמר רבי יהודה, לא הוי שופרות לקיני חובה מפני העתירות, ומפרש התם טעמא משום חטאת שמתו בעליה, ומשום דלית ליה ברירה כדמוכח בהחייא דאיו ... ויש לומר דהא **דאית ליה ברירה לרבי יהודה בתולה בדעת אחרים**, הני מילי **כשמתנה**, אבל בלא תנאי אינו מועיל. [תוס].

הארץ, ואין לדעת זאת, כשעם הארץ נוטל חלקו, יתכן שנוטל מה שהיה שייך תחילה לחבר, ולכן **על החבר לעשר זאת קודם שיתן לעם הארץ**.

מתחילה אמרו, שהדעה הראשונה היא דעת רבי יוסי. ולפיכך הקשו על המבואר לעיל, שלדעת רבי יוסי אין ברירה. ולמסקנה אמרו, שהדעה השניה היא דעת רבי יוסי האומר שאין ברירה.

מחלל מעשר שני על מטבע שיוציא מכיסו

לדעת רבי יוסי האומר אין ברירה, מי שבא לחלל מעשר שני על המעות, ואמר, מעשר שני שיש לי בביתי מחולל על מטבע שתעלה בידי מהכיס.

אם היו בכיסו מספר מטבעות, לא נתחלל מעשר שני בכך, כי מאחר שבשעת אמירתו עדיין לא ידוע איזו מטבע תעלה בידו, ורק אחר כך נתברר הדבר, אין לסמוך על הברירה, לומר שמתחילה על סלע זה נתחלל המעשר, ואינו מחולל.

אבל כשהיתה בכיסו מטבע אחת בלבד, או שהיו מספר מטבעות, ואחת מהן חדשה, ואמר שמחלל מעשר שני על מטבע חדשה שתעלה מכיסו, מאחר שכבר עתה ידוע על איזו מטבע נתכוון לחלל מעשר שני שלו, הרי זה מחולל.

אמר לחמשה הריני מערב

על איזה מכם שארצה

מי שבקשו ממנו חמישה בני אדם שילך לסוף התחום ויניח בעבורם עירוב, ואמר, הנני מניח עירוב, ויקנה העירוב למי שאחליט אחר כך שאני רוצה שיהא לו עירוב.

אם החליט על כך קודם בין השמשות, הכל מודים שאותם שרצה שיקנו עירוב, קנו, ואותם שלא רצה, לא קנו.

ואם החליט על כך רק בלילה, לדעת האומרים שניתן לסמוך על הברירה, קנה העירוב לאותם שנתרצה להם, כי כשנתרצה להם הוברר שמתחילה עברם הניח את העירוב. ולדעת האומרים שאין לסמוך על הברירה, מאחר שהחליט מה רצונו רק בלילה, אין סומכים על כך לומר שבין השמשות נקנה העירוב לאותם שנתרצה להם אחר כך.

ומצינו ברייתא בה מבואר כדעת האומרים אין ברירה.

- ורב נחמן לא ידע מי הוא האומר, שאפילו

חטאת ואיזה עוף יהיה עולה, והם: **(א) בזמן קניית הקן, ואז הבעלים יכולים לקבוע הדבר. (ב) בזמן לקיחת הכהן, ואז הכהן יכול לקבוע הדבר.**

שנאמרו שני כתובים: האחד "וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ יְיָ שֶׁהָלַקְתָּהּ שְׁתֵּי תָרִים אֹז שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת וְכָפַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְנִסְתַּחֲרָה" (ויקרא י"ב ח'). מלמד שבשעת הלקיחה ניתן לקבוע.

והכתוב השני, "וְעִשָּׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חֻטָּאת וְאֶחָד עֹלָה וְכָפַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לְפָנֵי ה' מִזֶּבֶחַ" (ויקרא ט"ו ט"ו). מלמד, שבשעת עשיית הכהן ניתן לקבוע.

וכמו כן לעניין קביעות בעלים של כל עוף ניתן לקבוע זאת בשני הזמנים הללו.

ואם כן מעולם לא אמר רבי יוסי, שכשהכהן מקריב כל עוף אז מתברר עבור מי נקנה מתחילה, **אלא כך אמר רבי יוסי, שאם מתחילה התנו הנשים שלא לקבוע עבור מי מהן יקרב כל עוף, אלא יעמדו כל ארבעת העופות של שני הקינין עבור שתיהן, עד שהכהן יקבע למי יקרב כל עוף, מעתה הדבר תלוי בכהן בלבד, ואפילו יחזרו הנשים ויחלקו את העופות ביניהן אין בכך כלום, אלא הכהן קובע הדבר, ומקריב כל עוף עבור מי שירצה.**

חבר שלקח דמאי עבדו ועבדו עם הארץ

חבר שקונה תבואת דמאי לעצמו, אסור לו לחזור ולמכור את הדמאי לעם הארץ בלא לעשר, כי אסור לחבר להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

אבל כשהחבר הוא שלוחו של עם הארץ לקנות לו תבואה של דמאי, מאחר שהחבר אינו המוכר אלא שלוחו של הקונה והתבואה נקנית ישירות מהמוכר לקונה, החבר הזה שהוא השליח אינו חייב לעשר קודם שיביא לקונה.

ונחלקו חכמים מה הדין כשהחבר הלך לקנות תבואה לעצמו ולעם הארץ, ולא פירש בשעת הקניה מה שלו ומה של עם הארץ.

לדעת האומרים יש ברירה, בשעה שהחבר נותן לעם הארץ את שלו, מתברר שזה היה חלקו של עם הארץ משעת הקנין, ואין החבר מוכר לו משל עצמו, ולפיכך אין החבר מחויב לעשר מה שנותן לעם הארץ.

ולדעת האומרים אין ברירה, מאחר שיש להסתפק מה חלקו של החבר ומה חלקו של עם

ולכן אמר שהעיקר כדברי משנתנו, שלדעת רבי יהודה יש ברירה.

- ולפי המבואר בסוף הסוגיה, אפילו אם רבי יהודה הוא מהאוסרים לשתות מהיין על ידי ברירה, יתכן שמודה הוא שיש ברירה, ורק לעניין הפרשת תרומות ומעשרות אמר שאין סומכים על הברירה, והטעם לא משום שאין ברירה, אלא משום שיש לחוש, שמא ישבר הכלי וישפך היין, ונמצא שלא יבוא לידי הפרשה לעולם, ולא תתברר התרומה לעולם, ונמצא ששתה טבל.

שני נשים שלקחו קיניהן בשותפות

מי שהיתה טמאה טומאת לידה או טומאת זיבה, לאחר שטהרה מטומאתה, עליה להביא קן לכפרתה, והקן הוא שני תורים או שני בני יונה, שאחד מהם קרב עולה ואחד מהם קרב חטאת.

ומבואר במסכת קינים, שלדעת רבי יוסי, אם שתי נשים שהיו חייבות בקרבן זה, קנו שני קינין בשותפות, ונתנו אותם יחד לכהן, **אין הכהן מחויב להקריב מכל קן, אחד חטאת ואחד עולה.**

אלא אם ירצה רשאי להקריב קן אחד כולו חטאת ותהא האחת לזו והאחת לזו, וקן שני כולו עולה ותהא אחת לזו ואחת לזו.

ומתחילה רצו לומר, שמדברי רבי יוסי אלו יש ללמוד, שלדעתו ניתן לסמוך על הברירה, לומר, שכשהקריב הכהן כל עוף, נתברר, שמתחילה משעת לקיחתו נקנה אותו עוף עבור אותה אשה שמקריב לה הכהן.

כי אם אין אומרים שנתברר עתה שעוף זה נקנה מתחילה עבורה, כיצד קרב עוף זה, הלא יתכן שזהו עוף חברתה, ונמצא כל עוף קרב עבור מי שאינה בעליו. וכלל בידינו שעולה שקרבה שלא לשם בעליה אינה עולה לבעלים ידי חובה, וחטאת שקרבה שלא לשם בעליה, פסולה לגמרי¹.

ומכאן קשה על המבואר לעיל שלדעת רבי יוסי אין ברירה.

ומסקנת הגמרא שאין ללמוד מדברי רבי יוסי אלו שלדעתו יש ברירה, כי באמת אין אנו צריכים כאן לברירה, לומר שמשעת הקניה היה עוף זה עבור זו.

וכמאמר רב חסדא בעניין קביעות קינין, שיש שני זמנים שבהם ניתן לקבוע איזה עוף יהיה

¹ כן פירש רש"י שאם אין ברירה יש כאן שינוי בעלים. ואין נראה להשר, דהא מוכח בריש זבחים, דסתמא לשמה קאי, אם כן בלא ברירה אפשר להקריב בסתם. ונראה דמוכח, דאי אין ברירה איכא למימר כל קן רחל הקריב למעלה, וכל קן לאה הקריב למטה, והקריב עולה למטה וחטאת למעלה. [תוס'].

אותו התכוון לעשות תרומה מתחילה, מכל מקום מאחר שבשעה הראשונה היה מעורב בשאר היין בחבית, לא היה יכול לעשותו תרומה.

- ואביי אמר, שהסיבה שלדעת רבי שמעון לא יוכל לתקן את היין עתה, על ידי ברירה שמה שיפריש אחר כך יהיה תרומה. כי אף שאם באמת יעשה כן, ויפריש אחר כך את התרומה, יתברר שהיא התרומה, ומה ששתה היה חולין, מכל מקום לכתחילה אסרו לעשות זאת.

כי יש לחוש שמא ישבר הכלי, וישפך כל היין, ולא יבוא לידי הפרשה לעולם, ומאחר שבאופן הזה לא תתברר התרומה, נמצא שמה ששתה היה טבל.

ורבי מאיר שהתיר לסמוך על כך, לא חשש שישבר הכלי, כי אין הדבר שכיח.

תרומת כרי זה בתוכו

נתבאר שלדברי רבא, דעת רבי שמעון, שאין התרומה חלה אלא כשהיא מובדלת משייריה ואינה מעורבת בהם.

ומודה רבא, שגם לדעת רבי שמעון, מי שאמר תרומת כרי זה בתוכו, אף על פי שלא הוציא משם את התרומה, הופרשה התרומה.

והסיבה לכך, כי ציין את מקום התרומה, שהיא באמצע הכרי, והרי יש לה מקום מסוים, ובכך ניתן להבדיל בינה לבין שייריה.

ואין זה כיון שבחבית, שהוא מתערבב, וכשרוצה להפריש תרומה בתוכו, אין שום היכר בינה לבין שייריה.

וכמו כן אם היו לפניו שני רימונים של טבל, ואמר, אם ירדו גשמים היום, יהא זה תרומה על זה, ואם לא ירדו גשמים היום, יהא זה תרומה על זה. אף על פי שבשעת האמירה אין ידוע איזה מהם נעשה תרומה, מכל מקום מאחר שקבע לה מקום מסוים, חלה התרומה לפי תנאו.

דף לה

עירובי תחומין ליום טוב

ושבת הסמוכים זה לזה

כלל בדינו, שאין אדם יכול להניח לשבת אחת

יוסף, שרבי שמעון האומר שאין סומכים על הברירה לעניין הפרשת תרומה, הוא זה שאומר בברייתא, שאין לסמוך על הברירה לעניין עירוב, ורק אם נתרצה בעירוב קודם השבת קנה לו העירוב.

- ולדברי רבא ואביי, רבי שמעון הוא זה שאומר בברייתא שניתן לסמוך על הברירה, וקנה לו עירובו גם כשנתרצה בכך בשבת עצמה. כי לדעת רבי שמעון תמיד ניתן לסמוך על הברירה.

ומה שאמר שאין לשתות יין מהחבית של טבל על ידי שיאמר שמה שיפריש ממנה אחר כך יהיה תרומות ומעשרות, אין הטעם משום שאין ברירה, אלא טעם אחר בדבר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ביאור דעת רבי שמעון

נתבאר לעיל, שלדעת רבי שמעון, מי שלקח יין מהכותים, שהיין נחשב כטבל גמור, אם רוצה לשתות ממנו, ואין לו כלי להפריש לתוכו תרומות ומעשרות, אינו יכול לתקן את היין מטבלו, על ידי שיאמר, מה שאני עתיד להפריש לתרומות ומעשרות יהיה תרומות ומעשרות.

- ולדברי רב יוסף הסיבה לכך, כי לדעת רבי שמעון אין ברירה, כלומר אין לסמוך על הברירה, לומר שמה הפריש אחר כך, היה תרומה כבר קודם לכך¹.

ורבא ואביי אמרו, שבאמת מודה רבי שמעון שיש ברירה, ובשאר מקומות ניתן לסמוך על מה שיתברר לאחר זמן, להודיע מה שנתקיים קודם לכן. ורק בדין זה חולק רבי שמעון, ואומר, שאין תועלת במה שיתברר אחר כך להתיר כעת את שתיית היין.

- רבא אמר, שהסיבה לכך, כי לדעת רבי שמעון מאחר שהתרומה קרויה "ראשית", כמו שנאמר, "ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו" (דברים י"ח ד'), לפיכך אין תרומה חלה אלא כשייריה ניכרים, כלומר שבשעה שנעשית תרומה, היא מובדלת משייריה ולא מעורבת בהם.

ולכן כל זמן שאותו חלק שרוצה לעשותו תרומה מעורב עם שאר היין שבחבית, אי אפשר לעשותו תרומה.

ואם כן, אף על פי שניתן לסמוך על הברירה, לומר שמה שהפריש אחר כך מהחבית לשם תרומה,

באיסור תחומין דרבנן, אין סומכים על הברירה. - ורבא אמר שודאי ברייתא זו היא כדברי איו, ואליבא דרבי יהודה, שלדברי איו כך דעתו, שאפילו בעירובי תחומין אין סומכים על הברירה.

- ורב יוסף אמר, שברייתא זו היא כדעת רבי שמעון הנוכח בברייתא המבוארת להלן, שאפילו בעירובי תחומין אין לסמוך על הברירה.

מניח עירוב לכל השנה לשבתות שירצה

המניח מזון שתי סעודות לצורך עירובי תחומין במקום המשתמר בסוף אלפיים אמה מביתו, ואמר, יהא זה לי לעירוב לכל שבת שארצה השנה לסמוך על העירוב הזה, ללכת מביתי לצד זה, ולשאר שבתות השנה תהא שביתתי בביתי.

כל שבת שהחליט קודם בין השמשות שלה שרוצה שיקנה לו העירוב לאותה שבת, לדברי הכל קנה לו עירובו לאותה שבת.

ואם החליט על כך בליל שבת, רק לדעת האומרים שניתן לסמוך על הברירה, קנה לו העירוב. כי כשהחליט שרוצה בעירוב לאותה שבת נתברר שמתחילת השבת קנה לו עירובו.

אבל לדעת האומרים שאין לסמוך על הברירה, מאחר שהחליט מה רצונו רק בלילה, אין סומכים על כך לומר שבין השמשות קנה לו עירובו.

ומצינו ברייתא שנחלקו בה חכמים ורבי שמעון בדין זה.

- לכאורה היה נראה, שרבי שמעון הוא זה שאומר שניתן לסמוך על הברירה, וקנה לו עירובו גם כשנתרצה בכך בשבת עצמה.

- ויש אומרים, שאין להקשות מכאן על המבואר לעיל שלדעת רבי שמעון לא ניתן לשתות יין מהחבית של טבל על ידי שיאמר שמה שיפריש ממנה אחר כך יהיה תרומות ומעשרות. כי אף שלעניין הפרשת תרומות ומעשרות רבי שמעון אינו סומך על הברירה, אין זה אלא משום שחיוב ההפרשה הוא מהתורה, אבל לעניין עירובי תחומין דרבנן, מודה הוא שיש לסמוך על הברירה.

- ולדברי רב יוסף, אין לחלק בין דיני תורה לדינים מדברי חכמים, והאומר שאין סומכים על הברירה, אינו סומך עליה כלל. ולפיכך אמר רב

¹ ואם תאמר, דהכא מסיק רב יוסף, דלרבי שמעון אין ברירה, ובריש כל הגט אית ליה ברירה, גבי הריני בועליך על מנת שירצה אבא. ויש לומר דרב יוסף מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים ... [תוס'].

שני עירובי תחומין, כל אחד לחצי יום, כי כל היום קדושה אחת היא, ובאותו מקום שקנה בו שביתה בתחילת היום, שם שביתתו כל היום.

ונחלקו חכמים מה הדין כשחל יום טוב סמוך לשבת, האם יכול להניח עירוב אחר לכל אחד מהימים, או שמקום שקנה שביתה בתחילת היום הראשון, שם שביתתו בשני הימים.

א. אם שני הימים קדושה אחת.

אם שני הימים נחשבים כקדושה אחת, במקום שקנה שביתה בתחילת היום הראשון, שם שביתתו בשני הימים, ואינו יכול להניח לכל יום עירוב אחר, כי אי אפשר להניח שני עירובים ביום אחד.

וכשמניח עירובי תחומין, דיו בהנחתם בין השמשות של היום הראשון, ומעתה אפילו אם אבדו משחשיכה, יכול ללכת על סמך העירוב הזה בשני הימים.

וכמו כן אם מערב ברגליו, שאין לו מי לשלוח בידו את העירוב, ויוצא בעצמו לעמוד בסוף התחום לקנות שביתה באותו מקום, דיו שיצא ביום הראשון בלבד.

ולפי הסלקא דעתך בגמרא כן דעת רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא.

ולמסקנת הגמרא אין מי שאומר ששני הימים נחשבים בוודאי כקדושה אחת לערב לשניהם בכניסת היום הראשון בלבד.

ב. אם שני הימים שתי קדושות.

אם כל יום נחשב לקדושה בפני עצמה, במקום שקנה שביתה בתחילת היום הראשון, שם שביתתו ביום הראשון, ובמקום שקנה שביתה בתחילת היום השני, שם שביתתו ביום השני.

ולפיכך אם רוצה לערב לשני הימים, צריך שיהיה עירובו מונח במקומו בבין השמשות של שני הימים.

וכמו כן אם מערב ברגליו, שאין לו מי לשלוח בידו את העירוב, ויוצא בעצמו לעמוד בסוף התחום לקנות שביתה באותו מקום, צריך לצאת בשני הימים ולא די בכך שיצא ביום הראשון בלבד.

ויכול להניח בכל יום עירוב למקום אחר, כגון יום ראשון למזרח, ויום שני למערב.

אלא שבאופן הזה, לא יניח עירוב זה אלפיים למזרח ביתו, ועירוב זה אלפיים למערב ביתו, כי מאחר שביום ראשון קנה שביתה אלפיים אמה ממזרח לביתו, אינו יכול ללכת עד עירובו שבמערב ביתו, המרוחק ממנו

ארבעת אלפים אמה.

וכבר נתבאר, שכל המרוחק מעירובו יותר מאלפיים אמה, אינו קונה לו, ואם כן בתחילת היום השני, לא יקנה לו עירובו של מערב ביתו.

ולכן כשרוצה לערב בכל יום לצד אחר, יניח עירוב זה אלף אמה למזרח ביתו, ועירוב זה אלף אמה למערב ביתו, שלא יהיה יותר מאלפיים אמה בין שני העירובים.

ואם הניח עירוב ביום הראשון בלבד, או שהניח לשני הימים, אבל אבד העירוב קודם היום השני, ביום השני שאין לו עירוב, יש לו אלפים אמה של תחום ביתו.

- ודעה זו היא דעת רבי אליעזר במשנתנו. ואף רבי הביא דעה זו בברייתא אף שאינו מסכים עמה. ולדברי רב, הלכה כדעת רבי אליעזר, כי ארבעה זקנים אומרים כמותו, ואלו הם. (א) רבן שמעון בן גמליאל. (ב) רבי ישמעאל בנו של יוחנן בן ברוקא. (ג) רבי אלעזר ברבי שמעון. (ד) רבי יוסי בר יהודה סתימתאה¹, או רבי אלעזר [בן שמעון].

ג. אם יש כאן ספק.

יש אומרים שיש להסתפק אם כל יום נחשב לקדושה בפני עצמו, ובמקום שקנה שביתה בתחילתו, שם שביתתו רק ביום זה. או ששני הימים נחשבים כקדושה אחת, ובמקום שקנה שביתה בתחילת היום הראשון, שם שביתתו בשני הימים.

ולפיכך, מאחר שיתכן ששני הימים הן שתי קדושות נפרדות, לא די בהנחת עירוב אחד בתחילת היום הראשון, וכדי שיוכל ללכת על סמך עירובו גם ביום השני, צריך שיהיה העירוב קיים גם ביום השני.

וכמו כן אם מערב ברגליו, שאין לו מי לשלוח בידו את העירוב, ויוצא בעצמו לעמוד בסוף התחום לקנות שביתה באותו מקום, צריך לצאת בשני הימים ולא די בכך שיצא ביום הראשון בלבד.

ומצד שני, מאחר שיתכן ששני הימים קדושה אחת הן, לא יוכל לחלקם, להניח עירוב ליום אחד בלבד, או להניח לכל יום עירוב אחר, אלא אם רוצה להניח עירוב, עליו להניח עירוב שווה לשני הימים, כלומר לאותו רוח.

ואם הניח עירוב ביום הראשון בלבד, או שהניח לשני הימים, אבל אבד העירוב קודם היום השני, ביום השני שאין בו עירוב, הרי הוא בספק, שכן אם שני הימים קדושה אחת, יש לו עירוב לכל היום הארוך, ובכלל זה ליום השני, ואם שני

הימים שתי קדושות, אין לו עירוב ליום השני, ולפיכך אינו יכול ללכת אלא באלפיים אמה שבין ביתו לעירובו, אבל לכיוונים האחרים אינו יכול להלך [=הרי זה חמור גמל].

- וזו דעת חכמים במשנתנו, ודעת רבי יהודה בברייתא.

לערב בתחילה מיום טוב לשבת

נתבאר, שלדעת חכמים, כשחל יום טוב סמוך לשבת, אי אפשר להניח עירוב ליום אחד בלבד, כי יתכן ששני הימים הם קדושה אחת.

ולפיכך דין פשוט הוא, שאם לא הניח עירוב ליום הראשון, אין לו עירוב כלל, ואינו יכול להניח עירוב ליום השני.

ודעת רבי אליעזר, ששני הימים שתי קדושות הן, ויכול להניח עירוב לכל אחד מהימים בפני עצמו.

ומכל מקום מודה רבי אליעזר, שעליו להניח את העירוב לשני הימים קודם היום הראשון.

כגון אם היום הראשון הוא יום טוב והיום השני הוא שבת עליו להניח קודם יום טוב גם את העירוב לשבת. ואם לא הניח את העירוב לשבת קודם יום טוב, לא יניח אותו לשבת ביום טוב עצמו אף שהוא ערב שבת ועדיין לא קנה שביתה לשבת.

והסיבה לכך, משום שאסור להכין מיום טוב לשבת, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ביצה שנולדה ביום הראשון

של שבת ויום טוב סמוכים

כלל בידינו, שביצה שנולדה בשבת או ביום טוב, אסורה בו ביום. כי בכניסת היום לא היתה ראויה, ולא היתה דעת האדם עליה וכל שלא חישב עליה בין השמשות אסורה כל היום.

ואם נולדה קודם כניסת השבת, מאחר שבשעת כניסת השבת היא ראויה, היא מותרת.

ולדעת רב, כשהיו יום טוב ושבת זה אחר זה, ונולדה ביצה ביום הראשון, היא אסורה ביום השני.

ואף שנתבאר שרב פסק כרבי אליעזר, ששבת ויום טוב נחשבים כשתי קדושות, ואם כן לגבי היום השני הביצה נולדה קודם כניסתו, ויש

¹ כך כינו כל מי שראה רבי דבריו במקומות הרבה ושנאן במשנה סתם. [רש"י].

ואם כן הדין הנ"ל, שאדם המערב ברגליו בשבת ויום טוב סמוכים, קונה לו שבייתה ביום השני בשתיקה, הוא גם כדעת חכמים.

דף לט

הליכה בשבת ויום טוב לצורך

דבר שאסור לעשות בהם

אסור לעשות מעשה בשבת כשניכר ממנו שהוא לצורך דבר שעשייתו אסורה בשבת.

ולכן אסור לאדם ללכת בשבת לסוף שדהו לבדוק אותה ולדעת מה היא צריכה לתקן בה מחר.

וכמו כן לא יטייל אדם בשבת או ביום טוב סמוך לחשיכה על פתח מדינה, כדי להתקרב למרחץ, להיות מזומן ליכנס כשתחשך מיד.

ודווקא דברים אלו אסורים הם, כי ניכר בהם שההליכה היא לצורך הדברים האסורים, שכן מה עושה הוא בשדהו, אם לא כדי לבדוקה, ומה עושה על פתח המרחץ, אם לא כדי לרחץ.

אבל כשהיו שבת ויום טוב בסמיכות, מותר לו להלך ביום הראשון עד סוף התחום, לצורך עירוב היום השני, כי אין היכר בהליכה זו שהיא הכנה לצורך עירוב של מחר.

שכן אם תלמיד חכם הוא, הרואים אומרים שמחמת הרהורו בשמועתו אין דעתו עליו, ומהלך לשם. ואם עם הארץ הוא, הרואים אומרים, שהולך לחפש את חמורו בתוך התחום.

אין מערבים בפת בתחילה ביום השני

לדברי רב יהודה, אם היו יום טוב ושבת בסמיכות, ורצה לערב בהם, וביום הראשון יצא ועירב בעצמו, ולא בפת על ידי שלוחו, גם ביום השני יערב בעצמו, ואינו יכול לערב בפת.

כי מאחר שעד עתה לא עירב בפת, כשבא לערב בה, ולקרוא לה שם עירוב, הוא מכין מהיום הראשון ליום השני⁵.

ומה שאמר רב יהודה, שהמערב ביום הראשון

ורבה תירץ, שהעירוב אינו קונה שבייתה בסוף יום ששי, אלא בתחילת יום השבת, ואם כן השבת מכינה לעצמה, ולא יום טוב מכין לה⁴.

-

דין הפרשת תרומה בכלי [=לגין] טבול יום, והסיבה שאין מערבים בה, מבואר לעיל בדף ל"ו.

המערב ברגליו לשני הימים

מי שצריך לעירובי תחומין ואין לו פת, עליו לצאת בעצמו לסוף התחום, וכך יקנה שם שבייתה.

ולדברי רב יהודה, כשהיו יום טוב ושבת בסמיכות, עליו לצאת ולערב כך בעצמו, גם בכניסת היום הראשון, וגם בכניסת היום השני.

וכשעושה כן ביום השני לא יאמר בפיו שבייתתי במקומי, כי מאחר שצריך לומר כן קודם כניסת היום שאז הוא קונה שבייתה ואינו יכול לכוון את השעה, עלול לומר זאת בסוף היום הראשון, ונמצא שבאמירה זו מכין הוא מיום טוב לשבת. אלא ישתוק ויקנה לו שבייתה בכניסת היום בעומדו שם בלבד.

האם המערב ברגליו צריך אמירה

מתחילה אמרו, שלדעת חכמים, האומרים בפרק רביעי, שהישן אינו קונה שבייתה במקומו, אלא נחשב כמי שאין לו תחום שבת, ומהלך רק ארבע אמותיו, הבא לערב ברגליו, שיוצא לסוף התחום לקנות בו שבייתה, קונה שבייתה במקומו רק אם יאמר בפיו שבייתתי במקומי, אבל אם שתק, הרי הוא כישן ולא קנה שבייתה.

ולפי זה, הדין הנ"ל, שאדם המערב ברגליו בשבת ויום טוב סמוכים, קונה לו שבייתה ביום השני בשתיקה, הוא כדעת רבי יוחנן בן נורי, האומר, שאפילו ישן קונה שבייתה במקומו וכל שכן ער שותק.

ולמסקנה אמרו, שגם חכמים מודים, שאדם ער, מאחר שבידו לומר שבייתתי במקומי, קונה שבייתה במקומו אף כשהוא שותק.

מקום להתירה, בכל זאת היא אסורה.

והטעם לכך, כי נאמר, "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיאוּ" (שמות ט"ז ח'). ללמד, שכל צרכי שבת ויום טוב יש להכין ביום חול, ואין להכין מיום טוב לשבת^{1,2}, ולא משבת ליום טוב. ומאחר שהביצה הוכנה באחד מהימים הללו, אינה מותרת בכך ליום השני.

המניח עירוב לשני ימים

נתבאר, שלדעת חכמים, כשהיו יום טוב ושבת בסמיכות, ורצה להניח עירוב, צריך שיהא העירוב קיים במקומו, גם בכניסת היום הראשון, וגם בכניסת היום השני.

וכן לדעת רבי אליעזר, אם רצה להניח עירוב לשני הימים, צריך שיהא העירוב קיים במקומו, גם בכניסת היום הראשון וגם בכניסת היום השני.

ואם אבד העירוב קודם כניסת היום השני, לדעת חכמים, ביום השני הוא חמר גמר, ולדעת רבי אליעזר, שבייתתו בביתו.

ומבואר במשנתנו, שכדי שיוכל לסמוך על העירוב בשני הימים, יעשה באופן הבא:

ביום הראשון ישלח את עירובו לסוף התחום, והשליח ימתין שם עם העירוב עד החשיכה, ובכך יש לו עירוב ליום הראשון.

ולאחר מכן השליח יטול את העירוב, ויקח אותו עמו לעיר³.

ולמחרת יצא עמו, ויניחנו שם קודם חשיכה, שכן ביום טוב יכול לטלטל את העירוב, כדי שיקנה לו עירוב ליום השני, ויאכלנו שם.

והסיבה שראוי לעשות כן, ולא די בהנחת העירוב קודם היום הראשון, והשארתו שם עד היום השני. כי אם יניח את העירוב ביום הראשון, ולא יטול אותו, יש לחוש שיאבד עד הערב השני, ושוב לא יהא לו שם עירוב ליום השני.

ואביי הקשה על הדין הזה, כיצד מוליך את העירוב להניחו ביום טוב כדי לקנות בו שבייתה בשבת שאחר יום טוב, הלא הוא מכין בכך מיום טוב לשבת.

¹ איסור הכנה דאורייתא היא כדילפינן בשמעתין. ומה שאופין מיום טוב לשבת משום עירובי תבשילין, מפרש רבה בפרק אלו עוברין, משום הואיל ומקלעי ליה אורחין ... וריצב"א אומר דלא שייך הכנה באפיה ובישול דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש. [תוס'].

² דקרא משמע ביום הששי שהיה יורד המן, ואמר במדרש, שלא ירד מן לישראל בשבתות וימים טובים. ויש מדרשים חלוקים, דדרשין ויברך ויקדש, ברכו במן וקדשו במן, ובאתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים משמע דירד מן ביום טוב, ולפי זה צריך לומר דהששי משמע המבורר דהיינו חול ... [תוס'].

³ וביום טוב אחר שבת, דלא אפשר בהכי, מוליכו בראשון, וחוזר והולך שם בשני לראות אם קיים עירובו, ומחשיך עליו, ואם רצה, יאכלנו אחרי כן. [רש"י].

⁴ לא זכית להבין זאת, הלא לעיל נתבאר, שדווקא יום חול מכין לשבת.

⁵ לכאורה הכוונה בזה, שכשמערב בה בפעם הראשונה, צריך לומר בפיו, הרי זו עירוב, ואינו יכול להניחה בשתיקה, ומאחר שאינו יכול לכוון את השעה, מתי מתחיל היום השני, עלול לטעות, ולומר זאת קודם כניסת היום השני, ונמצא מכין מהיום הראשון ליום השני.

שני הימים קדושים, הרי זה כיום טוב הסמוך לשבת, ששני הימים קדושים בוודאי, ויש להסתפק בהם שמה שניהם קדושה אחת.

ומאחר שיש להסתפק בכל שני ימים טובים של ראש השנה, שמה כך ארע, ונתקדשו שני הימים, יש להסתפק בכל שני ימים טובים של ראש השנה שמה קדושה אחת הן.

ודעת רבי יהודה, שבמקום שתקנו חכמים לנהוג ביום הראשון קודש אף שיודעים שכבר לא יתקדש היום, אין להחשיב את היום הראשון קודש גמור, אלא שיש בו איסור מלאכה מדברי חכמים, כדי שלא יבוא לחלל את ראש השנה בשנים אחרות, כפי שנתבאר לעיל. אבל אין לומר שמחמת האיסור הזה יש כאן שני ימים קדושים, אלא היום השני לבדו הוא ראש השנה, והראשון יש בו איסור מלאכה.

הפרשת תרומה בשני ימים

טובים של ראש השנה

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אף על פי שמספק עושים בגולה שני ימים טובים של ראש השנה, באמת לעולם קדוש רק אחד מהם.

ולפיכך, לדעתו, אף על פי שתקנו חכמים שלא להפריש תרומות ומעשרות ביום טוב [כמבואר במסכת ביצה], אם היתה לו תבואה של טבל קודם ראש השנה, יכול לתקן אותה, שתאכל ביום שני של ראש השנה.

וזאת, על ידי שיעמוד ביום הראשון, ויאמר, אם היום חול, הריני מפריש תרומות ומעשרות, ואומר היכן חלים כל תרומה ומעשר בתבואה, ואם היום קודש, לא אמרתי כלום. וחוזר ואומר כן ביום השני, ונמצא שבאותו יום שהוא באמת חול, בו הפריש את התרומות והמעשרות, ומותר לאכול מהתבואה ביום השני, אחרי שוודאי תוקנה התבואה [או בראשון או בשני].

ולדעת רבי יוסי, מאחר שיש אופן שבו שני הימים קדושים כפי שנתבאר, לא יוכל לעשות כן.

ביצה שנולדה ביום טוב

ביצה שנולדה ביום טוב **אסור אותה חכמים בו ביום**, ונחלקו חכמים במסכת ביצה בטעם האיסור.

יש אומרים שנאסרה **בכלל גזירת** חכמים שלא לאכול **פירות הנושרים** ביום טוב, שטעם הגזירה הזו הוא שמה יתלשו אותם בידים.

ויש אומרים שנאסרה **בכלל גזירת** חכמים שלא לאכול **משקים שזבו** מהענבים ביום טוב, שטעם הגזירה הזו הוא שמה יסחטו אותם בידים.

אמרו שיום ראשון לעולם קודש אף כשבוודאי לא יתקדש.

ומה שנתבאר, שאם נתקדש היום הראשון, הוא לבדו קודש ולמחרת חול, כן הדין בירושלים, שיודעים שנתקדש היום.

אבל הרחוקים, שאינם יודעים מתי נתקדש היום, על כרחך מחמת הספק נוהגים תמיד שני ימים טובים בראש השנה.

עירובי תחומין לשני ימים

טובים של ראש השנה

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בדין יום טוב הסמוך לשבת.

לדעת רבי אליעזר, שני הימים נחשבים כשתי קדושות, שבכל יום קונה לו שביתה בפני עצמו.

ולדעת חכמים, יש להסתפק האם כל יום קונה שביתה לעצמו, או ששני הימים נחשבים קדושה אחת, ותחילת היום הראשון קונה שביתה לשני הימים.

ולדעת רבי יהודה, דווקא לעניין יום טוב הסמוך לשבת, ששני הימים קדושים בוודאי, יש להסתפק, שמה שני הימים נחשבים כקדושה אחת, ובתחילת היום הראשון קונה שביתה לשני הימים הקדושים.

אבל לעניין ראש השנה, שמדין תורה הוא יום אחד, וכשנוהגים בו בגולה שני ימים, אין הדבר אלא מחמת הספק, שאין יודעים מתי נתקדש, בזה וודאי אין לומר ששני הימים הם קדושה אחת, אלא כל יום נידון לעצמו, וקונה שביתה בתחילתו לאותו יום בלבד.

ולפיכך הרוצה לערב לשני הימים של ראש השנה צריך להניח עירוב גם בתחילת היום הראשון וגם בתחילת היום השני. ואם רוצה רק באחד הימים או שרוצה לערב בכל יום לצד אחד הרשות בידו.

ולדעת רבי יוסי, שני ימים טובים של ראש השנה דינם כשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ויש להסתפק בהם שמה קדושה אחת הן, כדעת חכמים לעניין יום טוב ושבת הסמוכים זה לזה, שכן אף שרוב הפעמים ראש השנה הוא יום אחד, ומה שנוהגים בו בגולה שני ימים הוא מחמת הספק. פעמים מעיקר הדין קדושתו שני ימים, והוא כשלא באו עדים ביום הראשון עד המנחה, שאז תקנו חכמים שיהיו שני הימים קדושים, אפילו אם יבואו עדים ביום הראשון אחר המנחה.

ואם כן, מאחר שבאופן הזה תקנו חכמים שיהיו

בפת, יכול לערב גם ביום השני בפת, הכוונה דווקא לפת שכבר עירב בה ביום הראשון, ולא שיעשה פת חדשה לעירוב היום השני.

ורב אשי רצה לומר, שיש ללמוד את הדין הזה גם ממשנתנו, בה מבואר, שהשליח היוצא ביום הראשון, נוטל עמו את הפת, ובה מערב ביום השני.

ודחו את דבריו, כי יתכן שלא באה המשנה לומר שזהו האופן היחידי שמערב ביום השני בפת, אלא נתנה עצה טובה, שיעשה כן, וירוויח, שלא יצטרך להפסיד פת נוספת.

יום טוב של ראש השנה

מדין תורה, יום טוב של ראש השנה הוא יום אחד, כמו שנאמר, "ויבחדש השביעי פֶּאֶקֶד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם קַל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כ"ט א').

ובזמן שהיו מקדשים את החודש על פי הראיה, אם באו עדים ביום שלושם של אלול והעידו על קידוש הלבנה, נתקדש החודש ביום שלושם של אלול, ונקבע להיות אחד בתשרי, בו בלבד היו נוהגים קדושה, ולמחרת היה יום חול.

וגם כשלא באו עדים ביום הראשון, מאחר שלא היו יודעים מתחילתו שלא יבואו היום עדים לקדש את החודש, מספק היו נוהגים בו קודש, שמה יתקדש. וכשלבסוף לא באו בו ביום עדים עד סופו, נודע שבאמת חול היה היום, ולמחרת הוא יום ראש השנה, ובו נוהגים קודש.

כן הוא דין תורה, שמקבלים את העדים ביום הראשון עד סופו.

ותקנת חכמים היתה, שכל שלא באו עדים ביום הראשון עד המנחה, מאחר שכבר הקריבו תמיד של בין הערביים בשיר של חול, אפילו אם באו עדים לאחר המנחה, שוב אין מקבלים אותם לקדש את החודש היום, ודוחים את ראש השנה למחר.

ואף על פי שמעתה אין ספק בדבר, ויודעים שלא יתקדש החודש היום, תקנו חכמים שאין נוהגים בו חול.

כי אם ינהגו בו חול מהמנחה ולמעלה, יש לחוש שמה לשנה אחרת יאמרו בני אדם הלא אשתקד נתברר בשעת המנחה שהיום הראשון חול, והותרנו במלאכות, ולחינם נאסרנו בתחילת היום, וכמו כן יהיה השנה. ויבואו לעשות מלאכות ביום הראשון אף קודם המנחה, כשעדיין יכול להתקדש היום. ואם בסוף באו עדים ונתקדש היום נמצא שחיללו יום טוב. ולכן

ביצה שנולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אף על פי שמספק עושים בגולה שני ימים טובים של ראש השנה, באמת לעולם קדוש רק אחד מהם.

ולפיכך, לדעתו, אף על פי שביצה שנולדה ביום טוב אסורה [כפי שנתבאר], **ביצה שנולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה מותרת בשני**, כי אם היום הראשון קדוש השני חול, והותרה בו, ואם הראשון חול והשני קדוש, כבר משעת לידתה היתה מותרת.

ולדעת רבי יוסי, מאחר שיש אופן שבו שני הימים קדושים כפי שנתבאר, **הביצה אסורה עד לאחר היום השני**.

כפילות מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי

והוצרכו להשמיענו מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי בשלושת הדינים הנזכרים לעיל, אף שבכולם הטעם שווה.

כי אם היו משמיעים זאת רק לעניין עירוב, היה מקום לומר שדווקא בו התיר רבי יהודה, כי אינו עושה מעשה אסור, אבל להפריש טבל בראש השנה אסור, כי נראה כעושה דבר אסור.

ואם היו משמיעים זאת, ולא את הדין האחרון, היה מקום לומר, שלעניין ביצה שנולדה ביום הראשון, מודה רבי יהודה שאסורה בשני, שמא יבוא לידי תלישה או סחיטה ביום טוב.

שני ימים טובים של גלויות

הנה נתבאר, שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי לעניין שני ימים טובים של ראש השנה.

לדעת רבי יהודה, אף שמחמת הספק עושים בגולה שני ימים, מאחר שבאמת רק אחד מהם קדוש, אין לומר ששני הימים הם קדושה אחת.

ורבי יוסי חולק, משום שיש פעמים שתקנו חכמים קדושה על שני הימים, אף כשידוע מתי

יתקדש החודש, והוא כשלא באו עדים עד המנחה, שתקנו חכמים שיתקדש החודש מחר, ובכל זאת גם היום הראשון יהיה קדוש.

וכל זה לעניין ראש השנה, אבל **שאר ימים טובים, לא תקנו בהם חכמים בשום פעם שמעיקר הדין יהיו שני הימים קדושים**, ובירושלים מקום קידוש החודש רק יום אחד קדוש בהם. **ומה שנוהגים בהם בגולה שני ימים, הוא רק מחמת הספק**, שאינם יודעים מתי נתקדש החודש בירושלים.

ומאחר שכן הוא, לעניין שני ימים טובים של גלויות **הסברא נותנת, שבזה הכל מודים שאין לומר כלל שיהיו שני הימים קדושה אחת**, אלא כל אחד נידון לעצמו, שמא הוא לבדו קדוש. ולכן מערבים לכל יום בפני עצמו, וניתן לתקן טבל שיהיה נאכל ליום השני, וביצה שנולדה בראשון תאכל בשני.

ובאמת כן דעת רב נחמן ורב חסדא, ולכן אותו צבי שניצוד על ידי נוכרים ביום טוב ראשון של גלויות, ונשחט בשני בבית ראש הגולה, אכלו אותו, שאם יום ראשון קדוש, היום חול, ומותר הצבי אף על פי שניצוד אתמול, ואם היום קדוש ואתמול חול, גם כן הצבי מותר.

ורב ששת הבין מלשון ברייתא ששנה איסי, שלדעת רבי יוסי כל שני ימים טובים של גלויות דינם שווה לשני ימים טובים של ראש השנה, שיש להחשיבם מספק כקדושה אחת, ולפיכך לא אכל את הצבי הזה שניצוד ביום טוב.

אמנם מאחר שאין סברא לומר כן, ישבו רבא ורבי אסי את דברי רבי יוסי באופן אחר.

שרבי יוסי דיבר רק על שני ימים טובים של ראש השנה. או שדיבר על שאר שני ימים טובים, אבל לא אמר שיש להחמיר בהם, אלא אדרבה, אמר שיש להקל בהם, כדעת רבי יהודה בשני ימים טובים של ראש השנה.

ואף רב ששת, כששמע לאחר מכן מרבה בר שמואל ברייתא, בה מבואר שבשאר שני ימים טובים מודה רבי יוסי שאינם קדושה אחת,

קיבל דבריו.

אלא שביקש ממנו שאם יפגוש את רב נחמן ורב חסדא לא יאמר להם דבר זה, כי יביישוהו על שלא אכל עימהם.

וכל המבואר כאן, שמתחילה רב ששת חלק בדין הזה, הוא כלשון ראשון בגמרא. ולדעת אמימר, לא היו דברים מעולם, ולא נחלק רב ששת עם חבריו בדין זה כלל.

ושמעין מדבר נחמן ורב חסדא ומדברה בר שמואל ומדבר ששת דהדר ביה, ומדברא ... במסכת ביצה ... ומדבר ... במסכת ביצה ... דדבר הניצוד או הנלקט מן המחומר ביום טוב הראשון של גלויות, ממותין לערב בכדי שיעשו, ומותר¹. דמכולהו שמעינן דאחד מהן חול. ובהלכות גדולות אסר², וילף טעמא מדקבע רב פפא הילכתא, נכרי שהביא דורון לישראל מותרין בכדי שיעשו לערב של מוצאי יום טוב שני קאמר ובעיני נראה שאינו כן, אלא אי ביום טוב ראשון הביאו, ימתין לערב בכדי שיעשו ואוכלו, דשמא היה היום קדוש ולמחר חול, ואי הוה איפכא, כל שכן דאף בלא המתנה היו מותרין, ואי ביום שני הביאום, ימתין לערב בכדי שיעשו, דשמא היום קדוש הוא. ותשובת הגאון יש בידי כן. [רש"י].

דף פ**דבר הבא מחוץ לתחום ביום טוב**

ישראל שהביא לו נוכרי מאכל מחוץ לתחום ביום טוב, אסור לו לאכול אותו בו ביום.

ודווקא מי שהביאו לו אסור לאכול אותו בו ביום, אבל ישראלים אחרים מותרים לאוכלו בו ביום.

ולדברי אמימר, מהטעם הזה, כשהביאו לבית ראש הגולה צבי מחוץ לתחום ביום טוב, אכלו אותו רב נחמן ורב חסדא, כי לדעתם לא הובא הצבי עבורם, אלא עבור ראש הגולה.

ורב ששת לא רצה לאכלו, כי לדעתו, כל מאכל הבא לבית ראש הגולה, בא עבורו ועבור כל החכמים האוכלים על שלחנו, ואם כן נחשב כדבר שהובא עבורם, ואסורים לאכלו בו ביום³.

¹ דטעם בכדי שיעשו מפרש הקונטרס באין צדין, כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב, ולפי טעם זה ודאי יש להתיר לערב יום טוב ראשון, בכדי שיעשו, דמה נפשך לא יהנה ממלאכת יום טוב ... ולפי זה נמי אין צריך להמתין כשיעור שילך ויצוד ויביא, ויתלוש ויביא, אלא שיעור תלישה לבד, שהוא ברע אחד קטן, דאז לא יהנה ממלאכת יום טוב, ודוקא בדבר הנעשה בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו, אבל בפירות הנושרין או שעשה הנכרי בשביל עצמו, אין צריך בכדי שיעשו [תוס'].
² וטעם כדי שיעשו יש לפרש, משום שמא יאמר ישראל לנכרי לעשות ביום טוב, כדי שיאכל לאלתר במוצאי יום טוב, וזה אין שייך אלא בדבר הנעשה בשביל ישראל ... והיה בר טביא מיירי באיתציד מאליו, על ידי שהיו מצודות פרוסות מערב יום טוב, ולא נכרי שהביא דורון לישראל הוה, ורבינא דשרי לאורוחי ביה לאלתר שמא לית ליה בכדי שיעשו כלל אפילו ביום טוב ראשון, או שמא אית ליה ביום טוב ראשון שהוא מדאורייתא, בכדי שיעשו במוצאי יום טוב שני ... ולפי טעם זה, היה צריך להמתין במוצאי יום טוב שני, כשיעור שילך ויתלוש ויביא, דאי כדי שיתלוש לבד, איכא למיחש שמא יאמר לנכרי ביום טוב לתלוש כדי שיאכל במוצאי יום טוב אחר שעה מועטת, ושמא יש לומר דכולי האי לא החמירו חכמים ... ובהלכות גדולות בהלכות יום טוב כתב, דאף על גב דדבר הניצוד והנלקט ביום טוב בשביל ישראל, אסור עד מוצאי יום טוב שני, בדבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, שרי ביום טוב שני ... וטעמא משום דבתחום הקילו כעין שהקילו לענין הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ... [תוס'].
³ נראה לריב"ז דהכי הלכתא, דקיימא לן כרב ששת כלפי רב נחמן באיסורי, וכלפי רב חסדא נמי הלכתא כוותיה, שהיה גדול ממנו, כדאשכחן בכמה דוכתי, בעי רב חסדא מרב ששת, ובפרק הדר נמי אמר, רב חסדא ורב ששת כי הוו פגעו אהדדי, רב חסדא מירתע שפוטתיה ממתניתין דרב ששת, ורב ששת מירתע כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא, ואמר בסוף הוריות, סיני ועוקר

הוא ליפתא דאתי למחזא

מעשה שהובאה לפת [=מין ירק] למחזא ביום טוב, יצא רבא, וראה שאינה טריה, והתיר לישראל לקנות ממנה¹.

שכן מאחר שאינה טרייה, וודאי לא נעקרה היום אלא מערב יום טוב².

ומאחר שהובאה בעבור נוכרים, אפילו הובאה מחוץ לתחום, מותרת לישראל, שהרי אפילו הובאה לישראל זה, מותרת לאחר, וכל שכן כשהובאה בעבור נוכרים, שהיא מותרת לישראל.

ולאחר מכן ראה רבא שהנוכרים מרבים ומביאים עוד ועוד, והבין שעתה כשראו שישראל לוקחים מהם מביאים הם עבור ישראל, וחזר ואסר לקנות מהם.

כי הבא מחוץ לתחום עבור ישראל, אסור לו, ואלו הובאו עבור כל הישראלים שבמחזא.

להנות במוצאי יום טוב

שני ממלאכת יום טוב שני

בני גננא הם אלו הבונים כילות לחתנים ורגילים לתת בהם הדסים לריח טוב.

ומעשה בבני גננא, שתלשו הדסים ביום טוב שני לצורך כילת חתנים. והתיר רבינא להריח בהם מיד בצאת היום.

ורבא בר תחליפא היה סבור, שיש לאסור את הדבר, מפני שבני אדם שבאותו מקום לא היו בני תורה, ואם יתירו להם זאת, עלולים לזלזל ביום טוב שני עצמו.

ורב שמעיה אמר, שאף לבני תורה הדבר אסור, כי כל דבר הנעשה ביום טוב, מותר להנות ממנו רק כשתהא שהות זמן אחר יום טוב לעשותו בהיתר, שלא להנות ממלאכת האיסור.

הלכו ושאלו את רבא, ואמר להם כדברי רב שמעיה.

הזכרת ראש חודש בתפילה

לדברי הכל, בתפילת ראש חודש יש להזכיר ראש

חודש בברכת עבודה שבתפילה, ובהזכרה זו אומרים החליצנו [=זרזנו] ה' אלוקינו את יום ראש החודש הזה.

לדעת רבי דוסא בן הרכינס, כשעושים ראש חודש שני ימים מחמת הספק, שלא יודעים מתי קדשו ביי"ד את החודש, יאמרו הזכרה זו בתפילה בתנאי, כלומר ביום הראשון יאמרו, החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החדש הזה אם היום אם למחר, וביום השני יאמרו, החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החדש הזה אם היום אם אמש.

ולדעת חכמים, אין לומר הזכרה זו בתנאי, אלא בשני הימים יאמרו, החליצנו ה' אלוקינו את יום ראש החודש הזה, ותו לא⁴.

הזכרת ראש חודש בראש השנה

כשרבה למד בבית מדרשו של רב הונא, נסתפקו הלומדים, האם בראש השנה שהוא גם ראש חודש תשרי, מאחר שקריבים בו קרבנות נפרדים מחמת ראש השנה וקרבנות נפרדים מחמת ראש חודש, יש להזכיר בו את ראש חודש בתפילה בפני עצמו.

לומר את יום ראש החדש הזה⁵, ואת יום הזכרון הזה, הוא ראש השנה כמו, שנאמר, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שְׁבֻתֹן זָכָרֹן תִּרְוְעָה מִקֶּרֶב קִדְשִׁי" (ויקרא כ"ג כ"ד).

או שבהזכרת יום הזכרון יוצא גם ידי הזכרת ראש חודש.

כי גם ראש חודש נקרא זכרון, שנאמר "ויביום שמחתכם ובמועדיכם ובִּרְאשֵׁי הַדָּשִׁים ויתקיימתם בחצצרת על עליתכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזָכָרוֹן לפני אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (במדבר י"י).

ואמר להם רב הונא, שבדבר זה נחלקו חכמים ורבי דוסא בן הרכינס. לדעת רבי דוסא מזכיר את ראש חודש בפני עצמו ולדעת חכמים אינו מזכיר.

אולם יתכן שבאמת לדברי שניהם מזכירים את ראש חודש בפני עצמו גם בראש השנה. ומחלוקתם של חכמים ורבי דוסא היא רק על אופן ההזכרה. לדעת רבי דוסא מזכיר את ראש חודש בתנאי, אם היום אם מחר, כפי שנתבאר

לעיל. ולדעת חכמים, מזכיר בלא תנאי.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שלדעת בית שמאי, אין מזכירים ראש חודש בראש השנה.

וכן מסקנת הגמרא, כפי שאמרו רב חסדא ורבה, שזכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן, ודיו בהזכרת יום הזכרון.

כפילות מחלוקת רבי דוסא וחכמים

הוצרכו להשמיענו שנחלקו רבי דוסא וחכמים בין בהזכרת ראש חודש תשרי, ובין בשאר ראשי חודשים.

לומר, שלדעת רבי דוסא, מזכיר את ראש חודש בתנאי אפילו בראש השנה, אף שיש לחוש, שאם ישמעו שאין הדבר ברור שהיום ראש השנה, יזלזלו בו, ויחללוהו.

ולדעת חכמים, אומר זאת בסתם, אפילו בשאר ראשי חודשים המותרים במלאכה, אף שאין לחוש בהם לזלזול מחמת אמירת התנאי.

מספר הברכות בתפילת מוסף של ראש השנה

כשחל ראש השנה באחד מימות החול, לדברי הכל יש בתפילת מוסף תשע ברכות.

שלוש ראשונות: (א) אבות (ב) גבורות (ג) קדושת ה'. ושלוש אחרונות: (א) עבודה (ב) הודאה. (ג) ושים שלום. ושלוש אמצעיות: (א) מלכויות עם קדושת היום [=מקדש ישראל ויום הזכרון]. (ב) זכרונות. (ג) ושופרות.

ונחלקו בית שמאי ובית הלל מה הדין כשחל ראש השנה בשבת.

לדעת בית שמאי, מוסיף ברכה בפני עצמה משום שבת [מקדש השבת], ונמצא שמתפלל עשר ברכות.

ולדעת בית הלל, כולל שבת ויום טוב בברכה אחת, וחותרם בה מקדש השבת וישראל והזמנים. ונמצא מתפלל תשע ברכות כמו בכל שנה.

ומבואר שדווקא לעניין ברכת שבת נחלקו, אם כוללה עם ברכת יום טוב או אומרה ברכה לעצמה, אבל לדברי הכל אינו צריך להוסיף ברכה בשביל ראש חודש.

הרים סיני עדיף, דהכל צריכין למרי חיטיא, הלכך דבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל אסור לכל בני ביתו לאכול, דאדעתא דכולהו קאתי. [תוס'].

¹ יל"ע איך מותר לקנות ביום טוב.

² אבל אי היום נעקרה, אסור, אף על גב דאדעתא דנכרים אתו, וטעמא משום מוקצה. [תוס'].

³ ולשון והחליצנו, כמו "וַיִּצְטְבוּ נִחְלָץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֵם אֶל מִקְוָמָם וַיִּשָּׁב טַפְנֵי פְעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׂבֵּי הָאָרֶץ" (במדבר ל"ב י"ז). [רש"י].

⁴ וקא סברי לאו ספק הוא, אלא יום ראשון הוא ראש חדש. כן פירש רש"י במשנה ויל"ע בדבר.

⁵ פירש רש"י, דאין צריך להזכיר מקראות של מוסף, לא דיום טוב ולא דראש חודש ... ואם בא להזכיר, מזכיר אף של ראש חודש. ור"ת מפרש ... דמוסף צריך להזכיר לעולם, אבל דראש חודש אין צריך כלל להזכיר, דנפטר במה שאמר מלבד עולת החדש ומנחתה, והגיה במחזור, ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם. ולרבינו יצחק אין נראה ... ויש גאונים קדמונים, שאין מניחין לומר ובראשי חדשיכם, דלא לית לזלזולי במועדות ויום טוב ראשון של ראש השנה, דיאמרו יום שני עיקר כמו בראשי חדשים של כל השנה, ואתי לממני מועדות מיום שני. ואין נראה לר"י, דבכולהו שמעתא ליכא דחש להאי זלזולא. ובערוך ... פירש שאין אומר ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה. [תוס'].

שאינו ראוי להיסק, רפסא ליה בדוכתי, כלומר, בידוע שצריך למקומו, הואיל ולו עצמו אינו צריך, ולחינם לא הגביהו. ואף אתה לא לחנם באת לכאן.

הביאו לרב חסדא כוס יין, **קידש** עליו, ואמר **זמן**.

וכן מסקנת הגמרא, שיש לומר זמן בראש השנה וביום הכיפורים.

"תן חלק לשבעה וגם לשמונה"

נאמר בספר קהלת, **"תן חלק לשבעה וגם לשמונה"** כי לא תדע מה יתן רעה על הארץ" (קהלת י"א ב'), ונאמרו שני אופנים בביאור כוונת הכתוב הזה.

א. דעת רבי אליעזר.

כוונת הכתוב, שיש חלק אחד משבעה, שהוא נבחר מכל השבעה, ויש חלק אחד משמונה, שהוא נבחר מכל השמונה. ואלו הם:

"תן חלק לשבעה" – אלו שבעה ימי בראשית, שהשבת נבחר מתוכם.

"וגם לשמונה" – אלו שמונה ימי מילה, שהשמיני נבחר מתוכם.

ב. דעת רבי יהושע.

כוונת הכתוב, שיש דבר החלוק לשבעה, ולכולם אתה צריך לתת חלק טוב. ויש דבר החלוק לשמונה, ולכולם אתה צריך לתת חלק טוב. ואלו הם:

"תן חלק לשבעה" – אלו שבעה ימי פסח.

"וגם לשמונה" – אלו שמונה ימי החג (=סוכות).

"וגם" – לרבות עצרת וראש השנה ויום הכיפורים.

ונאמרו שני אופנים לבאר דברי רבי יהושע מהו החלק הטוב שיש לכל הימים הללו.

- ניתן לומר שכוונתו לכך, שכל הימים הללו שווים, שכל שבעת ימי הפסח וכל שמונת ימי החג וכן בעצרת ובראש השנה וביום הכיפורים, בכולם אומרים בתפילה ברכת היום [במוספים], מקדש ישראל והזמנים, או מקדש ישראל ויום הזכרון, או מקדש ישראל ויום הכיפורים.

- וניתן לומר, שכוונתו לכך, שכל הימים הללו שווים, שראויים הם לברכת זמן. ואף שבכל חג אין אומרים זמן אלא פעם אחת, מכל מקום כל הימים הללו ראויים לברכה זו, כגון בפסח ובחג, אם לא בירך ביום הראשון מברך בשאר ימים.

ואם הביאור הזה הוא האמיתי, מכאן יש להביא ראיה, למה שנתבאר לעיל, שמברכים זמן גם בראש השנה ויום הכיפורים.

אומר, את יום השבת הזה ואת יום חג פלוני הזה.

ב. במוסף.

לדברי הכל, במוסף כולל את הזכרת ראש חודש עם ברכת היום.

ולדברי התנא הנזכר בסוגייתנו, באותה ברכה מתחיל בשל שבת בלבד, כגון ותתן לנו את יום המנוח הזה, ומסיים בשל שבת בלבד, מקדש השבת, ורק באמצע הברכה מזכיר ראש חודש.

ובמסכת ביצה נפסקה ההלכה, שיש להזכיר את ראש חודש גם בחתימת הברכה, לומר מקדש השבת וישראל וראשי חודשים. ובמועד, מקדש השבת וישראל והזמנים.

לומר זמן בראש השנה ויום הכיפורים

כלל בדינו, שבכל אחד משלוש הרגלים יש לברך על הגעת זמנם, "ברוך ... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

וכשרבה למד בבית מדרשו של רב הונא, נסתפקו הלומדים, מה הדין לעניין ראש השנה ויום הכיפורים. האם מאחר שגם הם באים מזמן לזמן כשלושת הרגלים, מברכים בהם על הגעת הזמן. או מאחר שלא נקראו רגלים, אין מברכים בהם. ורב הונא לא ידע לענות על השאלה הזו.

א. דעת רב יהודה.

כשבא רבה לבית רב יהודה והרצה לפניו את הספק הזה, אמר לו רב יהודה, שהוא מברך זמן אפילו על דלעת חדשה, כשרואה פעם ראשונה בשנה, וכל שכן שניתן לברך על הגעת זמן ראש השנה ויום הכיפורים.

ואמר על כך רבה, שמדברי רב יהודה אלו יש ללמוד שהרצה לברך זמן בראש השנה ויום הכיפורים הרשות בידו, כמו שניתן לברך על ראיית פרי חדש.

אבל עדיין יש להסתפק אם חובה לברך זמן בראש השנה ויום הכיפורים, כמו שחובה לברך זמן ברגלים.

ואמר לו רב יהודה, שלדעת רב ושמואל, יש חובה לברך זמן רק בשלוש רגלים.

ב. הנהגת רב חסדא.

כדי לברר את הספק הזה, שלחו חכמים את רב יימר סבא לפני רב חסדא בערב ראש השנה, כדי שיראה כיצד הוא נוהג.

הבין רב חסדא שלא לחינם בא לפניו רב יימר, ואמר לו, דלויה לרטיבה, כלומר, המגביה עץ לח

ומתחילה אמרו שלדעת בית שמאי אף על פי שיש להזכיר ראש חודש בפני עצמו בתפילת ראש השנה מודים הם שאין צריך להוסיף בשביל כך ברכה, אלא כוללים הזכרת ראש חודש בברכת יום טוב, לומר מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים.

והסיבה לכך שהזכרת ראש חודש ביום טוב אינה מצריכה ברכה בפני עצמה במוסף, לא בשבת ולא ביום טוב, אלא כולל הזכרת ראש חודש בברכה היום. כי מאחר שמצינו שבשחרית וערבית, ראש חודש אינו גורם ברכה לעצמו, אלא כוללו בעבודה, [ווי"א בקדושת היום], הוא הדין במוסף, מאחר שיש ברכה שניתן לכוללו עמה, שהיא ברכת שבת או ברכת יום טוב, כוללו עמה.

ורק בחול, שאין לו ברכה אחרת במוסף, מברך במוסף ברכה בשביל ראש חודש בפני עצמו.

ולמסקנה מבואר, שלדעת בית שמאי לעולם אין כוללים הזכרת ראש חודש במוסף בברכה אחרת, ולכן כשחל ראש חודש בשבת, דעתם שיש לומר במוסף שמונה ברכות, שמלבד שלוש ראשונות ושלוש אחרונות אומר גם, אחת משום שבת, ואחת משום ראש חודש.

והסיבה שלדעתם אין מוסיפים ברכה לראש חודש בראש השנה, כי אין צריך להזכיר בו ראש חודש כלל, ויוצאים בהזכרת יום הזכרון גם משום ראש חודש.

היכן מזכיר ראש חודש בתפילות שבת

א. בערבית שחרית ומנחה.

לדעת תנא קמא בברייתא, כשחל ראש חודש או חול המועד בשבת, מזכיר ראש חודש או חול המועד בעבודה, שאומר בה יעלה ויבוא, כמו בימות החול. וכדעה זו נפסקה הלכה במסכת ביצה.

ולדעת רבי אליעזר, כשחל ראש חודש או חול המועד בשבת, מזכיר ראש חודש או חול המועד בהודאה.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, כל מקום שיש בתפילה שבע ברכות, כגון בכל תפילות שבת, אם אותו יום גם ראש חודש או חול המועד, מזכיר את ראש חודש בברכת היום.

ובאותה ברכה מתחיל בשבת בלבד, ומסיים בשבת בלבד, ורק באמצע הברכה מזכיר ראש חודש. כגון שאומר באמצע הברכה, את יום המנוח הזה ואת יום ראש חדש הזה, ובחול המועד

האם ברכת זמן טעונה כוס

לדברי רב נחמן, אף שלכתחילה אם יכול לומר את ברכת הזמן על כוס של קידוש, יעשה כן, מכל מקום אין הדבר מעכב, ויכול לומר את ברכת הזמן אפילו בשוק בלא כוס.

ומתחילה רצו לומר שאם ביאור דברי רבי יהושע לעיל, שכל הימים הנ"ל שווים בכך שניתן לומר בהם זמן, יש להביא מדבריו ראייה לדברי רב נחמן, שברכת זמן אינה טעונה כוס.

שכן רוב בני אדם יש להם כוס רק ביום הראשון, ואם בכל זאת ניתן לברך זמן גם בשאר ימים, על כרחך מברכים על הזמן גם בלא כוס.

ודחו זאת ואמרו, שיתכן שאין מברכים זמן אלא על הכוס, וכוונת רבי יהושע, שאם יש לו כוס בשאר ימים, יכול לומר עליה זמן.

ולמסקנה אמרו, שאם ביאור דברי רבי יהושע לעיל, שכל הימים הנ"ל שווים בכך שניתן לומר בהם זמן, יש להביא מדבריו ראייה לדברי רב נחמן, שברכת זמן אינה טעונה כוס.

שכן יום הכיפורים הוא מהימים שהזכיר רבי יהושע **וביום הכיפורים לא ניתן לומר זמן על הכוס**.

שכן זה שמברך זמן קיבל בכך את היום הקדוש ושוב אסור לו לשתות. ולהניח את הכוס בלא שיטעמו ממנה אי אפשר כי גנאי לכוס של ברכה שיברכו עליה בורא פרי הגפן ולא ישתו ממנה. ולתת לתינוק לשתות ממנה גם כן אי אפשר שמא ימשך התינוק אחר המנהג הזה לשתות מכוס קידוש של יום הכיפורים ויטעה לעשות כן גם כשיגדל.

ומאחר שאמר רבי יהושע לומר זמן ביום הכיפורים אף על פי שאי אפשר לומר זמן על הכוס, מכאן יש ללמוד שברכת זמן אינה טעונה כוס.

וכן מסקנת הגמרא שברכת זמן אינה טעונה כוס.

השלמת תענית בערב שבת

כשרבה למד בבית מדרשו של רב הונא, נסתפקו הלומדים, מה דין תלמיד שישב בתענית בערב שבת, האם הוא משלים תעניתו או לא. ורב הונא לא ידע לענות על השאלה הזו.

וכשבא רבה לבית רב יהודה, והרצה לפניו את הספק הזה, גם הוא לא ידע לענות עליו.

ורבא אמר, שיש ללמוד דין זה מדין תשעה באב שחל בערב שבת, שנחלקו בו חכמים אם משלימים את התענית או לא, וההלכה היא **שמתענים**

ומשלימים כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"א.

דף מא

בשבת אין מתענים כלל משום תשעה באב

תשעה באב שחל להיות בשבת, אף על פי שאם חל להיות בחול היה מחויב לצום, עכשיו שהוא אוכל משום שהיום שבת, אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעת מלכותו.

וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת, אף על פי שאם חל להיות בחול אסור לאכול בסעודה מפסקת שני תבשילין, ולא בשר ולא יין, עכשיו שהוא שבת, **אוכל ושותה כל צרכו**, ומעלה על שולחנו **אפילו כסעודת שלמה בשעת מלכותו**.

תשעה באב שחל בערב שבת

לדעת ברייתא אחת, כשחל תשעה באב בערב שבת, אין משלימים את הצום, אלא **קודם השבת מביאים לו כביצה אוכל, ואוכל, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה**.

וכן אמר רבי יהודה, פעם אחת היינו יושבים לפני רבי עקיבא, ותשעה באב שחל להיות בערב שבת היה, והביאו לו ביצה מגולגלת (=צלויה רכה), וגמעה בלא מלח. ולא שהיה תאב לה, אלא להראות לתלמידים הלכה, שאין משלימים תענית ערב שבת.

ולדעת רבי יוסי, כשם שאם חל תשעה באב אחר השבת, אין בכך כדי להתיר מהתענית עצמה כלום, ועליו לפסוק מבעוד יום. כך כשחל תשעה באב קודם השבת, אין בכך כדי להתיר מהתענית עצמה כלום, **ועליו להשלים את התענית עד השבת עצמה**.

ואמר עולא, שהלכה כרבי יוסי, שמשלימים את התענית עד השבת. **וכן דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא**, הלכה מתענים ומשלימים.

מתי נקבעה ההלכה כרבי יוסי בדין הנ"ל

מבואר בברייתא, שבדין זה **אם משלימים את התענית בתשעה באב שחל בערב שבת, נחלקו גם רבן גמליאל וחכמי דורו**. ודעת רבן גמליאל שאין משלימים תענית בערב שבת, **וכך היו עושים בדורו**.

ואף לאחר פטירתו, כשנכנס רבי יהושע ורצה לבטל דבריו, לומר שמשלימים תענית בערב שבת, **לא קבלו דבריו, כי עמד רבי יוחנן בן נורי**

על רגליו, ואמר, חזי אנא דבתר רישא גופא אזיל [=רואה אני שהגוף הולך אחרי הראש].

כלומר **ראוי לנו ללכת אחר דברי הראשונים שקדמו לנו**, ומאחר שכל ימי רבן גמליאל קבענו הלכה כמותו, ועכשיו אתה מבקש לבטל דבריו, אין לשמוע לך. **והסכימו הכל** עם דברי רבי יוחנן בן נורי.

ורק לאחר כמה שנים, שינו חכמים טעמם, וקבעו הלכה כרבי יוסי.

קביעת תענית בחנוכה ובפורים

מבואר בברייתא, שאין **גוזרים תענית על הציבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים**. ואם **גזרו** תענית שלא במכוון על הימים הללו, **ואחר כך ארע שנפלו התעניות בימים אלו**, כגון שגזרו מתחילת השנה להתענות כל עשרה ימים, וארע ראש חודש באחד מהימים הללו, **אין הימים הללו מבטלים את התענית**.

ונחלקו חכמים אם משלימים את התענית הזו. **לדעת רבן גמליאל, אין משלימים אותה**, כפי שנתבאר לענין תענית בערב שבת.

ולדעת החולקים עליו, משלימים את התענית הזו.

שדין השלמת תענית בימים אלו, הוא כדין השלמת תענית בערב שבת.

השלמה שמודה בה רבן גמליאל

נתבאר לעיל שנחלקו חכמים אם משלימים תענית בערב שבת.

ומבואר בגמרא, שיש זמן שהכל מודים בו שמתענים בו ומשלימים, והוא כשהתענית היא **בערב יום טוב של יחידים**.

כגון יום טוב של קרבן עצים. שהיו משפחות שהתנדבו להביא עצים למזבח בתחילת בית שני, וכל משפחה, באותו יום שהביאה את העצים, נקבע לה לדורות כיום טוב, ובכל שנה מביאה בו עצים, וקרבן עימהם].

ואמנם אם חל תשעה באב ביום טוב זה עצמו, אף על פי שהוא של יחידים יש בו כח לבטל את התענית מעט, ואין משלימים בו את התענית.

אבל כשחל תשעה באב בערב יום טוב זה, מאחר שהוא יום טוב של יחידים, ולא של כלל ישראל, אינו חמור, שהרי מותר להתענות בו שעות, ולכן כשמתענים בערב, משלמים את התענית.

סליק פרק בבל מערבין

ללמוד לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה
(פסחים ג) להבין כלל גדול בלימוד שידע
התלמיד אחר שישנה מה שעלה בידו מכל מה
שישנה ויסמוך על הכללים שיצאו לו משם (מאירי
סוף הוריות) ולזכור כל הלומד תורה ואינו חוזר
עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר (סנהדרין צט)